This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

600045437T

11114. d. 15

PATRES ECCLESIÆ ANGLICANÆ:

ALDHELMUS, BEDA, BONIFACIUS, ALCUINUS,
LANFRANCUS, ANSELMUS, ARNULFUS, THOM. CANT.
JOANNES SARESB. PETRUS BLESENSIS,

ET RELIQUI.

EPISTOLÆ

SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS

ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

ET ALIORUM

NUNC PRIMUM IN ANGLIA

OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM

POST LUPUM AUCTIUS EDITÆ.

AB I. A. GILES, LL.D.

ECCLESIÆ ANGLICANÆ PRESBYTERO, ET COLL. CORP. CHR. OXON.
OLIM SOCIO.

VOL. I.

OXONII,
APUD J. H. PARKER;
LONDINI APUD T. RODD, GREAT NEWPORT STREET; G. DOLMAN,
NEW BOND STREET; D. NUTT, FLEET STREET;
CANTABRIGIÆ APUD DEIGHTON ET FIL.
MDCCCXLV.

BIBLIOTHECA · BODLEIANA

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Venerabili patri et domino Ashurst Turnero, Cicestrensi episcopo, Joannes Allen Giles humilis ejus parochianus, salutem et obedientiam canonice debitam.

Mos, pater, fuit patribus nostris, ut is, qui scriptis suis mundo se commendare vellet, nequaquam suis innixus viribus, sed secundum ordinem jam multis seculis observatum auctoritate diœcesani sui fultus sic in publicum prodiret. Quem ordinem servare volens, etsi in episcopatu tuo satis brevi tempore constitutus, ad pedes paternitatis tuæ librum meum depono; librum sane, si ad materiam spectas, quovis pretio pretiosiorem, quippe qui epistolas continet Sancti Thomæ Cantuariensis, in illa ecclesia, pro qua martyrium passus est, nunc primum vulgatas. Cujus vitam et merita, quoniam in alio libro a me nuper edito satis patent, impræsentiis discutere supersedeo; nec enim verba

mihi libet nunc multiplicare: satis fuisset epistolas illas me primum inter Anglos edere, nisi id accessisset, sub paternitatis tuæ prælatione edidisse.

I. A. GILES.

East Dean, juxta Eastbourne.
in com. Sussex. Id. Sept. A.D. 1845.

PREFACE.

THE most authentic memorials of the contest between Henry the Second and Archbishop Becket, are a collection of letters which passed between the different parties who were engaged in that fatal struggle. From several passages that occur in these letters there is little doubt that authentic copies were deposited in the Vatican, and perhaps elsewhere, by the Archbishop himself. A large number of manuscripts containing them are still found in the different libraries of Europe: but the principal of these, as far as the writer is able to say from the information of others, is preserved in the Vatican at Rome. In the volume published in Paris 1495, called HISTORIA QUADRIPARTITA, and also QUADRILOGUS, are found several letters then first published from manuscript: but in the year 1682, the whole number of letters found in the Vatican, was published at Brussels by Lupus under the title, VITA ET EPISTOLÆ SANCTI THOMÆ, containing between five and six hundred letters, preceded by a life of the saint compiled from the works of four ancient biographers, and hence designated, like the former life published in Paris, by the name of the QUADRILOGUS. This collection of letters was reprinted in the folio edition of the works of Lupus. In the sixteenth volume of Bouquet's RECUEIL DES HISTORIENS DE FRANCE are found about three hundred letters of Becket and his

contemporaries, some of which were published for the first time from two manuscripts contained in the Royal library of Paris.

Among the letters of this collection which have thus in part been four times printed, is a large number by Pope Alexander, about ninety by John of Salisbury, five or six by Gilbert Foliot bishop of London, as many more by Arnulf bishop of Lisieux, and a few by Henry the second king of England. As complete editions of the letters of Gilbert Foliot and of Arnulf are published uniform with these volumes, it has not been thought necessary to repeat them here. The letters of John of Salisbury will also shortly appear in a corresponding form, for which reason, none of those which he wrote will appear among those of Archbishop Becket: but all the other letters which occur in the preceding editions have been carefully retained, though for the convenience of the printer they are distributed in equal parts between the collections of Gilbert Foliot and Archbishop Becket. This plan, of which notice is taken in the preface to the former publication, has been unavoidable, and is attended with no inconvenience; but it has been deemed advisable to call the attention of the reader to the fact thus pointedly, that he may not suppose any thing is omitted in these volumes which had appeared in former editions of *Epistolæ Sancti Thomæ Cantuariensis.*

At the end of the second volume will be found an alphabetical table of the letters found in this work, as is also the case with the volumes containing the letters of Gilbert Foliot; and these tables together will enable the reader to refer to preceding editions and also to the manuscripts in which each letter occurs, if he only bears in mind that the letters of

Arnulf and John of Salisbury are to be sought in the separate volumes of their works.

The number of letters in the four volumes of Becket and Foliot is now immense, from the fact that so many hundreds are now published for the first time; and it will be remembered that about a hundred more have been removed from this work, because they belong to Arnulf and to John of Salisbury.

In the edition of Lupus the letters were arranged in the order in which they were supposed to have been written, and as they were placed by Alan abbat of Tewkesbury, but the chronology is by no means accurate, as has already been pointed out by several who have written on this subject. In the present edition a different plan has been followed, the same which has been adopted in the case of Gilbert Foliot. It was thought that readers might like to see how many letters were written by the different authors; for which reason, the arrangement of all the subordinate writers has been made with reference to their dignity. The letters of Becket and Foliot are of course placed first in their respective collections, after which occur the letters of the Popes—of the Cardinals—of the clergy of archiepiscopal sees in the alphabetical order of their sees, as Cantuaria, Eboracum, Moguntia, Rothomagum, &c.—of episcopal Churches, as Bathonia, Covent. Licitf. Lincoln, London, &c.—of Abbeys and Priories—of private *clerics*, and lastly the letters of laymen, kings, queens, nobles, knights, and private persons, arranged in a similar manner. This classification will enable the reader at a glance to find any letter that he is in search of; but in some minor points, which will occur to notice by a slight inspection of the table, he may

perhaps be led to think that it has not been fully carried out. On more minute inspection he will perceive, that the names which appear misplaced might without impropriety occur in more situations than one. But as so large a number of letters would be a mere mass of confusion without some clue to the order in which they were written, there will be found at the end of the work a second table, shewing the order in which all these letters, as well as those of John of Salisbury, Arnulf, and Gilbert Foliot, which bear upon this eventful history, are to be read. By these means, the student, who wishes to go deeply into the records of this tragic period, may thread his way through every document contained in this voluminous publication.

As a few notes connected with the text will be found at the end of the work, it is only necessary here to state, that, for the purpose of making this collection as complete and the text as accurate as possible, the following manuscripts have been consulted:

Four in the Bodleian Library, Oxford.
Two in St. John's College Library, Oxford.
Two in C.C.C. Library, Cambridge.
One in Trinity Hall Library, Cambridge.
One in Trinity College Library, Cambridge.
One in Lambeth Library, London.
Six in the British Museum, London.
Three in the King's Library, Paris.

Of these a more detailed account will be found in the notes, and it is sufficient here to state, that no letter has been printed which had not previously been collated with at least one manuscript copy.

TABULA EPISTOLARUM

TOMI PRIORIS,

IN QUO CONTINENTUR EPISTOLÆ IPSIUS THOMÆ.

Epist.		Pag.
1.	Ad Papam Alexandrum.—Literæ.	1
2.	Ad eundem. Causa Thomæ ante Dominum Papam.—Ad audientium.	3
3.	Ad eundem.—Venerande.	5
4.	Ad eundem.—Abutitur.	6
5.	Ad eundem.—Satis.	10
6.	Ad eundem.—Solliciti.	13
7.	Ad eundem.—Miseriarum.	16
8.	Ad eundem.—Celebre.	25
9.	Ad eundem.—Mittimus.	27
10.	Ad eundem.—Mittimus.	29
11.	Ad eundem.—Remittimus.	32
12.	Ad eundem.—Ad pedes.	33
13.	Ad eundem.—Quæ acta.	38
14.	Ad eundem.—Apostolicæ.	39
15.	Ad eundem.—Ecclesiæ.	42
16.	Ad eundem.—Longanimitatis.	43
17.	Ad eundem.—Si caussam.	47
18.	Ad eundem.—Ecclesiæ.	48
19.	Ad eundem.—Anima.	51
20.	Ad eundem.—Quot.	56
21.	Ad eundem.—Trecensis.	57
22.	Ad eundem.—Illustri.	60
23.	Ad eundem.—Venerabilis.	61
24.	Ad eundem.—Testatur.	63
25.	Ad eundem.—Miserationis.	65
26.	Ad eundem.—Ex quo.	77
27.	Ad eundem.—Quam justis.	81
28.	Ad eundem, pro fratribus de Novo burgo.—Quanta.	87
29.	Ad omnes Cardinales.—Misero.	89
30.	Ad Albertum Presbyterum.—Nil nobis.	94
31.	Ad eundem.—Utinam.	95
32.	Ad eundem.—Interemptorum.	97
33.	Ad eundem et Theodwinum.—Ecclesiæ.	ibid.

34. Ad Bernardum Portuensem episcopum.—Hortatur. 100
35. Ad eundem.—Consolationis. 101
36. Ad eundem.—Missi. 102
37. Ad Bosonem.—Indubitanter. 103
38. Ad Gratianum prothonotarium.—Impiorum. 105
39. Ad eundem.—Gratias. 107
40. Ad eundem.—Nullus. 108
41. Ad eundem.—Experientiam. 110
42. Ad Henricum Pisanum presbyterum.—Si vobis. 113
43. Ad Hugonem Cardinalem de Bononia.—Gratias. 114
44. Ad Humbaldum Ostiensem episcopum.—Sanctitati. 115
45. Ad eundem et Hyacinthum.—Nos alii. 116
46. Ad eundem.—Clarissimi. 118
47. Ad eundem.—Sæpe. 120
48. Ad eundem.—Sicut. 126
49. Ad Hyacinthum diaconum.—Inundaverunt. 127
50. Ad eundem.—Ecclesiam. 128
51. Ad eundem.—Quanto. 130
52. Ad eundem.—Interemptorum. 132
53. Ad eundem.—Si laborantem. 134
54. Ad Joannem cardinalem Joannis et Pauli.—Discretioni. 135
55. Ad eundem.—Verbum. 137
56. Ad eundem.—Sancta. 140
57. Ad eundem.—Fraternitatem. 141
58. Ad eundem.—Audivit. 142
59. Ad Mainfredum.—Gratias. 143
60. Ad Ottonem titulo Sancti Nicolai de carcere Tulliano diaconum.—De vestræ. 145
61. Ad eundem.—Audito. 146
62. Ad eundem.—Gratias. 148
63. Ad Theodwinum.—Interemptorum. 149
64. Ad Willelmum Papiensem.—Literas. ibid.
65. Ad eundem.—Gratias. 150
66. Ad eundem.—Ex literarum. 151
67. Ad eundem.—Non credebam. 153
68. Ad eundem.—Festinat. 154
69. Ad eundem.—Nobis. 156
70. Ad eundem.—Veritas. ibid.

71. Ad eundem.—Justum. 157
72. Ad universos ecclesiæ filios. Charta protectionis et libertatis ecclesiæ Christi Cantuariensis concessa. —Præteritorum. 158
73. Ad suffraganeos Cantiæ provinciæ.—Fratres. 161
74. Ad eosdem.—Si curamus. 165
75. Ad eosdem.—Fraternitatis. 170
76. Ad omnes episcopos Angliæ.—Ad nos. 190
77. Ad filios ecclesiæ per Cantiam constitutos. Charta de libertatibus ecclesiæ.—Quum. 191
78. Ad omnes qui con. d. papam juraverunt.—Sciatis. 192
79. Ad suffraganeos suos.—Gratias. 195
80. Ad clericos et laicos Cantiæ.—Noverit. 198
81. Ad clericos Cantiæ.—Novit vestra. ibid.
82. Ad decanos Cantiæ.—Novit dilectio. 200
83. Ad Willelmum subpriorem et conventum Cantuariensem.—Quot. 201
84. Ad eosdem.—Lamentati. 206
85. Ad eosdem.—Quot. 209
86. Ad Gaufredum Ridel archi-diaconum Cantuariensem.—Exspectavimus. 210
87. Ad eundem.—Misimus. ibid.
88. Ad eundem.—Justum. 211
89. Ad Gunterium.—Rediens. 212
90. Ad Joannem Cantuariensem clericum suum.—Quomodo. 214
91. Ad Alexandrum et Joannem fideles suos.—Ante. 217
92. Ad eosdem.—Quæ in. 219
93. Ad eosdem.—Solliciti. 225
94. Ad Rogerium Eboracensem archi-episcopum.—Discretio. 227
95. Ad eundem.—Quantis. 229
96. Ad Conradum Moguntinum archi-episcopum electum.—Rediit. 230
97. Ad eundem et Sabinum, Hyacinthum atque Henricum cardinales.—Satis. 231
98. Ad eundem.—Omnia. 234
99. Ad eundem.—Inter. 235
100. Ad eundem.—Consoletur. 238

101. Ad eundem.—Desiderio. 240
102. Ad Fulconem decanum et capitulum Remense.—Quoniam. 242
103. Ad eundem Fulconem.—Audita. 243
104. Ad Rotrodum Rothomagensem archi-episcopum.—Sicut. 245
105. Ad eundem.—Meminit. 246
106. Ad eundem.—Sacrorum. 247
107. Ad eundem.—Gratias. 249
108. Ad capitulum Rothomagense.—Ad vestram. 250
109. Ad Willelmum Senonensem archi-episcopum.—Impossibile. 252
110. Ad Walterum Albanensem episcopum.—Otiosum. 258
111. Ad Gaufredum Autissiodorensem episcopum.—Sequutus. 259
112. Ad David Bangorensem archi-diaconum.—Mater. 260
113. Ad eundem.—Grate. 261
114. Ad eundem et canonicos Bangorenses.—Perlatum. 262
115. Ad eosdem canonicos.—Quia. 263
116. Ad Bathoniensem clerum et populum.—Vobis. ibid.
117. Ad Hilarium Cicestrensem episcopum.—Quia. 264
118. Ad clerum et populum Cicestrensem.—Vobis. 265
119. Ad Ricardum Coventrensem episcopum.— Scripseramus. 269
120. Ad Hugonem Dunelmensem episcopum.—Noverit. 270
121. Ad Ægidium Ebroicensem electum.—Exhortationis. 270
122. Ad Nigellum Eliensem episcopum et Ric. archidiaconum suum.—Sacrorum. 272
123. Ad Robertum Herefordensem episcopum.—Si literæ. 273
124. Ad eundem.—Et ratio. 277
125. Ad eundem.—Pervenit. 279
126. Ad Godefridum Landaviensem episcopum.—Apostolicis. ibid.
127. Ad eundem.—Vestra. 280
128. Ad Lincolniensem clerum et populum.—Vobis. 281
128* Ad Gilbertum Herefordensem postea Londinensem.—Quam sit. ibid.
129 Ad Gilbertum Londoniensem.—Noli graviter 282

129.* Ad eundem.—Licet. *281
130. Ad eundem.—Mirandum. 283
131. Ad eundem Gilbertum et alios episcopos Angliæ.—Mittimus. 290
132. Ad eundem.—Meminimus. 291
133. Ad eundem.—Excessus. 293
134. Ad eundem.—Vestra. 294
135. Ad eundem.—Licet. 295
136. Ad eundem.—Calamitates. 297
137. Ad clerum Londoniensem.—Vestram. 298
138. Ad Stephanum Meldensem episcopum.—Merito. 299
139. Ad eundem.—Dilectioni. 301
140. Ad Nivernensem episcopum.—Dirigat. 302
141. Ad Willelmum Norwicensem episcopum.—Se ipsum. 309
142. Ad eundem.—Quod nobis. 311
143. Ad eundem.—Gratias. 312
144. Ad Joannem Pictaviensem episcopum.—Carissime. ibid.
145. Ad Frogerium Sagiensem episcopum.—Gratias. 314
146. Ad Jocelinum Saresberiensem episcopum.—Celebre. 315
147. Ad eundem.—Noverit. 317
148. Ad eundem.—Calamitates. 318
149. Ad capitulum Saresberiense.—Super. ibid.
150. Ad Ricardum Syracusanum electum.—Humanitas. 319
151. Ad eundem.—Multam. 320
152. Ad Rogerium Wigorniensem episcopum.—A memoria. 321
153. Ad eundem.—Dilectionis. 322
154. Ad eundem.—Inspectis. 328
155. Ad eundem.—Vir illustris. 330
156. Ad Henricum Wintoniensem episcopum.—Quanto. 333
157. Ad eundem.—Vestra. 334
158. Ad eundem.—Sinceritati. 337
159. Ad eundem.—Ad sanctorum. 339
160. Ad eundem.—Ut aliquid. 342
161. Ad eundem.—Fraternitatem. 343
162. Ad Robertum præpositum Arcensem.—Si verum. 344
163. Ad Clerembaldum electum et fratres Sancti Augustini.—Quanto. 345
164. Ad eosdem.—Quanto sacrosancta. 347

165. Ad Arturum de Burgis et complices ejus.—Relatum. 347
166. Ad Ricardum priorem et capitulum de Dovera.—Lamentati. 348
167. Ad Simonem priorem de monte Dei, et Bernardum de Corilo.—Mandatum. ibid.
168. Ad fratrem Nicolaum de monte Rothomagensi.—Novit. 349
169. Ad eundem.—Si grandia. 351
170. Ad canonicos Pantaneiæ.—Non turbetur. 353
171. Ad Gilbertum de Semplingham.—Nos vobis. 354
172. Ad eundem.—Quantum. 356
173. Ad magistrum Vivianum.—Habita. 357
174. Ad R. abbatem et Willelmum priorem de Valle.—Meminisse. 359
175. Ad magistrum Lombardum.—Mittimus. 360
176. Ad quendam amicum.—Noscat. 361
177. Ad Henricum II. regem Angliæ.—Duplicis. ibid.
178. Ad eundem.—Loqui. 363
179. Ad eundem.—Desiderio. 365
180. Ad eundem.—Exspectans. 369
181. Ad eundem.—Breviloquio. 376
182. Ad eundem.—Regia. 379
183. Ad eundem.—Novit. 380
184. Ad eundem.—Hoc petimus. 382
185. Ad Ludovicum regem Francorum.—Susceptis. ibid.
186. Ad eundem.—Ad vestræ. 384
187. Ad eundem.—Considerantibus. 385
188. Ad Matildem imperatricem.—Gratias agimus. 386
189. Ad Owenum regem Walliæ.—Gratias vobis. 388
190. Ad eundem.—Cui plura. 389
191. Ad eundem.—Novit. 390
192. Ad Matildem Siculorum reginam.—Licet. 392
193. Ad Stephanum Cancellarium regis Siciliæ.—Probabile. 394
194. Ad Robertum comitem Leicestriæ.—Exspectabam. 395
195. Ad Hugonem comitem.—Lectis. 398
196. Ad dilectam filiam suam Idoneam.—Infirma. 399
197. Ad comit. Warenne.—Pervenit. 401

EPISTOLÆ

SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS

ET ALIORUM.

In prima parte continentur Epistolæ ipsius Thomæ.

EPISTOLA I.—AD PAPAM ALEXANDRUM.

LITERÆ consolationis, quas vestra nobis dignata est paternitas destinare, magnum quidem mediocriter anxiato afferre possent remedium: aut si saltem nostra circa unum aliquid figeretur angustia, spem nonnullam respirandi possemus ex eis concipere. At quoniam de die in diem malitia invalescit, multiplicantur injuriæ, non nostræ, sed Christi, immo quia Christi, eo magis nostræ, succedentibus sibi invicem more fluctuum procellis, solum nobis videmus imminere naufragium. Nec aliud consilium superesse, nisi ut ipsum quasi dormientem in navi pro viribus nostris excitantes dicamus: *Domine salva nos, perimus.* Et hoc sane aptiorem malignandi nacta est iniquitas occasionem, quod statum sanctæ Romanæ Ecclesiæ infirmiorem conspicit, ut vere liqueat, quod quidquid in caput, sive

bonum sive malum, sive dulce sive amarum defluit, per barbam descendens, nec oram vestimenti relinquit intactam. Eripitur Jesu Christo, quod sanguine suo comparavit. In ipsam ejus sortem potestas sæcularis manum extendit. Adeo ut nec sanctorum patrum sanctiones, nec statuta canonum, quorum apud nos etiam nomen exosum est, nec clericis quidem patrocinari valeant modo, qui ab hac jurisdictione huc usque speciali privilegio fuerunt exempti. Et quoniam enarrare vel prosequi scripto, quæ patimur, longum esset et tædiosum, ad vestram mittimus paternitatem magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, in cujus ore posuimus singula, seriatim prout vidit et audivit, vobis exponenda. Et si placet, credite, tamquam si nos loquentes audiretis viva voce. Hoc tamen sciatis, quoniam, si fieri posset, multo libentius vos in persona visitaremus nostra, quam in alia. Loquimur vobis sicut patri et domino: et quod dicimus, summo silentio petimus occultari. Nihil enim nobis tutum est, quum omnia fere referantur ad regem, quæ nobis in conclavi vel in aurem dicuntur. Væ nobis, qui in hæc servati sumus tempora, quorum diebus accesserunt hæc mala. Qui in priori statu tanta potiti fuimus libertate, quam modo dura et pessima servitute recompensamus? Fugissemus saltem, ne in direptionem patrimonium Crucifixi dari videremus. Sed quo, nisi ad eum, qui nostrum refugium et virtus est, ignoramus. De Wallensibus, et Oweno, qui se principem nominat, domine, provideatis: quia dominus rex super hoc maxime motus est, et indignatus. Carissime pater et domine, bene valete.

EPISTOLA II.—AD EUNDEM. CAUSA THOMÆ ANTE DOMINUM PAPAM.

Ad audientium tuam, pater sanctissime, confugio, ut qui ecclesiæ libertatem tanto tui discrimine redemisti, eam vel solam vel maximam meæ persequutionis causam attendas, quod exemplo tuo usus sum. Dolui enim statum ecclesiæ labefactari paululum, et jura ejus in avaritiam principum dissipari: et occurrendum credidi morbo venienti. Et quo plus illi Domino meo, cui post Deum cætera debeo, me sciebam obligatum, eo tutius iniquis ejus instigationibus arbitrabar resistendum, donec obtinuerunt illi, et serenitatem ejus obfuscaverunt mihi. Exinde, ut mos est apud principes, criminationes et calumnias injecerunt in occasionem persecutionis meæ: et ego ejici malui, quam subscribere. Accessit etiam his malis, quod vocatus sum coram rege tamquam laicus, ut satisfacerem; et unde mihi suffragia speraveram, sum destitutus. Animadverti enim dominos et confratres nostros episcopos istos pro aulicorum arbitrio in me paratos animadvertere. Ita cunctis incursantibus fere suffocatus ad tuæ pietatis audientiam, quæ nec in extremis agentes negligit, respiravi. Sub quo demonstraturus adsto me nec ibi fuisse judicandum, nec ab illis. Nam quid aliud esset, patres mei, nisi vestra vobis jura subtrahere? Quid aliud quam spiritualia temporalibus submittere? Semel natum hoc exemplum esset ad multa. Ideoque credidi firmius resistendum, quod affectus proclivior nocendi nasceretur, si prius debilitatem agnoscerent. At inquient, reddenda erant Cæsari quæ Cæsaris erant. Sed etsi in pluribus obtemperandum sit regi, in illis tamen obtemperandum non est, quibus efficitur, ne rex sit.

Non essent illa Cæsaris, sed tyranni, in quibus etsi non pro me, pro seipsis ei resisterent. Nam si illi extremum reservatur judicium, qui potens est judicare corpus et animam, nunquid extrema erit inter homines et summa potestas ei qui judicat secundum spiritum? Si justam foverent causam, quid me impetebant? Quid me arguunt, si ad eum appellavi, apud quem mentiri vel non licet, vel non expedit? Aut injuste in me causabantur, aut de justitia vestra diffidebant. Dupliciter enim confundebar, si coram sanctitate vestra convincerer. Nec miror tum laicos in clerum hujusmodi machinari conscriptionem sed dominos et fratres meos non solum hujus factionis conscios, verum etiam prolocutores extitisse admiror. Nam quid eorum persecutionem metui, pro quibus tantis occursibus me opposueram? Obtinuissem, si voluissent illi. Sed male caput agit, si a membris destituitur: quin etiam si oculi linguam contra caput assumant. Si bene prævidissent, in se perniciem machinabantur, et eorum usi sunt principes auxilio in eorum servitutem. Quæ hæc tanti odii causa fuerat, ut pro me extinguendo seipsos extinguerent? Ita dum spiritualia pro temporalibus negligunt, deficiunt in utrisque. Quid quod me etiam reclamantem, et audientiam vestram appellantem, patrem suum in præjudicio damnare ausi sunt? Quid si eandem in universam ecclesiam cum offenso nobis principe conspirationem fecerunt? Et te, pater sanctissime, suspicio ita poterat attingere. At inquient, regi tenebantur ex debito Domini. Sed illi corporaliter, mihi spiritualiter. Cui potius teneri potuerunt, quam sibiipsis? Nonne potius corporalium damnum, quam spiritualium negligendum fuit? Inquiunt rursus, hoc tempore principem non fuisse provocandum. Quam subtiliter in suam servitutem argumentantur? Immo

ipsi provocant, qui excessibus suis alas præbent, et suffragium. Quievisset enim ille, nisi acquievissent illi. Et quo tempore magis constantia exigitur, quam inter persecutores? Nonne familiares ex persecutionibus comprobantur? Si semper succumbant, quomodo obtinebunt? Necesse est aliquando resistant. Condescende ergo, pater sanctissime, in fugam meam et persecutionem, et me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo, et propter te injuriis lacessitum. Utere rigore tuo, coerce eos, quorum instinctu nomen hujus presecutionis erepsit. Nec domino regi horum aliquid imputetur, qui hujus machinationis est minister potius, quam repertor.

EPISTOLA III.—AD EUNDEM.

VENERANDE pater et domine, quantum Cantuariensis ecclesia beati Augustini, qui eam tam moribus quam lapidibus fundavit, ejusque successorum vitæ excellentia ac morum prærogativa meruerit exaltari, prudentiam vestram minime latere existimamus. Sane sub eorum sana dispositione et provida dispensatione, primaria dignitate atque primatus honore, multorum privilegiorum attestatione, decorari obtinuit. Siquidem inter omnes occidentales ecclesias tam dignitate claruit, quam erga sacrosanctam Romanam ecclesiam tam fide quam devotione præstitit. Profecto a suæ matris sanctæ ecclesiæ Romanæ sinu, etiam schismatis tempore ingentibus tribulationibus ad id ipsam urgentibus, avelli nunquam potuit. Cæterum nostris temporibus, in quos fines sæculorum devenerunt, crebris adversitatis tunsionibus agitata servituti incipit subjici. Nam ecce, qui velut filius ejus tamquam

matris ubera ab ineunte fere ætate suxisse dignoscitur, ipsius undique latera concutit, cujus suffragiis ad eum honorem, quo nunc fruitur, ipsum sublimatum fuisse constat. Dominum Eboracensem archi-episcopum loquimur, qui quum omnem reverentiam sæpe fatæ ecclesiæ impendere deberet, eam pristina dignitate privare molitur. Quum enim in universa provincia nostra antiqua libertate potiremur, temporibus nostris, quod non ante qualibet occasione usurpatum est, sicut ipse optime novit, contra crucem crucem erexit, cruci crucem opposuit, Christum significans esse divisum, crucis scandalum suscitavit. Quumque ipse a nobis fraterna caritate admonitus desistere nollet, sanctitatis vestræ literas, quibus ne id faceret inhibebatur, ei porreximus. At vestrum contemnens mandatum, nihilominus crucem bajulavit. Qui tamen post quatuor pluresve dies nos ad audientiam vestram super falsa suggestione appellavit, Sancti Lucæ diem appellationi præfigens. Ad quem, Domino disponente, in promptu ei plenissime responsuri occurremus. Verum si urgentissima causa impediente præsentiam vestram adire non poterimus, Odonem sub-priorem ecclesiæ nostræ, procuratorem in præsenti causa, et in omni incidenti quæstione constituimus, nos ratum habituros, quidquid fecerit, firmiter promittentes. Valeat et vigeat semper sanctitas vestra, pater carissime.

EPISTOLA IV.—AD EUNDEM.

Abutitur ecclesiæ patientia rex Angliæ, et tanta immanitate in sponsam Christi jugiter sævit, ut Petrus, cujus fidei et zelo illa commissa est, gladium cogatur educere, et persecutorum Christi in virtute

Sancti Spiritus malitiam cohibere. Iterato enim rapitur Christus, et ad crucem trahitur, discipuli disperguntur, qui tamen ad impetum turbinis non abjecerunt omnino fidem, aliis iterum machinantibus quomodo filium Dei prodant in osculo pacis, et sub juris obtentu et reverentia legis justitiam subjicere valeant, et Deum legitime impugnare. Quia memores officii nostri, et judicium Dei, in quo nulli parcetur culpæ, formidantes, pro justitia mutire ausi sumus, dati sumus in opprobrio multis, expositi pro Christo periculis omnibus, tanquam signum ad sagittam. Tandem addicti exilio cum omnibus nostris, clericis et laicis, mulieribus et parvulis, pusillis et majoribus, ut nec reverentia Ordinis, nec conditio sexus, nec ætatis miseratio quidquam iræ detraheret aut furori. Multi eorum jam in exilio mortui sunt: quos, quoniam innocenter pro justitia patiebantur, confidimus ad requiem convolasse, et cum electis laborum suorum recepisse mercedem, plurimi vero adhuc exspectant misericordiam Dei, in fame et siti, in frigore et nuditate. Alii tenentur in vinculis: inter quos capellanus noster sacerdos religiosus, qui de conscientia et consensu regis remanserat in Anglia, ipso post illam, quam dicunt, appellationem mandante tenetur afflictus in carcere. Hæc omnia sustinuimus, tentantes an per patientiam mansuetudinis nostræ possemus aliquo modo mitigare sævitiam ejus. Sed quanto plura patimur, tanto magis crudescit immanitas, ut publice fateatur se nullo modo posse placari, nisi ei ad nutum exponatur ecclesia, et de consensu nostro recipiantur ab omnibus consuetudines, immo perversitates suæ, non modo canonibus et legibus adversæ, sed evangelio Christi penitus inimicæ. Quia ergo non acquiescimus, et prædicamus Deo potius obediendum quam homini, quærit animam nostram,

ut cum ea auferat ecclesiæ libertatem, et in regno suo sedis apostolicæ privilegia usquequaque convellat.

Hoc proposito nuper in capitulo Cistertiensi proximo denunciavit inimicitias toti Ordini, et quod omnes domos eorum exterminabit a terra sua, nisi Cistertienses me exulem et proscriptum pro domino, et fidelitate ecclesiæ Romanæ, et cleri libertate, ejiciant a monasterio Pontiniacensi, invito abbate loci et fratribus, qui pro reverentia precum vestrarum, et Christianissimi regis Franciæ et optimatum Galliæ interventu, benignissime et liberalissime plurimam mihi et meis, quod eis rependat altissimus, humanitatem exhibuerunt, et adhuc, si licuerit, exhibere parati sunt. Et licet tribulemur et conteramur soli cum parvulis nostris, qui fidem divitiis et deliciis prætulerunt, pro libertate totius ecclesiæ, tamen ad subversionem justitiæ et libertatis, quorundam Episcoporum citra mare et ultra nititur consilio, qui præ cæteris sapientes sunt ut faciant mala, et eloquentes ut dedoceant legem. Hi sunt os ejus, hi calamus, horum freti auxilio fautores ejus gloriantur, quod nos nostris confodiant jaculis, et spoliis opprimant. Habent fiduciam, quod Jordanis influat in ora eorum. Veruntamen respondebit eis justitia sua, et nos per misericordiam Dei Petrus, cum quo et pro quo dimicamus, in fortitudine brachii vestri expediet. Annunciavimus impio sæpius impietatem suam, ne sanguis ejus requiratur de manibus nostris. Minas intentastis et vos, ut vel sic evitaret laqueum damnationis. Sed ipse obsurdescens ad omnem Domini vocem, seipsum præcipitavit in laqueum, dum violentas manus injecit in sacerdotem. Leges impugnat, immo et evangelii, quantum in ipso est, statuta convellit. Suam ponit schismatis cum schismaticis portionem, quibus communicat, et cum eis

varias et nefarias contrahit obligationes, et anathematis sententiam sciens et prudens incurrit. Novit enim et ipse, quod qui violentas manus in clericos injicit, facto ipso excommunicatus est. Nonne facientis culpam habet in talibus, qui fieri mandat, immo compellit? David legitur interfecisse Uriam, sed gladio filiorum Ammon. Achab arguitur et punitur effudisse sanguinem Naboth, quod ministerio impiorum factum est nomine ejus, et ratihabitione convincitur placuisse.

Placeat itaque dignationi vestræ tantis mederi morbis, et nostræ, immo ecclesiæ Dei afflictioni prospicere, ut severitate justitiæ absolutionem quærere compellatur, qui temeritate sua, et contemptu legis, et potestate in caput suum, operum pravitate anathematis condemnationem intorsit. Episcopus Londoniensis honorem usurpavit in Anglia contra morem antiquum et perpetuam æquitatem, ut glorietur in provincia nostra nihil mandari posse aut statui, nisi per ipsum, aliis non æquanimiter ferentibus Pharisaicum hoc ejus supercilium. Dissimulavimus primo, exinde corripuimus hunc tumorem, sed quia ad perniciem indurescit, cum diu sine correctione non poterimus sustinere. Cohibeat Dominus linguam Londoniensis a malo, et labia Lexoviensis ne loquantur dolum, ad interitum ejus cui ministrant consilia, et etiam suum. Joannes de Oxeneford sanctitatis vestræ præsumit apparere conspectibus, et quasi re bene gesta, et schismaticis de schismate perpetrando, quod exinde convaluit, præstito juramento, iteratis dolis apostolicam sedem appetit, ut quam perjurio nequivit subvertere, impura purgatione et fraudibus exquisitis decipiat. Qui nisi characterem bestiæ reportet in fronte, timemus ne quidquid honoris reportaverit sibi, in confusionem sedis apostolicæ, et totius

ecclesiæ ignominiam, et confortationem schismaticorum convertatur. Cætera posuimus in ore nunciorum nostrorum, quibus, si placet, fidem habeat majestatis vestræ dignatio, et provideat ne innocentia nostra periclitetur in adventu domini Willelmi Papiensis, per quem persecutores nostri palam gloriantur se operaturos nostram depositionem. Ignoramus tamen an in hac venturus sit potestate, sed certum habemus, quod nisi cogamur a Majestate vestra, nullius nos, nisi sanctitatis vestræ, credemus judicio. Meminisse potestis, si placet, qua fide nobiscum, qua caritate nobiscum ambulaverint quidam, qua sinceritate procuraverint preces regis Angliæ, justificantes caussam hominis ecclesiam persequentis, adversus quem terra clamat exigentibus culpis, et cœli revelabunt, nisi quia velatæ non sunt et occultæ iniquitates ejus. Absit ab ecclesia Dei, ne illa compleantur, quæ Presbyter, clericus memorati amici nostri et domini, nuper promisit regi Angliæ: scilicet ut caussam, quæ inter nos vertitur, legatus ad regis definiat voluntatem. Frater sacerdotis, qui tenetur in vinculis, expediet cætera. Miseremini, si placet, nostri, et eorum, immo totius ecclesiæ Dei.

EPISTOLA V.—AD EUNDEM.

Amantissimo patri et domino Alexandro Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, debitam et devotam obedientiam.

Satis superque sustinui, pater amantissime, correctionem regis Angliæ exspectans, nec ullum omnino patientiæ meæ fructum obtinui, quin potius detrimentum et exterminium auctoritatis et libertatis

ecclesiæ Dei, dum incaute sustineo, cumulavi. Conveni eum multoties per nuncios religiosos et idoneos, et ad debitam satisfactionem frequentius invitavi. Literis etiam, quarum transcripta vobis misi, divinam ei severitatem et ultionem, nisi resipisceret, intentavi. Ipse vero magis ac magis proficit in deterius, conculcans et deprimens ecclesiam Dei, sed et personam meam, et eos qui mecum exulant, adeo persequens, ut etiam beneficia servorum Dei, qui nobis Dei et vestri caussa victualia provident, minis et terroribus suis auferre conetur. Scripsit enim abbati Cistertiensi, ut sicut abbatias ordinis, quæ in ipsius potestate sunt, diligit, ita nos a beneficio et familiaritate ordinis faciat alienos. Quid multis? Eo usque sub patientia nostra tam ipsius regis, quam officialium ejus profecit impietas, ut si multitudo virorum, quantumlibet religiosorum, rem vobis ut est, interpositis etiam juramentis assereret, miror si vel sic eorum assertioni credulitatem aliquam vestra sanctitas adhiberet. Hæc igitur cum anxietate cordis attendens, et periculum tam regis quam meum considerans, perniciosas illas non tam consuetudines quam pravitates, quibus perturbatur et confunditur Anglicana ecclesia, publice condemnavi, tam observatores quam exactores earum, fautores etiam et consiliatores et adjutores, quicunque fuerint, sive clerici sive laici, generaliter excommunicationi subjiciens. Scriptum etiam et auctoritatem scripti, quo perversitates illæ fuerant confirmatæ, cassavi: et episcopos nostros a juramento, quo ad observationem earum violenter adstricti fuerant, relaxavi. Et hæc sunt, quæ in scripto illo specialiter condemnavi.

Quod non appelletur, pro causa aliqua ad sedem Apostolicam sine regis assensu.

Quod non liceat episcopo excommunicare ali-

quem, qui teneat aliquid de rege, absque licentia ipsius.

Quod non ponatur terra ejus vel officialium suorum sub interdicto sine ejus licentia vel officialium suorum.

Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem de perjurio vel fide læsa.

Quod clerici vel viri religiosi trahantur ad sæcularia judicia.

Quod laici, seu rex seu alii, tractent caussas de ecclesiis vel decimis.

Quod non liceat archi-episcopo vel episcopo venire ad vocationem domini papæ absque licentia regis.

Et alia in hunc modum. Nominatim etiam excommunicavi Joannem de Oxeneford, qui communicavit schismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum Domini et vestrum usurpavit sibi decanatum Saresberiensis ecclesiæ, et in curia imperatoris, quale ipse audistis, præstitit juramentum.

Similiter etiam Ricardum de Ivelcestre, denunciavimus excommunicatum, eo quod inciderit in eandem hæresin damnatam, communicando illi nominatissimo schismatico Coloniensi solenniter, et publice machinando et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonum illis in perniciem ecclesiæ Dei et maxime ecclesiæ Romanæ: quique præstitit juramentum de contrahendo matrimonio cum duce Saxonum. Et una Ricardum de Luci, et Jocelinum de Baillolio, qui regiæ tyrannidis fautores, et hæreticarum illarum pravitatum fabricatores exstiterunt.

Randulphum etiam de Broc, et Hugonem de Sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui possessiones et bona Ecclesiæ Cantuariensis absque licentia et consensu nostro usurpaverunt.

Omnes, inquam, istos anathematis vinculo innodavimus. Verum in personam regis nondum sententiam dedimus, daturi forsitan per misericordiam Dei celerius, nisi resipuerit, et ex his quæ fecimus, apprehenderit disciplinam. Ut ergo, beatissime pater, apostolicæ sedis auctoritas, et ecclesiæ Dei libertas, quæ in partibus nostris tota fere periit, utcumque valeant restaurari, necesse est et modis omnibus expedit, ut quod a nobis gestum est, ratum omnimodis habeatis.

EPISTOLA VI.—AD EUNDEM.

Amantissimo Domino, et Patri Sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo Pontifici, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ Minister humilis, miser et miserabilis exul, salutem, et contra sævitiam Principum semper animi constantiam.

SOLLICITI de statu et prosperitate vestra optaveramus jam pridem certum salutis nuncium audisse de vobis, et de confratribus nostris, quid egerit etiam vobiscum, et cum ecclesia sua Dei magnificentia. Insonuit enim auribus nostris, et toti Galliæ verbum, quod noviter factum esse dicitur a Domino. Videlicet illum Fredericum schismaticum, ignominiose humiliatum, factum sine honore coram populo et gente. Verum quoniam rumoribus credi oportere, et non oportere fas est, paternitatem vestram affectuose sollicitamus, ut recurrentibus literis et nuncio per vos citissime audiamus et congaudeamus, si fecerit vobiscum Deus, quod facere consuevit sperantibus in se, non ponentibus carnem brachium suum, non habentibus fiduciam in principibus, in quibus non est salus. Si egerit vobiscum, sicut egit cum Ezechia de Sennacherib, retorquens pœnam in ipsum, qui

moliebatur demoliri ipsum Ezechiam cum universa gente sua. Si sic se rei habet eventus, sicut fama divulgavit, benedictus Deus, qui novit facere misericordiam cum servis suis. Ecce quanta Dei potentia, quam magna ipsius miseratio: *Nisi enim ipse custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.* Non est a sæculo audita virtus Dei manifestior, si recte pensetur quid evenerit. Justitia ipsius justior, qua contrivit ipsos fabricatores hujus malitiæ, tantæ persequutionis auctores, consumpsit etiam eos morte famosissima. Ipsum etiam utinam jam et principem viventem dederit in opprobrium omni populo, in derisum omni transeunti, ut ab omnibus digito monstretur, et fiat de ipso quasi celebre proverbium in ore vulgi dicentis: *Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum.* Si confisus in potentia sua defecit in ipsa vanitate sua, cui satius fuisset, et gloriosius ad homines moriendo succubuisse impugnando suos adversarios, quam vivendo fieri despectui cunctis, et in derisum. Hæc Dei virtus et fortitudo brachii ipsius. Quis ergo audeat de cætero habens Christi vices in terra obsequi voluntati principum in confusionem ecclesiæ non puniendo delinquentes? Audeat, qui voluerit, non ego, ne transferatur in me pœna delinquentis, ne judicer culpabilis ex dissimulatione vindictæ, ne transeam in culpam, qui culpam non admisi. Satis credo dictum esse domino meo in parte ista. Qui sapienter investigabit opera Dei, qui diligenter attendet ipsius magnalia, prudenter intelliget, quid de cætero opus sit. Præterea noscat sanctitas vestra accidisse nobis quod verebamur, quod prædicabamus lucidum esse de præsumptione et insolentia domini Willelmi Papiensis, sicut ex literis nobis statim in adventu suo transmissis potestis perpendere, a quo magis sperabamus juxta tenorem

mandati vestri ad dominum regem Francorum, et ad nos emissi, solatium de consolatione pacis, quam confusionem de quæstionum decisione inter regem Anglorum et nos. Non enim ipse est, cujus in hac caussa subjici debeamus ditioni. Præsertim quum instantia regis magis coegerit vos ad ipsum mittendum, quam ipse coactus, et missus venerit a vobis. Credimus quidem non esse juri consentaneum, nos ejus subire judicium vel examen, qui quærit sibi facere commercium de sanguine nostro: de pretio, utinam non iniquitatis, quærit sibi nomen et gloriam. Proinde supplicamus paternitati vestræ affectuose, si ei cura est de nobis, ut evacuetur potestas ejus, si quam tamen habet, circa nos et negotia nostra: transferatur malleus iste a nobis, qui potius elegit esse malleator clericorum obsequendo principibus, quam regum offensio consequendo gratiam divinam. In his vero et aliis, si placet sanctitati vestræ, quæ lator præsentium vobis manifestabit, intuitu pietatis et exilii nostri petimus suppliciter a vobis exaudiri. Compatiatur miseriæ nostræ diuturnæ vestra serenitas, cujus finem omnes exspectant. Resumat vires præceptoris auctoritas, exerat gladium beati Petri, ulciscatur Christi et suorum injuriam. Sentiant manus Petri graves, qui eas contempserunt pro tempore dissimulantes, ut vel sic respiret libertas ecclesiæ, quæ tanto tempore languit depressa, et gaudeat mundus glorificans Deum, qui fecit vobiscum misericordiam suam, quatenus resurgat per vos navicula Petri, quæ ab omnibus fere credebatur submersa, exspiret tyrannorum præsumptio, quæ videbatur obtinuisse. Multa sanctitati vestræ circa materiam istam haberem scribere, sed, ne fiam vobis sermone longo molestus, finem facio optans audire et videre de vobis, quod desiderat anima mea. Veruntamen

unum solum adjicio, quod nequaquam silentio prætereundum est. Credebat forte dominus Willelmus cum rege suo tractu temporis delusisse auctoritatem vestram ex fortuitis casibus. Sed Domino vertente casus adversos in melius deludetur ipse, qui vos sperabat delusum; per Dei misericordiam incidet in laqueum, in quem optando sperabat vos et nos incidisse. Valeat sanctitas vestra, et, ut bene sit nobis, vigeat in tempora longa.

EPISTOLA VII.—AD EUNDEM.

MISERIARUM cumulus, et dolorum acerbitas nostrum, et coexulantium nobis corda perculerat, et Christianissimum regem et optimates regni Francorum compassione ecclesiæ, datæ, ut videbatur in adventu Joannis de Oxeneford, in manus eorum, qui quærunt animam ejus, ut auferant eam, gravissimo læserat scandalo, ut exulceratus animus quereretur fidem, et veritatem sublatas esse de terra. Sed quod pietati vestræ retribuat pater misericordiarum, sanctissime judex, amantissime pater, et ecclesiæ Dei fidelissime custos, secundum multitudinem dolorum in cordibus nostris consolationes vestræ lætificaverunt animas nostras. Jam enim spe salvi facti sumus, et Christianissimus rex Galliæ, et regnum ejus, Apostolatui vestro, quem Deus optimum faciat, et in tempora longa protendat, innumeras agentes gratias, totam indignationem suam retorquent in illos, qui se de majestate vestra juramentis suis triumphasse gloriabantur. Rex enim ipse, postquam dignationis vestræ excusatorias recepit literas, prudentiæ, justitiæ, sanctitatis, et beatitudinis vestræ gloriam prædicat et extollit, et malitiam et fraudes eorum, qui

falsis rumoribus scandalizaverant ecclesiam Gallicanam, obloquentibus gaudenter exponit, et interdum invitis adversæ partis, si forte adsunt, ingerit auribus. Amplius tamen lætatus est post vestrorum colloquium legatorum, quos reverenter admittens, ab eis, sicut ipse fatetur, didicit illos non venisse, ut libertati ecclesiæ præjudicent aut nobis, sed componant inter regem Angliæ, et nos, et si fieri potest, inter ipsum et ecclesiam faciant pacem. Et utinam Deo auctore prosperentur in via ista, in qua nos promptissimos ad honorem Dei, et libertatem ecclesiæ habebunt adjutores. Et vocati ab eis ad colloquium ad diem decimam in terrarum confiniis, quum tunc, ut ex conscientia loquamur, non nisi tres equos in domo nostra haberemus, obtinuimus nobis adjici septem dies, quibus coexules nostros, qui miserabiliter dispersi sunt, possemus convocare, utpote necessarios ad solatium itineris peragendi, et consilium verbi tractandi. Quibus vix tam brevi termino, et tanta rerum penuria convenire valentibus, in octava beati Martini dominis vestris legatis occurrimus inter Gisortium et Triam, Christianissimo rege, destinatis ad hoc ministris, quod ei in misericordia uberi retribuat Deus, nos et proscriptos Christi coexules nostros undique confluentes, liberaliter et benignissime exhibente. Et sicut vobis ab aliquibus intimatum est, persecutores nostri sedulo procurant, ut itineribus et sumptibus vexemur, et expensarum onere, et tædio, regi Francorum, qui nobis inter alios pauperes Christi eleemosynam suam erogat, onerosi reddamur et odiosi. Viderentur enim magnum malitiæ suæ recepisse compendium, si nos exturbare possent de habitaculo cælitus præparato, et præriperent solatium eleemosynæ principis, sicut excusserunt subsidium ordinis Cistertiensis. Venit cum Dominis nostris

solus archi-episcopus Rothomagensis, episcopis et abbatibus provinciæ nostræ, quos rex evocasse voluerat, retentis Rothomagi. Proposuerunt ergo nobis ab initio duritiam regis, malitiam temporis, necessitates et calamitates ecclesiæ, quæ fere ubique terrarum, excepta Francia, impugnatur, et vix tolerabilibus colliditur procellis, adjicientes multa de magnitudine principis et potentia, de amore et honore, quem ecclesiæ Romanæ exhibuit, de familiaritate, et gratia, et beneficiis, quæ in nos exercuit, exaggerantes etiam querelas et injurias, quibus se a nobis et nostris læsum esse conqueritur, dicens quod ei procuravimus guerram regis Franciæ, et comitis Flandrensis. Suaserunt, ut multa humilitate, et plenæ devotionis et moderationis exhibitione studeremus placare indignationem ejus, si forte aliqua ratione posset tanta feritas mansuescere, et immoderata asperitas mitigari. Quæsierunt et consilium a nobis, qui eum consuevimus nosse plenius, qualiter possent illius duritiam emollire. Nam et ad illos se exhibuit duriorem, ex quo didicit, quod non licebat eis, juxta promissiones Joannis de Oxeneford, in nos pro voluntate ejus contra Deum et jura omnia condemnationis ferre sententiam. Quid autem episcopis suis audientibus dixerit, verbo nuntii, Deo propitiante, quam scripto commodius intimabitur auribus vestris. Nos vero gratias agentes dignationi vestræ, quæ a Deo de pace ecclesiæ et nostra, quæ est gloria Dei et vestra, sollicitatur, suspiciones, quibus nos rex notare molitur, rationibus veris, et probabilibus evacuavimus, et ipse rex Franciæ die sequenti, quatenus ad ipsum spectat, in præsentia cardinalium sub religione juramenti purgavit innocentiam nostram, quæ sicut imperator cordium et judex novit, ab hac culpa immunis est. Neque enim adeo hebetes sumus, et tardiores ad

credendum legi, prophetis, et evangelio, ut in articulo tantæ necessitatis relictis spiritualibus telis, et munimentis apostolicæ disciplinæ, carnalia credamus arma, præsertim sacerdotibus, corripienda. Novimus enim non esse in principibus confidendum, et quod maledictus est, qui ponit carnem brachium suum. Et ne tale quid de nobis probabiliter fingi posset, a colloquio regis nos ipsos diu suspendimus, donec tandem ab ipso evocati accederemus, ut ei præsentaremus excusationis nostræ literas, et domino Ottoni legato, qui ob hanc caussam nobis Papiam clericum suum miserat, impetraremus transitum et conductum. Habebat enim rex legationis hujus suspectum eventum, tum quia Rex Angliæ impetraverat; tum quia meminerat, ut dicit, se alia vice læsum ab eis, quando vos nuper in patrem et dominum receperat, tum quia glorificationem Joannis de Oxeneford, et similium molestissime audiebat. Excusatione autem nostra gratanter admissa, et transitu impetrato reversi sumus ad habitatiunculam paupertatis nostræ, in patientia præstolantes salutare Domini. Et quia humilitatem et moderationis exhibitionem, quibus tantus princeps placaretur, a nobis domini vestri legati exigebant, respondimus nos libentissime, et devotissime ei tanquam domino et regi nostro omnem humilitatem, et obsequium, et devotionem ad illorum consilium exhibituros, salvo honore Dei, et apostolicæ sedis, et libertate ecclesiæ, et honestate personæ nostræ, et possessionibus ecclesiarum. Et si eis videretur aliquid adjiciendum his, aut demendum, aut immutandum, rogavimus ut dicerent nobis: quia in nostra voluntate erat illis obtemperare, quatenus conditionis et professionis nostræ necessitas pateretur. Dicentes autem se super hoc certum non habere consilium, nec venisse tunc ut nobis, sed ut et nos consulerent, tentando, quæ-

[illegible] Willelmi utamur, quia non [illegible] patres nostri, an vellemus in [illegible] promittere nos observaturos [illegible] quibus usi fuerant antecessores [illegible] nostrorum, et ita sopitis [illegible] si tamen hoc impetrare [illegible] credebant, recipere sedem [illegible] ejus. Nos vero re- [illegible] nostrorum ad hanc [illegible] fuisse arctatum, neque [illegible] profitebimur observantiam [illegible] ecclesiæ Dei perimunt [illegible] convellunt privilegium, [illegible], a quibus nos Senonis [illegible] per vestram miseri- [illegible] quod a memoria nostra [illegible] verbum apostolico ore [illegible] cervices nostras spicu- [illegible] talibus pravitatibus [illegible] rerum temporalium, [illegible] relinquere pastoralem. [illegible] reprobæ illæ consuetu- [illegible] immo et [illegible] suis catholica [illegible] anathemate condemnavit. [illegible] eas observare, sed [illegible] sine periculo ordinis [illegible] nos regi fecisse [illegible] et eam ei libenter [illegible] debitam irritam non [illegible] ab initio, ut scitis, [illegible] suspectum, quod [illegible] ecclesiam sic [illegible] multiplicati [illegible] referet. Retulimus

itaque inferenti, quod ob hanc caussam non cedemus, quia et exemplo perniciosum esset, et proficeret in ruinam ecclesiasticæ libertatis, et fortasse in fidei Christianæ dispendium. Quis enim auderet mutire de cætero? Quis pastoribus simili modo cedentibus adscendet ex adverso, ut se murum opponat pro domo Israel? Addidimus nec vos, nec aliquos apostolicos viros ecclesiam Dei talibus exemplis informasse. Nonne pastoribus fugientibus, sicut historiarum fide celebre est, tota Ægyptus ad idololatriam rediit, ubi ab initio maxime religio vigebat? Hinc alio progressi quæsierunt, an illorum vellemus stare judicio super his, quæ vertuntur inter nos et regem. Et quidem si refugeremus judicium, caussam regis justificare videremur, et nostra fortasse apud plerosque læderetur opinio, quum tamen illum, qui adversarius exstitit, non debeamus, si placet, habere judicem, nec alicubi ad hoc tuti esse possimus, nisi in præsentia vestra. Nostra siquidem et nostrorum proscriptione, et aliorum vexatione, et damnis sic rex ille terruit et territat universos, ut nullus, eo sciente, audeat nostri meminisse in bonum. Habita horum omnium contemplatione sic temperavimus responsionem, ut nec diceremus nos detrectare judicium, nec tam discriminoso nos immergeremus litigio. Diximus enim nos et nostros sede, administratione, et bonis omnibus spoliatos, quum ad omnia fuerimus restituti, libenter, ubi, et quando debebimus, vestrum, aut cujus, aut quorum de mandato vestro oportuerit judicium subituros. Justitiam enim nec volumus nec voluimus declinare. Interim nulla nos ad litigandum ratione compelli, nec paupertatem nostram ad hoc sufficere, nec liberalitatem serenissimi regis sine molestia ad hoc posse protendi, ut nos et coexulantes pauperes Christi nummis suis, quibus ad præsens

indiget, exhibeat diu in domibus alienis. Nam ubi victualibus abundat, expensæ nostræ facilius tolerantur. Processerunt ad tertiam quæstionem sciscitantes, an episcoporum, qui appellaverant contra nos, litem sub eis judicibus vellemus excipere, sed respondimus nos vestrum super hoc non recepisse mandatum, nec inopiam nostram ad tantos sumptus, et lites esse idoneam. Hoc autem agebatur ab adversariis nostris, sicut didicimus ab his, quos res latere non poterat, ut sub quacumque occasione nostram possent in præsentia legatorum notare personam, et sic quamcumque læsionem ingerere. Conjiciunt enim, quod nullus provincialium nobis auderet assistere contra regem, et sic viderentur nostram procurasse ruinam. Rex autem solos illos evocavit, qui nobis ab initio hujus turbinis adversantes, et incentores tantæ malitiæ esse noscuntur. Videlicet Eboracensem archi-episcopum, et episcopos Londoniensem, et Cicestrensem, accito cum eis et Wigorniensi, ut velamento ejus aliorum malitia pallietur. Cæterum, sicut vestra potest meminisse discretio, isti, qui nunc regis voluntati acclamant præ cæteris, et sicut publice notum est, sitiunt sanguinem nostrum, literis suis in petitione pallii nostri et electionis formam, et personam nostram multis laudum præconiis extulerunt. Nunc autem veritati contradicentes et sibi, se ipsos mentiendi et adulandi audacia contemptibiles reddiderunt, dum ad nutum principis, velut servi comici, modo aiunt, modo negant. Hi sunt, pater, qui dant vomma peccatori, et si non satis insanit, instigant illum, subjicientes pulvinar cubito, et caput vitiis languidum in cervicalis mollitie faciunt obdormire. Quum itaque etiam illi, qui debebant et videbantur esse columnæ ecclesiæ, consilio, auxilio, auctoritate, obsequiis, et sumptibus contra eam et nos animent,

et arment divinæ legis et parvitatis nostræ persequutores, non est nobis tutum aut possibile subire judicium, nisi in præsentia sanctitatis vestræ, et sub vestro ipsius examine. Licet enim de sinceritate alterius legatorum sperare debeat ecclesia, et nos de eo confidamus, præsertim in his quæ Dei sunt, tamen non est homo præter vos, cui hanc caussam Domini committere audeamus. Alterum vero legatum talem faciat Deus, qualem saluti suæ esse expedit, et qualem esse decet Romanæ ecclesiæ presbyterum cardinalem. Veremur autem, ne contingat, quod, si reminisci placet, prænovimus eventurum, si forte prudentiam, eloquentiam, et auctoritatem domini Willelmi cum potestate et voluntate dura regis Angliæ accideret convenire. Veremur, ne tales nobis formato consilio porrigantur petitiones, quarum nobis molestus sit auditus, effectus impossibilis, aut displicens Deo, et mundo odiosus. Et quia vobis omnium ecclesiraum sollicitudo incumbit, circumferte, si placet, oculos in occidentem, attendite, et videte qualiter ibi tractetur ecclesia; indicet vobis dominus Otto, quem spiritu Dei agi credimus, quid viderit et cognoverit de ecclesia et provincia Turonensium, quid de Anglicana audierit, quid expertus sit in Normannia, et credimus vos dicturos cum lachrymis: *Quia non est dolor, sicut dolor iste.* Ut enim de Cantuariensi et Turonensi ecclesiis taceamus, quas tractat, ut audistis, et utinam plenius sciretis, septem episcopatus vacantes, in provincia nostra et Rothomagensi, jam a multo tempore tenet in manu sua, nec aliquos ibi patitur ordinari pastores. Clerus regni datus est satellitibus suis in conculcationem et prædam. Si ista, pater optime, dissimulamus, quid in die judicii respondebimus Christo? Quis anti-Christo resistet venienti, si tantam patientiam viti-

orum et criminum jam accommodamus præambulis ejus? Talibus enim dissimulationibus insolescunt potestates, reges gentium transeunt in tyrannos, ut ecclesiæ nullum jus, nullum privilegium, nisi de eorum arbitrio censeant relinquendum. Sed beatus, qui tenet, et allidit parvulos ad petram. Nam si Judas ex mandato legis non exterminat Chananæum, ei in hostem et stimulum perpetuo coalescit. Confortare, pater, et esto robustus, plures nobiscum sunt, quam cum illis. Contrivit Dominus malleum impiorum Fredericum, percussurus et alios in brevi, nisi resipiscant, et cum ecclesia Dei pacem habeant. Et ut tandem faciamus finem, vestri oris dumtaxat exspectamus judicium, aut illius qui spiritum principum auferre consuevit, et liberare pauperem a potente. Nunciorum vox plura supplebit, quæ scripto non credidimus committenda. Hoc certum habeat vestra serenitas, quia, si voluissemus a principio pravis consuetudinibus adquiescere, non esset alicujus cardinalis, immo nec hominis alicujus necessarius interventus. Frustra quoque nobis, auctore Domino, Siculorum aut Hungarorum proponuntur exempla, quæ nos in die judicii minime excusarent, si tyrannorum barbariem præferremus apostolicis institutis, et sæcularium insolentiam potestatum crederemus potius formam esse vivendi, quam testamentum æternum, confirmatum sanguine et morte filii Dei. Ut igitur prædicta omnia fine lachrymabili concludam, attendat sanctitas vestra, si iste debet esse fructus laboris, et operis, ac exilii nostri, ut judicemur nudi, miseri, privati omnibus bonis, ac subeamus caussarum angustias, eo quod ausi sumus nos opponere ferocissimo oppressori ecclesiæ in defensionem libertatis ipsius, qui exspectabamus in dies de desolatione nostra solatium, de exacta miseria gaudium, de injuria

Christi dignam a Deo, et a vobis in oppressores ecclesiæ ultionem. Nonne sufficere poterat his, qui quærunt animas nostras, quod quosdam morte affecerunt ex nostris; paupertas quoque et calamitas nostra, in qua vix agimus vitam, alienis eleemosynis viventes, nisi auctoritate legationis istius, quæ nunquam fuisset, trahamur et protrahamur per annos et annos, a dolore in dolorem, a miseria in confusionem; jus etiam nostrum et justitia convertatur in ruinam nostram et miserorum nostrorum? Deus bone, quis erit hujus doloris finis? Exurge, Deus, judica causam tuam, vindica sanguinem servorum tuorum, qui nequiter extincti sunt, et aliorum, qui intolerabiliter afflicti deficiunt, quum sit nemo, qui de manu inimicorum nostrorum præter dominum papam, et perpaucos secum, velit nos eripere. Vivat, et valeat sanctitas vestra in tempora longa, ut vivamus et convalescamus nos, et miseri nostri.

EPISTOLA VIII.—AD EUNDEM.

Amantissimo domino, et patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas miseræ Cantuariensis ecclesiæ humilis, ac miser, et miserabilis exul, debitæ subjectionis famulatum, et per omnia de præcipuis ecclesiæ inimicis triumphare.

Celebre proverbium est: *Quod redimi potest, sive temporis productione, sive alias, non timetur.* Est et aliud quippe celebrius: *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est, quod celsitudini vestræ notificamus, qualiter dominus noster rex Angliæ fallaciis, et falsis promissionibus suis, quum videremur esse in januis pacis, sicut etiam ab omnibus

suis sperabatur et credebatur, noviter nos decepit occasione quorumdam nunciorum suorum a majestate vestra redeuntium, qui jactabant et simulabant se obtinuisse a vobis, ad regis petitionem et instantiam, mandatum et auctoritatem in depressionem Cantuariensis ecclesiæ irreparabilem, et nostram, quod Deus avertat, et coexulum nostrorum ruinam. Decepit utique nos hac vice, sicut et sæpius, nec solum nos, sed et viros religiosos portantes nobis ex parte sua verba pacis, quæ sanctitati vestræ per latorem præsentium intimanda commisimus, nec non archiepiscopum Rothomagensem, et Sagiensem episcopum, mittentes nobis de conscientia, et voluntate ac mandato suo literas, quarum transcriptum vobis transmittimus. Veruntamen quidquid de nobis fecerit, utinam serenitatem vestram blandis et inanibus promissis vel hac vice non deluserit, sicut gloriatur pluries se fecisse, ut protractione temporis contingat inopinate, quod nunquam videant ejus oculi aut audiant aures. Et quoniam multoties opportune, importune prudentiam vestram sollicitavimus, multoties pulsavimus ad aures serenitatis vestræ, ut auctoritate beati Petri huic tanto malo, tantæ persecutioni severitatis censura finem debitum imponeretis, nec adhuc, peccatis nostris exigentibus, exauditi sumus, ad salutem Anglicanæ ecclesiæ, ad re~~le~~vationem depressionis nostræ et nostrorum, quæ in dies adversum nos ex patientia et exspectatione vestra, quæ utinam delusoriis promissionibus ulterius non fallatur, exercetur durior et acerbior, in tantum ut vix amodo spirare valeamus. Nec est nobis inter nostros quisquam, qui de cætero velit se huic periculo supponere, subjicere tanto discrimini, præsertim quum multos de illis in hujus negotii prosecutione mors amara comprehenderit. Mittimus sanctitati vestræ latorem

præsentium, qui intuitu pietatis et sola liberalitate sua suscepit negotium nostrum ad vos perferendum benigne, utinam efficaciter. Hunc petimus, si placet, sicut desideratis ab eo exaudiri in ultima necessitate vestra, qui dat salutem regibus, qui aufert spiritum principum, si cura est vobis de vita nostra, et salute, a benignitate vestra benigne recipi, et benignius exaudiri super his, quæ postulamus a serenitate vestra per ipsum, qui effecti sumus proscripti et miseri, non ut securius vivamus et quietius, declinando tanti persecutoris importunitatem, sed ut vigeat ecclesia Dei, et valeat temporibus posteris efficacius respirare in libertatem. Feliciter namque dura et gravia sustinentur ad tempus, ut feliciora succedant. Et quidem si de rege nostro jam diu nobis fuisset creditum, jam pridem, sicut pro certo credimus, per Dei misericordiam obtinuisset ecclesia, et vos de ipso victoriam, atque exemplo illius in cæteris principibus gloriam et honorem. Sors namque tyrannorum hæc est, ut *qui terret, plus ipse timeat.*

EPISTOLA IX.—AD EUNDEM.

Amantissimo domino, et patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exul, salutem, et inter omnia pericula firmam et veram obedientiam.

MITTIMUS sanctitati vestræ latorem præsentium pro conditione sua nobis admodum familiarem, pro ingenti capacitate, ut credimus, fidelem. Eum, si placet, pro nobis, et de nobis benigne exaudiat clementia

vestra, prout decet, et expedit miseriæ nostræ, quæ jam amicis nostris desperatione facta est tædiosa, utinam non odibilis; vobis, unde magis dolemus, sicut plures judicant, dissimulatione manifesta non utinam contemptibilis; inimicis nostris etiam compassione miserabilis. Exurge, domine, et noli tardare amplius. Illumina faciem tuam super nos, et fac nobiscum secundum misericordiam tuam, et cum miseris nostris præ nimia pressura deficientibus, salva nos, quia perimus. Non confundamur inter homines, non insultent nobis adversarii nostri, immo Christi et ecclesiæ, non fiat fortuna nostra in derisum genti et populo, quia nomen tuum invocavimus super nos. Non nobis Domine, non nobis, sed in nomine Domini Jesu Christi, fac tibi grande nomen, repara gloriam tuam, revela famæ tuæ nomen, quæ in reversione illius excommunicati et perjuri schismatici, Joannem de Oxeneford loquor, falsa illius prædicatione in partibus Galliæ vehementer est depressa. Novit Deus, quia non mentior, et si mihi non creditur, quæratur ab his de Gallia, qui honorem vobis magis affectant, qui amplius optant ecclesiæ proventum. Famæ, dico, quæ hactenus apud homines viguit inculpata, quæ inter omnia pericula servata est illæsa, quæ cæteris perditis sola intemerata remansit, quæ ubique locorum sana habebatur et celebris. Resumat itaque vires præceptoris auctoritas, reformet nobile factum, prius commendabile, sed male postea denigratum, ut sentiat garrulus ipse, se falsa sparsisse, prædicasse mendacia. Experiatur severitatem, qui remissionem demeruerat, perferat ultionem, qui abusus est benignitate, ut agnoscat mundus eum reperisse Christi vicarium fundatum in firma petra, non facile mobilem, non baculum arundineum, sicut maligni submurmurant, sed æquitatis et justitiæ observatorem,

non acceptorem personarum, nemini parcentem in judicio, de juris æquitate fideliter, et æque dispensantem regi pariter ac privato. Valeat sanctitas vestra, ut valeamus et nos, et miseri nostri.

EPISTOLA X.—AD EUNDEM.

Amantissimo domino, et patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, miser ac miserabilis exul, cum suis exulibus salutem et omne bonum.

MITTIMUS sanctitati vestræ latores præsentium fideles nostros, duos videlicet de miseris et coexulibus nostris, quos tamen ad præsens possumus, et sicut possumus, ut per eos audiatis et intelligatis certiori et miserabili relatione, quæ circa nos noviter acta sunt his diebus. Miseriarum etiam nostrarum et nostrorum angustias, quæ quidem immanes sunt. Et suscipiamus a sanctitate vestra, si placet, celeriter debitam et diu dilatam oppressionis ecclesiæ et nostræ liberationem. Dolorum etiam nostrorum per manum misericordiæ vestræ levamen, ne immaniter et multipliciter depressi deficiamus in tribulatione ista, quæ non fuit a diebus a dolorum districtior. Protracti enim sumus jamdiu et sicut novit excellentia vestra, trahimur, etiam et protrahimur, non minus crudeliter quam inique, per tempus et tempora in miseria et dolore, ut vel sic infra longi temporis metas afflictione deficiat anima nostra, exstinguamur attriti, deficiamus penitus exacti miseriarum angustiis, exspiret interim auctoritas vestra, quod absit, quæ per Dei misericordiam contra iniquorum desiderium, contra malignantium fraudem relevatura est miseriam nostram et aliorum, antequam

finiatur. Inclina igitur, domine, aurem tuam, et audi; aperi oculos tuos, et vide, si fuit iniquitas sicut ista; attende diligentius, si est dolor, sicut dolor noster et nostrorum, qui dati sumus in direptionem, nisi subito subveniat nobis per manum vestram Dei misericordia. Facti sumus in subsannationem et derisum his, qui in circuitu nostro sunt, auctoritate legatorum vestrorum, qui utinam non magis enormiter quam præsumptuose egissent circa nos et ecclesiæ negotia. Si enim hæc facta sunt nobis ab ipsis in viridi, quid fiet in arido, si duratura est ista legatio, quæ nunquam fuisset? Suspenderunt ipsi nos, quantum in eis est, ab omni auctoritate, quam habebamus in ecclesiis Angliæ et personis, quod nunquam gratia Dei et vestra ad alicujus principis vel alterius instantiam factum est a vobis, nec fiet per Dei misericordiam, sicut ex certa promissione indulsit nobis vestra sublimitas. Ut quid, domine, tribuisti legationem homini, de cujus introitu attendisse debuerat dominus meus, ut salva pace ejus loquar, quis deberet esse futurus legationis hujus fructus, pensasse etiam ejusdem exitum, cujus anima tota effusa fuit ab initio, et est in ruinam ecclesiasticæ dignitatis, et vestram, ut vel sic fiat principi gratus? Domine, domine, ad te sunt oculi nostri ne pereamus. Adjuva nos, domine, et fac nobiscum secundum promissiones tuas, quæ utinam non in vanum lætificaverint animas nostras. Sustinuimus enim ad vestræ celsitudinis mandatum. Sustinuimus, inquam, pacem, et non venit. Exspectavimus per manuum opera legatorum vestrorum bonum, et ecce nobis major afflictio, turbatio ferventior. Miserere ergo nostri, domine, miserere nostri, quum sit nemo post Deum, qui pugnet pro nobis, nisi tu solus cum fidelibus tuis. Miserere, inquam, nostri ut misereatur vestri Deus

in districto examine, quum redditurus fueris rationem villicationis vestræ. Non est enim ad quem habemus refugium post Deum, nisi ad te, quum etiam ipsi opponant se nobis favore hominum, qui intuitu pietatis et justitiæ, ob reverentiam etiam sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ, nobiscum stare debuerant, et pugnare pro nobis. Exhaustis siquidem sumptibus et vexationibus innumeris, non est nobis certe de cætero quo prosequamur vexationum istarum vel minimam. Succurrat itaque nobis et ecclesiæ nostræ, si placet, celeriter tua sublimitas, et imponat finem huic malitiæ, ne protrahatur ulterius, quoniam tempus est. Vix enim est, ut etiam præ nimiis angustiis spirare valeamus: accelera ergo ut sentiamus gratiæ tuæ beneficium, antequam moriamur. Valeat et vivat in tempora longa dilecta nobis et super omnia post Dei amorem necessaria tua sancta benignitas, ut tua munificentia incipiamus et nos reviviscere, qui jam incepimus mori. Præterea noscat discretio vestra, quod tribus diebus, antequam supervenirent nobis mala ista, exierant nuncii a nobis cum literis nostris, quibus nunciabamus sanctitati vestræ, qualiter a legatis vestris discesseramus. Scribebat enim vobis rex Francorum Christianissimus et regina, et quidam de principibus et episcopis regni sui, quidamque minores amici vestri, lætantes et glorificantes Deum, gratiasque Deo et vobis agentes, eo quod manifestum erat ex adventu legatorum vestrorum, sicut id ipsi domino regi ore ad os insinuaverant, falsa esse ac mendacissima, quæ Joannes ille orator de Oxeneford, et alii nuncii regis prædicaverant de gravamine et dejectione nostra futura per legatos. Unde scandalum ineffabile ortum erat in toto regno Francorum, et apud omnes, ad quos rumor ille pervenerat, præterquam apud adversarios ecclesiæ et nostros. Sed

versa est cithara ista in luctum, et lætitia ista in mærorem, factusque est error iste pejor priore. Petimus itaque, ut placeat sanctitati vestræ supervenienti morbo celerem adhibere medicinam, quatenus fiat omnibus in manifesto, sicut rei veritas se habet, contra conscientiam vestram et mandatum ista fuisse præsumpta. Valeat iterum sanctitas vestra et in æternum.

EPISTOLA XI.—AD EUNDEM.

Amantissimo patri, et domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, miser ac solito miserabilior exul, salutem et debitam in omnibus, etiam in adversis, obedientiam.

REMITTIMUS sanctitati vestræ latorem præsentium, qui fidelius et diligentius negotii sui miseriam, et qualiter cum ipso et cum fratribus suis occasione literarum vestrarum in regno Angliæ actum sit, vobis exponet: ad quorum relevamen, nisi citius per manum vestram divina subvenerit clementia, subversa est penitus illius ordinis conditio. Sentiant ergo ipse et fratres sui, si placet, sibi preces nostras profuisse, quorum injusta vexatio apud sanctitatem vestram digne facit eos exaudibiliores. Et utinam dominus meus altius attendat, ac firmius apponat animo, in quantam et in quam irrevocabilem confusionem Anglicana nuper venerit ecclesia in omni ordinis genere, qui in eodem regno habitat, ex inaudita et illa miserabili indulgentia, quam gloriatur, quorundam amicorum suorum de curia interventu, qui utinam magis essent amici Dei et ecclesiæ, quam sui, magis affectarent divina gaudere gratia, quam favore princi-

pum, regis nostri, utinam non persecutoris ecclesiæ, extorsisse industria. Quæ etsi creditur a vobis de facili posse revocari in irritum, extat tamen impetrati facinoris exemplum, in tantum ut si ad præsens impetratis gaudere valeat, residet tamen apud ipsum et successores suos obtenti beneficii origo, cujus impetrandi sibi perpetuo ac successoribus suis nacta opportunitate concepit audaciam, qui nec ausus sperare est aliqua sui vel amicorum suorum arte debitam pro excessibus suis contra se et complices suos evadere posse sententiam. Verum unum est, quod nos miserabiliter consolatur, ut salva pace vestra dixerim: quia sic novit ecclesia Romana beare amicos suos et fideles. Melius tamen consoletur eam Deus, quam sibi providerit, et ecclesiæ Anglicanæ ac nobis, ac miseris nostris in parte ista. Scio quidem, unde magis doleo: quia numquam ævi senio crimen obruitur, nunquam scelus oblivione repellitur, verum exempla fiunt, quæ facinora esse destiterunt. Valeat et vigeat sanctitas vestra, et citius, si placet, dignetur miseriam nostram sublevare, ut saltem vivere valeamus, qui utcumque vivendo perimus. Novit Deus, quod immerito.

EPISTOLA XII.—AD EUNDEM.

Santissimo domino et patri carissimo, Alexandro Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et omnem cum devotione obedientiam.

AD pedes majestatis vestræ confugiunt miseri nostri, qui nutu divino reservati esse creduntur, ut fratrum suorum crudeliter interemptorum cladem deplorare valeant, et jam fere pereuntis ecclesiæ miserias ex-

ponant in auribus vestris. Jam enim rarus est, qui etiam cum magna difficultate inter tot pericula et mortes audeat prosequi necessitates nostras, quum alii incarcerati, alii capti, alii flagellati, alii mortui diebus fere singulis audiantur. Et rex Anglorum, qui tantorum malorum caussa esse dignoscitur, non modo impunis remaneat, sed gaudeat in confusione ecclesiæ, et in periculis rideat alienis; quum diu, si spiritu Dei ageretur, mansuetudo vestra, in multa patientia sustinens, debuerat ad pœnitentiam provocasse. Sed ille, dum peccata peccatis et minora majoribus cumulat, sibi videtur thesaurizare iram, et temeraria provocatione accelerare vindictam. Toto quinquennio in ecclesiam debacchatus est, et ego, quod sine timore non eloquor, Christum in membris fere quotidie video crucifigi, prophanari sancta, lacerari et conculcari ecclesiam, cui custos a domino fueram deputatus, et nondum cum Petro exserui gladium verbi Dei, ut Malchi sævientis auriculam amputarem. Quoties lego zelum Phinees, Heliæ, Matathiæ, filiorumque ejus, quoties menti meæ fervor apostolicus occurrit, quoties sanctorum patrum, qui se principibus et potestatibus murum opposuerunt pro domo Domini, gesta revolvo, toties ingemisco periculum meum, et miseræ animæ, animæ scilicet meæ, timeo justam ex dissimulatione injusta et indebita patientia condemnationem. Quum enim facientes et consentientes comparentur in crimine, et qui potestate divinitus accepta non corrigit quæ non ambigit corrigenda, consentientis cadat in culpam, tremendum mihi video imminere judicium, qui tantas enormitates tamdiu remissione, quod vereor, nimia pertuli subditorum. Nam beatus, qui talium parvulos nascentes extinguit, aut natos, quam cito tenentur, allidit ad petram. Vereor, pater, ne sanguinem illius, et commalignan-

tium sibi de manu mea requirat Dominus. Timeo ne proscriptorum suorum, et in caussa ecclesiæ laborantium usque ad mortem, neces multas exigat durus judex, cum scriptum sit: quoniam *maledictus est, qui gladium cohibet a cruore.* Nam, ut ait Solomon, *Qui delicate nutrit servum, postea illum sentiet contumacem.* Et hoc quidem crebris ecclesia et certissimis sentit experimentis. Si quis enim primos ejus cohibuisset impetus, si quis instigantium ad mala et furorem procurantium perculisset temeritatem, nequaquam tot et tantas pestes arbores pestiferæ germinassent. Nam tenerorum vitia citius abolentur, et quum diuturnitate invaluerint, quodammodo transeunt in naturam. Et certe tanta fuerat reprimenda præsumptio, tum sui ipsius corripienda enormitate, tum quia totum orbem Latinum pernicioso corrumpit exemplo. Audiat quæso, clementia vestra per dominum Gratianum subdiaconum vestrum, cui ex re nomen esse credimus, eo quod tamquam filius gratiæ caussam ecclesiæ fideliter et prudenter in omni modestia et sinceritate studuit procurare. Audiat, inquam, qualiter in occidente nostro, nisi citius Deo propitio subveneritis, occidat ecclesia: et tandem misereatur, et tantis miseriis debitum imponat finem. Si enim exspectaveritis, ut nuncii regis et malitiæ fautores non habeant mendacia quæ prætendunt, et nobis et vobis, et illis vita deficiet. Et in districto examine cogetur quilibet nostrum sine personarum acceptione sui operis reddere rationem. Ecce nunc dicit se non a me exigere rationem administrationis cancellariæ suæ, nec pecuniam quam tunc acceperim aut promiserim, sed id solum petit, quod me tempore archi-episcopatus mei dicit accepisse de rebus suis. Sed Deo propitiante cunctis apud nos notum est, quod ei jam super hoc reddita ratione non teneor.

Item dicit se non controversatum esse de consuetudinibus suis, quas tamen mutato dumtaxat verbo sibi servari petit nomine *dignitatum*. Et ego quidem dignitates regni libenter servabo, sicut sæpius obtuli, *Salvo ordine meo et fidelitate ecclesiæ Romanæ*. Sed ut novam juramenti formam in ecclesiam Dei inducam, auctore Deo, et pietate vestra mihi prospiciente, nulla necessitate induci potero. Nam quod a me nunc obtinebit, ab omnibus episcopis et ecclesia tota indubitanter exiget. Observationem canonum, sed nec evangelii mandata se impleturos aliqui jurare compelluntur; certe nec tutum esset: et episcopi ad observantiam consuetudinum vel dignitatum arctabuntur, inaudito exemplo, juramenti necessitate? Forma fidelitatis exigit in ecclesia Gallicana et Anglicana, ut prælati ecclesiarum principibus jurent se servaturos eis fidem, in indemnitate vitæ, membrorum, honoris terreni, *Salvo ordine suo:* et hæc forma etiam reprobis consuetudinibus ejus inserta est. In hac forma juravi, sic me jurasse publice profitebor, et hac debet esse contentus: nec ego in hac parte transgrediar temere terminos a patribus constitutos. Instat etiam, ut mihi et meis ablata, immo ecclesiæ, non restituat aut satisfaciat, dicens majores suos, quorum mensuram in persecutione ecclesiæ implet aut supergreditur, multos de meis fugasse majoribus, quibus nihil umquam restituerunt. Sed ne trahatur ad consequentiam, citius providendum est, ut pernicies deleatur exempli. Nam qui posteris relinquit erroris exemplum, eos merito in culpam impulisse convincitur. Sicut Jeroboam filius Nabath legitur fecisse peccare imitatorem sui sceleris Israel. Quis autem dimittet peccatum, si ablata non restituat aut satisfaciat? Utique omni sollicitudine procurandum est, ut sicut ille auctoritatem criminis a decessoribus

trahit, sic idem posteris suis relinquat exemplar correctionis. Alioquin verendum est, ne ille successoribus suis fiat Jeroboam, et ego, si de cætero a debita cessavero correptione, meos velut alter Heli, aut potius sacerdos excelsorum, in ruinam damnationis præcipitem. Nec me quisquam detrectare concordiam, dummodo fiat in Domino et sine læsione ecclesiæ, mentiatur. Quia non sum adeo vecors, ut quæ in temporalibus maxima et hominibus gratissima sunt, tanta facilitate contemnam, nisi quia pro his nolo dispendium facere æternorum. Nemo dum me accusat in contemptu, suum in appetitu vanæ quietis aut mundanæ supellectilis tueatur errorem: quia Deus, qui irrideri non potest, revelabit in brevi, quando ante tribunal ejus adstabimus omnes, qua mente quis vixerit. Illum conscientiæ inspectorem et testem habeo, illum exspecto judicem, quem contra æquitatem nullus fallit astutia, nec viribus flectit. Recolite, pater, quanta vos ille miseratione respexit, quomodo vestros, immo ecclesiæ ad gloriam nominis sui protriverit inimicos, et cum eo exsurgite in adjutorium ejus, qui in membris suis injuste proscribitur, torquetur, conspuitur et crucifigitur. Audite, si placet, miseros nostros, et preces, quas per eos vobis porrexit, et adhuc porrigit Cantuariensis ecclesia, clementius exaudite, ut a patre suo post tantas miserias consolationem debitam se gaudeat recepisse. Conterite persequutores ejus, et eos, quos Satanæ tradidimus in interitum carnis, quorum nomina vobis exprimentur, si ad vos venerint aut miserint, excommunicatos, donec ecclesiæ Dei satisfaciant et nobis, haberi faciatis. Nuncii vobis, quæ fuerant dicenda, supplebunt, licet cumulum miseriarum ecclesiæ Anglicanæ non sufficiant, prout necessitas exigit, explanare. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra.

EPISTOLA XIII.—AD EUNDEM.

Sanctissimo domino et patri carissimo Alexandro Dei gratia summo pontifici Thomas Cantuariensis eccles. min. sal. et om. cum summa devotione obedientiam.

Quæ acta sunt a magistro Viviano de negotio ecclesiæ Dei, et nostro post recessum domini Gratiani, et quam sollicite, sanctitati vestræ breviter intimare curavimus. Quod ipse vero moram fecerit in Francia aliquam post socii sui recessum, in confusionem opprimentium ecclesiam creditur accidisse, ut justitia ecclesiæ, quam multi pravitatis actu nitebantur offuscare, in conspectu omnium gentium declararetur. Studuit quidem præfatus filius vester morem homini gerere, ut vocatus ab ipso, sicut asserit, literis suis et multa instantia ipsum inclinaret ad pacem. Cujus ex multis et magnis promissionibus spem indubitatam acceperat, et eo usque promissiones ejus secutus est, donec in conspectu Christianissimi regis et procerum Franciæ convinceret malitiam et duritiam ejus. Quantum vero laboraverit, ut regum et nostri colloquium uniretur, quantam operam et diligentiam reformandæ paci ibidem adhibuerit, quam instanter universos et singulos, quos ad hoc idoneos esse credebat, sollicitaverit, verbis exponere non sufficimus. Et nisi præsentes fuissemus, vix possemus fidem referentibus adhibere. Quia ergo in mora ejus justitia ecclesiæ amplius per Dei misericordiam, qui non derelinquit sperantes in se, sicut nobis videtur, et omnibus qui interfuerunt, manifestata est, majestati vestræ profusis genibus supplicamus, quatenus ipsum ad animum clementiæ vestræ redeuntem paterna pietate [illegible]

EPISTOLA XIV.—AD EUNDEM.

APOSTOLICÆ sedis auxilium sæpe cogimur implorare, qui in contemptum Dei, et vestram, pater, injuriam, multis, magnis, et continuis torquemur afflictionibus, contumeliis dehonestamur, et provocamur injuriis. Quæ vero personam lædunt, minus revocantur ad animum, sed species impietatis est, tantam et tam manifestam Christi injuriam sub inani prætextu patientiæ dissimulare. Loquar ergo semel adhuc ad dominum meum in conspectu Dei pro ecclesia ejus, quæ parvitati meæ commissa est, faciens verbum, ne sanguis ejus, cujus languor jam adscendit ad summum, et damnatio eorum, qui eam cruciant et exstingunt, taciturnitati meæ possit adscribi. Et quidem si clamorem illius, quem in angustiis suis emisit per os meum, ab initio vestra pietas exaudisset, collidens ad petram parvulos Babylonis, et parturientis malitiæ germina comprimens, nequaquam in tantam impietatem persecutoris nostri temeritas excrevisset. Sed divina mansuetudo vestra, quæ suo merito et universalis ecclesiæ precibus Spiritus Sancti gratiam possidet ampliorem, postponens tenuitatis meæ consilium, vasa iræ in multa et longa patientia censuit supportanda, ut delinquentes filios paterna benignitas ad pœnitentiam provocaret. Quod etsi ad præsens totam ecclesiam Dei non mediocriter læserit, probabile tamen est hoc a Spiritu Sancto, qui consilia vestra regit, et opera dirigit, fuisse procuratum. Ut iniquitas, quæ multis et exquisitis dolis latere gestiebat, patientia vestra semper abutens, revelata facie prodiret in publicum, et opprobria Ægypti videntibus cunctis detegerentur. Siquidem Joannes de Oxeneford, et omnes alii tantæ impietatis ministri, cum a sede apostolica gloriosi, et quasi de justitia triumphan-

tes reverterentur, dederunt cornua peccatori, et auctores et incentores hujus erroris, quasi per se non satis insanirent, impunitatis et gloriæ suæ calcaribus cœperunt acrius instigare. Venenatos tamen animos, aut potius venenosos, non oportuerat amplius toxicari, nec Achitophel aut Judam temporis nostri excitari, aut animari ad facinus. Ex abundanti tamen illi, quos tali legatione fungentes vestra pietas adoptavit in filios, et honoribus sublimavit, ecclesiæ Anglorum, facti sunt in arcum pravum, ut misera Cantuariensis ecclesia, aliarum tamen omnium in insula mater, utpote quæ illas generavit et educavit in Christo, merito dicere possit: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, et mei proprii, quos genui et exaltavi, conculcaverunt, et vulneraverunt me, et adhuc exquirunt animam meam, ut auferant eam.* Non utique quod de vestra liberalitate, quæ pia fuit, aut illorum promotione, quæ sperabatur utilis, contristetur, sed dolet quod vobis infideles sunt, et perniciosissimi, et manifestissimi persequutores ecclesiæ. Ipsi enim sunt qui sævitiam domini regis instigant et accendunt, et modis omnibus elaborant, non modo ut mihi omnis reverentia subtrahatur, hæc enim pridem jam impleverunt, sed ut meum et coexulantium mihi, qui jam pauci sunt, eo quod plures a facie persequentis in fata concesserunt, nomen deleatur de terra. Præceperatis autem tum aliis, tum maxime episcopo Londoniensi, ut pacem ecclesiæ, quod ut creditur facile posset, adhibita diligentia studeret reformare. Sed ille ex quo audivit, quod debitam animadvertendi in malefactores ecclesiæ mihi vestra gratia restituerat, et contulerat facultatem, statim per se et complices suos commovit et conturbavit terram, timens sanandas esse contritiones ejus, quæ per eum fuerat conturbata. Neque id in occulto, sed passim. Et quo manifestior

esset ejus iniquitas, Londoniæ in celeberrimo loco, ubi ad ratiocinia publica tractanda totius regni officiales convenerant. Debuerat ei sufficere, quod tamdiu sustinuit eum clementia vestra, quod sententiam anathematis ex caussa inobedientiæ et aliorum scelerum, quæ manifesta sunt, incurrerat alias impunitus, sed ab impunitate conceperat cujuscumque præsumptionis audaciam, habens fiduciam quod Jordanis influeret in os ejus. Nam ab ejus consilio dependent tam Saresberiensis episcopus, hactenus inobediens et rebellis, quam Raudulphus de Broc, qui Cantuariensi ecclesiæ incubat, et alii depopulatores nostri. Unde exigente ratione juris, et urgente stimulo conscientiæ, quæ nos de tanta taciturnitate in tanto periculo ecclesiæ vehementer accusat, eundem Londoniensem et Saresberiensem episcopos, et præfatum Randulphum cum aliis, quorum nomina superius scripta sunt, ex justis et manifestis caussis publice excommunicavimus, citantes adhuc alios, qui factionis et seditionis eorum noscuntur participes exstitisse. Quos auctoritate Domini nisi resipuerint, vinculo anathematis innodabimus et apostolicæ majestatis compellemus adire tribunal, charactere bestiæ designatos. Provideat itaque sanctitas vestra ecclesiæ libertati et paci, quia si nobis hac vice credideritis, omnia ad vestrum libitum componentur, et oculo ad oculum videbimus, quia superbientis et parvulos terrentis Moab arrogantia major est, quam fortitudo. Approbate, si placet, quod facimus, et vos ipsi, quod necessitas exigit, manum apponite, conterite audaciam et malitiam impiorum: ne si, quod absit, illi prout hactenus fecisse visi sunt, prævaluerint, salus ecclesiæ conteratur et pereat. Ad hæc supplicamus, ut petitiones nostras, et quas dudum porreximus, et quas modo porrigimus, jubeatis effectu celeri prosequente com-

pleri: quia ex sententia animi nostri omnes ad honorem vestrum spectant, et ecclesiæ proficiunt ad utilitatem.

EPISTOLA XV.—AD EUNDEM.

Ecclesiæ pacem, quam jugi sollicitudine pietas vestra procurat, illi præ cæteris magis impediunt, quos oportebat tum pro debito officii sui, tum pro mandati vestri reverentia, in reformatione ejus amplius laborare. Luget ergo ecclesia, quod decoloratur et denigratur a filiis; et quia spolia ejus diripiunt, qui custodes illius fuerant instituti. Nam si Gaufredus archi-diabolus noster, et Reginaldus Saresberiensis, et Joannes de Oxeneford, nomine et quæstu decanus quondam in Christo excellentis ecclesiæ, ministerio autem et cultu satellites curiæ, itemque complices eorum, regis animum non pervertissent, ecclesiæ pax, ut creditur, jam esset ad nunciorum vestrorum adventum reformata. Nam qui ministrant arma iniquitati, fere omnes apud nos clerici sunt, quorum aliqui de vestra familiaritate et sedis Apostolicæ privilegio gloriantur, ut dicant se quidquid fecerint, nulli nisi Romano pontifici responsuros. Quæ gloriatio, si vera est, et ecclesiæ Romanæ decolorabit famam, et totius ecclesiæ, quod absit, in brevi subvertetur honestas, dum omnes ad omnia privilegiatorum provocabuntur exemplis. His facile est sumptibus ex rapinis ministratis frequentes iterare discursus, et ut sibi, cum ignoti et inopes ante fuissent, faciant nomen et quæstum, crebra curiarum sollicitatione procurantes, quantum in eis est, ut Ecclesia numquam habeat pacem. Qua de caussa nunc ad vos properare dicuntur Reginaldus de Saresberia, et Ricardus Barre, qui cujus fidei et mo-

destiæ sint, auctore Domino, nunciis vestris referentibus audietis in brevi. Interim certum habeat vestra paternitas, quod nominatim excommunicatis scienter communicaverunt, adeo ut præfatus Ricardus se contulerit ad Gaufredum archi-diaconum nostrum, quem excommunicatum noverat, ut illius patrocinetur errori, et illi et aliis excommunicatis passim communicet. Quocirca supplicamus sanctitati vestræ, ut cum ad vos venerint, sic eos tractetis ut participes anathematis, nec eorum sollicitationes admittatis ante reditum nunciorum vestrorum. Nam si delusores istos vel hac vice durius tractaveritis, pacem, Deo propitio, pro voto facietis.

EPISTOLA XVI.—AD EUNDEM.

LONGANIMITATIS vestræ divitias, immo et divinæ copiam bonitatis contempsit hactenus rex Angliæ, ignorans aut dissimulans, quod eum patientia vestra studuit ad pœnitentiam revocare. Ad preces et commonitiones obsurduit, gloriatus ad ignominiam sedis apostolicæ, et in contumeliam beati nominis vestri, quod ei privilegium indulsistis, quo quamdiu voluerit, tutus erit adversum nos, et ecclesiam Cantuariensem, licet illam et nos atrocius persequatur, et ut facilius rem falsam et incredibilem persuadeat universis, rescripta literarum, quas ei contra nos, et utinam non contra vos, indulsistis, per Alemanniam, Franciam, Angliam, et diversas provincias adjacentes ventilari facit. Sic vestram remunerat benevolentiam, has mansuetudini rependit gratias, ut fiant semper novissima ejus atrociora prioribus. Sed auctore Deo, quod utinam ab initio credidissetis, nunc in conspectu omnium declarata est justitia nostra, et caussa exilii et proscriptionis, et quo tota ipsius vergat

intentio. Nuper enim in secundo colloquio, audientibus Christianissimo rege et cunctis qui hinc inde aderant, confessus est post comminatorias vestras, quas sæpius refutaverit, vix tandem recepit, quod nihil aliud a nobis quærit, nisi observantiam consuetudinum suarum, quas sicut vidistis, et adhuc potestis intueri, divinæ legi constat et sacris canonibus penitus adversari. Ad instantiam vero Christianissimi regis, et religiosorum quos miseratis, adhibitis multis intercessoribus, ut taceret consuetudines, mutavit quidem verbum, sed non mutavit propositum. Exegit enim, ut profiteamur in verbo veritatis simpliciter et absolute nos facturos, quod fecerunt antecessores nostri, et hac sola via, ut dicebat, poterimus habere ecclesiam nostram et pacem in regno, sed nondum tamen gratiam ejus. Quod quidem ideo adjicit, quia nos auctoritate rescripti vestri putat officii debiti potestate esse privatos, donec velit nos in suam gratiam revocare. Quum vero nobis religiosi viri, Simon prior de monte Dei, et frater Bernardus hanc ejus petitionem proposuissent, respondimus non esse plene in conscientia nostra, quid fecerint antecessores nostri, licet aliquos eorum ex scriptis authenticis pro caussa simili noverimus exulasse, et tandem obtinuisse, ut sicut reges, quæ sibi crediderant competere, jura vendicabant, ita quæ Dei erant, Deo redderentur. Nos autem paratos esse ad omne obsequium ejus, etiam ultra quam fecerint antecessores, salvo ordine nostro. Cæterum novas, et præter formam ecclesiæ, quæ a nullo antecessorum nostrorum præstitæ sunt, inire obligationes, nobis esse illicitum: tum quia perniciosum esset exemplo, tum quia vos ipse, quando in urbe Senonensi nos ab illarum Deo et ecclesiæ odibilium consuetudinum observantia et obligatione per vim et metum extorta absolvistis,

specialiter, increpatione gravi præmissa, et quæ auctore Deo ab animo nostro nunquam excidet, inhibuistis, ne unquam ulterius nos alicui in caussa simili obligemus, nisi salvo honore Dei et ordine nostro. Adjecistis etiam, si placet reminisci, quod nec pro capite, nisi salvo honore Dei et ordine suo, se debeat episcopus obligare. Promisimus itaque viris religiosis, quod si rex mandatum vestrum impleret, restituendo nobis gratiam suam et pacem, et ecclesiam cum his, quæ nobis et nostris abstulit, ei et liberis suis, salvo honore Dei et ordine nostro, totis viribus studebimus inservire; sed sine auctoritate vestra nobis illicitum esse diximus mutare formam Ecclesiasticam, quam occidentalis tota tenet ecclesia, et quæ etiam in reprobis illis consuetudinibus, quæ sunt nostri caussa exilii, patenter expressa est. Ibi siquidem continetur, quod electi debent ante consecrationem regi jurare, quod ei fideles erunt, circa vitam, membra, et honorem terrenum, salvo ordine suo. Ut quid ergo nos soli in captiosa obligatione, quæ a nobis exigitur, honorem Dei et indemnitatem ordinis cogimur reticere? Quis enim Christianus unquam hoc a Christiano exegit? Religiosorum instantiam responsionum varietate delusit: et modo aiens, modo negans, dimisit querulos, quod eis opera perierat et impensa. Simulavit tamen episcopos Angliæ se evocaturum, ut eos consulat. Sed in veritate nunciorum, quos ad vos destinavit, præstolatur adventum. Nam ut ab eis, quibus oportet haberi fidem, vere didicimus, gloriati sunt, quod sicut fecerunt alia vice, promissis aut minis, quod rex desiderat, contra nos a vobis impetrabunt. Incredibile tamen est, quod apostolica sedes compellat aliquem reticere honorem Dei, aut prohibeat salvandi ordinis facere mentionem. Et profecto si nuncios

ejus confusos, ut justum est, remiseritis, liberabitis ecclesiam Dei, et sedis apostolicæ famam. Agatis ergo, si placet, viriliter, quia si terrere volueritis impium, indubitanter credimus, quod ecclesiæ pacem, et pereuntem animam Deo reddetis. Experti estis, quid apud eum mansuetudo profecerit. Nunc alia aggredimini via, et procul dubio in rigore justitiæ citissime triumphabitis. Exigite quod nobis ablatum est usque ad novissimum quadrantem, ne tantæ rapinæ impunitas apud coætaneos et posteros divulgata tam illi, quam successoribus præstet audaciam similiter delinquendi. Nam si cognoverimus pœnitentem, ut viam satisfaciendi velit ingredi, vestro præeunte consilio, juris poterimus temperare rigorem, prout ecclesiæ Dei, nostris et futuris temporibus viderimus expedire. Alioquin perseverans in crimine, et tantum in ecclesia faciens scandalum, quo jure absolvetur? Deo siquidem vinculis impœnitentiæ ligatus est, et Lazaro deterius et acrius compeditus. Nam si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Unum est quod plurimum affectat, et in quo, propitiante Deo, mentitur iniquitas sibi: quia si luctum, quod Deus avertat, ecclesiæ Catholicæ videret, incunctanter ecclesiam Anglicanam, sed et omnem, quæ in ejus potestate est, subjiceret legibus suis. Hoc autem vobis certum sit, quod ea quæ a nobis exigit, servare non possumus, et apostolicæ sedi fidem et debitam obedientiam. Hæc enim sibi invicem adversantur. Hoc etiam rogamus attentius, ne malefactores et excommunicatos nostros, si forte ad vos venerint aut miserint, in præjudicium nostrum faciatis absolvi: quia si alia vice non esset factum, ecclesia jam pace debita frueretur. Sane si nos compulerit, quod Deo propitiante nec pro temporali vita facturus est, ad

hanc obligationem, non enim excidit a memoria nostra, quid vobis et ecclesiæ Romanæ in receptione pallii juraverimus, non modo episcopos, sed et clerum universum similiter obligabit tanto fretus exemplo. Et quidem facile est, ut impunitam ejus audaciam alii principes imitentur. Quod autem a nobis exigit, nec a militibus, nec a rusticis exigitur in terra nostra.

EPISTOLA XVII.—AD EUNDEM.

Si caussam nostri, pater sancte, malitia adversariorum apud vos non denigrasset exilii, credimus indubitanter, quod rex Angliæ tamdiu, et tam impune non abuteretur patientia vestra. Sed ecce, Deo propitiante, ipsius persequutoris nostri testimonio veritas declarata est. Nuper enim, quum ad pedes ejus flexis genibus in omni humilitate imploraremus coram rege Christianissimo, archi-episcopis, episcopis, comitibus, proceribus, et omnibus qui aderant, professus est se nihil aliud a me quærere, nisi ut consuetudines regni sui, quas antecessores nostri suis principibus servaverunt, conservare, et hoc tanquam sacerdos et episcopus absolute et præcise, sicut nuncii nostri vobis fideliter exponent, repromitterem in verbo veritatis. Placeat itaque sanctitati vestræ latores præsentium, fideles nostros et proscriptionis nostræ participes, qui omnibus interfuerunt, clementer audire, et Anglicanæ ecclesiæ jam in extremis agenti, nisi dextera Dei et vestra subveniat, celerem conferre medicinam. Posuimus enim verba nostra in ore eorum. Gloriatur autem rex Angliæ, quod ei privilegium contulistis, quod licet in sedem nostram redierimus, omnis potestas nostra evacuata est, donec

eam nobis restitui velit. A sæculo inauditum est apud nos, quod aliquis episcopus se principi sæculari obligare cogatur ulterius, quam ad conservationem eorum, quæ continentur in forma fidelitatis. Veremur ergo, ne si, quod absit, et Deo auctore semper aberit, a nobis ulterior cœperit obligatio, pernicies exempli alios inficiat principes, et non modo coætaneos nostros, sed successores nostros involvat. Et quidem planum est, quod si petitæ consuetudines prævaluerint, auctoritas apostolicæ sedis in Anglia penitus evanescet, aut erit minima. Quod sicut ex majorum scriptis et relationibus seniorum publice notum est, pridem contigisset, nisi Cantuariensis ecclesia se principibus pro fide sedis apostolicæ, et ecclesiæ libertate studuisset opponere. Rarus enim illi ecclesiæ præfuit, qui non aut gladium subierit pro justitia, aut pertulerit molestias exilii, aut proscriptionis injuriam. Unde mirum est, et omni stupore dignum, quod apostolicæ majestatis potius, quam nostri nominis persecutor se in caussa tali plures apud vos gloriatur invenisse et habere fautores. Nec vos oportet de cætero vereri, ne transeat ad schismaticos, quia sic eum Christus in manu famuli sui regis Francorum subegit, ut ab obsequio ejus non possit amplius separari.

EPISTOLA XVIII.—AD EUNDEM.

Ecclesiæ persequutor et noster abutitur patientia vestra, nesciens aut dissimulans, quod eum vestra benignitas in multa mansuetudine sustinet, ut habeat spatium pœnitendi; et si, quod absit, in furore perstiterit, vestra, qua condemnabitur, justitia manifesta sit in conspectu omnium nationum. Nam

quoties nuncii ejus a vestra redeunt sanctitate, fit insolentior, et in ecclesiam Dei crudelius sævit, et ab impunitate, qua diu elatus est, majorem concipit audaciam delinquendi, quasi non manifesta sint opera ejus provocantia judicium inexorabile in caput suum. Siquidem Joannes de Oxeneford, quasi non satis insaniret homo, eum in reditu suo amplius instigavit, nobisque subtraxit obedientiam et reverentiam provinciæ nostræ: excommunicatos sine juramento et satisfactione fecit absolvi. Qua justitia, viderit Deus et judicet. Sequutus eum Joannes Cumin se majora gloriatus est impetrasse. Et ut Christianissimum regem et optimates regni Francorum a nostra et coexulantium nobis subventione retraheret, peragrans Franciam, et in Burgundiam irrumpens, in ecclesiis et nobilium domibus disseminabat se certum esse de nostra cita dejectione, dicens tamen se tempus et modum reticere, quia revelare secretum sedis apostolicæ non audebat. Qui vero nunc novissime redierunt, jactitant indultam regi dilationem, et potestatem nostram a vobis esse suspensam, ut nec in ipsum, nec in aliquam personam terræ suæ justitiæ manum ex quacumque caussa possimus extendere. Abbas etiam S. Augustini gloriatus est, quod benedictionis munus suscepisset a vobis, si tutum fuisset, ut tonderetur. Et utinam, quod in vicinia sua nondum creditum, benedictione fieret dignus. Nec reticent se, nisi petitiones eorum promoverentur, inimicitias ecclesiæ Catholicæ denunciasse, et a curia recessisse cum indignatione, sed fratrum vestrorum, qui columnæ videntur ecclesiæ, sedulitate et diligentia ad curiam fuisse revocatos. Hæc in compitis prædicant, ut eorum magnanimitas innotescat. Et fortasse ut nationum principes ad similia provocentur. Et quidem, pater sancte, officii nostri potestas facile

suspendi poterit. Sed dextra Dei, quæ jam capita deprimit tyrannorum, cohiberi non potest. Timent fideles vestri, ne dum exercendæ justitiæ meliora tempora exspectatis, optima elabantur. Nam in arcto positi sunt. Et qui terret, plus ipse timet. *Confortare*, inquit Dominus, *et esto robustus, ne timeas a facie eorum, quia tecum sum.* Jactitationibus nunciorum regis non crederetur, nisi quia cardinalis in eadem opinione est, et nos verbo et literis fecisset certiores. Misimus ergo dilectissimum filium vestrum, fidelissimum vobis, et per omnia nobis probatum, participem tribulationis nostræ, magistrum Lombardum, qui miserias nostras, et partis adversæ malitiam plenissime novit, et ea quæ in ecclesia Gallicana dicuntur de his, quæ contra nos fiunt, fidelissime referet. Si placet, ipsum, sicut nos ipsos, audite: Quia fidelior vobis et ecclesiæ, nobisque commodior non potuit inveniri. Audite ergo, si placet, hunc conscientiæ nostræ testem, miseriarum ecclesiæ inspectorem, assertorem veritatis, amatorem justitiæ, et apostolicæ sedis affectu et devotione filium probatissimum, quem mittimus, ut saltem per eum solatium conferatur ecclesiæ Anglicanæ, quæ sic attenuata et afflicta est, ut de cætero necessitates suas nunciorum discursibus exponere, nequeat, sed Deo soli cogatur exponere, et committere caussam suam. Persequutores ecclesiæ exspectant et desiderant, quod eis divina subtrahat miseratio, videre fidelium lugentium in transitu vestro dolorem, ut post dies vestros ecclesiam subjiciant servituti, nemine contradicente. Eo enim tendunt, quas contra Deum et justitiam implorant dilationes. Sed divina discretio vestra, pater sanctissime, studiosius providebit, ut ante exitum vitæ tantas puniat enormitates, ne de injuriæ Dei dissimulatione cogatur in die judicii reddere rationem.

EPISTOLA XIX.—AD EUNDEM.

ANIMA mea, pater, in amaritudine est, qui cum miseris coexulibus meis, ex quo per literas vestras, quibus nos, ut placuit, suspendistis, opprobrium hominum factus sum, et abjectio plebis. Et quod acerbius urit animam meam, ecclesia Dei iniquorum est exposita voluntati. Magnis viris, Flandrorum comiti, et aliis regni summatibus persequutor ecclesiæ et noster certam pacis nostræ spem dederat, sed in reditu nunciorum suorum vestra fretus auctoritate nobis omnem reconciliationis præclusit viam. Illi ergo, et alii amici nostri quid facerent, sic facto vestro quasi clava Herculea percussi et repulsi? Utinam quæ super hoc episcopi, et proceres, et plebes utriusque regni loquuntur, audiret auris vestra, et oculus videret scandalum, quo repleta est ecclesia Gallicana. Quid de cætero non sperabit homo ille, qui per homines solis criminibus, aut aliis maculis insignes sic circumvenit habentes clavem scientiæ, et dispensatores æquitatis subvertit, et vanis territat comminationibus, et impellit sedis apostolicæ Majestatem? Non est enim dubium, quin vos Joannes de Oxeneford deceperit, impune tamen. Et certe primo decipi, præsertim in re tanta, incommodum est. Quod licet dissimuletur, tota ætate nostra cum dolore sentiet ecclesia Anglicana. At ille venerabilis abbas S. Augustini, qui quondam monachus fugitivus, et suis excommunicatus meritis, ecclesiam, cui nunc præest, dilapidat et incæstat, et alii nuncii regis nunc vestram longe deterius deceperunt sanctitatem. Ecce enim rex ille, qui nihil aliud nisi mortem vestram desiderat aut nostram, voti compos effectus est, sperans, quod Deus avertat, sub hujus dilationis

tractu horum alterum eventurum. Sed monetis, ut interim patientiam habeamus. Non attenditis, pater, hoc *Interim*, quam sit dispendiosum ecclesiæ, et quantum vestræ detrahat honestati. Interim episcopatus et abbatias vacantes in proprios abusus redigit, nec in illis patitur ordinari pastores. Interim in omnes parochias, ecclesias, et loca venerabilia, et totum clerum irrevocabili furore debacchatur. Interim tam ipse, quam alii persecutores ecclesiæ licitum coæquant libito. Quis interim ovium Christi curam geret, et eas excutiet a faucibus luporum, qui jam non circumeunt, sed caulas ipsas ingressi mordent, lacerant, et occidunt nemine reclamante? Cui enim pastorum non præripuistis vocem? Quis episcoporum non est in nostra suspensione suspensus? Nam sicut sine exemplo, ita et sine merito facta est, et tam illi, quam aliis principibus, et vestro tempore, et post dies vestros præbebit audaciam conculcandi ecclesiam, proscribendi innocentes, denunciandi inimicitias ecclesiæ Romanæ, nisi connivendo vel dissimulando communicet, et auctoritatem præstet iniquitatibus eorum. Ecce enim præ manibus habent vestræ dispensationis exemplum, nec dubium est, quin tam ab ipso, quam a posteris ejus, nisi citius occurrat dextera vestra, trahatur ad consequentiam, et quasi in privilegium redigatur, ut pro quocumque scelere nec in regem, nec in personas regni, nec in terram liceat excommunicationis aut interdicti sine auctoritate sedis apostolicæ promulgare sententiam. Et profecto sic processu temporis poterit ab hoc exemplo malitia convalescere, ut nec ipse Romanus pontifex in toto regno inveniat, qui ei contra regem aut principes velit aut audeat obedire. Hoc est enim quod agitur ab illis, hoc est quod nostro caussam dedit exilio. Nec enim est, sicut quosdam dominos nostros, fratres

vestros audio susurrare, quod mihi imputari debeat visitationes Angliæ, quæ decessorum vestrorum tempore solebant fieri, vobis esse subtractas. Mihi potius, et Christi pauperibus, coexulibus meis, fuerat imputandum, quod vobis aliquid reservatum est in terra illa. Legatur, si placet, libellus reprobatarum consuetudinum, quas contra ecclesiam vendicat, et nostri exilii caussa sunt, et plane videbitis, quomodo antequam proclamaremus, appellantium ad vos ora præcluserit, quomodo sine juratoria cautione personas ecclesiasticas transfretare prohibuerit, quomodo suffocaverit electionum jura, quomodo omnia judicia, tam ecclesiastica quam mundana, traxerit ad examen curiæ suæ, quomodo in eisdem consuetudinibus omnem ecclesiasticam jugulaverit libertatem. Quis vestro aut decessorum vestrorum tempore appellans ad ecclesiam Romanam prece, vel pretio, vel jure contra eum justitiam potuit obtinere? Appellationem decessoris sui luit adhuc Exoniensis episcopus, ecclesiam de Boseham suæ ecclesiæ contra omnem justitiam subtractam dolens. Saresberiensis episcopus, cui se nunc favere simulat propter inobedientiæ crimen, castrum de Divisis et alias possessiones ecclesiæ suæ multas amittit, quia ipsum ad faciendam restitutionem juramenti religione arctatum decessorum vestrorum Anastasii et Adriani literis ausus est convenire. Non sufficiet dies, si voluero similia, quæ contra singulas ecclesias regni præsumpta sunt, percurrere, quum aliis hoc modo possessiones ablatæ sint, et omnibus in commune perempta libertas, ut nec spes liberationis alicui relicta sit. Legatur, inquam, Deo reprobus ille libellus, et videant domini nostri fautores regis, quid privilegii, quæ prærogativa reservetur eis in terra ejus. Sed dicunt fortasse odio nominis mei confectum esse libellum. At certe ab initio susceptæ potestatis libertatem ecclesiæ quasi

jure hæreditario persequitur. Nunquid eram archi-episcopus, quando pater ejus nuncios beati Eugenii terram suam intrare prohibuit? Nunquid eram archi-episcopus, quando Gregorius S. Angeli diaconus cardinalis, tyrannidem hujus prævidens, persuasit domino Eugenio, ut Eustachium filium regis Stephani coronari non permitteret, dicens facilius posse teneri arietem per cornua, quam cauda leonem? Hæc vobis historia nota est. Et quas literas impetraverit tunc, qui nunc Eboracensis est, et ecclesiam persequens cum rege illo nomen meum, immo ecclesiasticam libertatem conatur extinguere. Nunquid eram archi-episcopus, quando rex ob injuriam appellationis ecclesiam de Boseham in episcopum Lexoviensem transtulit, qui eam grammatica sua et arte placitandi contra justitiam Exoniensis ecclesiæ tueretur? Sed et Cicestrensis episcopus quid profecit adversus abbatem de Bello, qui privilegiis apostolicis fretus, quum ea nominasset in curia, et abbatem denunciasset excommunicatum, eidem incontinenti coram omnibus communicare compulsus est sine omni absolutione, et eum recipere in osculo pacis? Sic enim placuit regi et curiæ, quæ ei in nullo contradicere audebat. Et hoc, sanctissime pater, contigit tempore decessoris vestri et nostri. Qui vero odio mei mala hæc omnia contigisse loquuntur, dicant si noverint, quis in regno ejus tempore suo sit de eo, vel de his, quibus patrocinari voluit, auctoritate sedis apostolicæ justitiam consecutus? Certe, quod meminerim, nec unum proferent, multosque poterunt nominare, qui odio Romani nominis sub eo periclitati sunt. Achardus abbas S. Victoris, electus in episcopum Sagiensem, quare non permissus est ordinari? Quia electionem ejus confirmaverat summus pontifex Adrianus. Quare permisit rex, ut idem postmodum fieret episcopus Abrincensis? Plane quia nulla voluntatem ejus præ-

cessit electio. Similiter et Frogerius in ecclesiam Sagiensem non electus, sed intrusus est, et ego nondum promotus eram. Nec ambigo, quin jam inter nos super libertate ecclesiæ fuisset extincta contentio, nisi in ecclesia Romana voluntatis suæ, ne perversitatis dicam, patronos reperisset. Retribuat illis Deus, prout ecclesiæ suæ et illis expedit, et dijudicet inter nos potentissimus et æquissimus judex. Utique non esset mihi necessarium patrocinium illorum, si ecclesiam Dei voluissem exponere, et acquiescere voluntati ejus. Siquidem florere potueram, et regni divitiis et deliciis abundare, timeri, coli, et honorari ab omnibus, et meis in voluptate et gloria mundi providere pro libitu. Sed quia me indignum et miserrimum peccatorem, florentem tamen in sæculo præ cunctis conterraneis meis, ad ecclesiæ suæ regimen vocavit Dominus, ipsius gratia præeunte et cooperante, elegi abjectus esse in domo ejus, et exilium, et proscriptionem, et extremam miseriam finire cum vita, quam facere dispendium ecclesiasticæ libertatis: et traditiones hominum, præsertim iniquas, præferre legi Dei. Faciant hoc, qui sibi longos dies pollicentur, et de suorum conscientia meritorum præstolantur tempora meliora. Ego enim certus sum, quoniam breves dies mei sunt, et si tacuero impio iniquitatem suam, sanguis ejus requiretur de manu mea ab illo, cui non suffragante hominis patrocinio de commissis et omissis rationem redditurus sum. Ibi aurum et argentum non proderit, nec munera, quæ excœcant etiam oculos sapientum. Adstabimus in brevi ante tribunal Christi, per cujus majestatem et tremendum judicium vos, sicut patrem, et dominum, et summum in terra judicem obtestor, ut ecclesiæ suæ et mihi justitiam exhibeatis de his, qui quærunt animam ejus, ut auferant eam. Nec patiamini diu-

tius eam tam contumeliose conculcari pedibus impiorum. Adeo attenuatus sum et afflictus, ut qui aliena quadra et Christianissimi regis sustentor alimonia, non possim de cætero vobis instare per nuncios, quibus quid porrigam, omnino non habeo. Placeat itaque majestati vestræ, Cantuariensis ecclesiæ finire miseriam, et quæ nuper in utroque regno emerserunt, et pullulant, et malignantibus præbent audaciam delinquendi, tollere scandala, sanctitatis vestræ puerum absolvendo, et scribendo Christianissimo regi, et ecclesiæ Gallicanæ, quod nisi rex Angliæ commonitiones vestras audierit, et nobis pacem et ablata cum ecclesiæ libertate restituerit, ex tunc nos in eum et terram suam nostri officii potestatem exercere conceditis, et sententiam, quam Domino auctore feremus, vultis ab omnibus episcopis inviolabiliter observari.

EPISTOLA XX.—AD EUNDEM.

Quot angustias ac tribulationes, multas et malas, pro libertate sanctæ Dei ecclesiæ tuenda in diuturno cum copiosa et innumera Christi pauperum multitudine exilio, jam fere per septennium laborantes miserabiliter sustinuerimus, vestra, pater sanctissime, plenius noscere debet prudens discretio, a cujus animo de facili non possumus credere, quod sustinuerimus, elabi. Sed vestræ potius, pater carissime, debet radicitus inhærere memoriæ cum quo etiam, domine mi carissime, scilicet cum rege Anglorum fere usque ad mortem in agone contenderimus, vestra plenius novit experientia, qui, sicut et nos, ipsius versutias et deceptiones rerum experientia didicistis. De nostris quidem vel de alienis, qui pro ecclesiæ nostræ et nostris ad vos de cætero velit transire negotiis, in diuturno exilio

adeo extenuati vix aliquem, immo veraciter nullum reperimus. Unde, domine et pater carissime, sanctitati vestræ provoluti genibus, pro ecclesia Anglicana, pro nobis, et pro vita nostra temporali supplicamus, quatenus et ecclesiæ occidentali, et vitæ nostræ, ne turpiter a Tyranno prostrati corruamus, in petitionibus, quas sanctitati vestræ per magistrum Lombardum et nuncios nostros, quos ad eum et ad paternitatem vestram direximus, nos benigne et plenarie in eis exaudiatis, et ad subsidium ecclesiæ Dei, et vitæ nostræ in posterum nobis quantocius mittere dignemini. Præsentium siquidem latorem, virum honestum et religiosum, sanctitati vestræ destinavimus, supplicantes et rogantes attentius, quatenus eum vice nostri benigne suscipiatis, et ea, quæ vestræ paternitati per eum communicanda domino Ostiensi et magistro Lombardo significamus, sicut Dei ecclesiæ occidentali, et præcipue Cantuariensi, cupitis esse prospectum pariter et vitæ nostræ, prout petimus, omnino et plenarie exaudientes, citius adimpleta nobis remittere per nostrum nuncium vestra paternitas dignetur. Si magister Lombardus præsens fuerit, penes eum literæ istæ remaneant: sin autem, apud dominum et patrem nostrum dominum Ostiensem, vel filium gratiæ Gratianum. Valeat sanctitas vestra, pater sanctissime, in tempora longiora.

EPISTOLA XXI.—AD EUNDEM.

TRECENSIS comes ecclesiam sancti Stephani a jurisdictione episcopi et matricis ecclesiæ subjectione conatur eximere. Voluntatem vero ipsius posse non credimus adimpleri, nisi majori ecclesiæ quod ei jure communi competit auferatur; et privilegium quod ei vestra benignitas recte contulit, non sine suspicione

injuriæ devocetur in irritum, et cum animarum periculo peccandi libertas in ulteriorem licentiam porrigatur. Scitis enim, ut arbitramur, pro parte qui mores in illa civitate dominentur; qui præ cæteris ibi floreant homines: quibus si modicum id timoris et verecundiæ quod nunc ab episcopali auctoritate de vicino imminet subtrahatur; verendum est ne in infamiam ecclesiæ Romanæ et quod magis timendum est in periculum salutis eorum qui hanc emancipationem quærunt aut faciunt, criminibus ab impunitate detur audacia et consequenter totius honestatis et religionis eversio. Ad hæc ei non una subtrahetur ecclesia, sed ita mutilabitur potestas episcopalis ut vix aliquam enormitatem in tota civitate valeat emendare. Nam ad illius ecclesiæ sanctum, illico confugient universi, ubi iis publicæ potestatis gratia patrocinabitur, et Apostolicæ sedis munimine protegentur. Ut ex animi sententia loquamur, illi episcopo justius fuerat adjutores vicinos provideri ut illa area ab immunditiis purgaretur; quam ipsum debilitari ne curam animarum pro debito officii valeat exercere. Vix enim his diebus ad hoc unus episcopus qualibet religiosus sufficiet. Utique talis emancipationis apud nos exemplum nec auditur nec legitur, et utinam semper alienum sit a sanctitate temporis vestri. Sperabatur quod devotionem episcopi, qui vobis officiosus semper extitit et fidelis et quem scitis habitare inter struthiones et scorpios, velletis alio modo consolari et confortare, ut ad cervices inimicorum Christi comprimendas gladium columbæ validius extendere posset, et incredulos revocare ad prudentiam justorum, et quidem quicquid alii loquuntur, confidimus adhuc quod potius episcopo vires dabitis, ut in his quæ Dei sunt valeat confortari, quam ut ecclesiæ suæ in tantam animarum perniciem

auferatis, quod ipsa toto tempore decessoris hujus episcopi dignoscitur possedisse. Supplicamus itaque majestati vestræ quanta affectione possumus, ut sæpe dicto episcopo suam in prælibata causa justitiam servetis illæsam, et in quibus expedire videbitis necessitati ipsius et utilitati ecclesiæ, petitiones ejus jubeatis effectui mancipari. Novit Deus nos ipsa scripsisse magis contemplatione famæ vestræ et honestatis ecclesiæ, quam antedicti favore episcopi vel odio comitis, quem teste Deo et conscientiæ nos ut nobilem virum et amicum nobis sincera in Christo caritate diligimus: et eum in aliis ubi ecclesiæ non lædatur, nec periclitetur fama vestra; desideramus et petimus a vobis exaudiri in Domino. Vobis, pater fidelitatis et, quod magis est, veræ caritatis vinculo tenemur adstricti: nec salva conscientia silere possumus ubi quid in honoris vestri dispendium cernimus et credimus attentari. Quæcunque in magnis rebus geritis, posteritati per sibi succedentia sæcula consecrantur quia simul ac in notitiam ecclesiarum veniunt, inseruntur annalibus et seriem insigniunt chronicorum. Hæc si minus vestram moverint sanctitatem, quod tamen credibile non est, saltem rationi vestræ divini judicii timor occurrat ex eo proveniens omni jure quod in omnibus fere sic emancipatis ecclesiis languet disciplina regularis: tepescit religio: crebrescunt vitia: viget enormitas: quia vicinis pontificibus subtracta est auctoritas correctionis et Romanus pontifex procul est ut videat vel audiat in ecclesiis suis frequenter emergentes excessus: quos tandem si forte audierit, quod plerumque de causa non liquet, cognitionem et correctionem aliis et interdum negligentibus aut alias corruptis prout libuerit mandat, et sæpe circa majora vel propria occupatus minoribus et alienis vacare non potest, et interim pereunt animæ

de quibus redditurus est in districto examine rationem.

EPISTOLA XXII.—AD EUNDEM.

ILLUSTRI Flandrorum comiti et viro clarissimo Roberto Cancellario ejus, præposito Sancti Audomari, sæpe preces pro nostra et nostrorum necessitate relevanda porrexit vestra dignitas, quas illi semper devote suscipere curaverunt et magnifice adimplere. Nam ut de nobis ad præsens taceamus, quibus illorum benignitas in tot angustiarum articulis, et tam longa proscriptionis et exilii acerbitate nunquam defuit, quotquot de nostris ad illorum clementiam confugerunt, tanta ab iis humanitate recepti sunt; tanta liberalitatis indulgentia recreati: ut non tam pauperes, exules, et proscriptos viderentur suscipere, quam in familiaribus suis venerari Dominum majestatis. Sed licet præfatus comes et nobilitate generis et quod magis est, virtute animi et pacis et justitiæ cultu et militaris exercitii gloria et amplitudine principatus et affluentia divitiarum, alios post Christianissimum regem regni principes antecedat: devotio tamen quam habet ad Apostolicam sedem: reverentia quam ecclesiis et viris ecclesiasticis exhibet: liberalitas quam exercet in sanctos: pietas quam desolatis Christi membris impendit præposito maxime ascribenda sunt; qui Domino suo salubria et honesta præstat consilia: cujus arbitrio præcipue non solum domus comitis: sed tantus optime regitur principatus. Nam ab ejus decreto pendet omnium administratio, et si quid adversus ecclesiam præsumptum est, ad juris formam patenter et provide revocatur. Laudandus est ergo Dominus: qui talem consiliarium præelegit: laudandus et ille qui per vias rectas iter

Domini dirigit. Uterque vobis fidelis est et devotus: ut in toto regno, quod ex animi sententia dicimus: pariter nequeant inveniri similes illis: qui tanta devotione et efficacitate vestris per omnia cupiant inservire mandatis. Hi sanctitati vestræ petitiunculam porrigentes nostris se credunt, quod et nos de vestra pietate præsumimus, posse suffragiis adjuvari, qui si grandem rem petiissent a vestra majestate: digni sunt exaudiri. Petunt enim et nos quanta possumus supplicatione cum iis, quatinus præposito donetis præbendam in ecclesia sancti Martini Turonensis, quod filio vestro Christianissimo regi gratum fore non dubitamus et eidem ecclesiæ credimus profuturum. Nam multas necessitates ejus potenter expediet et fretus viribus amicorum de ipsis potentum faucibus, auctore Deo frequenter excutiet prædam. Pulsat ad ostium vestrum ut introducatur per Apostolicam manum furtivum Simonis posticum adhibita cautione declinans, quo multi surrepere non erubescunt nec formidant. Patet enim hæc via quæ plurimis et jam usu pariter et vetustate trita est, sed vir justus et timoratus non incedit per eam; hanc præbendam, pater, non uni dabitis personæ sed multis: in quibus sumus et nos, quia quod in antedicti præpositi bonis invenitur commune proscriptorum Christi patrimonium est nec audebit quisquam eo vivente in tota terra comitis quippiam machinari quod aut ecclesiæ lædat aut vestram debeat offendere sanctitatem. Uno ergo et modico beneficio tantum comitem et totum id quod potest obligabitis vobis et præpositum de fideli vestro facietis emptitium.

EPISTOLA XXIII.—AD EUNDEM.

VENERABILIS vir et virtutum radiis Gallicanam illustraturus Deo ut speramus juvante ecclesiam, dominus

Senonensis ad sedem apostolicam sicut intelleximus accedere desiderabat a sanctitate vestra gratiam consecrationis ex proposito recepturus. Sed devotissimus filius vester Christianissimus rex Francorum hinc pericula itineris metuens, inde regni necessitates patenter exponens, præsentibus episcopis provinciæ Senonensis et optimatibus regni, electi suspendi consuluit iter, consecrationem ejus potius fieri quam differri, sicut ab iis qui præsentes fuerunt accepimus. Tractus itaque et quodam modo compulsus quadam violentia caritatis et publicæ necessitatis instinctu, a propria Synodo consecratus est, rege et regina et primoribus regni præsentibus, qui ecclesiæ et regno dicebant incolumitatem subtrahi, si tanti viri consilio et auxilio destituerentur vel ad horam, præsertim in tanta collisione regnorum et machinationibus Teutonum qui sub prætextu simulatæ utilitatis jam fere extincti schismatis fraudulentibus promissionibus conantur incendia renovare. Utinam, pater, vidissent oculi vestri quam prudenter quam efficaciter molimina eorum nuper evacuerit dominus Senonensis. Nam plurimi procerum et etiam quidam magni nominis quos ad præsens tacemus, exaudiri vota Teutonum et iniri cum iis fœdera consulebant. Et quia schismaticorum machinamenta non cessant, quin regem Christianissimum crebris legationibus et magnis promissis sollicitent, et plurium tam episcoporum quam procerum fidem evertere nituntur, non est ei nec aliis recte sentientibus visum tutum esse, ut tantæ fidei et prudentiæ virum a se maxime sub hac tempestate discedere patiatur. Placeat itaque sanctitati vestræ quod de jam dicto Senonum salubriter, ut publice speratur, factum est, gratum habere et hominis fidelissimi vobis et ecclesiæ Dei perutilem tam debiti pallii munere quam privilegiorum colla-

tione honorare personam, quæ quanto plus potestatis a vestra majestate recipiet, tanto efficacius Apostolicæ sedis poterit honori et utilitatibus inservire. Nam quanto major fuerit, tanto magis per eum vigebit ecclesia Romana in regno Francorum.

EPISTOLA XXIV.—AD EUNDEM.

TESTATUR vir eloquentissimus oratoris in eo maxime promoveri successus, si prænoverit judicis, auditorumque personas, et pro qualitate eorum sermonis moderetur officium. Hanc sententiam ad multa alia probabiliter arbitror dilatandam, præsertim quum nemo debeat ignarus esse conditionis ejus, cum quo contrahit, et sibi maxime, si secus spem aut opinionem acciderit, imputare debeat, qui commune negotium de proprio maluerit arbitrio committere fortunæ manibus, quam vires ejus et eventum prometiri, inspectis tum aliis circumstantiis, tum præcipue qualitate consortis. Quod pater, si vestra discretio in caussa ecclesiæ et regis Anglorum ab initio attendisset, nequaquam in tantas calamitates incidisset Anglicana ecclesia, nec Gallicana, quod sine dolore non loquimur, tam pernicioso attentaretur aut opprimeretur exemplo. Præmonuerunt tamen vos multi fideles nostri, quod rex Anglorum expugnari quidem austeritate facilius potest, sed nulla mansuetudine, nullis obsequiis aut beneficiis emolliri. Blanditur his quos timet, hos colit obsequiis quos rebus aut moribus, aut honestioris famæ titulo privare desiderat. Sed monentibus tunc credere noluistis. Si publica omnium attestatio vera non movit, saltem ipsa experientia vel nunc persuadeat et compellat mutare sententiam, ut persecutori ecclesiæ respondeatis pro merito, et qui divinam et apostolicam contemnit

auctoritatem, sentiat prophetam esse in Israel, et zelum Petri nondum a sede apostolica exulasse. Nam si ecclesiæ inimicus est, et schismatis incentor, debet puniri et conteri. Si amicus, propter obsequia castigari et emendari oportet. Sed proverbium est, *Timeri Danaos et dona ferentes.* Utique nuncii regis Anglorum quodammodo Danai sunt, et si non consortio generis, arte tamen et imitatione Sinonis. Hi vobis satisfactionem promiserunt, ut ecclesiæ Dei calamitatem protenderent, et exilium nostrum. Impetraverunt ut adhuc rex ille per archi-episcopum Rothomagensem, et episcopum Nivernensem conveniretur, quasi jam satis conventus non fuisset, et malitia ejus non provocasset judicium. Clamant enim contra illum cœli et terra, et soli, qui lateribus vestris adsident, non audiunt cardinales. Sed certe quisquis obsurdescit hic, audiet in judicio verbum asperum: *Ite maledicti in ignem æternum.* Præfatus autem archi-episcopus et episcopus mandati vestri formam excedentes, dilationes indulgent, regis obtemperant voluntati, et sive errore sive dolo, sicut ex literis quas vobis mittimus, potestis advertere, perpetuant ecclesiæ calamitatem.

Londoniensis episcopus, quem pro voluntate vestra præcepistis absolvi, et qui sicut contra justitiam, ita et contra formam, quam expressistis, absolutus est, ecclesiæ pacem et nostram impedit, et prævio Eboracensi archi-episcopo, et assistentibus sibi clericis regis, quos benignius recipere et efficacius consuevistis audire, molitur contra professionem suam, ut coronato contra Deum per manum jam dicti Eboracensis filio regis, Cantuariensis ecclesia nunquam habeat pacem. Inhibueratis quidem, ne fieret, sed illi e contrario gloriantur se obtinuisse a vobis, ut fiat, sive manu Eboracensis archi-episcopi, sive

cujuscumque episcopi ministerio rex voluerit. Et quia hoc detrectant episcopi provinciæ nostræ, Sagiensis episcopus, signifer eorum, qui Deum non verentur, se hoc, si alii defuerint, de familiari mandato vestro gloriatur esse facturum. Jam ex hac caussa transfretavit. Spinis sepiat, quoniam aliunde non est auxilium, Dominus vias ejus. Cætera posuimus in ore latoris præsentium, in quo vobis, quanta possumus, affectione supplicamus, ut in negotiis nostris ei fidem habeatis, et petitiones, quas sanctitati vestræ per eum mittimus, celerius, quoniam id ecclesiæ necessitas et nostra postulat, jubeatis effectui mancipari. Quicquid autem agant, sciatis quod neque mors, neque vita, nec præsentia, nec futura, per gratiam Dei separabunt nos a caritate, obedientia, et obsequio vestro: quia indubitanter scimus, quod spiritus vester non requiescit in eis, qui ab acceptione personarum et munerum, favore suo patrocinantur injuriis, et ponunt cum impiis portionem, sacrilegum videntes, et currentes cum eo. Nomen vestrum sit benedictum in sæcula, et ecclesiam, pro qua vos oportebit reddere rationem, celerius et efficacius consoletur.

EPISTOLA XXV.—AD EUNDEM.

Serenissimo domino et patri carissimo, Alexandro Dei gratia summo pontifici, Thomas S. Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

MISERATIONIS oculo respexit Deus ecclesiam suam, et tandem tristitiam ejus in lætitiam commutavit. Nec dubium, pater, quin si nobis vera dicentibus ab

initio fuisset creditum, cornua retunderentur eorum, qui ventilabant, conterebant, et variis plagis vulnerabant ecclesiam, ut exterminata prorsus libertate ejus et evacuata auctoritate divinæ legis vigerent consuetudines aut potius abusiones veterum tyrannorum, Romanus pontifex nesciretur in Anglia, et sponsæ Christi privilegia sine reparationis spe delerentur. Ecce enim ad novissimas literas vestras, quibus domino regi Anglorum innotuit, quod ei ulterius non parceretis, sicut nec pepercistis Frederico dicto imperatori, cum intellexisset terram ejus amotis omnibus subterfugiis interdicto subjiciendam esse, et episcopos, si qui forte non obedirent, suspendendos et excommunicandos, illico nobiscum pacem fecit ad honorem Dei, et maximam, ut speramus, ecclesiæ utilitatem. Nam de consuetudinibus, quas tanta pertinacia vendicare consueverat, nec mutire præsumpsit. Nullum a nobis vel aliquo nostrorum exegit juramentum. Possessiones quas occasione dissensionis hujus ecclesiæ nostræ abstulerat, prout eas in chartula expresseramus, nobis concessit, pacem, et securitatem, et reditum omnibus nostris promisit et osculum, si tamen vellemus eum eatenus perurgeri, ut non modo in omnibus articulis victus appareret, sed ut perjurus diceretur ab his, qui audierant ipsum jurasse, quod non erat nos ea die in osculo recepturus. Nos autem habito plurimorum sapientium consilio, et maxime domini Senonensis, qui pacem nostram cæteris sollicitius et efficacius procurabat, cum ipso ad colloquium regis accessimus, quem Deo faciente, qui omnes illos amoverat, qui sanctitatem vestram variis dolis circumvenire soliti sunt, adeo mutatum invenimus, ut quod sine circumstantium admiratione non contigit, animus ejus in nullo videretur a quietis consiliis abhorrere. Nam ut nos

procul adventantes conspexit, a circumfusa turba exiliens occurrit properus, et capite detecto nos in salutationis verba prorumpere gestientes salutatione prævenit, et habitis paucis sermonibus, solis nobis præsentibus cum domino Senonensi, nos, illo divertente, stupentibus universis, traxit in partem, et diu tanta familiaritate colloquutus est, ut videri posset, nunquam inter nos aliquam fuisse discordiam. Omnes fere, quotquot aderant, lætissima admiratione stupentes, plurimorum genis lacrymarum imbre madentibus, glorificabant Deum, et benedicebant beatam Magdalenam in cujus solemnitate rex conversus est a viis pristinis, ut toti terræ suæ lætitiam reformaret, et ecclesiæ redderet pacem. Corripuimus eum adhibita moderatione, quam oportuerat adhiberi, vias quibus incesserat, et pericula quæ undique imminebant, patenter ostendimus. Rogavimus et monuimus ut rediret ad cor, ut dignos fructus pœnitentiæ faciens, et ecclesiæ, quam non mediocriter læserat, manifesta boni compensatione satisfaciens, purgaret conscientiam, et redimeret famam. Nam ab iniquis consiliariis potius, quam a propriæ voluntatis instinctu grave utriusque dispendium patiebatur. Quum autem hæc omnia non modo patienter, sed et benigne audiret, et emendationem promitteret, adjecimus sibi necessarium esse ad salutem et liberis suis, ad incolumitatem et indemnitatem concessæ divinitus potestatis, ut in eo sanctæ Cantuariensi ecclesiæ matri suæ diligentius satisfaceret, in quo eam nuper gravissime læserat. Nam filium suum contra jus antiquissimum ecclesiæ nostræ fecerat enormiter coronari, usurpatione archi-episcopi Eboracensis, qui contra vetustissimam consuetudinem, et post prohibitionem vestram, et etiam in aliena provincia, consecrationem hanc exequi cœca nimis et

temeraria ambitione præsumpsit. In quo ille paululum reluctans, protestatus tamen ante se nihil proponere vel propositurum esse animo contendendi, quis, inquit, coronavit regem Willelmum, qui sibi Angliam subjugavit, et reges succedentes? Nonne Eboracensis, aut alius episcopus, prout illi placebat, qui coronandus erat in regem? Ad quæ nos, quod ex celebri gentis nostræ claret historia, respondimus, quod eo tempore quo Anglia capta est a Normannis, Cantuariensis ecclesia proprium non habebat antistitem, sed quasi captiva tenebatur a quodam Stigando, qui illam sicut et Wintoniensem, et Londoniensem, et Wigorniensem, et Eliensem ecclesiam publicæ potestatis et amicorum viribus contra inhibitionem Romani pontificis occupaverat, apostolicæ sedis communione carens et gratia. Unde et de mandato ejus a præfato rege captus in carcere diem obiit. Qua necessitate tunc, quod nec ante, nec post lectum est vel auditum, archi-episcopus Eboracensis, qui clarioris erat opinionis, illi regi coronam imposuit. Lanfrancus vero filium ejus regem Willelmum, cognomento et colore Rufum, consecravit in regem præsente Thoma Eboracensi archi-episcopo, nec in eo sibi officio aliquid vendicante. Post cujus obitum quam [illegible] Anselmus Cantuariensis archi-episcopus [illegible] ex eadem causa, qua et nos, unus suffraganeorum Cantuariensis ecclesiæ scilicet Girardus Herefordensis, vice archi-episcopi sui tunc absentis regem Henricum, non contradicente archi-episcopo Eboracensi, consecravit. Revertente autem ab exilio [illegible] Anselmo, [illegible] Henricus, tradens [illegible] nec imputaret illi [illegible] non [illegible] omnibus hanc [illegible] Cantuariensis ecclesiæ dignitatem, ac Angliarum

reges inungat et consecret. Et hac quidem satisfactione placatus sanctus archi-episcopus approbavit, quod a suffraganeo suo factum fuerat, et regi coronam imposuit. Quare ergo tunc siluit Eboracensis archi-episcopus, et sibi Cantuariensis ecclesiæ suffraganeum præferri sustinuit? Nunquid Thomas senior, qui Eboracensem regebat ecclesiam, et Lanfranco Cantuariensi de literis et amicorum copia intumescens multos labores texuit, et ecclesiam suam ampliavit in plurimis, hic obmutuisset, pauperi cedens episcopo, nisi sibi de archi-episcopi Cantuariensis primatu et dignitate constaret? Deinde post triginta et sex annos regem Stephanum, prædecessorem vestrum, a decessore nostro Willelmo fuisse consecratum, præsente Turstano Eboracensi archi-episcopo, nec se immiscente negotio, aut contradicente, certo certius est. Quo post novem et decem annos in fata collapso, bonæ memoriæ Theobaldus Cantuariensis archi-episcopus, qui pro vestra promotione cum suis omnibus labores innumeros, damna irreparabilia, et pericula plurima memoratu et relatu horrenda sustinuit, et regnum quod in aliam familiam jam transierat avi vestri liberis restituit, vos inunxit et coronavit in regem, præsente isto Eboracensi Rogerio qui nunc est, et ut scitis, nec cooperante nec contradicente, nec aliquid agente, nisi eo modo, quo minimus episcoporum, sacris indutus vestibus audiens intererat solemnitati.

Cur ergo tanta facilitate animi, aut potius consiliariorum vestrorum pravitate, matrem vestram Cantuariensem ecclesiam, sine caussæ cognitione, jure antiquo spoliastis, quod plusquam octuaginta annis inconcusse possedisse dignoscitur? Nunquid perpetuare voluistis inimicitias inter ecclesiam et liberos vestros? Aut si tantum præsumptionis Eboracensi

archi-episcopo fuerat indulgendum, ut novo regi munus consecrationis impenderet, cur provinciam suam excedens invasit nostram? Cur tam ipsum, quam suffraganeos nostros in crimen inobedientiæ impulistis? Receperant enim inhibitionem domini papæ, ne hoc in absentia nostra aliquo modo præsumerent. Denique si substitutionem filii et consecrationem properabatis impleri, cur eos, quos ab ore summi pontificis nominatim, et a nobis excommunicatos esse constabat, a tanti sacramenti solemnitate non curastis excludere? Nunquid consecratio sine participio execrationis non videbatur implenda?

His et pluribus aliis ad hunc articulum pertinentibus, quæ epistolaris brevitas non admittit, diligenter et modeste propositis, rogavimus attentius, ut hujus læsionis nostræ jacturam pro amore Dei, et salute sua, et liberorum indemnitate repararet, et tantæ præsumptionis emendaret excessum. Ille vero se de mandato vestro, quod pridem obtinuerat, adversus hanc petitionem nostram tutum esse respondit, et super hoc literas protulisse, quibus constitit episcopis celebraturis hoc munus sibi indultum esse, ut filium suum faceret, a quocumque vellet episcopo, coronari. Ad quod ei respondentes supplicavimus, ut reduceret ad animum quando et quare literas impetrasset, quibus suum et episcoporum defendere nitebatur excessum. Constabat enim eas, quando Cantuariensis ecclesia vacabat, eo proposito fuisse impetratas, ne Eboracensis archi-episcopus, si præfatam Cantuariensem ecclesiam diutius vacare contingeret, ad innovandi regis coronationem præ cæteris provinciæ nostræ episcopis auderet aspirare. Et ut, domine mi rex, hæc fidelius et familiarius recolatis, nonne tunc palam solebatis asserere, quod filium vestrum malletis decollari, quam ut sæpe dictus Eboracensis capiti ejus hæreticas

manus imponeret? Certum vero est, quod priori mandato per posterius derogatur. Esto ergo, quod tunc tales literas impetraveritis, nostræ vero, quia posteriores sunt, illis debuerant derogasse, unde constat vobis, et aliis sapientibus, cujus momenti habendum sit, quod contra jus usurpatum est, præsertim quum regis consecratio, sicut et alia sacramenta, de jure caussam habeat, et totam substantiam nanciscatur. Neque hæc dicta videantur, quod degradari velimus filium vestrum, aut in aliquo minorari, quia successus ejus et ampliationem gloriæ exoptamus, et ad eam laborabimus modis omnibus in Domino, sed ut indignationem omnipotentis Dei et sanctorum, qui in Cantuariensi ecclesia requiescunt, et graviter injuriati sunt, a nobis et ab illis pariter arceatis. Quod fieri posse non credimus, nisi per condignam satisfactionem, quia a sæculis inauditum est, quod aliquis Cantuariensem ecclesiam læserit, et non sit correctus aut contritus a Christo Domino. Subintulit ergo rex vultu hilari et voce jucunda: *Si filium meum diligitis, duplici jure facitis quod debetis. Nam et ego vobis illum dedi in filium, eumque, ut meminisse potestis, recepistis de manu mea. Et ipse vos tanta affectione diligit, ut aliquem inimicorum vestrorum recto lumine nequeat intueri. Eos enim jam continuisset, nisi obstitisset reverentia et timor nominis mei. Sed scio quod vos gravius de eis, etiam quam oporteat, ulciscetur, quam cito tempus et occasionem acceperit. Nec dubito quin ecclesia Cantuariensis nobilissima sit inter omnes ecclesias occidentis, nec eam jure suo privari volo, quin potius juxta consilium vestrum dabo operam, ut et in hoc articulo relevetur, et pristinam in omnibus recuperet dignitatem. Illis autem, qui me et vos hactenus prodiderunt, Deo propitio sic respondebo, ut exigunt*

merita proditorum. Quum ergo equo desiliens me humiliarem ad pedes ejus, ille arrepto scansili me coegit ascendere et visus illachrymari ait: *Quid multa? Domine mi archi-episcope, restituamus nobis invicem veteres affectiones et alter alteri quod potuerit bonum exhibeat, et præcedentis odii prorsus simus immemores. Sed mihi, quæso, coram his, qui procul adspiciunt, honorem exhibeatis.* Et transiens ad illos, quia paucos ibi quos lator præsentium indicabit, videbat amatores discordiæ, et odii incentores, ait, ut tam illorum, quam omnium, ne quid mali dicerent, ora præcluderet: *Si ego, quum archi-episcopum ad omne bonum paratum inveniam, ei vicissim bonus non fuero, tunc ero nequior cæteris hominibus, et mala quæ de me dicuntur, vera esse probabo. Nec aliud consilium honestius aut utilius crediderim, quam ut ipsum studeam benignitate præcedere, et tam caritate quam beneficiis superare.*

Sermonem regis cum summa gratulatione fere quot-quot aderant, exceperunt. Misit ergo ad nos episcopos suos, qui monerent, ut petitionem nostram coram omnibus faceremus. Et si quorundam ex ipsis consilio credidissemus, in arbitrium ejus contulissemus prorsus et nos et totam caussam ecclesiæ. Nam ab initio usque nunc a Scribis et Pharisæis suis egressa est iniquitas, et de auctoritate seniorum invaluit, qui debuerant regere populum. Sed benedictus Deus, qui non permisit, ut in consilium illorum transiret anima nostra, et ecclesiæ libertatem aut justitiam Dei exponeremus cujuscumque hominis voluntati. Illis autem dimissis, habita deliberatione cum domino Senonensi et Christi pauperibus sociis peregrinationis et proscriptionis nostræ, in eo firmavimus propositum, ut nec quæstionem consuetudinum nec damnorum quæ ecclesiæ nostræ intulerat, nec usurpatæ conse-

crationis querelam, nec ecclesiasticæ libertatis aut honoris nostri dispendium aliquo modo conferremus in arbitrium ejus. Et sic accedentes ad regem et suos, cum omni humilitate rogavimus per os domini Senonensis, qui verbi nostri bajulus erat, ut nobis gratiam suam restitueret, pacem et securitatem tam nobis quam nostris, Cantuariensem ecclesiam et possessiones ejus, quas exceptas in chartula legerat, et ut misericorditer emendaret quod contra nos et ecclesiam nostram fuerat in filii sui coronatione præsumptum: promittentes ei amorem et honorem, et quidquid obsequii regi et principi potest ab archi-episcopo exhiberi in Domino. Ille verbum acceptans annuit, et nos et nostros qui aderant, recepit in gratiam suam. Et quia non præceperatis, ut ipse nobis et nostris ablata restitueret, neque a nobis poterat impetrari aut poterit Deo auctore, ut ea remittamus, juxta mandatum vestrum repetitio eorum dilata est, non sublata. Nam si præcepissetis eo vigore, quem in novissimis literis expressistis, ut restituerentur, haud dubium quin satisfecisset, et posteris dedisset exemplum, toti ecclesiæ Dei et maxime apostolicæ sedi perpetuo profuturum. Tandem itaque nobiscum multa et diu conferens, quum nos duo soli fere usque ad vesperam collocuti essemus, secundum morem familiaritatis antiquæ, in hoc convenimus, ut eo discedente rediremus gratias acturi Christianissimo regi, et aliis benefactoribus nostris, reversuri ad ipsum rebus compositis, et aliquamdiu moraturi circa eum, antequam redeamus in Angliam, ut omnibus innotescat, in quantam familiaritatem et gratiam nos receperit.

Exspectabimus autem in Francia donec redeant nuncii nostri, quos ad recipiendas possessiones nostras destinavimus, quia non est in animo nostro, ut rede-

amus ad ipsum, quamdiu de terra ecclesiæ passum pedis abstulerit. Nam in restitutione possessionum facile advertemus, qua sinceritate agatur nobiscum. Nec tamen veremur, quin impleat quod promisit, nisi eum præpediant consiliarii, quos depravatæ conscientiæ stimulus quiescere non permittit. Hi siquidem ne comprehendantur in operibus manuum suarum, errores suos impunitate donari moliuntur, auctoritate et consortio regiæ majestatis. Hi nos in sortem Balaamitarum conantur impellere, ut vivificantes animas, quæ non vivunt, criminosos in scelere deprehensos absolvamus sine pœnitentia et confessione erroris. Quam utique potestatem Deus, nec alii indulsit, nec retinuit sibi. Nisi adquieverimus, pacem et concordiam cum domino rege initam machinantur infringere. Sed, Deo auctore, nec sic nos inducent, ut sedem ponentes ex adverso altissimi, gloriemur inaniter nos aut vivificare quos mortificat aut mortificare quos ille vivificat. Certum enim est quamcumque pastoris sententiam jure veracissimo non tenere, si divino judicio reprobatur. Nos tamen sub ipso discessu nostro, sive paci invidens, sive amicis et familiaribus prospicere volens, ad instantiam, sicut dicitur, Gaufredi Cantuariensis archi-diaconi, Lexoviensis episcopus satis argute et instanter, rege, episcopis, et proceribus præsentibus, sollicitavit circa articulum istum, dicens oportere, ut quemadmodum dominus rex fideles nostros in gratiam receperat, ita nos omnes, qui cum illo steterant, in gratiam reciperemus. Cui respondimus, hic, si placeret illi, distinctionem necessario admittendam. Nam in eis, quorum advocationem susceperat, erant homines diversæ conditionis, et alii nocentiores, alii minus, alii in communione ecclesiæ, alii excommunicati, contactu et participatione anathematis aut sententia, alii

in summi pontificis constitutionem inciderant, et sine auctoritate ejus absolvi non possunt, alii ex variis caussis a nobis vel ab aliis pastoribus suis justo sunt anathemate condemnati. Proinde in personis et caussis tam dissimilibus ratio juris et æquitatis vetat idem esse judicium. Nos autem ad omnes, quantum in nobis est, pacem et caritatem habentes, domini regis audito consilio, ad honorem ecclesiæ Dei, suum, et nostrum, necnon et salutem illorum, quibus reconciliatio quæritur, negotium Deo propitio moderabimur, ut si quis eorum, quod absit, pace caruerit, reconciliationis expers, hoc sibi, non nobis debeat imputare. Quum autem ad hæc præfatus Gaufredus archi-diaconus, adhuc excommunicatus, sicut incentor discordiæ, ita et contemptor justæ sententiæ, tumidius responderet, dominus rex, ne suborientia hinc inde verba caussas odii et sopitæ inimicitiæ fomitem instaurarent, nos de turba extrahens, rogavit ne curaremus quæ dicerentur a talibus, et ut pacato animo et tranquillo ei licentiam et benedictionem dantes, cum gratia Dei et sua rediremus ad hospitium nostrum.

Postea vero accepimus, quod venerabiles viri, dominus Rothomagensis et episcopus Nivernensis, quos inter nos et dominum regem jusseratis esse mediatores, et qui de pace nostra solliciti exstiterunt, episcopo Sagiensi transeunti in Angliam dederunt in mandatis, ut excommunicatos nostros absolveret, sed incertum est, an ei formam quam illis dederatis, præscripserint, aut si præscripta est, an eam sit idem episcopus secuturus. Verumtamen nec illis mandare licuit, nisi quatenus potestatem a vobis acceperunt, nec ille aliquid egit, si fines, quos præscripseratis, excessit. Unde si placet, necesse est, ut si aliter absoluti sunt, præcipiatis eos sententia, qua tene-

bantur, arctari, donec secundum ecclesiæ formam jurent, ut ante jusseratis, se vestro mandato parituros, et illis, qui taliter absolvi meruerint, in virtute obedientiæ injungatis, quatenus mandatum, quod eis ex parte vestra faciemus, inviolabiliter observent, vel ad vos infra terminum, quem præfigetis, accedant, ut audiant vestrum præceptum, subjecta pœna, nisi paruerint, ut in pristinam sententiam sublato appellationis obstaculo reponantur. Neque hæc dicimus, Deo teste, vindictam expetentes, quum scriptum esse noverimus, *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum*, sed ut ecclesia correctionis exemplo possit per Dei gratiam in posterum roborari, et pœna paucorum multos ædificet. Nam ut Spiritus Sanctus auctor est, *flagellato pestilente sapiens eruditur*. Nec vigere poterit Apostolicæ sedis auctoritas, nisi percellantur et hi, qui laicorum patrocinio abutentes, excommunicati aut prohibiti præsumpserunt divina celebrare. Quid enim solus episcopus, quantumlibet ecclesiæ Romanæ devotus, poterit, si ab obedientia ejus ad nutum potentum recesserint sacerdotes et clerus suus? Nihil enim est, quod ecclesiam magis debilitet, quam quod apostolica sedes talia, cum emergunt, facile præterit impunita. Hæc dicentes scimus nobis in his exequendis, si placuerit vobis, magnos, Deo tamen propitio vincibiles, imminere labores. Sed præelegimus arctam et angustam viam sequi, quæ ducit ad vitam, quam latam et spatiosam, quæ per illecebras sæculi trahit ad inferos. De mandato vestro damnorum nostrorum ad præsens tacita est repetitio. Placeat serenitati vestræ, qualiter vos hic procedere oporteat a latore præsentium exaudire et injuriam corrigere, quæ nobis et ecclesiæ nostræ illata est in coronatione filii regis, alio contra morem antiquum et mandatum

vestrum invadente jus nostrum et provinciam nostram. Necessitas nos coegit excedere modum scribendi, timor et reverentia de dicendis plura reprimere compulerunt, sed Apostolica dignatio et clementia paternæ mansuetudinis immoderationi, si placet, veniam dabit, et quæ dicenda fuerant, a latore præsentium solita pietate exaudiat, et petitiones, quas per eum porrigimus, celerius jubeat adimpleri.

EPISTOLA XXVI.—AD EUNDEM.

Ex quo, pater, in auribus regis Anglorum comminationis apostolicæ tuba personuit, et tam sibi, quam terræ suæ severitatem ecclesiæ credidit imminere, nobiscum pacem fecit, promittens firmiter, quod de tota mandati vestri continentia non iota præteriret aut apicem, quin eam penitus adimpleret. Quum autem sic declinasset turbinem sententiæ imminentis, in quibusdam articulis a pactione resiliit, subtrahens nobis adhuc quasdam possessiones ecclesiæ, quas decessor noster in omnibus diebus vitæ suæ inconcusse possedit, et nos exinde, donec in Anglicanam ecclesiam tempestatis hujus procella surrexit. Promittit tamen interdum, quum super earum restitutione convenitur a nobis, quia si exspectaverimus ei devotionem pristinam exhibentes, quod ita satisfaciet nobis, ut nulla justæ conquestionis relinquatur occasio. Cæterum promissionibus fidem demunt, et noti mores hominis et operis non exhibitio, quia nihil adhuc ab eo præter verba potuimus impetrare. Quod ut vobis evidentius constet, latorem præsentium et literas, quas a procuratoribus, qui negotia nostra in Anglia expedire debuerant, ad sanctitatis vestræ præsentiam curavimus destinari: interim quantum in

nobis est, modis omnibus caventes rescindere pacis initæ conventionem, licet conscientiam nostram remordeat, quod damna ecclesiæ Dei, et Christi pauperibus, et pro justitia Dei exulantibus, et proscriptis, sacerdotali non exquirimus auctoritate. Timemus enim supra modum exempli perniciem coætaneis, nisi divina pietas medeatur, et posteris nocituri. Sed quia nobis sic faciendum esse majestatis vestræ et dominorum nostrorum, qui circa vos sunt, prudentia censuit, pro bono pacis siluimus et silemus, nihil divini juris, quod inspectore cordium teste in auribus vestris et ecclesiæ dicimus, impœnitentibus remittentes aut remissuri. Scimus autem, quod in extremo examine districtus judex non præteribit irrequisita, ad quem lachrymabiliter quotidie clamat concussa et lacerata ecclesia; *Domine vim patior, responde pro me.* Cum ipsa et pro ipsa clamamus et nos, juxta consilium et mandatum vestrum, amplectentes interim pacis umbratilis occasionem, donec adspiret dies, et evanescentes inclinentur umbræ. Captabimus autem gratiam hominis, quantumcumque salva libertate et honestate ecclesiæ, poterimus, et testimonio conscientiæ nostræ experimentum facturi, an vel sic valeat ad mansuetudinem revocari. Misit nobis clementia vestra literas, quas ad correptionem et correctionem tam Eboracensis archi-episcopi, quam coepiscoporum nostrorum certum est, conceptas et dictatas a Spiritu Sancto, et quæ regis excessus auctoritate, quæ successorem Petri et vicarium Christi decet, redarguunt. Sed quia timemus, ne teneras viri præpotentis aures verbum mordax exulceret, et nuper initam pacem impediat, sanctitati vestræ tota devotione prostrati supplicamus, quatenus detracta mentione excessuum regis, et enormitatis præstiti juramenti, et consuetudinum perversarum, et non

exactæ cautionis in coronatione novi regis, eandem sententiam in præfatum archi-episcopum et episcopos infligatis, eo quod in provincia nostra, nobis pro justitia et libertate ecclesiæ exulantibus, coronationem hanc exercere præsumpsit: quum omnibus constet, quod ecclesia nostra per multos annos coronandi regis possessionem habuit, et quod ea non debuerit sine judicio spoliari. Sic enim ad gloriam Dei, et honorem apostolicæ sedis speramus præsumptionem tantam facile et commode posse puniri, et paci ecclesiæ nullum ex hoc adferri impedimentum. Necessarium quoque ducimus, ut domino regi scribatis affectuose, quia ad hoc in specula totius ecclesiæ dominus sedem apostolicam ordinavit, ut omnium fidelium caussas examinet, et pro merito in retributione pœnæ aut præmii respondeat universis. Ideoque neminem debere turbari, si ea dictante, quilibet in sinu colligat caussam suam, ne coram angelis et hominibus ex caussa indisciplinationis mittatur in ignem æternum. Regi plurimum detulistis, sed licet ei peperceritis, dissimulare non audetis excessus et crimina sacerdotum. Ad hæc quia veremur, ne pax recens ex variis caussis impediri valeat aut turbari, suspensionem aut excommunicationem episcoporum nostro, qui ad Dei et vestrum honorem, quod in verbo ejus dicimus, omnia pro viribus ex conscientia referemus, si placet committatis arbitrio, excipientes, si visum fuerit, et vestro judicio reservantes archi-episcopum Eboracensem, qui malorum omnium incentor et caput est. Et quamquam Londoniensis episcopus signifer totius hujus seditionis, ne schismatis dicamus, exstiterit, rogamus, ut nobis tam illi, quam Saresberiensi episcopo liceat misereri, si sine schismatis instauratione juxta mandatum vestrum puniri non possunt. Et

quia præcepistis, ut in verbo hoc juxta consilium Christianissimi regis Francorum procederemus, reprimendo vel ostendendo literas vestras, sicut procedimus de consilio ejus, monentis, ut speciales literas impetremus a vobis de suspensione Eboracensis sine læsione regis, et alias de excommunicatione duorum episcoporum, et tertias de omnium suspensione episcoporum. Hoc etiam impetrato, ut singulis utamur, prout tempus exegerit et necessitas caussæ. Fluctuat enim, licet ad portum venisse videatur, ecclesia Anglicana. Et nisi rex ei promissæ pacis conditiones impleverit, necesse habet, ut adversus insidias malignantium, et persequutorum incursus, muniatur armis protectionis et consolationis vestræ. Quod quidem ita fiet, si literis vestris præceperitis venerabili fratri nostro domino Meldensi, et probatæ religionis viro B. . . . . abbati S. Crispini Suessionensis, quatenus regem conveniant, ut possessiones ecclesiæ, et damna nostris et nobis illata restituat, sciturus severitatem ecclesiasticam exercendam in ipsum et terram suam, nisi mandatis vestris obtemperaverit. Et si nec sic duxerit adquiescendum, conferte nobis, si placet, auctoritatem, quam domino Rothomagensi contulistis, et episcopo Nivernensi, aut etiam ampliorem: quia quanto ille potentior et ferocior est, tanto ad ipsum vinciendum et reprimendum arctiora vincula magis necessaria sunt et durior baculus. Præterea quia turbationibus hujusmodi seminarium et fomes exstitit, quod Eboracensis ecclesia matri suæ S. Cantuariensi ecclesiæ subtraxit obedientiam, redintegrate, si placet, ecclesiæ Anglicanæ unitatem, præcipiendo, quatenus omni appellatione et occasione remota, Eboracensis archi-episcopus et ecclesia sua nostræ jure primatus obediat. Quod si decessorum vestrorum vestigia volueritis imitari, liquet faciendum esse

registris eorum diligenter inspectis. Neque hoc, quod Deus novit, quærimus ad gloriam nostram, qui utinam pastorale non suscepissemus officium! procul dubio morte æterna aut plurimis plenum angustiis; sed ut in diebus nostris et vestris frequenter emergentium schismatum præcidatur occasio, et Anglicanæ ecclesiæ perpetua vestro beneficio pax reddatur. Hæc vobis dicimus coram illo, qui utriusque nostrum judex est, et cui tenemur de omnibus reddere rationem. Ille vobis inspiret, et doceat quid potissime facere debeatis.

Audistis agonem nostrum, sed, ut nostratum proverbio dici solet, *solus ille, cui vicinatur ignis, sentit ardorem.* Credimus nos in Angliam profecturos, ad pacem, an ad pœnam, nobis incertum est; sed divinitus ordinatum, quæ sors nos exceptura sit. Ideoque paternitati vestræ commendamus animas nostras, gratias agentes vobis et apostolicæ sedi super omnibus consolationibus, quas nobis et nostris in tanto necessitatis articulo ministravit. Præterea noveritis indubitanter, quod venerabilis frater noster Bartholomeus Exoniensis episcopus a culpa præsumptæ coronationis immunis est, et sub hac tempestate ab adversariis ecclesiæ propter justitiam multa sustinuit.

EPISTOLA XXVII.—AD EUNDEM.

Venerabili patri et domino in Christo carissimo Alexandro Dei gratia summo pontifici Thomas Cantuariensis ecclesiæ humilis minister salutem et omnimodam cum summa devotione obedientiam.

QUAM justis et quam honestis conditionibus cum domino nostro rege Anglorum pacem fecerimus, ad vestram notitiam tam ex nostra, quam multorum

intermeantium relatione credimus pervenisse; et qualiter idem dominus noster resilierit a pactis et promissionibus suis. Quod tamen non tam illi credimus imputandum, quam sacerdotibus Baal et falsorum filiis prophetarum, qui totius discordiæ incentores ab initio exstiterunt. Sed horum omnium primicerii sunt Eboracensis ille, et episcopus Londoniensis, qui quondam quum essetis Senonis, a vobis redeuntes, domino rege nondum adito vel audito, nos in curia clementiæ vestræ pedibus assistentes possessionibus nostris spoliare non timuerunt, quum illis indubitanter constaret nos duarum appellationum caussas apud vos exercere, utpote qui appellati eramus ab Archiepiscopo Eboracensi et tam illum quam coepiscopos nostros appellaveramus ab iis itidem appellati. Quum ergo hi Balaamitarum signiferi, nos cum domino rege pacem fecisse audissent, associatis sibi Saresberiensi et aliis complicibus suis, circuierunt mare et aridam, ut initam pacis rescinderent unitatem, per se et per alios domino regi et suis suadentes concordiam regno inutilem et inhonestam esse, nisi donationes ecclesiarum nostrarum, quas rex fecerat, stabiles manerent, et nos cogeremur regni consuetudines, super quibus inter nos est orta contentio, firmiter observare. Adeoque profecerunt in perversitatibus suis, ut eorum instinctu dominus rex omnes reditus nostros et nostrorum post pacem in festo beatæ Mariæ Magdalenæ factam usque ad festum beati Martini abstulerit, tunc demum nobis reddens domos vacuas et horrea demolita. Clerici tamen sui, scilicet Gaufredus Ridel archi-diaconus noster, et Nigellus de Saccavilla duas ecclesias nostras, quas de manu laica acceperunt, adhuc detinent occupatas: et ipse plures ecclesiæ nostræ possessiones, quas se in pacis reformatione promiserat red-

diturum, nobis et ecclesiæ nostræ reddere contradicit. Et licet aliter, quam ipsum deceret, contra pacta sua, ut pluribus notum est, versaretur, nos tamen enormia damna ecclesiæ et irreparabilia videntes, et præcaventes graviora, nostro et dominorum cardinalium præeunte consilio, ad ecclesiam nostram laceratam et conculcatam redire decrevimus, ut si eam non possemus erigere et reformare, saltem cum ipsa pereuntes, confidentius pro ipsa præsentes spiritum redderemus. Quod quum illi nuncii nostri certius didicissent, ambiguum est, quid veriti consilium iniverunt cum officialibus regis, et sceleratissimo illo filio perditionis Randulpho de Broc, qui in ecclesiam Dei publicæ potestatis abutens viribus jam per septem annos licentius debacchatus est. Decreverunt ergo, ut armata manus portus maris, ad quos nos venturos suspicabantur, militum et satellitum custodia et diligentia observaret, ne terram possemus intrare: quin omnem supellectilem nostram curiosius perscrutarentur, et omnes literas, quas impetravimus a majestate vestra, nobis auferrent. Sed nuto divino contigit, ut machinamenta eorum nobis per amicos innotescerent, quæ impudentia eorum ex nimia præsumptione non patiebatur esse abscondita. Nam satellites, quos prædiximus, armati littora circuibant, gressus suos dirigentes, prout eis jam dicti Eboracensis, et Londoniensis, et Saresberiensis episcopi dictabant. Elegerant enim ad executionem hujus malitiæ, quos nobis noverant maxime esse infestos: scilicet Randulphum de Broc, Raginaldum de Warenne, Gervasium Cantiæ vice-comitem, qui palam minabantur se, si forte præsumeremus applicare, nobis caput amputaturos. Sæpedicti vero episcopi Cantuariam venerant, ut si satellites publicæ potestatis non insanirent satis, eos amplius instigarent.

Itaque consiliis eorum diligentius exploratis, una die antequam mare ingrederemur, præmissæ sunt literæ vestræ; sed et illæ, quibus Eboracensis suspendebatur, et Londoniensis et Saresberiensis revocabantur in sententiam anathematis, eis traditæ sunt. Die sequenti navem adscendimus et in Angliam pervenimus navigatione felici, adducto nobiscum ex mandato domini regis Joanne decano Saresberiensi, qui armatos, quos prædiximus, vidit, non sine dolore et rubore accelerantes ad navigium nostrum, ut adventantibus vim inferrent. Præfatus ergo decanus timens, ne si quid nobis aut nostris mali inferretur, in domini regis redundaret infamiam, obviam processit armatis, denuncians eis ex parte domini regis, ne nos aut nostros læderent, quia hoc esset ipsum regem, cum quo pacem feceramus, nota proditionis inurere, persuasitque eis, ut ad nos accederent inarmati. Illi tamen, quia Simonem Senonensem archi-diaconum nobiscum adduxeramus, qui amicos, quos habet in Anglia decreverat visitare, exegerunt ab eo juramentum fidelitatis, quo se regibus nostris contra omnes homines obligaret, nec vos excipientes, nec alium. Sed nos non permisimus, ut talis obligatio præstaretur, veriti ne clerus regni ad simile juramentum cogeretur auctoritate exempli, si domestici nostri obligationes hujusmodi præstitissent. Quod utique in dispendium sedis apostolicæ, ut auctoritas ejus evacuetur aut minuatur, in regno moliuntur sæpedictus Eboracensis et Londoniensis et Saresberiensis, et complices sui. Officiales vero qui juramentum exegerant, paciores erant, quam ut nos possent contra voluntatem nostram in eo loco ad aliquid cogere, eo quod populus reditui nostro gaudens, si vires paraverunt, fortior erat. Inde ad ecclesiam nostram venientes, cum magna devotione a clero et populo recepti

sumus, licet intrusi adhuc violenter incubent ecclesiis nostris, in quibus in omni peste et vexatione ecclesiæ præcipui sunt Gaufredus Ridel, archi-diaconus noster, et Nigellus de Saccavilla clericus ejus; quorum alter, scilicet Gaufredus, occupat ecclesiam de Otteford, alter, videlicet Nigellus de Saccavilla, ecclesiam de Herges, quas cum fructibus perceptis nobis et clericis nostris quorum sunt, ex mandato vestro reddere debuerant. Præcepistis enim domino Rothomagensi et episcopo Nivernensi, ut eos absolverent accepto secundum morem ecclesiæ sacramento, et præciperent auctoritate vestra nobis ecclesias cum fructibus resignari. Postquam vero ad ecclesiam nostram venimus, incontinenti nos adierunt officiales regis, denunciantes ex parte ipsius, sicut eos dominus Eboracensis, et Londoniensis, et Saresberiensis episcopi informaverant, ut suspensos episcopos et excommunicatos absolveremus, quia quod contra eos factum fuerat, in injuriam regis redundabat, et in eversionem consuetudinum regni, promittentes episcopos provinciæ nostræ post absolutionem venturos esse ad nos, et juri se salvo honore regni libenter parituros. Nos autem respondimus non esse judicis inferioris, ut superioris sententiam solvat, et quod nulli hominum licet infirmare, quod apostolica sedes decreverit. Quia tamen illi instantius perurgebant, et minabantur dominum regem, nisi eis adquiesceremus, mira et stupenda facturum, diximus eis, quod si Londoniensis et Saresberiensis episcopi jurarent coram nobis in forma ecclesiæ, se vestro mandato parituros, nos pro pace ecclesiæ et reverentia domini regis cum consilio ipsius, et domini Wintoniensis, et aliorum fratrum nostrorum, subjiceremus periculo, et faceremus quidquid salva reverentia vestra, et eos tanquam fratres in Christo carissimos diligeremus, et in omni

mansuetudine et humilitate tractaremus. Quod quum episcopis ab intermeantibus referretur, respondit Eboracensis, quærens seditionis consortes, et schismatis incentores, juramenta hujusmodi, nisi de voluntate regis non debere præstari, præsertim ab episcopis, quia erat contra dignitatem principis et consuetudines regni. Ei vero ex parte nostra responsum est, quod iidem episcopi antea a nobis excommunicati fuerant, et non nisi præstito juramento, quum nos multis sollicitationibus interpellassent, absolvi meruerant. Et si nostra sententia sine juramento episcoporum solvi non debuit, multo minus vestra, quæ longe fortior est, et incomparabili nobis et mortalibus cunctis auctoritate subnixa. Ad quam responsionem, sicut nobis retulere qui præsentes aderant, episcopi adeo moti sunt, ut decreverint venire ad nos, et secundum morem ecclesiæ recipere absolutionem, non ducentes tutum, ut pro conservandis regni consuetudinibus ecclesiæ se opponerent, et impugnarent apostolicas sanctiones. Sed homo pacis inimicus et ecclesiæ turbator Eboracensis dissuasit, consulens ut potius adirent dominum regem, qui eis semper patrocinatus est, et nuncios mitterent ad novum regem, qui persuaderent ei, quod eum deponere volumus, quum nos, Deo teste, si ipse ecclesiæ profuturus est, mallemus eum non modo unum regnum possidere, sed amplissima et plura regna terrarum. Hujus vero legationis signifer est archidiaconus noster, nam Eboracensis et duo præfati episcopi citius transfretarunt, ut quod Deus avertat, circumveniant dominum regem, et adversus ecclesiam exacerbent iram ejus. Fecerunt autem evocari senas personas vacantium ecclesiarum, ut consilio eorum contra canones coram rege, in alieno regno, fratribus suis absentibus, celebrent electionem episcoporum

provinciæ nostræ. Quod si sic electos noluerimus consecrare, videntur sibi habere causam seminandi discordiam inter nos et dominum regem. Nihil enim est, quod magis timeant, quam pacem ecclesiæ, ne forte videantur opera eorum, et corrigantur excessus. Cætera plura supplebit nuncius, quæ ne tædium parerent, schedulæ non censuimus inserenda. Vos, si placet, preces nostras clementer audite. Valeat in eternum sanctitas vestra, carissime Pater!

EPISTOLA XXVIII.—AD EUNDEM PRO FRATRIBUS DE NOVO BURGO.

QUANTA mala sanctis viris fecerit, et jugiter faciat Eboracensis archi-episcopus, tum a multis, tum a præsentium latoribus discretionem vestram credimus audivisse. Auget audaciam hominis quod hactenus omnia pro libitu gessit, impune credens universa licita quæ videt inulta. Nec credit judicem esse in Israel, qui super tot tantis et tam manifestis excessibus nunquam venire visus est in judicium, aut mirabilium suorum reddere rationem. Confidit in multitudine divitiarum quas supra modum congessit, augens

Si potuit, recte, si non quocunque modo rem.

Pauperibus his qui urgente necessitate, sicut a viris plenis fide didicimus, ad sedem apostolicam confugerunt, nunc demum dentes et ungues infixit, nec desistet quin spoliet, mactet et perdat, nisi iis clementia domini papæ et nostra subveniat, et quia vestræ virtutis est et consuetudinis liberare pauperem a potente et egenum a diripientibus eum, causam præsentium pietati vestræ attentius commendamus, rogantes quatinus illum apostatantis angeli imitatorem dejiciatis et eliminetis, ne polluat ulterius sanctorum

sancta. Ecclesiæ Dei nulla major potest evenire calamitas, quam si in eam insurgant, qui ei pro debito officii debuerant patrocinari, et pro ipsa in articulo necessitatis ponere animas suas. Sensit hoc ab annis pluribus ecclesia Anglicana, in qua vix invenitur iniquitas quæ non egressa sit a senioribus, qui videbantur regere populum, et ab his qui ecclesiæ beneficiis nutriti provecti sunt et ditati; adeoque jam impudentissimus error invaluit, ut pontifices evangelium erubescant, et glorientur se carnificium exercere, non tamen pecora immolantes, sed fratres suos pro quibus Dei filius immolatus est Christus. Nec timent ut requirantur hæc ab iis, sperantes in multitudine divitiarum suarum et præsumentes de familiaritate secularium potestatum. Nam si quis Patrum velit imitari vestigia, et in operibus suis episcopi faciem conetur exprimere, statim non modo contemptui, risui, sed et plurimis periculis patet: ceteris tamen omnibus graviora sunt quæ a falsis fratribus inferuntur. Quis eorum signifer sit, quis fuerit inter regnum et sacerdotium auctor discordiæ, quis extiterit rancoris et totius perversitatis incentor, perspicuum est ab operibus suis: sed quia nos causa illa contingit, injurias et damna ecclesiæ Dei et nobis et nostris illata illius reservamus examini, qui ait Mihi vindictam et ego retribuam, et vestro quem constituit dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ. Interim vero causam fratrum de Novo Burgo et clericorum qui cum ipsis ad pedes majestatis vestræ confugiunt, paternitati vestræ attentius commendamus, rogantes quatinus eos, sicut a viris probatæ fidei accepimus, injuste oppressos dignatio miserationis consoletur. Nisi enim pietas vestra subveniat, religiosis domibus, prout vobis viva voce plenius referent, excidium imminet, nec diu

stare poterunt ante faciem tribulantis. Iterato enim contra altissimum se Lucifer erexit; ponens sedem suam ab aquilone, ibidem Christum mutilaturus, quia totum occupare non potest imperium, nisi vicarius Petri occurrat in Spiritu et virtute Heliæ conterens malleum universæ terræ.

EPISTOLA XXIX.—AD OMNES CARDINALES.

Venerabilibus dominis suis, et patribus, universis episcopis, presbyteris, diaconibus, sanctæ Romanæ ecclesiæ Dei gratia cardinalibus, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exul, salutem, ac debitum per omnia famulatum.

Misero verba facere grata haud est facile, miserabili servare modum in dicendo, sane difficile. Detur ergo, petimus, indulgentia misero, miserabili venia. Credimus vos, patres sanctissimi, divina inspirante gratia, ad hoc in summo fastigio constitutos, ut removeatis injustitias, præsumptiones abscindatis, laborantibus in sacerdotio benigne subveniatis, opprobriisque et calamitatibus eorum nullatenus locum exhibeatis, sed oppressis gravatisque feratis auxilium, calumniantes reprimatis durius, opprimentes gravissime puniatis. Non enim perturbare perversos, non resistere persequentibus ecclesiam, nihil aliud est quam fovere. Consentire namque videtur occulte, qui manifesto facinori non obviat. Intelligimus inde non aliter vobis licere, quam ut omnes conatus vestros huic caussæ nostræ, quæ inter regem nostrum et nos, immo inter vos et ipsum præcipue versatur, in qua universalis salus infestatur ecclesiæ, officiosissime de

cætero impendatis. Inieratis cum ipso certamen, erat vobis jam in limine victoria, si non religionis vestræ circumvenisset auctoritatem, sicut creditur a peritis, prædicatur a transeuntibus, affirmatur ab his, qui regis intima noverunt arctius, captiosa calliditas, falsa spes pacis, quæ potius extorquetur a tyrannis præparatione certaminis, quam legationis licitatione. Præparatione enim belli pax obtinetur. Digna certe pœna huic miserationis vestræ viscera claudi, qui libertatem ecclesiæ quærit exstinguere. Decet ergo vos esse vacuos ab omni offensa, ab aliena gratia penitus liberos, si recte tractatis aliena negotia, si loquimini veritatem in populo; si diligitis, qui facitis judicium in gente. Dominus enim dicit: *Diligite justitiam, qui judicatis terram.* Ipsa utique ubique diligenda, ubique est observanda. Sola enim ipsa operatur pacem, et conservat. Unde Isaias: *Erit opus justitiæ pax.* Et David in Psalmo, *Justitia et pax osculatæ sunt.* Amant enim se hæc duo eatenus, ut qui facit justitiam, pacem inveniat, nec aliter. Sic ergo agite, sic observate justitiam, quibus judicandi potestas credita est, ut quum venerit justus judex, reddens unicuique juxta merita sua, pro bene observata justitia digna vos mercede remuneret.

Quid plura? Hæc in summa reduco vobis ad memoriam: quoniam serius parva scintilla fuit in Alexandria, sed quia dissimulante justitia non est statim oppressa, ejus totum orbem fere flamma populata est. Et ut veniamus ad rem, dicite, patres sanctissimi, qua conscientia dissimulatis injuriam Christo illatam in me, immo certe in vobis, qui Christi vicem gerere debetis in terra? Nonne caussa mea similis vestræ est, immo penitus vestra? An simulatis vos ignorare, quod rex Anglorum occupavit, et singulis diebus occupat possessiones ecclesiasticas,

libertatem ecclesiæ subvertit, extendit manus suas in Christos Domini, passim et sine delectu in clericos, alios incarcerando, alios truncando, aliis eruendo oculos, cogendo alios ad duellum, alios ad examinationem ignis vel aquæ, episcopos etiam non servare metropolitano suo obedientiam, minores clericos prælatis suis non obedire, non habere se excommunicatos, quum rite fuerint excommunicati: immo, quod deterius est, omnimodam tollit ecclesiæ libertatem, adinstar grandis illius schismatici oppressoris vestri, qui quærit funditus eviscerare ecclesiam. Si hæc fiunt impune a rege nostro, quid fiet ab ejus hæredibus? Quid sustinebitur a successoribus vestris? Attendite, quoniam crescunt quotidie mala, crescunt occasiones et ingenia malorum. Deus bone, facietne ista impune? Non hac via Christus incessit, non apostoli, quorum imitatores esse debetis, et nos vobiscum. Quare receditis a viis Domini, in quo est vobis fiducia? Verendum est, ne, quod absit, contritio, et infelicitas sit in viis vestris, ne viam salutis non agnoveritis, quod non sit timor Domini in vestris oculis. Quis eripiet vos de manu tribulantis? Quis liberabit vos de belluæ faucibus, quæ jam in januis est, ut vos absorbeat omnes, si non Deus ipse? Certe non argentum, non aurum, non humana gratia, non favor principum. Nolite ergo, nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus: maledictus enim qui confidit in homine, qui ponit carnem brachium suum. Facite, domini mei, facite aliis, quod vobis desideratis a Christo fieri, ut evadatis periculum, quod est e vicino. Eadem enim mensura remetietur vobis, qua ipsi mensi fueritis. An nescitis, quoniam argentum vestrum projicietur foras, aurum vestrum erit in sterquilinium, argentum et aurum non poterit vos liberare in die furoris

Domini. Nolite ergo, nolite thesaurizare vobis iram in die iræ, sed thesaurizate vobis thesauros in cœlo, resistendo oppressoribus, subveniendo oppressis. Alioquin judicet inter vos et me, et coexules meos, orphanos, viduas, infantes in cunabulis, cæterosque omnes clericos et laicos Deus ipse, apud quem non est personarum acceptio: requirat ipse sanguinem mortuorum meorum de manibus vestris, et vindicet simulationem istam, qui sedet in excelsó justus judex, considerans dissimulationes vestras et injustitias, redditurus unicuique vestrum, prout gesserit mecum, sive bonum, sive malum.

Exposuistis quippe nos, equidem immeritos, signum ad sagittam, ut nec jacula jaculantis, undique in nos pressi, valeamus elidere, nec evadere possimus, nisi in potenti manu Dei, jacientium sagittas. Fecistis nos opprobrium omni transeunti, subsannationem vicinis nostris, derisum his, qui in circuitu nostro sunt: utinam non vos ipsos. Deus bone, quis erit de cætero vigor in membris, si capitis ipsius robur emarcuerit? Jam certe clamitatur in plateis, prædicatur per civitates et vicos, quia non fit justitia Romæ de potentibus. Ut quid sepitis vias nostras spinis? Cur objicitis nobis offensionis lapidem? Quid tollitis nobis omnem nostram auctoritatem, ne vindicemus injuriam Christi, ne redimamus damna dierum nostrorum, quibus nemo succurrit, ne compensemus ecclesiæ jacturam, prout nunc possumus, ecclesiastica saltem censura, ne silentio convalescat inconcussa impunitas, sed prodeat in lucem tantæ concussionis auctoritas, tam affectatæ præsumptionis ultio merita, ut appareat tempore postero, tam enormia, tam detestabilia, nullatenus impune, sed immerito attentata fuisse. Certum teneto, exspectatio ista plurimum habet periculi, salutis nihil. Alias curandus est is morbus, si non

eo per dissimulationem vestram vultis infici reges universæ terræ. Dulcis enim est omni tyranno amara servitus ecclesiæ, nec tolli facilis, si non fit ei citissime ipsa sua dulcedo amara severitate justitiæ. Eo jam perventum est, ut sequatur rex noster etiam Siculos, immo certe præcedat. Curritur undique a clericis Angliæ ad suam curiam, fiunt curiales capellani, sub obtentu isto adstringuntur jurisjurandi necessitate, ut vel sic in terra sua liberius obtineat de cætero, quod hoc tempore de voluntate sua pro jure constituit. Itur cursim in dispendium ecclesiæ non reparabile, cum sit nemo, qui currenti non cedat, qui redarguat delinquentem efficaciter, qui puniat ejus utiliter excessum. Quid erit nobis et vobis ulterius in terra illa, si celerius non occurratur huic tanto periculo, si non retundatur acrius hujus tam enormis novitatis periculosa præsumptio, vos ipsi judicetis. Disposueram certe animam meam in hac parte liberare, viriliter subvenire periculo, si non hujus facti me, sicut credimus, immerito æstimassetis indignum. Indulgeat Deus hoc facientibus. Erat mihi quippe cum ipso facilior ad pacem accessus, si quod absit, sine vobis ecclesiæ discrimina dissimulare curassem. Verum quidquid mecum egeritis, quidquid agatis, per misericordiam Dei nihil fit a me sine vobis, nihil in præjudicium ecclesiæ, si vita comes mihi succurrit. Hanc viam elegi, hanc Christio duce non mutabo sententiam, hæc est enim mihi via salubris. Hæc vobis scribo, non ad indignationem aliquam, novit Deus, qui scrutator est cordium, sed ad cautelam, ne veniat super vos dies Domini, sicut fur, dies ultionis qui nemini parcit. Credite ergo mihi fideli vestro per omnia; dilectissimi domini, resumite vires, accingimini gladio verbi Dei potentissimi, exerite gladium beati Petri, injuriam Christi vindicate et suorum,

nulli parcat oculus vester, facite judicium et justitiam sine dilatione omni patienti injuriam. Hæc est via regia, hæc est via, quæ ducit ad vitam. Hac vobis incedendum est, ut sequamini vestigia Christi, vestigia apostolorum, quorum estis vicarii. Non simulatione, non ingenio regenda est ecclesia, sed justitia et veritate, quæ se observantem liberat ab omni periculo. Hoc facite, et habebitis pro certo Deum adjutorem, nec timeatis vobis de cætero quid faciat vobis homo. Bene valete, ut bene sit nobis, et toti ecclesiæ.

EPISTOLA XXX.—AD ALBERTUM PRESBYTERUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Alberto presbytero cardinali, salutem et debitam reverentiam.

Nil nobis hac tempestate jocundius dari posset, quam vestræ copia præsentiæ, ut de statu nostro conferre possemus ad invicem, et vestræ discretionis consilium reportare, quod in omnibus vivax et efficax sumus experti. Jocunda, inquam, nobis esset hujusmodi collatio, quia perquam necessaria. Paucos enim vel nullos apud nos reperimus, qui puræ veritatis tramite non claudicantes incedant, quasi non magis quæ sua sunt quærant et curent, quam quæ Jesu Christi, studentes potius terreno regi placere, quam cœlesti displicere formidantes. Loquimur vobis tamquam speciali patrono et amico fidelissimo, non verentes animum nostrum vobis aperire medullitus, ut tamen quod dicimus, ad aliam non transeat audientiam, in fide et dilectione suppliciter obsecrantes. In tot et tantis apud nos sanctæ ecclesiæ libertas impugnatur, ut vix ad videndum sufficere possimus vel audiendum. Emergunt quotidie nova, et prioribus

inaudita sæculis exiguntur. Imponitur silentium legibus, et regula canonum a sorte Domini penitus exclusa, novis legibus subjiciuntur clerici, et pro voluntate laicæ potestatis agitantur. Scimus quia dominum regem tenere diligitis et fideliter, ideoque manifestius vobiscum loquimur, ut acrius condoleatis. Difficile et longum est omnia scripto complecti, ideoque magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, ad vos transmittimus, qui secundum quod vidit et audivit, rerum seriem gestarum vobis plenius exponet. Cui, si placet, credite tamquam nobis. Si tamen fieri posset, mallemus in propria persona nostra vos visitare, et vivas a vobis audire et reddere voces, quam aliter. Nullum, nisi Deus dederit, nobis adest consilium, quia inter barbaros nobis esset melius servire, quam hæc mala diebus nostris in sancta ecclesia videre. Valete, carissime domine.

EPISTOLA XXXI.—AD EUNDEM.

UTINAM, dilecte mi, aures vestræ sint ad ora nostratum, et audiant illa, quæ in ignominiam ecclesiæ Romanæ cantitantur in compitis Ascalonis! Aliquid consolationis novissimi nuncii nostri videbantur a sede apostolica retulisse in literis domini papæ, sed earum auctoritas evacuata est missis a latere literis, ut in perniciem ecclesiæ Sathanas absolveretur. Soluti sunt enim apostolico mandato Londoniensis et Saresberiensis episcopi, quorum alter incentor schismatis, et totius malitiæ artifex, ab initio dignoscitur exstitisse, et tam Saresberiensem, quam omnes, quos potuit, in crimen inobedientiæ

impegisse. Nescio quo pacto pars Domini semper mactatur in curia, ut Barabbas evadat, et Christus occidatur. Auctoritate curiæ jam in finem sexti anni proscriptio nostra, et ecclesiæ calamitas protracta est. Condemnantur apud vos miseri, exules, innocentes, nec ob aliud, ut ex conscientia loquar, nisi quia pauperes Christi sunt et imbecilles, et a justitia Dei recedere noluerunt: absolvuntur e regione sacrilegi, et homicidæ, raptores, impœnitentes, quos mundo reclamante, nec a Petro, si præsideret, apud Deum absolvi posse, libera voce, Christo auctore, pronuncio. Ait enim in evangelio secundum Lucam: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi.* Nunquid otiosa sunt verba Christi, quibus ait: *Si pœnitentiam egerit, si conversus confiteatur*, dicens, *pœnitet me?* Nequaquam de otiositate verbi redditurus est in die judicii rationem, sed potius eos damnaturus, qui contra formam, quam dedit, iniquos sine confessione et pœnitentia vanis absolutionibus justificare præsumunt, et vivificare animas, quæ non vivunt. Certe si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Profecto Spiritus Sanctus, ut scriptum est, effugiet fictum: quoniam ipse veritas est, et non figmentum. Obliget se, qui audet, nec venturi judicis formidet sententiam. Raptores, sacrilegos, homicidas, perjuros, sanguinarios, et schismaticos impœnitentes absolvat; ego quæ ecclesiæ Dei ablata sunt, impœnitenti nunquam remittam. Nonne nostra, aut potius ecclesiæ spolia sunt, quæ nuncii regis cardinalibus et curialibus largiuntur et promittunt? Quæ iniquitas manifesta est, si illa, quæ in ecclesiam Dei apud nos exercetur, occulta est? Nos

ecclesiæ libertatem tueri non possumus, quia sedes apostolica proscriptionem nostram jam in finem sexti anni protraxit. Viderit Deus, et judicet. Sed pro ea mori parati sumus. Insurgant qui voluerint cardinales, arment non modo regem Angliæ, sed totum, si possunt, orbem in perniciem nostram, ego Deo propitiante nec in vita, nec in morte ab ecclesiæ fidelitate recedam. Caussam suam de cætero committo Deo, pro quo exulo proscriptus: ille medeatur, ut novit expedire. Non est mihi ulterius propositum vexandi curiam: eam adeant, qui prævalent in iniquitatibus suis, et triumphata justitia, et innocentia captivata, in confusionem ecclesiæ redeunt gloriosi. Utinam via Romana non gratis peremisset tot miseros innocentes. Quis de cætero audebit illi regi resistere, quem ecclesia Romana tot triumphis animavit, et armavit exemplo pernitioso manante ad posteros? Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

EPISTLE XXXII.—AD EUNDEM.

INTEREMPTORUM pro causa Domini &c. [*vide epistolam similem ad Hyacinthum cardinalem directam.*]

EPISTOLA XXXIII.—AD EUNDEM ET THEODWINUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Alberto et Theodwino cardinalibus.

ECCLESIÆ molestias et innocentium afflictiones, miserias eorum, qui zelum Dei habent, tanto vobis acerbiores esse non dubitamus, quanto vos pro certo

novimus institutis apostolicis familiarius et dulcius adhærere. Et quidem ecclesia Dei stare non poterit, si in ruinam ejus proni sunt, quibus incumbit illius procurare salutem. Si enim pastores amore aut odio, cupiditate aut neglectu, spe aut metu temporalium, locum suum deserant, aut vitiis cedant, restat ut eorum candelabrum moveatur, et populo fiant in laqueum et ruinam. Unde ut coram Deo loquamur, quem judicem exspectamus, et invocamus ut judicet caussam suam, licet dominum nostrum regem Angliæ plurimum dilexerimus, et ex totis viribus ante impositum sacerdotium ad nutum servierimus, sine conscientia tamen criminis, ex hoc ei in injuriam Dei et conculcationem ecclesiæ nolentes consentire, pro Deo nos opposuimus, malentes ipsum offendendo revocare ad veniam, quam adulando præcipitare in gehennam. Caussa quam contra nos exercet, inter ipsum et Deum est, quia nos nihil aliud ab eo quærimus, nisi quod ecclesiæ suæ æterno testamento pro ea in suscepta carne immortalis reliquit Deus. In fide ergo et caritate Christi, ipso teste Christo, supplicamus vobis, ut exurgatis nobiscum in auxilium ecclesiæ naufragantis, et auctoritate, et prudentia vobis collata occurrite homini huic, cui nullorum successuum copia sufficit, si ecclesia Dei gaudet libertate. Si nobis aut nostris non creditis, interrogate de moribus hominis Gallicanam, et Turonensem ecclesiam, Aquitanos quoque et Normannos, et Romipetas de regno Anglorum confluentes, et profecto non erit aliquid, in quo de sinceritate caussæ nostræ possitis ambigere, nisi sponte obtenebraveritis oculos, ne quod verum est, valeant intueri. Confidimus in vobis abundantius, præsertim in caussa Dei, et ad vestrum prompti sumus obsequium. Et quod nos non possumus, supplebit Deus, remetiens,

in qua mensura nobis mensi fueritis. De nobis autem pro certo tenete, quia satius ducimus mortem incurrere temporalem, quam promereri æternam, et extremas pro Christo subire miserias, quam miseræ servitutis angustias perpetuare. Nam hujus controversiæ exitus trahetur ad consequentiam temporum futurorum, ut aut perpetuis, quod absit, ærumnis lugeat ecclesia, aut perenni gaudeat libertate. Nec esset cardinalis vel cujusquam hominis necessarius interventus nobis aut nostris, si regi ab initio voluissemus in his, quas apud Cleri damnum statuit, non consuetudinibus, sed pravitatibus consentire, et absque ulla ordinis nostri salutatione apposita simpliciter et absolute subscribere. Ergo si ille in tantis iniquitatibus statuendis, Romana ecclesia consentiente aut dissimulante, prævaluerit, quis contra eum audebit mutire de cætero? Quis de manu hæredum ejus excutiet, quod tanta non virtute, sed pertinacia pater obtinuit? Quis alios principes, æque nobiles et potentes, prohibebit similia vendicare? Malorum enim exempla citius rapiuntur, et posteri relictis majorum vitiis rarissime ad exercitia virtutis assurgunt. Si vestri laboris et nostri fructus est, ut principes ecclesiam subjiciant servituti, et nos conterant, quia ausi sumus zelare legem Dei, justitiam protestari, et eis ex adverso adscendere pro domo Israel, rarus admodum vel nullus de cætero erit, qui non sequatur omnino principum voluntatem, qui Romanæ ecclesiæ fidem servet, qui decreta sedis apostolicæ revereatur, qui summi pontificis mandatis obediat, qui non ipsam Dei legem contemnat, ut fabulam, ut verba sine veritate et fructu. Caussam itaque ecclesiæ vobis specialiter committimus, quos columnas ecclesiæ stabiles esse confidimus. Ad eorum enim auxilia in necessitate recurrendum est,

qui et auctoritatem justitiæ et voluntatem miserationis implendæ a Domino acceperunt. Nec ignorare vos credimus, quoniam eorum, quæ contra Deum vel secundum Deum feceritis, mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem refundet justus judex in sinus vestros. Amen.

EPISTOLA XXXIV.—AD BERNARDUM PORTUENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Bernardo Portuensi episcopo, salutem et debitam reverentiam.

Hortatur nos, et loquendi præstat fiduciam sanctitatis vestræ nota constantia, ut quæ sancta ecclesia in nobis, et aliis membris suis, in Anglorum regno patitur, vestræ discretioni curemus innotescere, sperantes a vobis sanum reportare consilium, et necessariam tanto dolori medicinam. Verum attendentes hujus nostræ calamitatis seriem nec facile nec tutum esse paginæ mandari, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, ut fida relatione, prout vidit et audivit, universa vobis exponat, dictis ejus fidem adhiberi, tamquam nostris, postulantes. Vos autem, domine, juxta datam vobis a Deo sapientiam, secundum quod de statu nostro cognoveritis, consilii vestri solatium nobis, immo et toti Anglorum ecclesiæ impartiri non differatis: quoniam in arcto positi sumus, nec ullum præter Deum, et sanctæ Romanæ ecclesiæ auxilium exspectamus. Valeat, et subveniat nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA XXXV.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Bernardo Portuensi episcopo.

CONSOLATIONIS vestræ verba animo gaudente recepimus, sed ab adverso receptis incontinenti literis, quas rex Angliæ in læsionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem facit in utriusque regni compitis et conventibus publicari, versa est in luctum cithara nostra, et gaudium nostrum transiit in mærorem. Nam benefactoribus nostris onerosi reddimur et tædiosi, ex quo in desperationem pacis nostræ missi sunt, audito quod persecutor ecclesiæ et noster, qui nos spoliis nostris impugnat contra justitiam Dei, prævaluit in comminationibus suis, et vanitate, et malitia multa. Viderit Deus, et judicet inter me et ipsum, et alios quorum patrocinio usus est, ut possit licitum libito coæquare, et in ecclesiam Dei impune debacchari, nemine reclamante. Si Dei voluntas est, ut in exilio pro libertate ecclesiæ moriamur, odoretur sacrificium, quia decrevimus mori potius, quam ad qualecumque mundi pretium distrahere ecclesiæ libertatem. Absit enim a nobis, ut regi impio vendamus hæreditatem patrum nostrorum, quam legem Dei esse Scriptura Sacra docet in Spiritu. Verum quia sanctæ Cantuariensis ecclesiæ, quæ nunc fere destructa est, a multis diebus patrocinium impendistis, supplicamus sanctitati vestræ, quatenus ei nunc, velut in extremis agenti, celerem feratis opem. Ut dominus papa suspensionem, quam nobis inflixit, solvat, aut terminum coarctet, scribens etiam regi Francorum et ecclesiæ Gallicanæ patentibus literis, quod nisi rex Anglorum juxta commonitionem et comminationem suam nobis pacem et ablata cum ecclesiæ libertate

restituat, exinde nos in eum et terram suam officii nostri potestate uti concedat, et sententiam, quam in malefactores ecclesiæ et nostros tulerimus, ratam habendam esse decernat, et præcipiat ab omnibus terræ suæ episcopis inviolabiliter observari, donec satisfacere compellantur. Præterea precamur attentius, ut ecclesiæ Cantuariensi in miseriæ suæ solatium impetretis plenam reformationem primatus sui, et ut præcipiatur archiepiscopo et ecclesiæ Eboracensi, ut nobis obedientiam tanquam primati suo exhibeant. Quum enim ejusdem primatus per vos confirmationem obtinuerimus, honor erit vobis et gloria, si plenum robur obtineat confirmatio a vobis impetrata. Ut autem caritas vestra aliquod habeat tribulationis nostræ solatium, noveritis quod Christianissimus rex fortunam nostram reputat suam. Valete.

EPISTOLA XXXVI.—AD EUNDEM.

Idem B..... Portuensi episcopo.

Missi sunt ad regem Angliæ nuncii multi, quorum omnium fuit labor infructuosus. Et quomodo novissimis istis, D. Gratiano et Viviano, opera et impensa perierit, si placet, ab ipsis referentibus potestis audire. Rex et sui nunc, ut semper, impedierunt pacem, quum ego et coexules mei nunciis, sicut dominus Senonensis et episcopi, qui præsentes aderant, audierunt, usquequaque obtemperaverimus. Et adhuc quidem, quantum salvo ordine meo et fidelitate ecclesiæ Romanæ potero, regis et regni dignitates conservare et augere paratus sum. Sed auctore Deo nova et perniciosa fidelitatis forma exemplo mei in ecclesiam Dei nunquam inducetur. Peto autem,

ut mihi et meis ablata restituat aut satisfaciat, quæ gratis et absque caussa resident penes ipsum. Nam et nunciis et aliis pluribus palam confessus est, quod de toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec administrationis exigit rationem. Nec me tantum perturbant damna rerum, quantum pernicies exempli, quod coætaneos et posteros facile impinget in errorem et ausum similia attentandi, si pestis hæc impunita et irrequisita remanserit. Cætera, ne scripturam protrahendo vobis fastidium generetur, in ore pauperum Christi, qui diriguntur ad vos, posita sunt, quos, si placet, audite et exaudite pro Christo, cujus negotium prosequuntur, et date operam et diligentiam, ut ecclesia debitam consequi valeat libertatem. Si vero præambulos anti-Christi Londoniensem episcopum et Gaufredum Ridel ad curiam venire contigerit, sic eos tractate, sicut anti-Christi membra tractari decet a Christo Domini.

EPISTOLA XXXVII.—AD BOSONEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Bosoni cardinali.

INDUBITANTER credimus, et verum est, neminem esse in curia, qui plenius vobis noverit, quantam fidem, obedientiam, et devotionem Cantuariensis ecclesia sedi apostolicæ consueverit exhibere. Nam ut taceamus de aliis decessoribus nostris, quorum doctrina, virtutibus, et exemplis illustratur ecclesia, qui jam miraculis, Deo meritis eorum respondente, coruscant, novissimus decessor noster, vester quidem amicus, et Romanæ ecclesiæ devotissimus filius, bis a sede propria pro fide et obedientia exclusus est, rege Stephano hoc in eo persequente, quod contra

prohibitionem ejus vocatus a domino papa Eugenio ad concilium Remense venerat, cæteris episcopis domi contra obedientiam remanentibus, exceptis tribus, qui de mandato regis venerunt, ut aliorum absentiam excusarent. Alia autem, ut scitis, caussa persecutionis ejus exstitit, quod contra prohibitionem Romanorum pontificum filium regis Eustachium noluit coronare. Quem aliorum episcoporum in tota insula nostra vidistis aut legistis se pro tuenda libertate ecclesiæ, pro conservandis institutionibus patrum, pro reverentia et obedientia sedis apostolicæ, præter Cantuarienses, se opposuisse principibus? Et nostra quidem ætate nec unus exstitit: et si veteres revolvantur historiæ, nullus occurret. Cantuariensium vero alii pro lege Dei fuderunt sanguinem. Alii fundendum persecutoribus obtulerunt. Si vero consuetudines, aut potius abominationes, quæ exiguntur a nobis, Decessoris nostri tempore viguissent, se rege prohibente decessor noster ex caussa obedientiæ non exposuisset naufragio, nec ei summus pontifex gratias, quas devotione meruerat, in pleno concilio retulisset: *Eo quod*, ut verbis ejus utamur, *natando potius, quam navigando ad concilium venerat.* Si perversitates hæ viguissent, utique post prohibitionem apostolicam coronasset filium regis, quoniam hoc fieri oportere decreverat curia ejus. Nam et quosdam eorum, qui nos persequuntur, ille rex habuit hujus fomitis incentores.

Nonne recolitis quomodo ille, qui nunc Eboracensis est, Romam profectus sit, regis illius et procerum procurans negotium: ut quia Cantuariensem archi-episcopum non poterant flectere, saltem prohibitionis apostolicæ solutionem a domino papa Eugenio impetrarent? Sed quid nota revolvimus, præsertim in auribus vestris, qui tenetis

memoriter illius temporis Gesta, et fidem ac devotionem Cantuariensis ecclesiæ non modo lectione librorum, sed visu et auditu plenissime didicistis? Hæc vobis devota semper exstitit, et auctore Deo nostris temporibus ipsius ad vos devotio non tepescet. Siquidem justum est, ut potius augeatur, cum a tempore Guidonis Pisani familiaritatem, personaliter contraxerimus, et nobis mediantibus amicitiam inieritis cum decessore nostro. Nobis autem propositum est, ut pro ætatis processu caritas invalescat, et si opportunum fuerit, cumulentur obsequia. Unde dilectioni vestræ supplicamus attentius, quatenus hæc ad domini papæ notitiam reducatis, ut cum cæteris aut præ cæteris dominis et amicis nostris impetretis ab eo, ne tradat bestiis ecclesiam semper Deo et sedi apostolicæ famulantem, et nos cum illa in brachio extento eripiat de manibus eorum, qui quærunt animam nostram, ut auferant eam, et in depressione nostra totius ecclesiæ perimant libertatem. Nam et rex Stephanus ab antecessoris nostri persecutione non destitit, antequam piæ recordationis dominus Eugenius, omni cessante appellationis obstaculo, in caput ejus anathematis, et in terram interdicti sententiam præcepit ab omnibus episcopis auctoritate apostolica exerceri. Lupus enim ab ovili facile non arcetur, nisi clamore canum terreatur et baculo.

EPISTOLA XXXVIII.—AD GRATIANUM PROTHONOTARIUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gratiano.

IMPIORUM molimina gratiæ filiis in finem nocere non possunt; quia Deus eos supra vires tentari non patitur, ad electorum utilitatem cuncta dirigens, et de singulis eventibus rerum profectum mirabiliter

eliciens gloriosum. Et quidem fidem vestram respexit Dominus, qui moram magistri Viviani, et quidquid post recessum vestrum gessit in Francia, convertit in gloriam nominis vestri, vos in Deum constituens Pharaoni. Ex quo enim dominus rex Anglorum cognovit, quod cum domino Senonensi, cujus zelum timet supra quam dici possit, ad curiam revertebamini, et vos promptos animadvertit ad justitiam exercendam, illico per se et per suos præfatum Vivianum sollicitare studuit, ut rediret, promittens se ad honorem Dei et utilitatem ecclesiæ per eum pacem esse facturum, si ille procuraret, ut cum eo colloquium haberemus. Dicebat enim se hanc illi velle impendere gratiam, eo quod morigerum senserat sibi, cum tamen magis absentia vestra, quam præsentia ejus, gratiæ Dei cooperaretur, et perurgeret ad pacem. In spe ergo pacis, sicut plenius innotescet ex literis vocationis nostræ, accessimus ad colloquium, in quo quid actum sit, ex his quæ subscripsimus domino Senonensi et sociis nostris, facile discretio vestra perpendet. Timemus enim, ne si cuncta retexamus, prolixitas orationis fastidium generet, præsertim quum certum teneamus diligentiam vestram circa plurima occupatam. Sed sicut non potest Æthiops mutare pellem, aut pardus varietates suas, sic fallaciam et fraudem exuere nesciunt, qui ab initio vitæ usque ad ætatem maturiorem docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent, laboraverunt.

Ut ergo magistri Viviani verbis utamur, hoc in tantarum promissionum summa inde reperit, quod rex ille præ cunctis mortalibus sophistice vivit et loquitur, ut Deo et hominibus debeat esse odibilis. Cessit tandem præfatus magister in sententiam vestram, et sicut ab eis accepimus, quibus fides adhibenda est,

fallaciam regis apud S. Dionysium patenter arguit, et sicut audivimus, pecuniam, quam ei recessuro miserat, accipere recusavit, detestans duplicitatem et malitiam ejus. Ei quoque rescripsit increpatorias, exhortatorias, et comminatorias literas, sicut nobis significatum est, quarum exemplum vobis jussimus præsentari. Quicunque vero familiaritatis initæ viderunt exitum, aut Vivianum loquentem audierunt, publice protestabantur solum ex omnibus, qui ad regem Anglorum missi fuerant, sapere Gratianum. Si Vivianus in curia consonaverit istis, ibidem illo auctore, velit nolit, nominis vestri titulus clarius elucescet. Si partem, quam apud nos detestatus est, fovere ausus fuerit, dignus est cum proditore Christi ignominiosam suspendii subire damnationem. Speramus autem de illo viciniora saluti et honestati, quia quantum deprehendere potuimus, et qui nobiscum erant, et sicut indubitanter a multis accepimus, laudabiliter in extremis versatus est. Rei series vobis innotescet ex ordine. Vos, si placet, necessitates nostras et honestatem ecclesiæ adhibita diligentia promovete. Nam si dominus papa, et ecclesia Romana extenderit manum suam in retribuendo, nobis citissime quies dabitur, et auctoritas ecclesiæ Romanæ, tam in Anglia, quam in cismarinis terris regi Angliæ subditis, inflorescet.

EPISTOLA XXXIX.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gratiano cardinali.

GRATIAS habemus benignitati vestræ multimodas super his, quæ nobis a mero dilectionis fonte prolata

per latorem præsentium mandare curastis. Sciturus pro certo, quod si ad nos venissetis, sicut desiderabamus, omnimodum vobis honorem, quem possemus, cum exactissima diligentia, tum intuitu personæ vestræ, quam plurima dilectione amplexamur, tum intuitu devotionis, quam erga sacrosanctam Romanam ecclesiam habemus, vobis utique exhibuissemus, brevioremque etiam in partibus nostris transitum et tutiorem habuissetis, si ad nos venissetis, quamquam æmuli et invidi nostri, quasi ad detrimentum nostrum, ne mutuo simul frueremur colloquio, aliter vobis persuaserint. Quo siquidem nobis nequissime defraudato plurimum dolemus. Rogamus tamen attentius cum quanta supplicatione possumus, quatenus de cætero, si placet, sub quadam dilectionis prærogativa personam nostram, sed et ecclesiam Cantuariensem pietatis intuitu familiarem vobis habeatis, et patrocinium nobis in opportunitatibus nostris diligenter pro loco et tempore præstetis, miseratus saltem tribulationum et angustiarum nostrarum, quas pro parte aliqua, quamquam minima, jam novistis. Sciturus absque omni ambiguitate, quia neque mors, neque vita, neque instantia aliqua poterit nos separare a fidelitate domini papæ et ecclesiæ Romanæ; etsi forte prius ipsa, quod absit, prorsus nobis defuerit. Valete, latorique præsentium, si placet, fidem habete super his, quæ vobis ex parte nostra plenius viva voce intimaverit.

EPISTOLA XL.—AD EUNDEM.

Idem Gratiano prothonotario.

NULLUS præter vos ab ecclesia Romana pro caussa ecclesiæ missus est ad regem Anglorum, qui eam non

læserit, et cornua non dederit peccatori. Vos autem illam erexeratis, ut pax in brevi necessario sequeretur, nisi resumptis a curia viribus convaluisset iniquitas. Videbamur quidem nuper aliquid solatii recepisse in literis domini papæ, sed auctoritas earum, antequam porrigerentur, evanuit, missis e regione literis, quibus Sathanas solutus est, ut liberius sæviat in ecclesiam Dei. Absolutis enim, de mandato domini papæ, Londoniensi et Saresberiensi episcopis, omnes animati sunt, ut regis sequantur voluntatem, qui ita fautores suos, quamlibet criminosos, expedit, qui de sede apostolica sic triumphat, cujus nuncii contra Deum et justitiam ejus semper redeunt gloriosi. Bonorum contra consternantur corda, quum tam patentem et tantam inquitatem videant in viis suis jugiter prosperari. Ecce quomodo punita est injuria vobis illata, et nunciis domini papæ: ecce quomodo fidelitas nostra remunerata est, et ecclesiæ Dei repressa calamitas. Ecce quomodo vindicatum est, quod Angliam nuper extortis juramentis ab obedientia domini papæ conatus est separare. Dei quidem miseratio est, quod non potuit, quia malitia ejus ex contingentibus nihil omisit. Exilium et proscriptionem nostram jam per sex annos protraxit curia: innocentes, miseri, pro libertate ecclesiæ gratis in itinere perierunt, et persecutores ecclesiæ spolia nostra cardinalibus et curialibus promittunt et largiuntur, et sic Barabbas dimittitur, et crucifigitur Christus. Creditores exhausti sunt, et si quos movebat miseratio exilii nostri, visis his quæ fiunt a domino papa, mittuntur in desperationem. Sed et hæc in monte Dominus videbit, et judicabit fines terræ majestas illa terribilis, quæ aufert spiritum principum. Nos per gratiam ejus, sive vivi, sive mortui, ipsius sumus et erimus, parati pro libertate

ecclesiæ exilium, proscriptionem, et omnia mundi incommoda, quamdiu ipsi visum fuerit, sustinere. Utinam inveniamur digni, qui persecutionem pro justitia patiamur. Certe ob hanc caussam non modo cardinalibus, qui ecclesiæ auctoritate ecclesiam impugnant, nos, ut Domino placuerit, torquendos exponimus, sed etsi totus mundus, quod absit, insurgat, ab ecclesiæ fidelitate, quam professi sumus, Deo miserante, non recedemus. Cui de cætero curæ sit et nostri misereri, et ecclesiæ, quam apostolica sedes exponit, tueri libertatem. Nos ex proposito curiam non vexabimus, sed caussam cedemus illis, quorum ibi acceptatur iniquitas, et qui venalitatem ejus prædicant, et cantitant in plateis. Parcentes autem reticemus quid, quibus ex caussa mercimonii hujus donatum est, quid promissum. Nec dubium, quin aliqui eorum, qui triumphatores redierunt, se non triumphasse maluerint. Vos autem qui ecclesiæ patrocinium in tanto periculo suscepistis, in bono perseverate proposito, non nostri, qui nihil posse permittimur, contemplatione, sed illius, qui vestrum procul dubio in retributione uberi remunerabit obsequium, et nobis dabit, ut secundum quod volumus et debemus, dilectioni vestræ condignam officii vicem rependere valeamus. Interim vestri memores erimus ante Deum, et vos, si placet, affectione simili memineritis nostri.

EPISTOLA XLI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus domino Gratiano.

Experientiam rerum matrem et nutricem esse, philosophiæ celebris apud antiquos et vera sententia est, et ipsius Apollinis testimonio comprobata. Nec

immerito, quum expertus quisque de rebus, in quibus versatus est, possit fidelius judicare, et inexperti de rebus incognitis sit plerumque vana et fraudulenta imaginatio. Quæ idcirco præmiserim, ut vel nunc animadvertatur, quanto periculo ecclesiæ et meo, aut potius apostolicæ sedis, cujus privilegia non sine multo et ejusdem discrimine tueri aggressus sum, dominus papa mihi experto credere noluerit, qualiter sibi et ecclesiæ Dei agendum esset cum domino rege Angliæ. Ecce enim ut facta est vox nuperrimæ comminationis apostolicæ in auribus ejus, qua constitit ipsum reponendum esse in conditione Frederici dicti imperatoris, et terram ejus subjiciendam esse interdicto, et mandati prævaricatores episcopos suspendendos et excommunicandos, illico ad honorem Dei et ecclesiæ, ut ex conditionibus insertis pacto concipi debuit, utilitatem, pacem fecit, cujus formam ex literis domino papæ missis planum est intelligere. Nec dubium, quin infra duos primos exilii nostri annos eam fecisset, si eum ab initio hac via aggressus esset dominus papa, aut quos ad ipsum destinavit in primis habuissent spiritum nostrum, quid enim rex potuisset in illos, quum perpetuo verum sit: *Nec speres aliquid, nec extimescas, exarmaveris impotentis iram?* Aut quid tentavit in vos, quem nec prece, nec pretio, nec blanditiis, nec minis, aut quibuscumque sollicitationibus deflectere potuit a via recta? Verum quia Romana ecclesia, quod pace omnium in aure vestra dixerim, posuit firmamentum suum formidinem, aut res captat, aut personas accipit, et auctoritate, qua præeminet, iniqua gerentibus non occurrit, propterea flagella Dei gravia, et toti mundo vix portabilia veniunt super eam, ut instabilis facta fugiat a facie persequentis, et in tribulationibus vix sub-

sistat. Sed apud quem rectius ista deplorem, quam apud eum, qui a præfatis vitiis per gratiam Dei immunis solis miseris compassus est, et solatium tulit, et tanto regi et omnibus complicibus suis in faciem restitit, eo quod erat reprehensibilis, et gratis et nimis impugnabat ecclesiam? Et quia strenuitas vestra Cantuariensem ecclesiam protexit in adversis, par est et merissime consentaneum æquitati, ut se patrocinio et voluntati vestræ subdat in prosperis.

Vestrum erit quod placuerit dictare prece vel jussu, quia in nostro, mei dico et meorum proposito est, vestris obtemperare mandatis. Ex sinceritate ergo conscientiæ vestrum affectamus obsequium, ad vos latorem præsentium destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, dilectioni vestræ affectuosius commendantes. Hoc autem certo certius sit, et per vos innotescat domino nostro, quia si in omnibus articulis caussæ nostræ, aut potius suæ, eundem rigorem exercuisset, regem ad satisfaciendum de omnibus facile potuisset urgere. Quæ scienter hic, et de industria reticentur, nuncius, Deo propitio, viva voce supplebit. Provideat etiam vestra discretio, ut urgentiores et efficaciores literæ, quas dominus noster pro ecclesia regi Anglorum transmisit, registro inserantur; quia posteris magnum incitamentum virtutis est, quoties eos animaverint exempla majorum. Ad negotium vero nostrum spectantes, literas quas accepimus, remittimus vobis, ut si forte editorum exemplaria desint, ea mutuare possitis a transcriptis.

EPISTOLA XLII.—AD HENRICUM PISANUM PRESBYTERUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Henrico presbytero cardinali.

Si vobis aliter loquutus fuero, quam animæ meæ, in me ac vos æque videbor injurius, et neutri satis fidus. Nam quod sæpe expertus sum, salus mea et Anglicanæ ecclesiæ incolumitas de vestro post Deum pendet consilio. Licet autem affectus sit plurimus ad vos, et in vobis confidentia multa, verba tamen multiplicari non expedit, quorum paucitas sufficit sapienti, præsertim quum et opem ferre necessitatibus amicorum soleat caritas non rogata. Ex literis, quas domino papæ mittimus, et nuncii relatione, qui frater est religiosi sacerdotis incarcerati, in quo calculo caussa nostra, immo certe vestra, et totius ecclesiæ Dei versetur, facile advertetis. Vestræ erit de cætero providentiæ tantis obviare morbis, tam sceleratos et pestiferos consilio et auxilio prævenire, et evacuare conatus. Distulimus in regem anathematis, quam meruerat, et continuis jugiter provocat injuriis, ferre sententiam; sed ipse, dum manus violentas injicit in sacerdotes Christi, ecclesias possessionibus spoliat et libertate, in caput suum intorsit anathema. Canon enim nec potestatem excipit nec primatum, sed pariliter peccantes pari condemnationis pœna percellit. Nisi forte leges ecclesiasticas civilibus comparandas censeatis et vos, quæ sicut Anacharsis conqueritur, aranearum assimulantur telis, quæ muscas impediunt et retinent, sed diruptæ volatilia grandiora transmittunt. Hoc est enim quod judicibus ecclesiasticis improperat Dominus, ut fere cum gentilibus dicant:

Et tantum miseris irasci numina possunt?

Sed non ita lex Domini, quæ ultionem inchoat a sanctuario suo, et in eos, qui præsunt, durissimum exercet judicium, et potentes dictat potenter puniendos. Cum Madianitibus fornicatus legitur Israel, et principes pœna criminis percelluntur. Ait enim Dominus: *Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis.* Et quum animam, quæ peccaverit, justitia mori decernat, ut nec pater filii, nec filius iniquitatem patris portet, qua transpositione divinæ legis efficitur, ut potestates comedant uvam acerbam, et obstupescant dentes privatorum, ut potens solvatur in crimine, et innocentia pauperis supplicio addicatur? Fidem, quæso, nunciis habeatis, et operam detis et diligentiam, ne presbyter clericus Willelmi Papiensis promissionem veram nuper fecerit regi Angliæ, pollicens ei quod dominus suus, legatione accepta, caussam ecclesiæ, quam fovemus, ad regis diffiniet voluntatem. Certum vero sit, quod nos personam nostram vel caussam ecclesiæ non credemus nisi judicio domini papæ, cui ecclesia Anglicana stabit, aut cadet. Stabit autem per misericordiam ejus, in quo fundata est, et cujus est redempta sanguine. Meminit vestra discretio, qua sinceritate quidam nobiscum ambulaverint, ut illorum judicium ex justa caussa possimus declinare.

[illegible] Satis superque [illegible] Sabino, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ut devotioni vestræ valeamus, auctore Domino, pro meritis respondere. Et, quia ex præcedentium exhibitione bonorum de vestra gratia plenam fiduciam obtinemus, rogamus attentius, quatenus contra persequutores ecclesiasticæ libertatis et sedis apostolicæ hostes, qui apud nos Dei auxilio jam fere consumpti sunt, exsurgatis in adjutorium nobis; quia fidelium spes est salutem ecclesiæ esse in januis, si dominus papa totius malitiæ incentorem episcopum Londoniensem et complices suos, quos exigentibus culpis excommunicavimus, severitatis apostolicæ corripuerit gladio. Nec oportebit graviorem ulterius exercere vindictam, si nos permiserit pestilentium membrorum curare languorem, et putrida, quæ curam non admiserint, resecare. Valete.

EPISTOLA XLIV.—AD HUMBALDUM OSTIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Humbaldo Ostiensi episcopo, salutem et promptum cum reverentia famulatum.

SANCTITATI vestræ, quam in templo Dei columnam veneramur immobilem, dignum duximus aperire, quot et quantis oppressionibus ecclesia Dei laboret in partibus nostris, et quam periculosam tam in nobis, quam in aliis membris suis ærumnam sustineat. Ad hoc vobis plenius intimandum mittimus magistrum Henricum, fidelem sanctæ Romanæ ecclesiæ filium, nostrumque familiarem, rogantes ut verbis ejus fidem adhibeatis, tamquam ex ore nostro procedentibus. Necessaria nobis est vestri consilii festinata responsio, et quum de die in diem super nos indebitarum exactionum, immo sacris canonibus et ordini nostro

penitus adversantium, invalescat insolentia, ad quos post Deum confugimus, aliud refugium non habentes. Valeat memor nostri sanctitas vestra.

EPISTOLA XLV.—AD EUNDEM ET HYACINTHUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Humbaldo episc. Ostiensi et Hyacintho cardinalibus.

Nos alii verbis, sed vestra rebus et operibus benignitas consolatur. Doluistis vicem nostram, et calamitatem ecclesiæ, et pauperum Christi coexulantium nobis angustias sic habuistis, ut vestras. Præmia fraternæ caritatis et veræ compassionis fructum vobis in illa die retribuet justus judex, qui misericordibus in gratia uberi misericordiam pollicetur. Non abiistis post aurum, quo nuper ad læsionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem capti sunt quidam, quorum patrocinio receptis literis apostolicis, quas lectitari facit in utriusque regni compitis, rex Anglorum se de Romana ecclesia gloriatus est triumphesse. Nec immerito. Voti siquidem compos effectus est, et nunc in ecclesia Dei, nemine contradicente, pro libito debacchatur, sperans, quod Deus avertat, dominum papam vel me pro voto suo interim moriturum. Nihil enim est quod magis desideret, quam alterutrius mortem. Invitatis ad patientiam, sed hanc jam quadriennio habuimus in passionibus maximis expositi cum coexulibus nostris, in fame et sitis, in frigore et nuditate, ad omnem impetum fortunæ sæcularis. Quis enim coexulantium infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uro? Sed quod gravius cruciat, ecclesiam in miserabilem redigi servitutem, sine mœrore nec videre nec

eloqui possum. Patior itaque, sed invitus, quia compatior, et utinam compatiantur domini nostri cardinales, qui omnes patientiam prædicant, sed alii de virtutis conscientia, alii ad culpæ suæ dissimulationem. Novit utique Dominus qui sint ejus, et ecclesia jam sentit ex parte, qui non sint ejus. Nam rex Anglorum prædicat, qui sui sint: nec tacitum est quod et quibus erogatum sit aurum. Sed munera ejus spolia nostra, spolia pauperum Crucifixi, immo ipsius Christi spolia sunt, immo minima portiuncula spoliorum. Quid ergo eis qui tyrannorum manibus Christum spoliant respondebit in illa die, quando vivos et mortuos judicabit, singulis et universis testimonium conscientia perhibente? Nec hæc dicta credantur, quod alius patientiæ terminus esse debeat, quam corona, vel quia nos exules et proscripti Christi in caussa ejus non disponamus ante mori, quam vinci: sed quia necesse habemus nostro et aliorum dominorum, et amicorum consilio in tantis angustiis sublevari. Nam qui nostræ potestatis suspensionem in arbitrium regis Anglorum contulit, scilicet donec redeamus in gratiam ejus, nobis omnem pacis præcludit viam. Invitaverat nos per comitem Flandrensem ad colloquium suum, sed quum ei nuncii sui rescriptum hoc apostolicum porrexissent, adeo elatus est, ut Deum et homines pari furore contempserit, sed præ cæteris Romanos. Placeat itaque dilectioni vestræ, quam Deus necessitati Cantuariensis ecclesiæ patrocinari disposuit, impetrari a domino papa per vos et alios amicos Dei, ut aut suspensionem hanc solvat, aut terminum coarctet scribens regi Francorum, &c.

EPISTOLA XLVI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis Humbaldo Ostiensi episcopo.

CLARISSIMI oratoris præclara sententia est: quod primo decipi, incommodum; secundo omnino stultum; tertio, turpe. Sed utinam nuncii regis Anglorum, dolis et minis armati, sedis apostolicæ religionem ter quaterque non elusissent, si tamen de circumventione queri possunt, qui scientes et prudentes per dissimulationem criminis publice peccantibus delinquendi audaciam præstiterunt. Quomodo enim potuit ecclesia Romana, quæ in universum orbem providentiæ suæ oculos circumducit, et ad quam provinciarum negotia referuntur, ignorare, quod lippis et tonsoribus notum est, quod in plateis prædicatur, quod cantitatur in compitis Ascalonis? Proscriptionem meam et meorum jam quinquennio pertuli, ad vos tam ecclesiæ quam proprias deploravi injurias, coexulantium mihi funera in Christo, pro quo passi sunt, dormientium partim vidistis, et plura audistis. Et tamen regis Anglorum, cujus in depressionem ecclesiæ et sanctorum conculcationem manus extenta est, furor nondum cohibetur a vobis. Ubi quæso, pater, vestri sacerdotii zelus, quo se patriarchæ, prophetæ, apostoli, et apostolici viri principatibus et potestatibus opposuerunt pro domo Domini, stantes in prælio in die discriminis, et per fidem regna vincentes? Nunquid hæc scripta sunt, ut fabulæ sint narrantium, non exempla morum et forma vivendi? Hæc enim prædicatorum volvuntur in ore, sed, quod sine rubore et dolore non eloquor, quod vita convincit, non habentur in corde; aut certe si retinentur in conscientia, quasi quædam in animo

scribuntur justissime eorum, qui bona docent et non faciunt, damnationis argumenta.

Et quidem mihi præ cæteris timeo, ne sanguis ecclesiæ tamdiu, et tam atrociter, et palam afflictæ, et adhuc inultæ, cito requiratur a me: eo quod in brevi stabimus omnes ante tribunal Christi, sine acceptione personarum reddituri rationem de operibus et dissimulationibus nostris. Sed regem, quod ratio exigebat, ut convinceretur malitia ejus, voluistis sæpius commoneri, et commonitus est per literas et nuncios extraneos, per subdiaconos, per cardinales vestros, per episcopos, per abbates, et nunc tandem in fine anni quinti quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, et semper facta sunt novissima ejus deteriora prioribus. Referet hoc dominus Gratianus, qui in tanta sinceritate et maturitate versatus est in hoc negotio, ut Dei et hominum magnam gratiam debeat meruisse. Nec per eum stetit, nec per nos, quod pax reformata non est. Sed quia rex modo ait, modo negat, et versibilitate Protea vincit, Gaufredus quoque archi-diaconus jam fere factam impedivit pacem, persuadens regi, ut nulla ratione componeret, nisi extorta obligatione servandarum consuetudinum, quas ut facilius obtineat, favorabiliori nomine nuncupat *dignitates*. Ego vero concedo, et gratum habeo, ut salvo ordine meo valeant et vigeant omnes regis et regni dignitates. Sed ut observantiam earum jurem, non adquiesco. Quippe qui nec canones, nec evangelii mandata me impleturum jurare præsumo, nec populum terræ juramento hujusmodi video coarctatum. Laborat adhuc, ut ablata restituere, vel pro his satisfacere non compellatur, quod evidenter injustum est, præsertim quum ipse palam confessus sit, quod ei de administratione cancellariæ non teneor. Nuncii

supplebunt plura, quos, si placet, clementer audire, et petitiones nostras more solito promovere dignemini. Valeat dominus, et pater meus.

EPISTOLA XLVII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ostiensi episcopo Humbaldo, postea Papæ.

SÆPE quidem cogimur in vestræ sanctitatis auribus ærumnas nostræ miseriæ deplorare: quia illæ supra numerum et modum multiplicatæ sunt. Et præter vos nullus est, vel admodum rarus, qui nos consoletur in tanta tribulatione, aut spem solatii repromittat. Taceantur ad præsens, quæ sustinuimus, funera propinquorum, sacerdotum Christi cædes et vincula, feralis edicti atrocitas, quo sævitia Herodiana sine miseratione conditionis, ordinis, ætatis, et sexus exterminavit et proscripsit omnes, qui ex quacumque causa venerant in suspicionem, quod ad nos essent habituri caritatem, aut servaturi Deo et ecclesiæ ejus fidem. Et ut diuturnitate cruciatus circa cruoris invidiam Herodis vinceretur immanitas, vagientium cunas relegavit, a matrum seu nutricum sinibus avulsit parvulos lactentes et sugentes ubera. Nam quo magis protrahitur, acerbior est vis doloris, et quantallibet pœna in momentum contracta mansuescit. Sufficere debuerat persequutori nostro, quod hactenus impune torsit ecclesiam, quod nos et nostros sic afflixit exilio et proscriptione quinquennii, exspectantes ut eum patientia nostra ad pœnitentiam provocaret. Antiquæ, si placet, revolvantur historiæ, veterum tyrannorum recenseantur gesta, nascentis ecclesiæ percurrantur annales, nec facile occurret in omnibus persequutoribus ejus, qui

sic unum hominem fuerit persequutus, ut tantam innocentium stragem tot exquisitis artibus studuerit adimplere. Quum ergo ipsorum testimonio tam evidens sit propositum ejus, qui licet, ut dictum est, tanta aviditate sitiat sanguinem nostrum, avidius tamen appetit ecclesiæ perimere libertatem, et auctoritatem apostolicæ sedis a finibus suis exterminare; mirabile est in oculis omnium sapientium et timentium Dominum, qua ratione eum tamdiu Romana ecclesia sustinuerit, qua patientia audierit tot injusta et enormia postulantem, quum illa divinitus instituta sit eradicare et disperdere omnem potestatem et altitudinem extollentem se in injuriam et contumeliam Christi.

Parcere subjectis, et debellare superbos,

fuit gentilium eminentia Romanorum: et certe Christi doctrina superbos humiliat, et exaltat humiles. *Ecce*, inquit, *constitui te super gentes et regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes.* Nunquid apud Petri successores, Christi vicarios, debet esse acceptio personarum? Hæc utique non est apud Deum, qui unicuique tam principi quam plebeio respondet ad meritum. Quænam gloria est apud Deum, vel apud homines, pauperioribus jura decernere, et potentiores a maximis flagitiis et multis nulla juris auctoritate coercere? Certe vera justitia potentes potenter punit, et in his qui præsunt, gravissimum exercet judicium. Quis unquam Romano pontifice sciente et videnti tanta licentia abusus est ecclesiarum bonis, quanta nunc abutitur rex Anglorum? Ecce jam quinquennio possedit episcopatum nostrum, et omnium nostrorum bona: item Lincolniensem, Bathoniensem, Herefordensem, Eliensem episcopatus redegit in usus proprios. Landavensis ecclesiæ possessiones fere omnes distribuit militibus suis. Bangorensem, quæ jam

fere decennio episcopum non habuit, non patitur ordinari. Quid de abbatiis dicetur, quas detinet? Nam illarum numerus incertus est. Et hoc quidem se licenter facere gloriatur jure consuetudinum, quas ecclesia Romana, ut omnium vestrum pace dictum sit, ab initio publice debuerat condemnasse cum auctoribus et observatoribus suis, tamquam Deo inimicas, et contrarias perpetuæ legi. Si eis, pater, voluissemus dedisse locum, nihil prorsus dispendii nobis provenisset aut nostris. Et adhuc si cedere voluerimus, ad omnem familiaritatem et gratiam regis, et totius regni dominium expeditissima patet via. Sed absit, ut propriæ utilitatis commercio publicam prodamus ecclesiæ libertatem, sedis apostolicæ privilegium convellamus ab ecclesia, et pro temporalium compendio subeamus dispendium æternorum. Et quia nolumus ecclesiam dejicere, dejectionem nostram rex quærit a vobis. Quia legem Dei transferre nolumus, ut ei succedat iniquitas tyrannorum, quærit ut nos citra necessitatem, præter utilitatem, contra auctoritatem ad aliam ecclesiam transferamur. Quia vero vocantem ad iniquitatis consortium sequi nolumus, petit nos evocari a vobis, ut in transitu possit nostri sanguinis cum iniquitatis suæ consortibus qualecumque exercere commercium.

Quid enim aliud sibi vult, quod Mediolanenses, Cremonenses, et Parmenses in exterminium nostrum mercede corruptos sollicitat? Quid Papiensibus aut aliis Italiæ civitatibus nocuimus unquam, ut nostrum exilium procurarent? In quo læsimus sapientes Bononiæ, qui nec sollicitati precibus et promissis, perniciei nostræ, quam causam audierant, voluerunt dare consensum? Certe nos Robertum de Bassevilla nonp roscripseramus, et tamen sollicitationibus inductus est, ut nostram apud vos perpetuaret

proscriptionem. Dolo tamen postea cognito, pœnitentia ductus rogavit, ne ipsius injusta petitio audiretur. Ricardus Syracusanus electus, corruptus accepta spe Lincolniensis episcopatus, persequutores nostros juvit opibus, armavit consilio, viribus roboravit. Nam et ipsi regi Siculo, intra cujus fines modo consistitis, ut eum caperent in perniciem ecclesiæ et nostram, filiam regis Angliæ copulandam in matrimonium promiserunt. Nonne frangentes panem, et familiam leoninam, et gentem latronum, et alios Romanos potentissimos, quasi castra conductitia adduxerunt, ut non tam flecterent, quam frangerent ecclesiam Romanam? Sed et pacem imperatoris et Saxonum repromittunt. Et quod omnes Romanos data pecunia inducent, ut faciant fidelitatem domino papæ, dummodo in nostra dejectione regis Angliæ satisfaciat voluntati. Patet quam securum transitum, quam jucundum commeatum nobis diligentia hominis præparabat. Profecto non satis curabat, unde satisfieret creditoribus nostris, unde sociis, si quis tamen inveniri posset, ad procinctum itineris necessaria ministrarentur, unde sumptus itineris procederent, et solatia proscriptæ multitudinis, quæ post quinquenne exilium egens et afflicta erat in tantis calamitatibus deserenda. Eadem sane diligentia procurantium hæc, quoniam regis nomen in hanc suspicionem deducendum esse non credimus, poterant hospitum utensilia toxicari, et difficile est vitam servare incolumem, cui insidiatur is, qui jus habet in familiam totam. Et ne in hac parte schedula protrahatur et verba, quoad vita comes fuerit, nos pro nulla unquam vocatione tot et tantis periculis ingeremus. Nam si quis ex quacumque caussa mortem non detrectat, vitam facilius poterit ferro vel laqueo terminare.

Nuper autem misit idem rex nuncios suos, epis-

copum videlicet Sagiensem, et Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, ad Christianissimum regem, sollicitans eum precibus et promissis, ut nos ejiceret de terra sua. Sed vir Deo plenius respondit se hoc jus hæreditarium ab antecessoribus contraxisse, et semper fuisse consuetudinis regni Francorum, ut omnes pro justitia exulantes benigne recipiat, et eis debitæ humanitatis solatia impendat. Et dixit se nunquam tam laudabilem hæreditatem, et Deo gratam ex caussa qualibet deserturum. Adjecit etiam, quod nos receperat de manu domini papæ, quem solum in terris habet dominum, et ideo nec pro imperatore, nec pro rege, nec pro aliqua mundi potestate dimissurum, quin foveat nos et caussam nostram, quamdiu necesse fuerit: quoniam Deus nobiscum est, et pro tuenda lege ipsius tot injurias et damna sustinemus. Hoc responso confusos dimisit, et nobis, quod ei Deus retribuat, solito benignior et liberalior est, licet benignus et liberalis semper exstiterit. Dicit autem se probaturum in caussa nostra sinceritatem et vigorem ecclesiæ Romanæ, et veritatem domini papæ, cujus fidem et constantiam in eo commendat plurimum, quod regem Angliæ in petitionibus injustis ab eo gaudet esse repulsum. Si tamen vera sunt, quæ audivit a rumigerulis, et dominus papa perseveraverit in eo, quod ei promisit de nobis. Sunt in parte adversa, qui nos ablatorum restitutionem petere dissuadeant, et si forte de pace agendum fuerit, omnia perfunctorie pertransire, non attendentes quam periculosum esset exemplo, quum lucro succensa cupiditas hinc animari possit, ut pro libitu releget et proscribat episcopos, et tandem in gratiam ecclesiæ redeat, si quacumque jactura illius qualemcumque fecerit pacem. Nam hujusmodi dissimulatio cupidas incendit potestates, et perversis

hominibus præstat audaciam delinquendi. Meliusque nobis esset non fuisse natos, quam in ecclesiam induxisse pestem tam perniciosi exempli: præsertim quum illi facile sit damna rerum immunitatibus, privilegiis, et possessionibus incultis, et aliis beneficiis nostro præeunte consilio ex parte maxima compensare.

Neque hoc, si dominus papa nobis adstiterit, difficile est extorqueri. Quia licet prætendat minas, totus terrore concutitur, ex quo contumaces episcopos, et alios malitiæ suæ complices, et satellites iniquitatis, Sathanæ tradi vidit in interitum carnis. Nam si isti contriti fuerint, citius et facilius perdomabitur, et fulgura ejus in pluviam convertentur. Expertis credite, qui novimus hominis mores, qui portavimus pondus diei et æstus, nec adhuc pro Domino et ecclesiæ libertate formidamus congressum. Credite, inquam, quia ejus ingenii homo est, ut non possit nisi suppliciis emendari. Et quia totius malitiæ ejus incentor episcopus Londoniensis, qui nuper in tantam prosiliit impudentiam, ut dixerit se Cantuariensi ecclesiæ, cui professionem fecit, nullam, ex quo translatus est, debere obedientiam; gloriatur etiam, quod cathedram archi-episcopalem ad ecclesiam Londoniensem transferri faciet: necesse est tantæ iniquitatis caput conteri, ut Anglicana ecclesia convalescat. Opposuerunt se illi nuper scissuram ecclesiæ molienti fratres et coepiscopi nostri, ad quos subvertendos de cismarinis partibus regis officiales attraxit, ut per eos affligantur, qui cum ipso recipere characterem bestiæ non acquieverint. Placeat itaque dignationi vestræ, quam in Cantuariensis ecclesiæ patronatum dominus suscitavit, hæc ad mentem domini papæ reducere, et pro more vestro confirmare in subventione ecclesiæ fratres vestros, et impetrare,

ut per nostrarum tolerantiam passionum acquirat apostolica sedes Anglicanæ ecclesiæ libertatem. Nam mori præelegimus in exilii acerbitate pro Domino, quam videre ecclesiam execrandis tyrannorum traditionibus prophanari, et divinæ legis evacuari vigorem. Date veniam, quia verba protrahere protracta cogit necessitas, et nonnulla pars solatii est in aure dulcissimi patris et piissimi domini proprias effundere calamitates. Siquidem:

Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.

Et ut hæc sæpius ad memoriam reducatis, vestris provoluti pedibus affectuosius imploramus. Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

Hæc sunt nomina excommunicatorum, qui incorrigibiles et contumaces inventi, denunciati sunt secunda denunciatione: Gaufredus Cantuariensis archidiaconus, Robertus Vicarius ejus, Ricardus de Ivelcestre, Ricardus de Luci, Willelmus Giffard, Adam de Cheringis.

EPISTOLA XLVIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ostiensi episcopo.

Sicut ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant, sic ad agendas pietati vestræ gratias flexis genibus mentis debemus accedere, ut per vos in ministerio ecclesiæ roboremur, qui a vestra miseratione post Deum vires accepimus, ne caderemus in manu hostili. Amici nostri et proximi nostri steterunt contra nos, persequutorum gladios acuentes, et ut nos confunderent et contererent, etiam sub ipsis facti sunt in arcum pravum. Sed fides vestra in camino tribulationis nostræ et pressura ecclesiæ semper examinata clarescit, et caritas non quærens quæ sua

sunt, sed quæ Jesu Christi, a patre misericordiarum obtinuit pacem, quam mundus dare non poterat, aut sperare. Nos enim ad dominum nostrum regem Angliæ in humilitate debita accedentes, cum eo fecimus pacem, cujus tamen tota substantia subsistit in spe, sed quæ auctore Deo non confundet. Nam ut res sequatur, qui cœpit, ipse perficiet. Instabant aliqui eorum, etiam qui columnæ ecclesiæ videbantur, ut nos et totam causam Dei conferremus in arbitrium ejus, sed a nobis, Deo propitio, nec obtentum est nec obtinebitur, ut quæstionem damnorum, quæ ecclesiæ Dei et nobis illatæ sunt, aut querelam consuetudinum, imo potius abusionum, aut divinæ legis, velint nolint principes fidelibus observandæ custodiam in arbitrium hominis conferamus. Quantalibet enim potestas divinitus ordinata minor est eo, qui instituit eam, et impœnitentibus peccata dimitti non posse perspicui et perpetui juris est. Et si res ablata ab eo, qui solvendo est, non reddatur, constat pœnitentiæ veritatem non exhiberi, sed exerceri figmentum malitiæ mendacio palliatæ, aut, ut verius dictum sit, bis pollutæ. Error siquidem pristinus perseverat, et nova fraude calcatius cumulatur. Cætera supplebit nuncius, quem et petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, paternitati vestræ desideramus attentius commendari et promoveri.

EPISTOLA XLIX.—AD HYACINTHUM DIACONUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hyacintho cardinali diacono, salutem et cum summa devotione reverentiam.

INUNDAVERUNT mala super capita nostra, contumeliis et injuriis supra modum afficimur, saturati

sumus opprobriis: et qui insurgunt in nos, forte vivos deglutissent nos, nisi quia ad summi consilii angelum et sanctam Romanam ecclesiam confugimus, in qua post Deum spei nostræ summa consistit, a qua si, quod Deus avertat, ceciderimus, omni consilio destituti, quid nobis agendum sit, penitus ignoramus. Ut igitur eorum, quæ patimur, seriem plenius cognoscatis, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem nostrum et vestrum, ex cujus relatione status nostri miseriam perpendere poteritis. Et si placet, credite ei in his, quæ ex parte nostra vobis dixerit, tamquam si ex ore nostro audiretis. Non differat, quæso, vestra discretio suum nobis aperire consilium, quoniam in arcto positi sumus, et a vobis, in quo maximam habemus fiduciam, tamquam amico nostro præcipuo et patrono, solatium expectamus. Valeat, et compatiatur nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA L.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hyacintho diacono cardinali.

Ecclesiam Anglorum et nos posuimus in manibus vestris, ut profectus noster ad vestram, de cujus ope nitimur, gloriam rectissime referatur, et desolatio nostra ad vestrum spectet dispendium, qui nos et nostra vestræ affectione promptissima devovimus voluntati. Persecutores ecclesiæ eatenus in malitia proruerunt, ut ultra progredi nequeant, sed velint nolint deficient in se ipsis, nisi eis ecclesia Romana in pristinam suam dederit vires. Fulmina eorum in humilia convertentur, et turbo ventositatis hujus facile solvetur imbre. In brevi futurum est, auctore Deo, ut viventis, dummodo citam et certam possitis

exspectare victoriam. Mementote Pompæi vestri, quem Cæsar itidem vester insuperabilem esse dicebat, si tam bene sciret vincere, quam bene noverat pugnare. Egerat primo rex Angliæ, ut ad sedem apostolicam nulla fieret appellatio, suam schismatis cum schismaticis posuit portionem ministerio, immo perjurio Joannis de Oxeneford, qui nunc vestris audet apparere conspectibus; sed eo nunc perductus est, ut coactus sit confugere ad sedem Petri, et domini papæ invocare nomen, quod ante inhibuerat invocari. Et quidem ad ecclesiam Romanam recte confugeret, si declinaret injuriam, non inferret; si devotionem præsentaret ecclesiæ, et non ipsius quæreret subversionem; si non plus noceret fictas amicitias et falsum spondens obsequium, quam nocuerit manifestum professus inimicum. Ecce dulcissime pater et domine, modo apparebit, qui viri sitis. Reducite ad mentem, quoniam

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps:
Ne vos decipiant animi sub vulpe latentes.

Si quid unquam vestri contemplatione compendii in dispendium ecclesiæ feceritis ad preces ejus vel munera, ipsemet in confusionem vestram, et apostolicæ sedis opprobrium, more suo præconabitur istud, et quod nunc sæpe et multis dicere consuevit, scilicet omnia Romæ esse venalia, tunc passim prædicari faciet super tecta. Utinam solus audissetis, quæ locutus sit de legatis illis quos recepit, et etiam de illo quem simulat se amare, et quem denuo dicitur petiisse legatum. Solus, inquam, ut probra solutioris linguæ stultorum et credulorum non infecissent aures. Benigne, si placet, suscipite nuncios nostros, per quos cætera audietis. Et compatimini sacerdoti, quem post illam, quam dicunt, appellationem capi

violenter fecit, et conjecit in carcerem, quum postea non debuerit contra nos aut nostros aliquid innovare, si appellati sumus, immo qui eo præsente appellavimus, et jam biennio expectantes sententiam postulamus. Advertite qualiter ecclesias possessionibus et libertate spoliaverit, qua immanitate nos persequatur et nostros pro libertate ecclesiæ, pro fidelitate sedis apostolicæ patientes, et paratos pati adhuc pro viribus, quas nobis Deus contulit. Presbyter, clericus Willelmi Papiensis, nuper promisit regi Angliæ, quod ad voluntatem ejus definiet dominus suus caussam istam, accepta legatione. Sed certum sit, quod nos nec personam nostram nec caussam ecclesiæ credemus ei, cujus affectionem ad nos et regem pridem satis experti sumus. De vultu domini papæ judicium istud prodiet, cui ecclesia stat aut cadit. Stabit autem per misericordiam Dei, et auxilium et consilium vestrum.

EPISTOLA LI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hyacintho cardinali.

QUANTO magis de vestræ sinceritatis dilectione confidimus, tanto confidentius in negotiis nobis et ecclesiæ nobis commissæ emergentibus ad vos, sicut ad unicum et extremum suffragium recurrimus. Inde est, quod de vobis, sicut de amico specialiter dilecto, indubitatam obtinentes fiduciam sinceritati dilectionis vestræ ad memoriam reducimus, vos dignanter nos et ecclesiam nostram, immo vestram potius, sub vestra protectione admisisse, dignitates cujus et jura illibata servare nunc temporis neces-

sarium est, et plurimum nobis et vobis expedit operum exhibitione demonstrare. Exhibitio enim operis, probatio est dilectionis. Nos igitur dilectionem vestram modis quibus possumus attentius exoramus, quatenus dignitates, libertates, et jura ecclesiæ nostræ intacta et illibata conservari, studio et prudentia vestra sollicite procuretis. Sed de his hactenus.

Ecce, domine mi, literas domini papiensis, quas in initio adventus sui, non penitus pompositatis gloria carentes, nobis destinavit, has equidem poteritis inspicere, nec eas, ut credimus, nota cujusdam jactantiæ invenietis omnino carere. Ejus vero adventum sperabamus nobis consolationem conferre et pacem, qui potius nobis contulit desolationis augmentum, quam consolationis auxilium. Jactitat enim dominum papam ipsum in terram regis Angliæ misisse principaliter ad terminandas quæstiones, quæ inter nos et regem vertuntur, sicut ecclesiæ Dei viderit magis expedire. Non credebamus, nec penes curiam Romanam hoc promeruimus, ut ipsius subjiceremur arbitrii judicio, quem curiæ universitas nobiscum pariter bene novit nostrum esse inimicum et ecclesiæ nostræ, necnon et hostem plusquam manifestum. Sed vobis ut vobis voraciter Dull ipsius in eternum declinabimus judicium. De cætero omnem in vobis spem et fiduciam nostram secundario post Deum ipsum penitus projicimus, attentius rogantes, ut quum per pacem et reconciliationem aliquam nullatenus speremus, sollicitudinem prudentiæ vestræ ita efficaciter adversus eum apud dominum papam exhibeatis, quatenus personis, tam cismarinis, quam transmarinis, literis suis firmiter præcipiat, et in virtute obedientiæ injungat, ut sententiam, quam in regem et terram ipsius rationabiliter promulgabimus, firmiter teneant et observent. Præterea partes vestras diligentius

interponatis, ut confirmationem primatiæ nostræ, quam in primo adventu nostro Senonis dominus papa nobis concessit, per vos obtineamus. Valete et memores estote nostri, sicut sumus et vestri, et latorem præsentium, quanto maturius poteritis, et expedire, et ad nos transmittere, ecclesiæ statum, domini papæ, et vestrum nobis significantes, procuretis. Iterum valete.

EPISTOLA LII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hyacintho cardinali.

INTEREMPTORUM pro causa Domini et ecclesiæ libertate sanguis clamat ad Dominum; et miseri, qui residui sunt, omnes ad sanctitatis vestræ confugiunt pedes in miseriis istis. Quot et quanta ab impiis Anglicana ecclesia toto quinquennio isto pertulerit, soli illi noverint, qui experti sunt, quorum primus ego cum miseris coexulibus meis, proscriptis Christi Jesu. Ipse, cujus expugnatur hæreditas, lex conculcatur, prophanantur sancta, sic caussæ suæ cito propitius adsit, sicut conscientiæ meæ fidelissimus testis adsistit, et pro innocentibus contra persequutores et oppressores eorum, quam promisit, ferat sententiam. Commonitus est rex Anglorum per literas, per nuncios, per abbates, per episcopos, per subdiaconos curiæ Romanæ, per cardinales, et nunc tandem quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, qui quatenus profecerint, referente domino Gratiano, qui fideliter, modeste, et in omni sinceritate in hoc negotio versatus est, et nunc festinat ad vos, potestis audire. Non enim stetit per nos, quo minus pax reformaretur, sed per illum qui

confidit in potentatu suo, in divitiis ecclesiæ, cujus impune diripit spolia, in dolositate suorum, et familiaritate quorumdam vestrorum, quos hactenus in perversitatibus protegendis habuit defensores. Nam quod mundus sentit, dolet, ingemiscit, nullus adeo iniquam caussam ad ecclesiam Romanam defert, quin ibi spe lucri concepta, ne dixerim odore sordium, adjutorem inveniat et patronum. Sed et hoc in monte Dominus videt, ante cujus tribunal citius omnes adstabimus, de operibus et conscientiis responsuri. In quo vero calculo nunc caussa nostra resederit, si placet, audite: rex adquiescit, ut ego et mei redeamus ad nostra, domos scilicet vacuas, honorem Dei servaturi, salvis dignitatibus suis, quarum nomine pravas illas intelligit consuetudines, quas audistis, et quas constat lege divina et auctoritate ecclesiæ Romanæ esse damnatas. Nos autem admittimus, ut salvo honore Dei et fidelitate ecclesiæ Romanæ, regni valeant et vigeant dignitates, quæ sub mensura divini honoris cohibendæ sunt. Non enim ad illarum formam coarctandus est honor Dei. Sed ille non adquiescit, nisi absolute profiteamur sub religione juramenti observantiam dignitatum, quod nondum fecit nec minimus de populo terræ. Nec ad hoc alicubi arctatus est clerus, ut se vel sacros canones vel evangelii mandata juret observaturum. Certe nec tutum esset: quia in multis offendimus omnes. Detrectat ablata restituere vel satisfacere, quum tamen et præfatis nunciis domini papæ et aliis palam professus sit, quod de tempore cancellariæ non teneor illi. Hanc tamen detentionis injustæ prætendit rationem, quod antecessores sui nostris, quos sæpe fugaverunt, redeuntibus nihil restituisse reperiuntur. Sed hoc falsum esse convincitur ex historiis, et attestatione vivorum.

Nunquid ergo cohibendus non est, qui majorum violentias et impietates usurpat pro lege? Utique si, quod absit, in isto prævaluerit, pessimum iniqui compendii cunctis gentibus, et sæculis relinquit exemplum. Releget ergo, et proscribat quot et quantos, et quamdiu voluerit, et quum redierint, petitiones eorum hoc exemplo, immo jam lege excludet. Nam Deum testem invoco in animam meam, quod me magis movet pernicies exempli, quam temporalium jactura rerum. Quum itaque novas et indebitas exigat obligationes, quum tam perversas sub nomine *dignitatum* vendicet consuetudines, non persuadeat vobis quispiam, quod ego pacis generem impedimentum, sed ille, qui Dei subvertit legem, et totam turbat ecclesiam. Quidquid potero facere salvo ordine meo, et sine pernicie exempli, libenter faciam pro recuperanda gratia ejus, et pace mea. Sed absit, ut scienter faciam contra Deum pro quiete momentanea, et non tam perituris, quam pereuntibus bonis. Hæc diligentius scripsi paternitati vestræ. Plura tamen de necessariis, ne scripta fastidium generarent, in ore nunciorum posita sunt, quos, si placet, ut consuevistis, in benignitate recipite, et caussam ecclesiæ fovete ut vestram, quoniam Dei caussa est. Et ego et parvuli mei sumus et erimus semper vestri.

Similiter domino Alberto presbytero cardinali.
Item domino Theodwino presbytero cardinali.

EPISTOLA LIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hyacintho cardinali.

Si laborantem Agricolam oportet primum post redditas Deo primitias edere, justissimum est, ut vestram

caritatem, quæ in sublevatione sanctæ Cantuariensis ecclesiæ fere jam pereuntis, plus et diutius jam laboravit, et quod magis est, fidelius et efficacius, laboris sui ab ea in omni gratiarum actione et exhibitione obsequii percipere fructus. Nam quum aliorum amicorum fere omnium fides esset exinanita, vos illorum animos a pusillanimitate in spem erexistis, solidastis manus dissolutas, genua debilia roborastis, et attentius auditor verbi, verus Christi discipulus, consors apostoli, hæres Petri, fratres vestros, qui ad cultum justitiæ, et patronatum ecclesiæ præordinati erant, exemplo confirmastis et verbo. Expetierat enim Sathanas ecclesiam Romanam in tribulatione vestra, sicut et nostra, ut eam cribraret sicut triticum, et suos probaret, et convinceret infideles. Sed Christus de ipsa tentatione proventum operatus est lætum, et utilem fidelibus universis, sed vobis, qui alios superastis in fide, præ cæteris gloriosum. Nos enim per gratiam Dei et vestram, cum domino rege Anglorum fecimus pacem, ad honorem Dei, et ecclesiæ, ut speramus, utilitatem, cujus formam lator præsentium vobis exponet, quem desideramus vobis attentius commendari, et petitiones, quas habet in manibus, qua consuevistis industria, promoveri.

[*Vide etiam epistolam, quæ incipit* Satis superque &c. *ad Conradum et alios directam.*]

EPISTOLA LIV.—AD JOANNEM CARDINALEM JOANNIS ET PAULI.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Joanni cardinali, Joannis et Pauli.

Discretioni vestræ non exstat incognitum, quanta sinceritate fidei, obedientiæ devotione, et exhibitione obsequiorum Cantuariensis ecclesia præ cæteris om-

nibus totius insulæ nostræ sedi apostolicæ semper adhæserit, nec ab ejus unquam, sive progenitorum blanditiis, sive turbinibus adversorum, potuerit fidelitate divelli. Hæc vestro solebat gaudere patrocinio, et a vobis decessoris nostri tempore in tribulatione exspectare solatium, et in opportunitatibus suis vestro consilio instrui, et auxilio roborari. Vobis devota erat, eisque commemorabat successibus, si dabatur facultas obsequendi, si ex merito suo vobis officiosa videbatur in aliquo. Nos quoque ipsi, qui ejus, dignatione divina, licet indigni, gerimus administrationem, sæpe, quod memori mente recolimus, operam dedimus et diligentiam, ut vestræ voluntati et vestrorum usibus serviretur: et utinam non excidisset a memoria vestra. Sed quia in hac parte videtur obliviosior, quam expediret nobis, rogamus ut saltem fratri nostro, quem officii vestri non credimus esse immemorem, credatis de nostra ad vos devotione. Si autem vobis in persona nostra post adeptum episcopatus gradum non servivimus, utique nobis voluntas non defuit, sed facultas. Sperabamus de vobis, præ multis, nostrum non auferentes, etsi differentes obsequium. Decreveramus nos, quod differebatur, cum accessione devotionis et obsequii amico et domino benigne præstolanti multiplicius refusuros. Unde miramur supra modum, quis vos ab amore Cantuariensis ecclesiæ et protectione nostra averterit, præsertim in caussa Dei, quæ si periclitaretur, quod absit, totius Anglicanæ ecclesiæ libertas deperiret, Romanæ sedis auctoritas arceretur ab Anglia, et ad nutum regis procederent universa. Si voluissemus ei ab initio in consuetudinibus, quas petit, consentire, nec vestro nec alterius interventu ad ipsum indigeremus. Vos videritis, an ad verba juratoris insignis, cujus fraudes, Deo propitiante, detectæ sunt, tam cito

fuerit recedendum ab amico, tam facile Cantuariensis ecclesiæ contemnendum obsequium. Illa tamen nec sic repulsa et læsa recedet a vobis, neque nos, si placuerit vobis, a vestro desistemus obsequio, quin accepto tempore honori vestro et vestrorum studeamus devotius inservire. Hac itaque voluntate et conscientiæ securitate confisi rogamus attentius, quatenus Cantuariensem ecclesiam se vobis offerentem non abjiciatis, non deseratis caussam Dei, quæ indubitanter est in manibus vestris, ne et vos deserat Deus, qui et de vobis, in quo judicio judicaveritis, judicabit. Experiatur nunc Cantuariensis ecclesia veteris amici fidem, quia qui amicum in necessitate deserit, non illius amicus est, sed fortunæ. Unde vobis tamquam amico et domino fideli intimamus, quia non tantum vobis proderit illius juratoris et similium amicitias colere, quantum oberit, si Cantuariensis ecclesiæ projiciatis obsequium. Nam servile ingenium est, quod dumtaxat suppliciis emendatur.

EPISTOLA LV.—AD EUNDEM.

Venerabili fratri, et utinam amico, domino Joanni Neapolitano, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exul, salutem, et sic transire per bona temporalia, ut æterna non demereatur.

Verbum Evangelicum est, *Qui non est mecum, contra me est, et qui non colligit mecum, dispergit.* Et nunc quidem quæ fuit unquam adversus sublimitatem vestram nostra iniquitas, quæ parvitatis nostræ

indevotio, ut non fieret nobis tempore tribulationis nostræ benigna vestra solertia, non faceret nobiscum vestra benevolentia, immo quod durius est, non destiterit aggravari manus vestra super exulis et proscripti importunitates ac molestias, non continuerit opera vestra et industria semper accepto tempore miseri hominis augere miseriam? Non debuit certe talis testimonium conscientiæ fieri gloria vestra. Parcat itaque de cætero, si placet, parcat, quæso, et nunc tempus est ut parcat, cessetque indignatio vestra infortunati hominis exaggerare infortunium, et innocentiam lacerare. Nam et si quando fuerim felix, pro modo temporis didici et nunc esse infelix, nec felicius est infelici, quam nosse sortem suam. Præterea quomodo unquam potuit a memoria vestra excidere, quod petitione domini regis Francorum in virgulto suo apud Aurelianum, præsente comite Theobaldo, susceperit nos vestra discretio de manu ipsius propria protegendum, ac de cætero fovendum adversus omnes homines, excepto domino papa? Quorsum evanuit ista susceptio? Non equidem credimus ex tunc temporis culpa ipsius regis aliqua excidisse, scimusque pro certo ex parte nostra nullum erga vos intercessisse delictum, quo debuerimus et gratiam vestram demeruisse, et promeruisse offensam. Hæc hactenus.

Cæterum ut veniamus ad rem, accedit Londoniensis cum multa acceleratione ad curiam, sicut dicitur, suasus a vobis, ut nemine de nostris ibi nunciis invento, paucisque amicis, nunc blandis adulationibus, nunc promissionibus innumeris, nunc minis ac terroribus suis ac regis, ibi consequatur gratiam unde magis meruit recipere pœnam, inde absolutionem extorqueat, unde magis meruit reportare condemnationem. Nec prætendat quisquam vestrum hanc

esse sedem misericordiæ, quæ frequentius pietatis intuitu consuevit misereri peccantibus, quam corripere delinquentes. Verum respondemus vobis, quod dicit scriptura: *Amant se justitia et pax eatenus, ut qui facit justitiam, inveniat pacem, et non aliter. Justitia etenim et pax invicem osculatæ sunt.* Unum tamen est quod petimus super omnia, nunquam a mente vestra fieri alienum, quoniam semper protrahitur avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæque prædæ avidissima vorago, neque habendi fructu felix, et cupiditate quærendi miserrima. Videte ergo, si placet, ne vos decipiat versuti hominis artificiosa malignitas, palliata religio, illicita curiositas, promissio vana, munera, quod absit, quæ excœcant oculos, et vim auctoritatis inclinant. Quorum finis interitus, quorum fructus pulvis et cinis, quæ exsufflata in ventum facile evanescunt. Ne inhonesti lucri captura invitatus scelus, quod vindicari debet in homine isto, auctoritate vestra tegatis.

Quid plura? Spiritus Sanctus faciat vobiscum, ut ministerio vestro et confratrum vestrorum reveletur filius perditionis, convertatur iniquitas ipsa in caput suum. Dissipet Deus consilium Achitophel, et statuat eum contra faciem suam, ut recipiat in curia ista quod gessit inique, et reportet inde quod dignum est, ubi solet et debet exeri gladius beati Petri ad vindictam malorum, laudem vero bonorum. Quatenus sit inde gloria in cœlis coram Deo et angelis ejus, et fiat pax in terra bonæ voluntatis hominibus.

Valeat semel et semper vestra dilectio, ut inde sit melius nobis et miseris coexulibus nostris, præsertim in instanti negotio.

EPISTOLA LVI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Joanni Neapolitano cardinali titulo Joannis et Pauli.

SANCTA Cantuariensis ecclesia diu et familiaritate et patrocinio vestro gavisa est; et adhuc in spe vestræ miserationis et consolationis exultat. Unde ad sinum dilectionis vestræ fiducialius transmittit miseros suos, qui fratrum suorum pro fide et libertate ecclesiæ interemptorum neci superstites relicti sunt. Sanguis interemptorum clamat ad Dominum, adversus persecutores et oppressores ecclesiæ, et utinam non contra me, et contra illos qui se nobiscum opposuisse debuerant pro legibus paternis et domo Domini. Audite, si placet, et intelligite a nunciis, qui nuper missi sunt, quanta evidentia duplicitatis et pravitatis convicta sit duritia regis Anglorum, et in quibus finibus ecclesiæ caussa resederit. Nunc enim, ut semper, stetit per regem, quominus pax reformaretur. Ego enim quatenus potero, salvo ordine meo, et fidelitate ecclesiæ Romanæ dignitates ejus fovendas et augendas libens admitto, sed non adquiesco, ut nova et perniciosa fidelitatis forma exemplo mei in ecclesiam inducatur. Ablata mihi et meis, aut satisfactionem omni jure repeto, ne pernicies exempli, si tam manifesta rapina irrequisita remaneat, vertatur in legem, et tam posteris quam coætaneis nostris præstet audaciam similiter delinquendi. Vos itaque, si placet, exsurgite in adjutorium jam fere deficientis ecclesiæ, et persuadete domino papæ, et fratribus vestris, ne diutius tam manifestam injuriam Christi dissimulent, cui nobiscum sine personarum acceptione reddetis in brevi cunctorum operum rationem. Nam

opportunitas sæpe, dum exspectatur, elabitur. Et culpæ particeps est, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Nuncii supplebunt cætera, quos si placet, pro Christo audiatis in caussa Christi. Et si forte Londoniensis episcopus et Gaufredus Ridel ad ecclesiam Romanam venerint, eos velut anti-Christi membra tractate, qui jam mysterium iniquitatis suæ operatur in illis. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA LVII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Joanni presbytero cardinali Neapolitano.

FRATERNITATEM vestram in Christo convenio, ut Anglicanæ ecclesiæ assistatis pro Christo. Hoc enim mihi a vobis promissum indubitanter et gratanter recolo, quod mihi consilium, auxilium et patrocinium firmissime promisistis, ubicumque et contra quemcumque mihi justitia suffragaretur. Nunc autem in quo calculo mea, immo Anglicanæ ecclesiæ caussa consistat, ex nunciis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, et a venerabili Petro Carnotensi archi-diacono potestis audire, et plane, si placuerit, cognoscetis quod non ego, sed rex et sui, more solito, pacis impedimentum attulerunt. Nam dignitates ejus, quantum salvo ordine meo et fidelitate ecclesiæ Romanæ licuerit, servare paratus sum et augere, sed novam et perniciosam fidelitatis formam in ecclesiam, Deo propitio, numquam inducam. Ablata quidem mihi et meis restitui, aut ecclesiæ satisfieri peto, quia nunc auctore Deo constat, quod ex nulla, vel injusta caussa resident penes ipsum. Nunciis enim domini papæ, et pluribus aliis palam confessus est, quod de toto temporo cancellariæ nec pecuniæ nec adminis-

trationis illi debeo rationem. Agite ergo, si placet, ut tollatur exempli pernicies, quæ coætaneos et posteros occupabit, si, quod absit, tam manifesta rapina et injuria Christi remanserit impunita. Jam enim convicta est duritia ejus, nec est quare debeat ulterius supportari, nisi qui fovet aut dissimulat errorem, in se ipsum alieni criminis provocet ultionem. Ego et coexules mei, immo ecclesia Anglicana, pro cujus libertate persecutionem patimur, et proscripti variis torquemur injuriis, Deo de cætero committimus causam nostram, aut, ut rectius dixerim, suam: ut ipse, in cujus conspectu in brevi sine acceptione personarum, sine suffragio munerum stabimus reddituri de actibus et voluntatibus rationem, dijudicet inter nos, et persecutores et oppressores ecclesiæ, et ad gloriam nominis sui promissionis, qua parvulos suos in præsentia corporis consolatus est, citius exhibeat veritatem. Interim de promissione vestra et caritate præsumens, affectuosius supplico, quatenus miseros nostros præsentium portitores benignius exaudiatis, et caussam Christi promoveatis pro Christo, si autem ad ecclesiam Romanam venerint episcopus Londoniensis et Gaufredus Ridel, sic illos tractate, ut tractari debent, qui seminant inter fratres discordiam. Cantuariensis ecclesia suum vobis præsentat obsequium, quod promptissima devotione vobis et vestris impendet, quum vestro patrocinio, quod speramus, eruta fuerit a tribulatione malorum et dolore.

EPISTOLA LVIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Joanni cardinali titulo Joannis et Pauli.

Audivit ecclesia Gallicana vos in caussa ecclesiæ Anglorum mutasse sententiam, ut a patrocinio perse-

cutorum, quos per ignorantiam fovebatis, credendo his, qui spem suam mendacium posuerunt, vestra discretio præ cæteris transiret in consortium illorum, qui patroni fuerant veritatis. Audivit, inquam, et lætata est valde, quoniam hæc est mutatio dexteræ excelsi, et ecclesiæ Dei ad libertatem, et nomini vestro proficiet ad gloriam sempiternam. Sermo gratus in auribus omnium, sed gratissimus nobis et ecclesiæ Cantuariensi, quæ semper vestro consueverat gaudere patrocinio, et se vestram in gratiam rediisse lætatur. Justum est ergo, ut ad obsequium vestrum revertatur et cultum. Et nos propensiorem operam dabimus et diligentiam, ut vestris devotissime jussionibus obsequatur. Fuimus enim vestri, et vestri esse desideramus, proni quidem ad obsequium, si rex Anglorum, quam corde gerimus, officiosam expedierit voluntatem. Nec dubium, quin a persecutorum nostrorum, quo vobis noxiores fuerint, patrocinio desistatis, quoniam iniqui, avari sunt, et fabri mendaciorum: in omnibus negotiis circumvenientes amicos, et credulos sibi. Et quum eos deceperint aut læserint, solvuntur in risum, et quasi de hostibus triumphantes, de sua sapientia gloriantur. Valeat semper cara nobis in Domino vestra fraternita. Valete.

EPISTOLA LIX.—AD MAINFREDUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Mainfredo cardinali, qui captus fuerat apud Anconam.

GRATIAS agimus Deo, qui vos ad consolationem ecclesiæ suæ eripuit de ore Leonis, et de manu bestiæ liberavit, et de omni exspectatione Cremensis hæresiarchæ, et Frederici, et totius plebeculæ schismaticorum. Sensimus, ut ex animi nostri sententia

loquamur, absentiæ vestræ damna, qui ad petitionem regis Angliæ, nostro non præcedente merito, suspensi sumus, die restitutionis nostræ, ut jactitat, collata in arbitrium ejus. Domine mi, si fuissetis hic, vigor Ecclesiasticus, ut spes est, non ita mortuus esset aut languidus, nec illi regi, nec complicibus suis, satellitibus Sathanæ, collata auctoritas in ecclesiam interim debacchandi. Sed nunc certum est, quod his perversitatibus toto conatu, quoniam timetis Dominum, et diligitis decorem domus ejus, studebitis obviare. Placeat itaque dilectioni vestræ impetrare a domino papa, ut suspensionem solvat, aut terminum coarctet, scribens regi Francorum et ecclesiæ Gallicanæ patentibus literis, quod nisi rex Anglorum juxta commonitionem suam et comminationem nobis pacem, et ablata cum ecclesiæ libertate restituat, exinde nos in eum et terram suam officii nostri potestate uti concedat, et sententiam, quam in malefactores ecclesiæ et nostros tulerimus, ratam habendam esse decernat, et præcipiat ab omnibus terræ suæ episcopis inviolabilem observari, donec satisfacere compellantur. Præterea precamur attentius, ut ecclesiæ Cantuariensi in miseriæ suæ solatium impetretis plenam reformationem primatus sui, ut præcipiatur archi-episcopo et ecclesiæ Eboracensi, ut nobis obedientiam tanquam primati suo exhibeant. Quum enim ejusdem primatus per vos confirmationem obtinuerimus, honor erit vobis et gloria, si plenum robur obtineat confirmatio a vobis impetrata. Ut autem caritas vestra aliquod habeat tribulationis nostræ solatium, noveritis, quod Christianissimus rex fortunam nostram reputat suam.

EPISTOLA LX.—AD OTTONEM TITULO SANCTI NICOLAI DE CARCERE TULLIANO DIACONUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ottoni tit. Sti. Nicolai de carc. Tulliano diacono cardinali.

De vestræ sinceritatis dilectione et fidei integritate multiplices vobis gratiarum actiones referimus, sicut ei de quo indubitanter confidimus, et quem inter amicos nostros nobis carissimum et præcipuum reputamus. Memores quidem existimus, quod literis benignitatis vestræ nobis multas grates retulistis: quia regem Francorum pro vobis ita diligenter interpellavimus, et quam potuimus ad negotium vestrum effectui mancipandum operam adhibuimus. Indubitanter vero sciatis, quia penes regem et alios amicos nostros non solum in hoc, sed et in omnibus quæ poterimus, quantum divina gratia nobis indulserit, consilium et auxilium ad honorem vestrum efficaciter impendemus. Memoriter enim tenemus et semper tenebimus, quoniam ex quo nostri notitiam habuistis, propter regum amorem, aut principum favorem nullatenus nos voluistis deserere, aut pro alicujus emolumenti cupidine nos a dilectione vestra alienare. Sicut autem vobis per magistrum Papiensem significavimus, talis hora fuit, qua, ut literas vestras reciperet, pro magnitudine pecuniæ regem nollemus interpellasse, tum pro pudore quem habuimus, tum pro tergiversatione quam ex ipso rege perpendimus. De eo quod caussa legationis, vel sicut legatus terram suam ne ingrederemini vobis interdixit, fecit quod voluit, nec deberetis idcirco irasci: quia sicut discretio vestra melius novit, non mirum debet videri, si is qui facilis est in dicendo, facilis sit in mutando. De pace nostra facienda non possumus non admirari, quæ

protractu temporis videtur protelari, et juxta quorundam opinionem quasi quodammodo enervari. Cujus rei caussa dilectionem vestram propensius exoramus, quatenus ad eam reformandam inter nos et regem adeo diligentem et efficacem operam studeatis adhibere, ut ab omnipotenti Domino condignam possitis retributionem recipere, et nos de cætero efficaciæ vestræ teneamur omni tempore obnoxiores permanere. Valeat sanctitas vestra in longa tempora.

EPISTOLA LXI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ottoni cardinali.

AUDITO adventu magnitudinis vestræ, proscriptorum Christi coexulantium nobis exhilaratus est cœtus, et quasi ad consolationem ecclesiæ et cleri liberationem de cœlo missus sit angelus, exultavit, et gratias egit omnis ecclesia sanctorum. Et licet multis suspectus sit collega vester, dicentibus quod acceptor est personarum et munerum, et domini regis intimus fautor, ut ei velit in omnibus patrocinari, et nos, immo ecclesiam Dei confodere, et jugulare spoliis nostris: nominis tamen vestri, virtutum rectius dixerim, clarescit opinio, ut angelum Domini cum Moise, id est, Spiritum Sanctum in lege prævium habeatis, qui custodiat vos semper, et Deum recentem habere non patiatur, ut verbo Dei aut munus, aut personam præferatis, aut caussam. *Non est*, inquit propheta, *Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ ejus in omni tempore.* Unde et vos per vias mundas, et vias planas iturum esse ecclesia Anglicana non ambigit: quia per vias rectas iter habiturum indubitanter confidit. Nec veretur, ne in prostitutionem justitiæ

accipiatis supellectilem nostram, qui scitis, quod pecuniam sic adquisitam non licet mittere in corbanam, quia pretium sanguinis est. Utique

Non habet eventus sordida præda bonos.

Insultant nobis quamplurimi, et præcipue nostri, immo ecclesiæ adversarii, dicentes recte contra nos missum esse cardinalem sancti Petri ad vincula, ut ministerio ejus Petrus denuo vinculetur, quum tamen ego interim credam, quod familiaritas, quam cum domino rege in nostra depressione contraxit, ad ecclesiæ proficiet liberationem, et salutem regis, et gloriam Dei. Unum tamen est, quod plurimum vereor, ne quis fratrum, de quibus apostolus queritur, egrediens a facie Domini collectas pridem agrestes coloquintidas immisceat pulmentario prophetarum, ut sensum Divinum agrestibus porcorum, id est, voluptuose viventium, subruat cibis, et mentem legis imaginatio vitæ subvertere moliatur. Sed quum ab uno de filiis prophetarum mortem esse in olla vir Dei audierit, farinam grani, quod pro nobis in terra mortuum est, ut multum fructum afferat, in ollam projiciet, ut innatæ malitiæ germen bonis de cætero nocere non possit. Ego vos arbitror virum Dei nobis a Domino destinatum, qui desolatam in Anglia lætificet Sunamitidem, et potentem Syrum curet a lepra, et Giezitas adhærentes ei debita crimini condemnatione percellat. Si his amotis gloriosum nostrum regem revocaveritis, illico, ut spes est, pœnitebit, fatebitur culpam, et humiliter satisfaciens ecclesiæ restituet libertatem, et pacem, et nobis omnibus ablata cum integritate, securitate, et gratia. Nec ultra contendet de conservandis consuetudinibus, quas, ut taceam damnationem, quam eis perpetuæ leges infligunt, dominus papa Senonis de unanimi fratrum consilio, vobis, ut opinor, audientibus, condemnavit, nec exiget

juramenta, quæ salva fide et religione observari non possunt. Sed hæc vobis plenius innotescent, quum episcopos videritis Balaamitas, non omnes dico, sed plurimos, qui vana vident et stulta, nec aperiunt unde ad pœnitentiam debeat provocari. Hi contra nos, immo contra ecclesiam loquuntur sedentes in porta, et psallit in nos etiam, qui non bibit vinum. Quia ergo in vos omnium oculi directi sunt, honori Dei et paci ecclesiæ, si placet, insistite, et præscribite quid nos facere oporteat, ut ecclesia Dei debita gaudeat libertate. Nihil enim est, quod salva conscientia et honestate fieri possit, quod non libentissime faciamus pro recuperando amore domini regis. Chaos inter nos firmatum est, ut nullus nostrum ad vos valeat pertransire, etiamsi velit, et sumptus habeat. Valeat semper dominus meus, et proscriptorum misereatur.

EPISTOLA LXII.—AD EUNDEM.

Dominus Cantuariensis Ottoni cardinali.

GRATIAS, non quas debemus, sed quantas interim possumus, agimus dilectioni vestræ, quæ pro nobis, immo pro ecclesia Dei multa sustinuit, et nos pro viribus consolata est in omni tribulatione nostra. Confessus est nuper rex Anglorum coram rege Christianissimo, Archiepiscopis, Episcopis, proceribus et omnibus qui aderant, quod nil aliud quærit aut quæsivit a nobis nisi observantiam consuetudinum, quarum plures Apostolicæ sedis convellunt majestatem et ecclesiæ præjudicant libertati. Qualiter autem res processerit, latores præsentium plenius indicabunt. Et quia noluimus in consuetudinum suarum verba simpliciter et absolute jurare, discessit indignatus,

non sustinens honoris Dei vel ordinis nostri vel divini juris aliquam fieri mentionem. Supplicamus itaque bonitati vestræ de qua, sicut de nobis ipsis confidimus, quatinus nobis assistatis in causa Domini, et necessitatem nostram immo ecclesiæ Dei, quam a nunciis audietis, sicut nostra et omnium spes est, apud dominum papam expedire studeatis.

AD SABINUM EPISCOPUM.

[*Vide epistolam ad Conradum Moguntinum et alios directam, quæ incipit* Satis superque &c.]

EPISTOLA LXIII.—AD THEODWINUM.

Interemptorum pro causa Domini &c. [*Similis est epistolæ quam ad Hyacinthum cardinalem direxit.*]

[*Vide etiam epistolam aliam quæ incipit* Ecclesiæ mol. &c. *ad Albertum et Theodwinum missam.*]

EPISTOLA LXIV.—AD WILLELMUM PAPIENSEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Willelmo Papiensi salutem et contra principum insolentiam fortitudinem.

LITERAS celsitudinis vestræ nuper accepimus, speciem mellis in initio propinantes, venenum in medio, oleum in fine. In quibus continetur vos ad partes istas nunc temporis descendisse ad terminandas quæstiones inter dominum regem Angliæ et nos, prout expedire videbitis. Non credimus vos ad hæc venisse, nec certe vos ad hoc suscipimus, multis ex causis, quas loco et tempore opportuno manifestabimus. Veruntamen si quid boni et pacis per manum vestram nobis acciderit, Deo gratias et vobis. Valeat celsitudo vestra, ut inde nobis sit melius.

EPISTOLA LXV.—AD EUNDEM.

Venerabili domino, et amico de meritis diligendo Willelmo, Dei gratia tituli sancti Petri ad vincula presbytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et contra principum insolentiam fortitudinem.

GRATIAS habemus dilectioni vestræ, quod literis celsitudinis vestræ parvitatem nostram nunc tandem visitare dignatus estis, quæ quidem ex præsentis temporis statu pensatur a multis, non ex præterito, quam Deus in futuro de misericordia sua, quum voluerit, et dignum judicaverit, erigere poterit in meliorem. Quod dicitis, sicut videtur multis, vos in varia proposita circa dilectionem nostram esse distractum, hoc factum fuisse utilitatis nostræ caussa, ne haberemini suspectus a rege, quo minus fieret devotus Romanæ ecclesiæ, minusque benignus ad faciendam nobiscum pacem, novit Deus, qui inspector est cordium, ipseque rei manifestabit effectus. Si vero nunc temporis descendistis in terram suam, prout literarum vestrarum habet continentia, ad decidendas quæstiones, quæ inter nos et ipsum vertuntur, sicut magis expedire videritis ecclesiæ, hoc certe possibile est. Veruntamen credimus nos pro certo nosse, ad quid veneritis, et ad quid debeamus suscipere. Unde est, quod discretionem vestram quam plurimum exhortatam cupimus esse in Domino, ut sic vos in hoc negotio habeatis, ut inde sit honor Deo, relevamen ecclesiæ, gloria vobis in populo et gente. Si vero aliquid boni et pacis nobis et Anglicanæ ecclesiæ per operam

vestram et industriam acciderit, gratias Deo, et vestræ sollicitudini. Et utinam pio compassionis attendatis affectu, quanta nos et ecclesia Anglicana sustinuerimus gravamina, et adhuc sustineamus, quantumque lædatur universalis ecclesia in nostro gravamine. Ad hoc quidem negotium universorum respiciunt oculi, ipsiusque finem exspectant, in quo vel sumet sibi cornua principum insolentia, vel quod dignius est, sustinebit defectum. Et utinam magis patiatur defectum, quam ex adventu vestro resumat vires. Valete, et ut nobis sit melius et ecclesiæ, valete semper.

EPISTOLA LXVI.—AD EUNDEM.

Venerabili domino et fratri in Christo carissimo Willelmo, Dei gratia tituli sancti Petri ad vincula presbytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et contra principum insolentiam animi fortitudinem.

Ex literarum vestrarum tenore perpendimus et vos illustrissimi domini nostri regis Francorum meram obtinuisse gratiam, et obtenta gaudere. Quod quidem gratum habemus et tenemus acceptum, eoque amplius, quod in hac parte nec instantia vestra, et aliorum amicorum nostrorum frustrati sumus, et quod petebamus, nostrum successit ad votum. Unde sicut sua residet in animo nostro gratia grata, petimus ob ipsius amorem et reverentiam, cujus, sicut dicitis, circa nos et negotium nostrum sollicitudo non modica est, quod retribuat ei, qui facere potest, bonorum retributor altissimus. Sit nobis vestra gratior impensa, quam quidem, etsi a multis retro temporibus

affectuose affectavimus, nunc pro certo domini Carnotensis, et magistri P..... Papiensis interventu effectuosiorem imploramus, ut gaudere debeamus de impetrata, et sentiat ecclesia, quæ nobiscum vexatur nimis injuriose, et nos cum ipsa de benevolentia vestra provectum, et ex provectu recipiamus quod justum est. Scimus equidem et firmum tenemus, quoniam sicut paria delicta mutua compensatione abolentur, sic vicissitudines gratiarum devotione mutua connectuntur. Satis credimus dictum esse sapienti. Præterea de pace futura, cujus spes melior vobis promittitur, omnipotenti Deo, dummodo fiat ecclesiæ commodo et nostro. Quod utinam altius attendatis, et animis vestris inseratis argutius, curantes ne vana spe deludamini, et falsis promissionibus sollicitudo vestra evacuetur. Revera verum est, quoniam sapiens dissimulat in tempus. Sed proverbialiter dicitur: *Dum exspectatur tempus, fugit, labitur e manibus, nec redit ad votum.* Et medicus: *Dum dolet, accipe.* Ego vero dico vobis, quod opto non facile transeat aures nostras, nec lubrice labatur ab animo vestro, fortunam præsentem, quæ nuda vestris paret conspectibus, pressis manibus tenete; utimini ea pro tempore, lubrica enim est, nec invita teneri potest. Hæc hactenus. Cæterum de adventu vestro Parisiis triduo ante, si placet, nobis renunciate, ut si forte equitaturas invenire poterimus, quæ apud nos hoc tempore propter guerram tenuiter habentur, discretioni vestræ loco congruo occurramus, et fruamur desiderato colloquio vestro. Sin autem, quod absit, mittamus vobis aliquem familiarium nostrorum, qui renunciet nobis statum vestrum, et quo divertere disponatis. Valete nostri non immemor, ut melius sit inde nobis et miseris nostris.

EPISTOLA LXVII.—AD EUNDEM.

Venerabili domino et fratri Willelmo, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali presbytero, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, ac miserabilis exul, salutem, et sic agere ut vivat in Domino.

Non credebam me tibi venalem proponendum emptoribus, ut de sanguine meo comparares tibi compendium de pretio iniquitatis, faciens tibi nomen et gloriam. Alias tibi curandus esset proventus, si non status tui nimis periculose oblitus, fortunæ ludibria pensares dissimiliter. Sed forte ut id ageres efficacius, fortunam meam præsentem in consilio habuisti, cujus dum tristia spectas, lætiora quandoque sperare debueras. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, et sicut de successibus prosperis lapsus est facilis, sic et in contrarium. Nec prudentiam tuam latere credo, licet hoc experimento non senseris, nihil esse tam firmum, cui non sit periculum e vicino, sic et versa vice. Hæc idcirco tibi scribo, ut subitos fortunæ casus diligentius de cætero examines, examinatos observes, observatis indulgeas. His certe casibus exponenda non fuerat Petri navicula, quæ etsi sæpius concuti, convelli non novit; quæ etsi pluries jactata fluctibus, non submersa consurgit. Hujus itaque si veri piscatoris, si optimi gubernatoris verus vis esse discipulus, nauta bonus, sicut serenitatis gratiam multoties tibi fecit aura serena, sic impetuoso turbini, invalescenti tempestati omnes ingenii tui vires, teipsum etiam animo forti sub omni discrimine opposuisse debueras. Si enim de manu ejus gratanter suscepisti pacifica, cur non patienter tolera-

bis adversa, forte ad momentum exspiratura? Sic et magister ille Petrus princeps apostolorum resistendo principibus, non cedendo, sed dissipando pacem iniquitatis sanguine suo nomen meruit in terris, et in cœlis gloriam. Sic crevit vigor ecclesiæ, quum crederetur exstingui. Hæc etiam in summa tibi opto, sic agas feliciter, ut vivas in Domino. Vale, ut et inde melius valeam.

EPISTOLA LXVIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis Willelmo Papiensi.

FESTINAT ad reditum dominus Gratianus, qui cum magistro Viviano ad hoc destinatus est ad regem Anglorum, sicut indubitanter accepimus, ut duritia ejus, si nobis pacem non reformaret, manifestius convinceretur. Qualiter autem in negotio processum sit, ex nunciis referentibus, auctore Deo, plenius audieritis, et si placet, magistrum Petrum Carnotensem archi-diaconum, virum quidem literis et honestate conspicuum, interrogate: quoniam et ipse mansuetudinem et modestiam præfati regis expertus est, et qua devotione Romanam veneretur ecclesiam. Sed et vos ipsi præsentes audistis et vidistis, quomodo premat ecclesiam, et mores hominis rerum experientia familiarius didicistis. Quid ergo amplius ad convincendam duritiam ejus pro ecclesia desideratis testes? Ipsi enim, prout credimus, ab ore hominis audistis, et operis publicatione, ut speramus de vobis, inviti vidistis blasphemiam. Unde ad serenitatis vestræ patrocinium fiducialius recurrit misera ecclesia Anglicana, supplicans ut ei feratis opem, ne in hac tribulatione deficiat. Reducite, si placet, ad animum, quomodo me et caussam ecclesiæ receperitis de manu

Christianissimi regis Francorum, qui superstites miseros nostros secure confugere præcepit ad pedes clementiæ vestræ. Nam magna pars proscriptorum Christi, pro fide et libertate ecclesiæ agonizantium, de mundo sublata est, et apud patrem misericordiarum sanguinis sui, qui injuste effusus est, implorat ultionem. Illa, ut confidimus, adsistit vultui Dei, nos qui residui sumus, adventum aut vocationem Domini præstolantes, interim quanta possumus supplicatione clamamus ad vos, ut vestra intercedente industria justitiam suam ecclesia consequatur et pacem. Quanam juris consequentia residebunt apud regem sine satisfactione impune bona ecclesiæ, quæ diripuit, quum ille, sicut nunciis domini papæ et pluribus aliis palam confessus est, de toto tempore cancellariæ, cujus aliquando simulabat deberi rationes, nunc nihil exigat, sed hoc prætendat, quod sui meis antecessoribus, quos sæpe fugaverunt, nihil redeuntibus reddiderunt. Hoc tamen, ut pace ejus dictum sit, ex multis rationibus constat non esse verum. Sed ne pernicies exempli vertatur in legem, omnibus modis occurrendum est. Nomine *dignitatum* damnatas nititur consuetudines instaurare. Sed ut omnem pravæ suspicionis occasionem a me amoveam, quatenus potero, salvo ordine meo et fidelitate ecclesiæ Romanæ dignitates ejus libenter observabo, et eas in Domino multiplicare curabo et augere. Sed absit, ut exemplo mei nova faciendæ fidelitatis forma in ecclesiam inducatur, præsertim perniciosa. Nec vos latere creditur, quanta me immanitate persequutus sit Londoniensis episcopus, totius hujus discordiæ incentor, cui, si placet, tamquam inobedienti et excommunicato vos pro domo Domini opponatis: quoniam in depressione illius et Gaufredi Ridel, ut spes fidelium est, cessabit tempestas. Cætera posita sunt in ore nun-

ciorum, quos, si placet, benigne recipite, et caussam Christi, quam portant pro Christo, promovete. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA LXIX.—AD EUNDEM.

Venerabili domino et patri carissimo Willelmo, Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, salutem, et sinceræ devotionis obsequium.

NOBIS in aure sanctitatis vestræ verba multiplicare non expedit, quum sinceritas vestra prona sit in patrocinium veritatis, et malitia partis adversæ latere nequeat ante oculos sapientis, et ignominiosum reputet caritas amicum pro libertate ecclesiæ diutius afflictum consolatione debita non recreare. Hæc de vobis est fiducia Christianissimi regis, hæc nostra, qui per ipsum redivimus in gratiam vestram. Hæc spes fidelium prædicantium gloriam nominis vestri. Hac igitur animati et roborati supplicamus attentius, quatenus juxta quod promisistis domino regi Francorum, viriliter exurgatis in auxilium ecclesiæ et nostrum, et ecclesiasticæ libertatis et apostolicæ sedis hostes data divinitus sapientia conteratis. Facile enim est, si Romana ecclesia jam paratam decreverit acceptare victoriam, ut fugiant et dispereant inimici a facie ejus. Nam territi latebras quærunt, et nesciunt quo se vertant.

EPISTOLA LXX.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Willelmo Papiensi cardinali.

VERITAS obumbrari quidem, sed extingui non potest, et lux post tenebrarum molestias gratius accep-

tatur. Utinam et vobis ab initio constitisset, quod nunc ex ipsius persequutoris nostri testimonio omnibus notum est. Nuper enim coram rege Christianissimo, archi-episcopis, episcopis, comitibus, proceribus, et omnibus qui aderant, publice professus est hanc solam esse caussam exilii et proscriptionis nostræ, quod nolebamus ei consuetudines observare, quas antecessores nostri consueverant decessoribus ejus. Adjecit etiam constanter, quod nihil aliud quidquam quærebat a nobis, nisi ut hoc simpliciter et absolute promitteremus ei in verbo veritatis, ita scilicet, ut non adjiceremus, *Salvo ordine nostro, vel honore Dei*, vel aliquid eorum, quæ honestatis et conscientiæ possent incolumitatem tueri. Et quia nolumus absolute promittere consuetudines, quarum aliquæ sedis apostolicæ auctoritatem evacuant, et ecclesiæ perimunt libertatem, discessit rex pace infecta. Supplicamus itaque dilectioni vestræ, quatenus patrocinium Cantuariensis ecclesiæ, immo justitiæ indefatigate suscipiatis. Et sicut nobis benignitas vestra promisit in discessu vestro, pro libertate ecclesiæ et persona nostra, qui ad obsequium prompti sumus, stare, ut decet honestatem vestram, non gravemini, sed et opponatis vos his, quos veritati et justitiæ constat hactenus fuisse oppositos, et nunciis nostris in his, quæ vobis ex parte nostra proposuerint, indubitanter credatis.

EPISTOLA LXXI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Willelmo Papiensi.

JUSTUM est, ut ecclesia Cantuariensis, quæ post Deum vestra et paucorum amicorum industria et

labore venit ad portum, vobis et vestris in omni devotione et exhibitione obsequii se obnoxiam recognoscat. Nam inter præcipuos et primos amicos et dominos vobis adscripsimus, quod Dei præeunte auxilio erepta est a tribulatione malorum et dolore. Transistis pro ea maria, penetrastis et superastis Alpes, in partibus nostris pugnastis ad bestias, et in ipsa curia, ubi validius et acrius expugnabamur, sæpe et diu portastis pondus diei et æstus: et tandem quia labor vester erat in Domino, sapienter et viriliter triumphastis. Sensimus hoc nuper in concordia, quam inivimus cum domino rege Angliæ, cujus formam, si placet, a latore præsentium audiatis, et petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, solita bonitate promoveatis, habeatisque hominem attentius commendatum.

EPISTOLA LXXII.—AD UNIVERSOS ECCLESIÆ FILIOS. CHARTA PROTECTIONIS ET LIBERTATIS ECCLESIÆ CHRISTI CANTUARIENSIS CONCESSA.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus et apostolicæ sedis legatus, omnibus ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem et benedictionem.

PRÆTERITORUM casus temporum idcirco literarum memoriæ commendantur, ut per transacta mala vel præsentia futura cautius valeant evitari. Ad omnium igitur notitiam volumus pervenire, quod sancta Cantuariensis ecclesia, a cujus uberibus coaluimus, quæ nos auctore Deo, licet indignos, in id quod sumus promovit, in odium capitis nostri, multis calamitatibus et anxietatibus variis usque in septennium pressa est, quod fere tota novit Latinitas, et adhuc minis et

damnis innumeris quotidie fatigatur. Quæ quum Sol esse soleat occidentis, et in nostris temporibus ejus obfuscata est charitas, quodlibet tormentum, sed etiam mille mortis genera, si tot occurrerent, libentius exciperemus in Domino, quam sustineremus sub dissimulatione his diebus mala quæ patitur. Nos itaque, licet parati sumus pro pace illius et indemnitate caput et corpus persequutoribus exponere, et ne pereat vel quid modicum perdat, perire, quicquid de nobis contingat, indemnitati tamen ipsius in futurum prospicere volentes, ipsam ecclesiam cum omnibus personis, terris, et tenementis suis, pertinentiis et proventibus, libertatibus quoque et dignitatibus suis, sub Dei protectione et curiæ Romanæ et nostra ponimus, prohibentes ex parte Dei, sub perpetuo etiam anathemate, ne quis jura Cantuariensis ecclesiæ absque consensu totius capituli monachorum Cantuariensis, aliquo integumento vel causa alienare præsumat. A sæculis enim inauditum est, quod aliquis Cantuariensem ecclesiam læserit, et non sit contritus vel correctus a Christo Domino. Raptores igitur et alienatores possessionum, dignitatum et rerum, et detentores, consentaneos quoque et participes, et quicunque secreta capituli malitiose revelaverit alicui hominum, usque ad condignam satisfactionem perpetuo anathemate condemnamus, nec volumus pati ut aliquis alterius professionis vel ordinis secretis capituli misceatur. Ea quoque specialiter, quæ ad dilectos filios nostros monachos ejusdem ecclesiæ pertinent, videlicet villas, possessiones, earundemque villarum et possessionum ecclesias et exenia cum pertinentiis et proventibus, sicut in suis continetur munimentis, iis in perpetuum confirmamus. Officialium quoque suorum et servientium ponendi vel amovendi, omniumque quæ ad eos pertinent, tam

intus quam extra, liberam concedimus et confirmamus in perpetuum disponendi libertatem, sicut iis melius et utilius visum fuerit de communi consilio capituli sui. Quatinus, sicut easdem habemus in possessionibus nostris, secundum chartas regum, libertates, similem habeant in portionibus potestatem, salva nobis et successoribus nostris regulari disciplina. Adjicimus ad hæc auctoritate qua fungimur, et indulgemus, ut in malefactores ecclesiæ, si semel et secundo commoniti noluerint emendari, suspensionis excommunicationis et anathematis ferant sententiam. Et ut liceat iis omni tempore contra omnia gravamina sedem apostolicam appellare. Et, quia minantur adversarii quod sedem metropolitanam vel primatis Angliæ, quæ a tempore beati Gregorii per sanctum Augustinum in Cantuaria statuta est, alias velint transferre, sub perpetuo prohibemus anathemate, ne quis hominum aliquo integumento vel causa unquam hoc attentare præsumat. Prohibemus etiam ne episcopi Cantuariensis ecclesiæ suffraganei, vel Abbates alibi consecrentur quam in ecclesia Cantuariensi, cui tenentur ex professione et debita subjectione, nisi de communi consensu totius capituli monachorum Cantuariensium, nec chrisma vel oleum per Cantuariensem provinciam dividendum aliunde quam ab ecclesia Cantuariensi, aliquo tempore percipiatur. Volumus etiam et obsecramus in Domino, ut monachi Cantuariensis ecclesiæ suffraganeis ejusdem ecclesiæ, episcopis, scilicet et Abbatibus, omnem reverentiam exhibeant et honorem. Ipsi quoque episcopi monachos Cantuariensis ecclesiæ in vera quæ Deus est diligant caritate. Dignum siquidem est et consonum rationi, ut qui eidem ecclesiæ Cantuariensi debita tenentur ex professione simul et subjectione, veram adinvicem observare debeant di-

lectionem, salva nobis et successoribus nostris debita reverentia et auctoritate. Clericis quoque et laicis, qui coexules nostri facti sunt et participes laboris, omnia jura sua, reditus et ecclesias confirmamus et obsecramus in Domino, ne quis iis injuriam vel molestiam faciat. Si quis autem hominum hujus nostræ confirmationis paginam infringere vel ecclesiam Cantuariensem in aliquo vexare vel diminuere voluerit, vel dilectis filiis nostris, monachis aliquam inferre voluerit molestiam, eternam Dei et nostram habeat maledictionem, nisi ante mortem cum restitutione ablatorum condignam fecerit restitutionem. Omnibus autem diligentibus et foventibus eam, Dei Omnipotentis optamus gratiam et sanctorum omnium, qui in ecclesia Cantuariensi requiescunt societatem et nostram donamus benedictionem. Amen!

EPISTOLA LXXIII.—AD SUFFRAGANEOS CANTIÆ PROVINCIÆ.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis venerabilibus fratribus suis, Londoniensi, cæterisque totius Cantiæ provinciæ episcopis, sic transire per bona temporalia, ut non amittant æterna.

Fratres mei dilectissimi, quare non consurgitis mihi adversus malignantes? Ut quid non statis mecum adversus operantes iniquitatem? An ignoratis quoniam dissipabit Dominus ossa eorum qui hominibus placent? Confundentur, quoniam Dominus sprevit eos. Satis novit discretio vestra, quoniam error, cui non resistitur, approbatur: et veritas, quum minime defensatur, opprimitur. Videturque, testante

Gregorio, consentire errori, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Inde est quod dominum regem Angliæ satis superque sustinuimus, nec ullum ex eo sustinentiæ nostræ assequuta est ecclesia Dei compendium. Periculosum et intolerabile de cætero nobis visum est tantos illius, officialiumque suorum circa ecclesiam Dei et ecclesiasticas personas excessus, ut hactenus, impunitos relinquere: præsertim quum sæpissime nunciis et literis, modisque aliis, prout decuit, studuerimus eum a perverso proposito suo revocare. Et quoniam vix ab eo auditi sumus, nullatenus tamen exauditi, scriptum illud, in quo illæ, non consuetudines, sed potius pravitates, quibus perturbatur et confunditur ad præsens Anglicana ecclesia, continentur, ipsiusque Scripti auctoritatem, invocata Spiritus Sancti gratia, publice condemnavimus et cassavimus. Universos etiam observatores, exactores, consiliatores, seu defensores earum excommunicavimus. Omnesque vos episcopos a promissione, qua contra institutionem ecclesiasticam ad earum observationem tenebamini, auctoritate Dei et nostra absolvimus. Quis enim dubitat sacerdotes Christi, regum et principum, omniumque fidelium patres et magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suæ subjicere, a quo credit se non solum in terra, sed etiam in cœlis ligari posse et solvi. Proinde ne in hujus sententiæ commissum incidamus, auctoritatem ipsius scripti, ipsumque scriptum cum pravitatibus, quæ in eo continentur, in irritum duximus et cassavimus. Præsertim his: Quod non appelletur ad sedem apostolicam super aliqua caussa, nisi licentia regis. Quod non liceat archi-episcopo vel episcopo exire de regno, et venire

ad vocationem domini papæ, sine licentia domini regis. Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat de rege in capite, sine licentia regis, vel terram ipsius vel officialium suorum sub interdicto ponere. Quod non liceat episcopo coercere aliquem de perjurio vel fide læsa. Quod clerici trahantur ad sæcularia judicia. Quod laici, seu rex seu alii, tractent caussas de ecclesiis vel decimis. Et alia in hunc modum.

Denunciamus etiam excommunicatum, et ex nomine excommunicamus Joannem de Oxeneford, qui in hæresim damnatam incidit, præstando juramentum schismaticis, quo schisma jam fere emortuum in Allemannia revixit; communicando etiam illi nominatissimo schismatico Reginaldo Coloniensi; et quia contra mandatum domini papæ et nostrum Saresberiensis ecclesiæ decanatum sibi usurpavit. Quod quidem factum, tam juri contrarium, quam ecclesiæ Dei exemplo perniciosum, penitus cassavimus, et revocavimus in irritum, præcipientes episcopo Saresberiensi et capitulo in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis sui, ne de cætero visis literis nostris ex eo facto eum decanum haberent.

Similiter et Ricardum De Ivelc. denunciamus excommunicatum, et excommunicavimus, eo quod in eandem hæresim damnatam inciderit, communicando eidem Reginaldo Coloniensi schismatico; machinando etiam et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonicis illis in perniciem Dei et ecclesiæ, et præsertim ecclesiæ Romanæ, ex pactis contractis inter dominum regem et ipsos.

Excommunicamus etiam Ricardum de Luci, et Jocelinum de Baill., qui pravitatum illarum auctores et fabricatores exstiterunt.

Radulphum etiam de Broc, qui bona ecclesiæ

Cantuariensis, quæ alimenta de jure sunt pauperum, occupavit et detinet, hominesque nostros, tam clericos quam laicos, cepit, et in captione tenet.

Hugonem quoque de sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui ejusdem ecclesiæ Cantuariensis bona et possessiones absque conniventia nostra occupaverunt, et tenent.

Omnesque etiam qui de cætero in possessiones et bona ecclesiæ Cantuariensis contra voluntatem nostram et consensum manus violentas extendent, eadem excommunicationis sententia innodavimus, juxta illud papæ Lucii: *Omnes ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores a liminibus ejusdem matris ecclesiæ anathematizamus, damnamus, atque sacrilegos esse judicamus.* Et non solum eos, sed etiam eis consentientes: quia non tantum qui faciunt rei judicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pœna et agentes et consentientes comprehendit. Et alibi dicit scriptura: *Qui consentit peccantibus, et alium peccantem defendit, maledictus erit apud Deum et homines, corripieturque increpatione sævissima.* Et iterum: *Si quis peccantem defendit, acrius quam qui peccavit coerceatur.*

Sane in domini regis personam ferre sententiam adhuc distulimus, exspectantes si forte Divina inspirante gratia resipiscat; in proximo tamen laturi eam, nisi citius resipuerit. Et inde est quod fraternitati vestræ mandamus, atque in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus viros prætaxatos, qui a nobis excommunicati sunt, vos quoque, prout decet, excommunicatos et habeatis, et denunciari faciatis, juxta illud decretum Honorii papæ: *Curæ sit omnibus episcopis excommunicatorum omnia nomina tam vicinis episcopis, quam suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ foribus*

ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis ubique ecclesiasticus aditus denegetur, et excusationis caussa omnibus auferatur. Tibi autem, frater episcope Londoniensis, in vi obedientiæ injungimus, quatenus literas præsentes aliis venerabilibus fratribus et coepiscopis nostris omnibus de provincia nostra manifestes et ostendas. Valete in Christo, et pro nobis orate instanter.

EPISTOLA LXXIV.—AD EOSDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis et apostolicæ sedis legatus venerabili fratri Gilberto Lon. ep. cæterisque Cantiæ provinciæ episcopis universis salutem.

Si curamus esse quod dicimur, et nostri nominis, qui appellamur episcopi et pontifices, nosse volumus significationem, oportet nos jugi sollicitudine considerare et imitari vestigia illius, qui pontifex in æternum a Deo constitutus se ipsum pro nobis patri obtulit in ara crucis, et de summa cœlorum specula omnium actus et actuum intentiones jugiter speculatur, tandem unicuique redditurus secundum opera sua. Vices enim illius in terris gerendas suscepimus, adepti sumus gloriam nominis, honorem dignitatis, fructusque laborum spiritualium temporaliter possidemus, apostolis et apostolicis viris in ecclesiarum fastigiis succedentes, ut nostro ministerio peccati et mortis destruatur imperium, et in fide et profectu virtutum coalescens ædificium Christi crescat in templum sanctum in Domino. Et quidem episcoporum multus est numerus. Qui docendi et pascendi sollicitudinem et instantiam diligentiorem promisi-

mus in consecratione, et verbis quotidie profitemur, sed utinam fides pollicitationis de testimonio operis convalescat. Messis utique multa est, nec ad eam colligendam et congregandam in horreum Domini unus sufficeret aut pauci. Ex quo lege Divina cœpit agi populus Dei in Hebræorum dumtaxat gente consistens, judices oportuit multiplicari, et esse plures correptores vitiorum, et morum correctores: quia legislator solus tantæ multitudinis onera non poterat sustinere. Electi sunt itaque, mandante Domino, septuaginta seniores, et adducti ad ostium tabernaculi, quod præfigurabat ecclesiam. Acceperunt a Deo partem spiritus Moysi, per quem lex intelligitur, ut prophetarent, et populi examinarent et deciderent caussas: majoribus tamen reservatis, et referendis ad examen illius, cui totius legis erat credita dispensatio. Et si scripturas perscrutemur attentius, inveniemus hos Hebræorum præpositos exstitisse, quos ab exactoribus Pharaonis in Ægypto legimus flagellatos, adeo ut tædio affecti, et variis attriti suppliciis nomina sua coram Ægyptiis fœtere quererentur. Quia tamen patientiam habuerunt, et Moysi obtemperantes acquieverunt verbo Dei, hoc præeunte gratia per fidem et jugem laborum experientiam meruerunt, ut cum Moyse præficerentur populo, cujus salutem procuraverant: et qui studiose audierant, doctores ex discipulis redderentur.

Sed et in initio nascentis ecclesiæ, sicut beatus docet apostolus, *Christus cœlos adscendens, ut adimpleret omnia, quosdam quidem dedit apostolos, quosdam prophetas, alios evangelistas, alios pastores et magistros, ad instructionem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Neque enim omnia uni committenda erant officia, sed unumquodque membrum suo donandum erat officio, ita tamen ut caput,

in quo velut in arce et quodam capitolio virtutum omnes congeruntur sensus, et universis et singulis provideret, et ei vicissim omnia famularentur pro ratione suæ conditionis. Doctor gentium, qui gloriatur se non ab homine, neque per hominem evangelium didicisse, sed instructum esse a Christo, post annos quatuordecim adscendit Hierosolymam, et cum ecclesiarum principe de fide contulit, ne forte in vacuum curreret vel cucurrisset. Et ut plurimis patet exemplis, singula evangelii flumina ad mare, unde orta sunt, redeunt, ut iterum fluant. Siquidem fons Paradisi unus est, sed in plura rescinditur flumina, ut undique irriget terram.

Quis Romanam ecclesiam caput omnium ecclesiarum et fontem catholicæ doctrinæ ambigit esse? Quis claves regni cœlorum Petro traditas esse ignorat? Nonne in fide et doctrina Petri totius ecclesiæ structura consurgit, donec occurramus omnes Christo in virum perfectum, in unitate fidei, et agnitione filii Dei? Necesse quidem est multos esse qui plantent, multos qui irrigent, quoniam hoc exigit processus verbi, et dilatatio populorum, quum et antiquus populus, cui unum sufficiebat altare, plures ex necessitate magistros habuerit, nedum modo in concursu et affluentia gentium, quibus Libanus non sufficit ad succendendum, et animalia non modo Libani, sed nec totius Judææ sufficerent ad holocaustum. Sed quicumque sit qui rigat aut plantat, Deus nulli dat incrementum, nisi illi qui plantavit in fide Petri, et doctrinæ ipsius acquiescit. Sane ad eum maxima populi judicia referuntur, a Romano examinanda pontifice, et dispositi sub eo matris ecclesiæ magistratus, quatenus in partem sollicitudinis acciti sunt, creditam exercerent potestatem. Ut sacerdos, quod in plebe sibi commissa expedire non

potest, ad episcopum referat, qui negotia supra se ad archi-episcopum reducit aut ad primatem, a quibus quidquid maximum fuerit, Romano pontifici reservatur. Ordinem hunc Petrus docuit: hunc usque modo catholica servavit ecclesia, nec unquam, auctore Domino, quidquid moliatur iniquitas, subvertetur.

In regno autem Anglorum, quod sine dolore multo ad mentem reducere, aut sine lachrymis dicere non valemus, multum præsumitur adversus Petrum. Sedis apostolicæ, quantum in perversis potestatibus est, attentatur et periclitatur auctoritas, dum illi, quos necessitas pro compendio pœnitentiæ, vel remedio causæ, aut visitationis debito compellit ad dominum papam iter arripere, ab itinere suo præpediuntur, spoliantur, tractantur atrocius, et transfretare prohibentur, vel ab his qui occasiones quærunt ut faciant mala, coacti ideo illicita de præpediendis clericis et pœnitentibus præstiterunt sacramenta. Manus itaque violentas injicientes in clericos facto suo anathematis condemnationem incurrunt. Inde est, quod nos sanctæ Romanæ ecclesiæ auctoritate utentes, fraternitati vestræ apostolica auctoritate in virtute obedientiæ, in periculo ordinis vestri præcipiendo mandamus, quatenus de cætero hoc fieri inhibeatis, et eos qui in clericos manus violentas injiciunt, publice excommunicatos denuncietis, et per episcopatum vestrum denunciari faciatis, et conterminalibus coepiscopis vestris, ut hoc ipsum in episcopatibus faciant suis, domini papæ et nostra præcipiatis auctoritate.

Ad hæc eodem modo, et sub eadem interminatione præcipimus, ut his qui appellantes, aut pœnitentes, ad dominum papam vel ad nos tendentes, impediunt, aut redeuntes a Domino papa vel a nobis, denuncietis quoniam sententiam anathematis incurrunt: tam hi qui hoc faciunt in propria persona, quam regis officiales,

qui ad hoc facinus compellunt alios. Illos autem, qui coacti de transeuntibus impediendis juramenta illicita præstiterunt, ab hoc juramento absolvimus, ut a tanta iniquitate desistant postmodum, et de commisso pœnitentes discant potius Deo quam homini de cætero obedire. Si quis autem ecclesiæ suæ justitiam promovens, et apostolicæ sedi fidem servans, dispendia reformidat, meminerit, quoniam ecclesia virtutes, quam momentaneas opes longe tutius et utilius thesaurizat. Christus, qui ecclesiæ Romanæ præsidet, omnes adversarias cohibet potestates. Et qui potentes potenter puniet, omnem decrevit puniri inobedientiam. Non humiles tamen adducens in judicium, sed gloriosos terræ humiliat ecclesiæ ministerio, adversus quam nec portæ inferi prævalebunt.

Pudeat vos, dilectissimi, iniqua exercere judicia, ut juxta quod nobis insultant proceres regni, si pauper offendit in minimo, illico a nobis et officialibus nostris ab ecclesia excludatur; si dives committit crimina, non conveniatur vel verbo, ut in sic decernentes possit illud ethnicum retorqueri:

Et tantum miseris irasci numina possunt.

Providete vobis et ecclesiis vestris, ne si hanc injuriam Romanæ ecclesiæ ulterius dissimulaveritis, merito videamini adversus eam cum impiis conspirassse, et appellantium præclusisse vias. Nec de dispendio ejus vestrum quæratis compendium. Mementote potius, quomodo salvi facti sunt patres nostri, quomodo et quibus tribulationibus ecclesia creverit et dilatata sit: quas procellas evaserit navis Petri, quæ Christum habet vectorem. Qualiter ad coronam pervenerint, quorum fides ex tribulatione clarius elucescit. Sic Moyses meruit populi principatum: sic septuaginta judices assequuti gratiam prophetalem: sic David sublimatur in regem: sic apostoli constituti

sunt judices orbis. Sic omnium sanctorum turba processit, ut perpetuo verum sit, quia non coronatur, nisi qui legitime certaverit, et de deliciis sæcularis exilii nullus sit omnino transitus ad delicias regni. Tibi autem, frater Londoniensis, damus in mandatis et in virtute obedientiæ et in periculo ordinis vestri apostolica auctoritate præcipimus, quatinus præsentes literas aliis fratribus et coepiscopis nostris comprovincialibus adhibita celeritate et diligentia ostendas et quod in iis continetur districte observari facias. Vale!

EPISTOLA LXXV.—AD EOSDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis venerabilibus fratribus suis, universis Cantuariensis provinciæ Dei gratia episcopis, si tamen universi scribunt, salutem, et id agere quod nondum agunt.

FRATERNITATIS vestræ scriptum, quod tamen de prudentiæ vestræ communi consilio non facile credimus emanasse, nuper ex insperato suscepimus. Cujus continentia plus videtur habere mordacitatis, quam solatii: et utinam magis esset emissum de pietatis studio, de caritatis affectu, quam de obedientia voluntatis. Caritas enim non quærit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. Erat quippe de jure officii vestri, si veritatem habet evangelium, quod quidem habet, si recte agitis ejus officium, si fideliter ejus negotium geritis, cujus repræsentatis figuram, magis eum timere, qui potest animam et corpus mittere in gehennam, quam qui potest corpus occidere: magis Deo obedire quam hominibus, patri quam domino:

ejus exemplo, qui factus est patri obediens usque ad mortem. Mortuus itaque est ipse pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. Commoriamur ergo et nos ei, ponamus animas nostras pro liberanda ecclesia a jugo servitutis, et oppressione tribulantis, quam ipse fundavit, cujus comparavit libertatem sanguine proprio, ne si secus egerimus, merito comprehendat nos illud evangelicum: *Qui amat animam suam plusquam me, non est me dignus.* Optime nosse debueratis, quoniam si justum est, quod præcipit imperator, ejus debetis exequi voluntatem; si vero contrarium, respondere: *Quoniam oportet nos magis obedire Deo, quam hominibus.* Unum vobis dico, ut salva pace vestra loquar, multo tempore silui, exspectans si forte inspiraret Dominus vobis, ut resumeretis vires, qui conversi estis retrorsum in die belli. Si forte saltem aliquis ex omnibus vobis adscenderet ex adverso, et opponeret se murum pro domo Israel, simularet saltem inire certamen contra eos, qui non cessant quotidie exprobrare agmini Domini. Exspectavi, non est qui adscendat. Sustinui, non est qui se opponat: silui, non est qui loquatur: dissimulavi ego, non est qui vel simulatione certet. Reposita est mihi de reliquo querelæ actio, ut merito clamare habeam: *Exurge, Deus, judica caussam meam.* Vindica sanguinem ecclesiæ, quæ eviscerata est, quæ facta est oppressione exanimis. Superbia enim eorum, qui oderunt ejus libertatem, adscendit semper, nec est de cætero qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Utinam fratres dilectissimi, is esset nobis affectus in defensionem libertatis ecclesiæ, qui paret et propinatur nobis in ejus confusionem literis vestris, ut credimus, minus legitime appellatoriis. Verum

fundata est ipsa supra firmam Petram, nec est qui eam possit evellere, etsi concutere. Ut quid ergo quæritis me confundere? Immo vos ipso in me: immo et me vobiscum; hominem qui suscepi omne in me periculum, sustinui tot opprobria, toleravi tot injurias, expertus sum etiam proscriptionem pro omnibus vobis. Expediebat quidem unum affligi pro ecclesia ista, ut vel sic excutiatur a servitute. Discutite mente simplici caussam istam, examinate negotium, diligenter attendite quis ejus debeat esse finis, ut deducta majestate imperii, postposita penitus personarum acceptione, quarum Deus acceptor non est, faciat ipse vobis intelligere, quid est quod egeritis, quidque quod intenditis agere. Auferat ipse Deus velamen de cordibus vestris, ut cognoscatis quid agere debeatis. Dicat ex omnibus vobis qui noverit, si unquam post meam promotionem alicujus vestrum tuli bovem aut asinum, si alicujus pecuniam, si alicujus caussam inique judicavi, si alicujus vestrum dispendio comparavi mihi compendium: reddo quadruplum. Si vero non est quod offenderim, ut quid me solum derelinquitis in caussa Dei? Quare vos ipsos vobis ipsis opponere curatis in caussa ista, qua nulla specialior est ecclesiæ?

Nolite, fratres, nolite vos ipsos et ecclesiam Dei, quantum in vobis est, confundere, sed convertimini ad me, et salvi eritis. Dominus enim dicit: *Nolo mortem peccatoris, quantum ut convertatur, et vivat.* State mecum viriliter in prælio, apprehendite arma et scutum, et exurgite mihi in adjutorium. Accingimini gladio verbi Dei potentissimi, ut simul omnes fortius et validi valeamus una resistere pro officii nostri debito adversum malignantes, adversum operantes iniquitatem, adversum eos qui quærunt tollere

animam ecclesiæ, quæ est libertas, sine qua nec viget ecclesia, nec valet adversum eos, qui quærunt hæreditate sanctuarium Dei possidere.

Festinemus ergo simul omnes id agere, ne ira Dei descendat super nos, tamquam super negligentes pastores et desides. Ne reputemur canes muti, non valentes latrare. Ne exprobretur nobis a transeuntibus: *A senioribus Babylonis egressa est iniquitas.* Revera si me audieritis, scitote quoniam Dominus erit vobiscum, et cum omnibus vobis in cunctis viis vestris ad faciendam pacem, et defendendam ecclesiæ libertatem. Alioquin judicet Deus inter me et vos, et ecclesiæ confusionem requirat de manibus vestris. Quoniam velit nolit mundus, necesse est ipsam stare firmiter in verbo Domini, in quo fundata est, donec veniat hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad patrem. Judicabit Deus de eo, quod reliquistis me solum in certamine, nec est qui velit mecum adscendere ad pugnam ex omnibus caris meis. Solum adeo, ut cogitet quilibet vestrum vel dicat: *Væ soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se.* Sed reposita est mihi hæc spes mea in sinu meo, quoniam solus non est, cum quo Dominus est, qui quum ceciderit, non collidetur: supponit enim ipse Dominus manum suam.

Ut itaque veniamus ad rem, dicite fratres mei, exciditne a vestra memoria, quid ageretur mecum, et cum ecclesia Dei, dum adhuc essem in Anglia? Quid in exitu meo, quid post exitum, quid etiam agatur diebus istis. Quid maxime apud Northamtonam, quum iterum judicaretur Christus in persona mea ante tribunal præsidis: quum arctaretur Cantuariensis ob injurias sibi et ecclesiæ Dei passim illatas, et sine delectu, Romanam audientiam appellare, et bona sua, quæ male dicimus sua, quum sint bona pauperum,

patrimonium crucifixi, quæ potius ei sunt commendata, quam donata, sub Dei ponere protectione et ecclesiæ Romanæ. Quis unquam, etsi aliquando injuste proscriptum divina declaravit clementia, vidit, audivit Cantuariensem judicari, condemnari, cogi ad fidejussionem in curia regis, a suis præcipue suffraganeis? Ubi est inventa ista juris vel canonum auctoritas adversa, immo perversitas? Ut quid enormitas ista non parit vobis erubescentiam, erubescentia non immittit confusionem, confusio non elicit pœnitentiam, pœnitentia non excutit satisfactionem coram Deo et hominibus? Ob tot quidem et tantas Deo et ecclesiæ ejus illatas injurias in me, et mihi propter Deum, quas sustinere non debui salva conscientia mea, nec sine discrimine vitæ meæ potui emendare, nec dissimulare sine animæ periculo, elegi potius declinare ad tempus, ut habitarem salubrius in domo Domini, quam in tabernaculis peccatorum, donec completa esset iniquitas, revelarentur corda iniquorum, et manifestarentur cogitationes cordium. Ita tot injuriarum illatio fuit caussa appellationis meæ. Hæc fuit occasio recessus mei, quem dicitis inopinatum, qui magis secundum ea quæ proponebantur adversum me, et quæ agebantur mecum, si veritatem loquimini qui novistis, debuisset fuisse inopinatus, ne impediretur præscitus. Sed Domino vertente casus adversos in melius, prospectum est domini nostri regis honori et suorum, ne quid fieret in me in ipsius ignominiam, et generationis suæ. Melius etiam consultum est his, qui suspirabant in necem meam, qui sitiebant meum sanguinem, et qui adspirabant ad fastigium ecclesiæ Cantuariensis, ut vulgo dicitur et creditur, in nostram perniciem, utinam minus ambitiose, quam avide. Appellavimus, et appellati sumus, rebus ecclesiæ Cantuariensis, nostrisque, et nostrorum, sicut

juris exigit ratio, in tuto manentibus, nostram prosequuti sumus appellationem.

Si nobis discedentibus, et in discessu nostro turbata sunt, prout dicitis, sibi imputet qui caussam dedit, qui hoc procuravit. Facientis procul dubio culpa hæc est, non recedentis: persequentis, non declinantis injurias. Damnum enim dedisse videtur, qui caussam damni dedit. Quid plura? Præsentavimus nos curiæ, nostras et ecclesiæ exposuimus injurias, adventus nostri caussam et appellationis exposuimus: non adfuit qui nobis responderet vel in aliquo. Expectavimus, nec venit qui nobis aliquid objiceret. Nulla adversum nos reportata sententia, antequam veniretur ad regem: nobis adhuc de more exspectantibus in curia, si forte nobis aliquid opponeretur, ad nostros accessum est officiales, interdictum est eis, ne in aliquo super temporalibus nobis obedirent, ne nobis vel nostris quidquam ministraretur ab ipsis contra mandatum regis et conscientiam; te, frater Londoniensis, cum Ricardo de Ivelcester, et Eboracensi, sicut dicitur, dictante sententiam. Festinatum est inde ad dominum regem: viderit ipse, in caput ejus convertatur, qui hoc dedit consilium. Sine judicio, sine ratione, post appellationem, nobis etiam adhuc in curia morantibus, spoliata est ecclesia, spoliati sumus et nos cum nostris, proscripti et ipsi clerici cum laicis, viri cum mulieribus, mulieres cum infantulis in cunabulis. Addicta sunt fisco bona ecclesiæ, patrimonium crucifixi: pars pecuniæ conversa in usus regios, pars in tuos, frater Londoniensis, si vera sunt quæ audivimus, et tuæ ecclesiæ. Quam, si ita est, exigimus a te, præcipientes tibi in virtute obedientiæ, quatenus infra quadraginta dies post istarum susceptionem literarum, quidquid inde tulisti, vel in usus ecclesiæ tuæ conversum est, remota omni occa-

facta electio dolorem et amaritudinem impressit animi, eatenus ut ob hoc machinetur et velit turbari omnia, indulgeat ei Dominus et nos, eo quod culpam suam minime taceat, suamque animi indignationem in conspectu omnium publice confiteri non erubescat.

Dicitis me de exili sublimatum ab ipso in gloriam. Non sum revera

———atavis editus regibus.

Malo tamen is esse, in quo faciat sibi genus animi nobilitas quam in quo nobilitas generis degeneret. Forte natus sum paupere tugurio? Sed cooperante divina clementia, quæ novit facere misericordiam cum servis suis, quæ eligit humile ut confundat fortia, in exilitate mea, antequam accederem ad ejus obsequium, satis copiose, satis abundanter, satis honorifice, sicut ipsi novistis, prout quis abundantius inter vicinos meos et notos, cujuscumque conditionis fuerint, conversatus sum. Et David, de post fœtantes assumptus, constitutus est ut regeret populum Dei, cui aucta est fortitudo et gloria, quoniam ambulavit in viis Domini. Petrus vero de arte piscaria electus, factus est ecclesiæ princeps, qui sanguine suo meruit pro nomine Christi in cælis habere coronam, et in terris nomen et gloriam. Utinam et nos similiter faciamus. Successores enim Petri sumus, non Augusti. Novit Dominus, quo intuitu nos ipse desideraverit sublimari. Respondeat ei sua intentio, et nos respondebimus ei pro officii nostri debito, fidelius per misericordiam Dei in severitate, quam qui blandiuntur ei in mendaciis. Meliora enim sunt verbera amici, quam fraudulenta oscula inimici.

Impingitis nobis ingratitudinis notam per quandam insinuationem: credimus, quia nullum peccatum criminale est quod importet infamiam, nisi processerit ex animo. Unde si quis homicidium invitus com-

miserit, etsi homicida dicatur et sit, non tamen homicidii reatum incurrit. Sic dicimus: etsi domino nostro regi obsequium debeamus jure Domini, si teneamur ad reverentiam præstandam jure regio, si dominum sustinuimus, si filium paterno affectu convenimus, si in conventum, non auditi et dolentes, necessitate officii censuram severitatis exercemus, plus credimus nos pro ipso facere et cum ipso, quam contra ipsum: plus ex eo promereri gratiam, quam ingratitudinis notam vel pœnam. Sæpissime certe beneficium confertur invito. Unde commodius ejus prospicitur indemnitati, qui etsi non alias; urgente necessitate revocatur a perpetratione delicti. Præterea defendit nos ab ingratitudinis nota pater noster et patronus, qui est ipse Christus. Jure paterno tenemur ad ejus obedientiam, qua non observata puniemur justa exhæreditationis pœna. Potest enim pater exhæreditare filium ex justa caussa. Ipse enim dicit: *Si non annunciaveris impio iniquitatem suam, et moriatur in delicto suo, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Ergo si delinquentem non convenimus, si non audientem non corripimus, si pertinacem non coercemus, committimus in mandatum, et tanquam inobedientiæ rei jure exhæreditamur. Jure patronatus, quia ejus sumus liberi; quoniam, quum essemus servi peccati, facti sumus liberi justitiæ per ejus gratiam, obligamur ei ad reverentiam et obsequium. Unde quoniam nemini, nisi salva ejus fide, tenemur obnoxii, si sit contra eum in dispendium ecclesiæ pertinaciter, merito, si non punimus commissum pro ea parte sollicitudinis, in quam vocati sumus, collatum revocabit a nobis ob ingratitudinem ipse solus beneficium, ex quo vere apparebimus ingrati.

Proponitis nobis periculum ecclesiæ Romanæ, jacturam temporalium. Periculum quidem nostrum

et nostrorum, nec fit mentio de periculo animarum. Intentatis etiam comminatorium de recessu domini regis, quod absit, a fidelitate et devotione Romanæ ecclesiæ. Absit, inquam, ut unquam domini nostri regis devotio et fides ob temporale commodum vel incommodum a fidelitate et devotione discedat ecclesiæ. Quod quidem criminale et damnabile esset in privato, nedum in principe, qui multos secum trahit post se. Absit etiam, quod quis ejus fidelis hæc unquam cogitare debeat, nedum dicere supinus aliquis, nedum episcopus. Videat itaque discretio vestra, ne oris vestri verba inficiant aliquem, vel plures, in animæ suæ dispendium et damnationem, ad instar calicis aurei, qui dicitur Babylonis, interius et exterius veneno illiniti, de quo cum quis biberit, non timeat venenum, cum viderit aurum, et sic in publicum veniat vestri operis effectus. Ille enim, qui non fallitur, opus furtivum producit in lucem, et machinationes denudat iniquas. In tribulatione quidem et sanguinis effusione consuevit ecclesia crescere et multiplicari. Proprium enim est ecclesiæ, ut tunc vincat quum læditur, tunc intelligat quum arguitur, tunc obtineat quum deseritur. Nolite ergo, fratres, super ipsam flere, sed super vos ipsos, qui facitis vobis nomen, sed non grande ex hoc facto et dicto in ore hominum; qui provocatis in vos Dei odium et universorum; qui paratis innocenti laqueum; qui cuditis novas et ingeniosas rationes in subversionem libertatis ecclesiæ. Fratres, per misericordiam Dei in vanum laboratis. Stabit enim ipsa ecclesia, etsi sæpius concussa, in ea fortitudine et firmitate, in qua firmiter fundata est, donec veniat generale dissidium, donec filius ille perditionis surgat, quem non credimus de partibus occidentalibus adscensurum, nisi perverse mutatus fuerit ordo rerum, et series scriptu-

rarum. Si vero de temporalibus agatur, plus timere debemus animæ periculum, quam temporalium. Scriptura vero dicit: *Quid prodest homini totum mundum lucrari, anima vero suæ sustinere dispendium?* Periculum itaque nostrum et nostrorum penitus abjicimus. Non enim timendus est ille, qui corpus perdit, sed qui corpus et animam.

Arguitis nos super suspensione venerabilis fratris nostri Saresberiensis episcopi, et excommunicatione Joannis illius schismatici ex-decani, prius, ut dicitis, inflicta pœnaliter, quam de cognitione processa legitime, quam de ordine judiciorum canonice prodita. Respondemus, quoniam utrumque istorum notavit justa pœnæ sententia, illum suspensionis, excommunicationis istum. Si perfecte tenetis negocii seriem, si recte attenditis judiciorum ordinem, non erit, ut credimus, hæc vestra sententia. Hoc quidem habet auctoritas, quæ vos latere non debet, quoniam in manifestis et notoriis non desideratur ista cognitio. Perpendite diligentius, quid actum sit a Saresberiensi super decanatu post domini papæ prohibitionem et nostram, sub excommunicatione factam, et tunc rectius intelligetis, si de manifesta inobedientia suspensio recte sequitur. Unde beatus Clemens: *Si prælatis suis non obedierint cujuscumque ordinis universi, omnesque principes tam inferioris quam superioris ordinis, atque reliqui populi, non solum infames, sed etiam extorres a regno Dei, et consortio fidelium, et a liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alieni erunt.*

De Joanne de Oxeneford dicimus, quia diversis modis excommunicantur diversi: alii lege eos denunciante excommunicatos, alii sententia notati, alii communicatione et participatione excommunicatorum. Illum vero, quoniam incidit in hæresim dam-

natam communicando schismaticis, et domini papæ excommunicatis, reatumque et maculam excommunicationis in se contraxit, quæ pestis more lepræ inficit et intingit, consimilique pœna facientes et consentientes confundit, et quoniam contra domini papæ mandatum expressum, et nostrum sub anathemate, decanatum Saresberiensem excommunicatus usurpavit, denunciavimus et excommunicavimus, et excommunicatum firmiter tenemus. Et quod de eo factum est in decanatu, et super decanatu, cassavimus, et cassatum tenemus, sicut et dominus papa jam ipsemet cassavit auctoritate octavæ synodi, cujus hæc est sententia: *Si quis palam vel absconse cum excommunicato loquutus fuerit, aut junctus communione, statim in se contrahit excommunicationis pœnam.* Et concilium Carthaginiense dicit: *Qui communicaverit cum excommunicato, si clericus est, deponatur.* Videat ergo discretio vestra, ne quis vestrum cum eo communicaverit. Calixtus enim papa dicit: *Excommunicatos quosque a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem justam, nec cum eis in oratione, aut in cibo aut potu, aut osculo communicet, aut* Ave *eis dicat. Quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverint, juxta apostolorum institutionem simili excommunicationi et ipsi subjacebunt.* Hic est ordo canonicus, non canonibus, ut credimus, incognitus, sed auctoritate canonum fultus.

Et ne miremini, si quandoque condemnatur absens, legite Paulum, qui absens publice fornicantem cum noverca sua non convictum testibus, non confessum, etiam absentem, cujus crimen omnes sciebant, et non arguebant, sicut nos istius, quem non de jure defendit regia potestas, ejecit a cœtu fidelium, et judicavit

eum tradi Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, sicut et nos istum. Cæterum quoniam hoc tempore in partibus illis multa hujusmodi, et satis gravia, in absentia nostra fiunt enormia, quæ de cætero, licet absentes corpore, præsentes tamen auctoritate, salva animi nostri conscientia præterire nec debemus, nec possumus incorrecta, tibi frater Londoniensis, qui nosse debueras illud Gregorii septimi: *Si quis episcopus fornicationi presbyterorum aut diaconorum, vel crimini incestus, in sua parochia, pretio, precibusve, sive gratia interveniente consenserit, vel commissum auctoritate sui officii non impugnaverit, a suo suspendatur officio;* illudque Leonis: *Si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis jus ulterius non habebunt, nec ulli unquam sacramento intererunt, quod immerito præstiterunt:* quoniam in istorum sententiam canonum, sicut pro certo audivimus, deliquisti dupliciter, mandamus tibi, et in virtute obedientiæ mandando injungimus, quatenus, si ita est, infra tres menses post istarum susceptionem literarum, venerabilium fratrum vestrorum coepiscoporum consilio de tanto excessu sic studeas te offerre correctioni et satisfactioni, ne cæteri tuo exemplo in consimile delictum incidant, et nos pro negligentia tua debeamus tibi severius mandatum proponere.

Opponitis nobis contra metum gravaminum non remedium per appellationem, sed impedimentum, quo minus, sicut intelligimus, exerceamus adversum malefactores, et invasores bonorum ecclesiasticorum, disciplinæ censuram ecclesiasticæ; ne in dominum nostrum regem, vel terram suam, in personas vestras et ecclesias, aliquid statuamus eo ordine, quo progressi sumus contra Saresberiensem, sicut dicitis, et

ejus decanum. Absit a nobis, ut aliquid in eum vel terram suam, vel in vos et ecclesias vestras inordinate statuerimus vel statuamus. Sed quid est, si eo delinquitis modo, vel consimili, quo jam deliquit Saresberiensis, numquid hac appellatione potestis suspendere auctoritatem nostram, ne in vos vel ecclesias vestras severitatis disciplinam exerceamus, si delicti enormitas hoc exiget? Advertite diligentius, si hæc legitima appellatio, et quæ sit hæc appellationis forma. Scimus quoniam omnis appellans aut suo nomine appellat, aut alieno. Si suo, aut a gravamine quod ei infertur, vel quod timet sibi inferri. Certum tenemus, quod nullum vobis gravamen, Deo gratias, a nobis illatum est, unde debeatis ad appellationis confugere remedium. Nec credimus vos ad præsens habere caussam adversum nos aliquam, quæ specialiter vestra sit. Si contra metum gravaminum, ne quid de cætero statuam in vos vel ecclesias vestras, videte si sit iste metus qui debeat cadere in homines constantissimos, si hæc sit appellatio quæ debeat suspendere omnem auctoritatem et potestatem nostram, quam habemus in vos et ecclesias vestras. Creditur vero a sapientibus, credimus et nos eam nullius esse momenti, tum quia formam appellationis habere non videtur, tum quia rationi consentanea non est, immo totius juris penitus auxilio destituta.

Si alieno appellastis nomine, aut domini regis, aut alterius. Si non alterius, domini regis. Si domini regis, certe nosse debuerat discretio vestra, quoniam introductæ sunt appellationes ad propulsandam injuriam, non ad inferendam: ad sublevandos oppressos, non ad amplius opprimendos. Unde si quis non confidentia justæ caussæ, sed causa afferendæ moræ, ne contra eum feratur sententia, appellaverit, hujusmodi appellationem non esse recipiendam. Quis

enim erit ecclesiæ status, si subversa ejus libertate, si rebus ejus occupatis ac detentis, episcopis a propria sede expulsis, vel non pacifice cum omni securitate omniumque ablatorum restitutione admissis, raptores, occupatores, invasores, ne coerceantur, libere appellaverint, et se defenderint per appellationem? Quæ erit ista ecclesiæ destructio? Videte quid agatis, quidque dicatis. Nonne vicarii Christi estis, nonne vices ejus in terra geritis, nonne vestrum est convenire, corripere, coercere malefactores, ut vel sic desistant ecclesiam Dei persequi? Ut quid non nimis est, si ipsi sævierint in ecclesiam, nisi et nos pro eis vobis ipsis et ecclesiæ in perniciem opponatis? Quis unquam audivit hæc mirabilia? Et audietur et prædicabitur in omni populo et gente, suffraganeos Cantuariensis ecclesiæ, qui cum metropolitano suo ob defensionem ecclesiæ, ejusque libertatis, haberent vivere et mori, omniaque sustinere dispendia, velle ad mandatum regium, quantum in ipsis est, suspendere potestatem ipsius et auctoritatem, ne severitatis disciplinam exerceat in delinquentes adversus ecclesiam. Unum certe scio: duorum personam simul gerere non recte potestis, appellantium et appellatorum. Vos estis qui appellastis, vos estis adversum quos appellatur. Nonne una est ecclesia, et vos de corpore ejus estis? En certamen satis legitimum satis Canonicum, ut qui membra sunt ecclesiæ, ineant certamen cum capite suo, quod est Christus. Timeo fratres, ne, quod absit, dicatur de vobis: *Isti sunt sacerdotes, qui dixerunt, ubi est Dominus? Et tenentes legem nescierunt eam.* Præterea discretionem vestram latere non credimus, quoniam non solent audiri appellantes, nisi quorum interest, aut quibus mandatum est, aut qui negotium gerunt alienum. Interestne vestra, ut non coerce-

antur delinquentes adversus ecclesiam? Absit. Immo certe contrarium. Si vero qui subvertit ecclesiæ libertatem, qui bona ipsius invadit et occupat, ac in suos convertit usus, in sui defensionem minime super hoc auditur appellans, et multo minus pro eo appellantes. Ergo nec domino regi suffragatur a vobis pro ipso edita, nec videtur vobis prodesse pro ipso appellatio emissa. Unde si in hoc casu appellare non potest, nec mandare, sic nec vos super hoc ab ipso mandatum suscipere. Adjicimus etiam vos in parte ista nullatenus ejus gerere posse negotium. Nemo enim episcoporum alterius contra se negotium gerere potest, maxime in oppressione ecclesiæ, cujus ipse defensor est: et præsertim quum generaliter læditur ecclesiæ conditio. Ergo si nec vestra interest appellare, nec super hoc mandatum valetis suscipere, nec alienum gerere negotium, nec auditur appellatio vestra, nec de jure tenetur.

Est-ne igitur ista devotio, et consolatio vestra, fraternæ caritatis affectus metropolitano vestro, pro vobis omnibus exulanti, a fraternitate vestra exhibitus? Indulgeat vobis Deus hanc inclementiam. An ignoratis, fratres, quod chaos magnum in fraudem legis et canonum inter nos et vos firmatum sit, ut non possit aliquis de vestris sine discrimine capitis, vel captionis, vel truncationis membrorum, ad nos transire, etsi de nostris aliqui liberius possent, si vellent ad vos transmeare? Et idcirco miramur, quem ordinem exigitis, ubi nullus ordo circa nos, vel circa ecclesias vel ecclesiasticas personas, sed horror, qui utinam sempiternus non sit, et injuriæ observantur? quum spoliati simus, et nostri. Quorum quidam, tam clerici quam laici, capti redempti sunt post appellationem nostram factam apud Northamtonam, et vestram adversum nos. Quum etiam post istam, quam

dicitis, appellationem edictum generale sit propositum, sicut dicitur, ut nemo de nostris inventus sit in terra Anglicana, qui non capiatur: nemo vestrum vel aliorum amicorum nostrorum literas nostras vel nuncios audeat suscipere. Et hæc reverentia appellationi debita, exhibita, et observata, infra cujus tempus, si justa est, nil innovari oportet: vos ipsi videritis. Quo ergo jure, quo ordine desideratis a nobis literas vestras et nuncios benigne suscipi et audiri? Non hoc ideo dicimus, quidquid nobiscum agatur et cum nostris, ut quidquam circa personam domini regis vel terram suam, circa personas et ecclesias vestras unquam inordinate fecerimus, vel per Dei misericordiam facturi simus.

Credebamus quidem, si recte intelligitis, si cupitis utiliter ecclesiæ subvenire, de nimis ordinata et longa patientia magis a vobis culpari, quam de severitatis mora commendari. Mora enim trahit ad se periculum: quia nimis ordinata patientia plus habet remissionis quam commendationis, plus vitii quam virtutis. Et inde est, quod breviter vobis dicimus et affirmamus constanter, dominum nostrum regem nullatenus fore injuste gravatum, si adversus eum, a domino papa et a nobis ipsis legitime literis et nuntiis ac sæpissime conventum, satisfacere cum possit nolentem, severitatis censura processerit. Non enim injuste gravatur, quem jus punit legitime. Et ut omnia brevissimo fine concludam, certum tenete, quoniam raptores, invasores, occupatores bonorum ecclesiæ, ejusque libertatis subversores nec tuetur juris auctoritas, nec appellatio defendit. Præterea fratres, si cupitis ei prodesse, prout justum est, quod et nos cupimus, novit Deus qui scrutator est cordium, procurate ei subvenire illo modo, quo non offendatis in Deum, non in ecclesiam, non in ordinem vestrum. Quo

etiam expeditius et salubrius animæ suæ periculum, quod jam in foribus est, valeat evadere. Hæc idcirco diximus, si inspirante ei divina clementia, de consilio vestro satisfecerit ecclesiæ, gaudebit ipsa de filii sui reversione, et cum gratiarum actione et devotione multiplici parata fuit, et est semper eum suscipere: gaudebimus et nos.

Judicium vero vestrum, quo dicitis eum satisfacere volentem, paratum etiam satisdare, si super aliquo de libertatibus ecclesiæ inter ipsum et nos, sicut dicitis, orta est contentio, quod quidem satis miramur, si alicui vestrum hoc est in dubium, quum toti fere mundo sit notum, quoniam non est consentaneum rationi, immo penitus juri contrarium, si non suscipimus, immo quia non suscipimus, in quo delinquimus? Estne caussa ista sufficiens, estne peremptoria, quo minus sæpissime et canonice conventus, non satisfaciens, injurias superaddens injuriis, severitate divina coerceatur? Absit. Scimus enim vos nulla ratione in hac caussa judicis officio inter ipsum et nos fungi posse. Tum quia adversarii ejus estis, et esse debetis in ea ob defensionem libertatis ecclesiæ, cujus partis defendendæ, officii vestri necessitate, cura vobis commissa est, et sollicitudo credita: quam si negligenter omittitis, si periculose dissimulatis, vos ipsi videritis. Tum quia non legimus superiores ab inferioribus, metropolitanos maxime a suis suffraganeis, judicari posse. Tum quia nobis et ecclesiæ quidam vestrum suspecti sunt: utinam non omnes: diversis rationibus, quas in præsenti tacemus.

Audiat itaque dominus meus postulationem fidelis sui, consilium episcopi, patris exhortationem, ut beneficiat ei Deus, et augeat dies ejus, et annos filiorum ipsius in tempora longa. Permittat ecclesiam suam frui pace et libertate sub ipso, tanquam sub

rege Christianissimo, ecclesiam Romanam uti jure et libertate in terra sua, quam habere debet, et habet in cæteris regnis. Restituat Cantuariensi ecclesiæ et nobis jura sua et libertates, et omnia ablata cum pace et securitate nostra, ut libere et quiete possimus Deo militare sub ipso, et ipse debeat obsequio nostro uti, prout ei placuerit, salvo honore Dei et ecclesiæ Romanæ, et ordine nostro. Istæ sunt dignitates regiæ, leges optimæ, quas petere debet rex Christianissimus et observare: quibus gaudere debet, et sub ipso florere ecclesia. Istæ sunt leges obtemperantes legi divinæ, non derogantes, quas qui non observaverit, inimicus Dei constituitur. *Lex enim Domini immaculata, convertens animas.* De legibus enim suis dicit Dominus: *Leges meas custodite.* Et propheta: *Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent caussæ humilium populi Dei.* Non erubescat ergo dominus meus redire ad cor, humiliari in cordis contritione et humilitatis mansuetudine coram Domino, satisfacere ei et ecclesiæ ipsius de illatis injuriis. Cor enim contritum et humiliatum Deus non despicit, sed amplectitur sincerius. Sicut et sanctus David, qui quum peccasset, humiliavit se coram Domino, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Sic et rex Ninivæ et civitas tota, quum interminata esset subversionis severitas, quoniam in cinere et cilicio humiliavit se Domino, mutata sententia meruit ultionis censuram contritione cordis et lacrymarum compunctione redimere.

Non hæc, fratres, vobis scribimus, ut facies vestras confundamus, sed ut lectis literis nostris et intellectis valeatis et velitis officii vestri necessitates fortius et validius exercere. Opto vos de cætero semper melius

agere, ut sit vobis pax celerior, et amplior libertas ecclesiæ. Orate pro nobis, ut non deficiat in tribulatione ista fides nostra, sed et secure possimus dicere cum apostolo: *Quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque aliqua creatura poterit nos separare a caritate Dei, quæ subjecit nos tribulationi, donec veniat qui venturus est, qui faciet nobiscum misericordiam suam, et ducet nos in terram promissionis, terram fluentem lacte et melle, quam non dabit nisi diligentibus se.* Valete omnes semper in Domino, et instantius oret, petimus, pro nobis tota Anglicana ecclesia.

EPISTOLA LXXVI.—AD OMNES EPISCOPOS ANGLIÆ.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et sedis apostolicæ legatus, venerabilibus fratribus et amicis in Christo carissimis, omnibus episcopis per Angliam et Walliam constitutis, salutem, et in his quæ Dei sunt, felici perseverare proposito.

Ad nos iterato perlatum est verbum absconditum, et seculis omnibus abscondendum, scilicet quod nobiscum de pace cum domino nostro rege tractatur, et in injuriam sanctæ Cantuariensis ecclesiæ et nostram suadetur ei, ut per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archi-episcopi filium suum faciat coronari. Nos quidem ex conscientia nostra ad reformationem pacis in Domino nos semper obtulimus, parati etiam nunc domino regi et filio suo debitum honorem et reverentiam in Christo per omnia exhibere: et si domino regi placuerit, pro debito officii nostri inungere et coronare in regem, sicut antecessor noster

ipsum dominum nostrum, cujus incolumitatem Deus ad honorem suum et utilitatem cleri et populi in omni prosperitate per longa tempora tueatur, dignoscitur consecrasse. Unde major et evidentior injuria matri nostræ Cantuariensi ecclesiæ irrogaretur et nobis, si hoc alius cujuscumque instinctu usurpare præsumeret. Prohibet hoc auctoritate, qua cunctis præeminet, summus pontifex, sicut ex literis ejus, quas vobis mittimus, potestis advertere, et ei qui hoc attentare præsumpserit, si quis tamen est, periculum honoris, officii, et beneficii patenter imminere denunciat. Nos etiam ipsius auctoritate freti universitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis et beneficii sub anathemate præcipiendo mandamus, ut hoc nullus vestrum attentet, nec attentanti assistat, sed apostolica auctoritate quilibet vestrum exquisita diligentius opportunitate inhibeat præsumptori, ne hoc usurpet, et a communione illius abstineat. Valete semper dilectissimi fratres in Christo.

EPISTOLA LXXVII.—AD FILIOS ECCLESIÆ PER CANTIAM CONSTITUTOS. CHARTA DE LIBERTATIBUS ECCLESIÆ.

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, omnibus sanctæ matris ecclesiæ fidelibus per parochiam nostram Cantiæ constitutis, salutem.

Quum ecclesiarum jura nostræ jurisdictioni subditarum sollicite debeamus conservare, eademque minuere præsumentes festina et digna animadversione punire, majori tamen vigilantia ecclesiam Cantuariensem, cui nos divina præfecit misericordia, ejusdemque libertates ac dignitates, ab antiquo ei jure

competentes, integras et illæsas nos convenit conservare. Unde universitati vestræ, clericis tamen specialius, auctoritate qua fungimur inhibemus, ne quis ullum ex parochianis suis vel alium quemlibet, qui in cœmeterio Cantuariensis ecclesiæ se sepeliri petierint, vel amici sui pro eo, impedire præsumat. Clericus etiam, in cujus parochia defunctus erit, usque ad ecclesiam corpus defuncti comitetur. Quod si noluerit, monachi libere defuncti corpus ad ecclesiam obsequiis rite peractis deferant et sepeliant. Porro eadem quoque auctoritate inhibitum esse sancimus, quod si quis in prædicta ecclesia vel infra ambitum murorum, ecclesiam et curiam nostram et monachorum, cui gentium homicidium vel furtum fecerit, sanguinem fuderit, personam quemlibet dicto vel facto injuriaverit, vel alicui illicitum commiserit, ne quis archidiaconus, decanus, vel præpositus, ullave justitia ecclesiastica seu secularis se intromittere præsumat. Soli enim personæ archiepiscopi et monachis ecclesiæ nostræ correctionem et satisfactionem delictorum in memoratis locis contingentium reservanda esse constituimus. Quod si quis hanc nostram constitutionem infringere præsumpserit, vel veniæ contravenire attentaverit, Dei Omnipotentis indignationem et nostram proculdubio se noverit incursurum!

EPISTOLA LXXVIII.—AD OMNES QUI CON. D. PAPAM JURAVERUNT.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus omnibus in Anglia constitutis, qui contra dominum papam Alexandrum juraverunt.

SCIATIS, carissimi, quod ex multa tribulatione et angustia cordis scripsimus, non quidem ut vos con-

tristemus, sed ut intelligatis, quantam caritatem habeamus abundantius in vobis. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Christi Jesu. Unde cognitis, quæ tam corporis proxime, quam animæ vestræ periculo, et ad ipsius quidem Dei injuriam vestris inaudita temporibus gesta sunt, non modicum contristamur, et confundimur propter vos. Patet siquidem fama vulgante, qualiter dominum papam, qui ipsius Christi imaginem gerit, et me pariter, qui licet indignus, pater tamen et episcopus animarum vestrarum sum constitutus, abjuraveritis. Hoc enim præ cæteris, quæ in exemplum justi judicii Dei jam pluribus annis sustinuimus, nobis ad incredibile pressuræ nostræ augmentum accessit. Illud quippe tam detestabile, tam flagitiosum juramentum, quantum jam generat scandalum mundo, offensam Deo, vobis culpam, nobis afflictionem! Præpositos siquidem a Deo abjurare, ipsius qui præpositos constituit injuria est, et non nostra, qui præficimur, sed potius ejus, qui præfecit, inhonoratur potestas, et evacuatur obedientia. Quod profecto vitium, vobis confidenter dico, sed lachrymabiliter propter vos, idololatriæ par et simile est, ut ait propheta: *Quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle adquiescere.* Unde et statuto veteris legis tales tanquam veri idololatræ corporalis mortis reportabant sententiam. Vos autem fecisse videmini, quod deterius est, qui non solum repugnatis, sed etiam repugnaturos vos juramento firmatis. Illud denique quale est, oves pastores abjicere? Profecto qui pastores suos deserunt, jam lupus invasit. Et nisi pastor, quem abjuraverunt, nunc protegat, depascet eas in finem: multa scripturarum testimonia et sanctorum exempla in vestri detestationem delicti possent induci.

Verum tanti excessus enormitas etiam extremæ intelligentiæ hominibus claret. Si tamen non spontanei, sed inviti accessistis, in parte quidem excusatur peccatum, sed non excusatur omnino. Satius enim fuisset corpus ipsum perdere, quam juramentum tam execrabile perpetrasse. Unde filii mortis universi vos, quæ juxta quod propheta ait de populo suo: *Et vos plaga inimici percussi estis, castigatione crudeli.* Verum ad manifestandam sollicitudinem, quam pro vobis habemus ad Deum, vulneri tam sævo fomentum, quod solum nunc superest, adhibere curavimus, et de tam illicito juramento pœnitentes, illos præsertim qui non spontanei, sed coacti juraverunt, vice beati Petri, apostolorum principis, et Romani pontificis, et nostra absolvimus; venerabilibus fratribus nostris diœcesianis episcopis, et etiam minoribus sacerdotibus, ubi sedes episcopales vacare contigerit, vices nostras in exteriori satisfactione jam dictis pœnitentibus injungenda committentes, omnes id scite volentes, vos tali juramento nequaquam esse obnoxios, nec ut pareatis obligari, ne instar Herodis sub prætextu pietatis efficiamini impii, et juramento excusetis scelus ipso deterius, juxta quod quidam ait: *Non est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur.* Et item: *In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incaute vovisti ne facias.* Et multa, quibus nunc supersedeo, his consonantia sunt.

In fine autem obsecro vos ego vinctus in Domino: obsecro quidem vos tanquam filios mihi semper in Christo amplectendos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ut ipsius Christi primo fidem tenentes, postea ipsius obediatis præpositis, subjacentes eis: *Ipsi enim pro vobis vigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Scire autem volo vos,

fratres, quia et juramenta illicita, et cætera enormia multa, quæ pravis suggestionibus in oppressione justitiæ et veritatis circa nos facta sunt, ipsa favente veritate magis evenient ad ipsius profectum. Veritas enim claudi et ligari potest, vinci vero non potest, quæ et suorum paucitate contenta est, et multitudine hostium non terretur. Spiritus autem consilii et sapientiæ det vobis id ipsum sapere in alterutrum, ut unanimes uno ore honorificetis pastores et episcopos animarum vestrarum, quos constituit ille magnus pastor ovium in sanguine æterni testamenti Jesus Christus, et per caritatem Spiritus Sancti, ut patri vestro jam naufraganti orationis vestræ manus porrigatis, ut liberer ab infidelibus, prohibentibus etiam, ne in ecclesia pro me in carcere fiat oratio, quæ tamen commune fidelium et infidelium suffragium est.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, quia male præstito juramento resipueritis, et condigne et humiliter pœnitueritis. Cæteros vero Deus aut cito convertat, aut temporaliter affligat, quousque resipuerint, et condignam pœnitentiam egerint.

EPISTOLA LXXIX.—AD SUFFRAGANEOS SUOS.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus suffraganeis suis.

GRATIAS ago Deo meo, cui nunc servio in vinculis meis, quod obedientia vestra jam in Dei ecclesiarum orbe divulgata est. Hæc est nunc gloria mea, quod nunc habitamus in unum rejecto illo infelicissimo Juda, velut putridissimo membro amputato, per quem in nostro corpore tantum scandalum venit, qui velut

jumentum inquietum in junctura non trahebat, sed unitatis nostræ turbabat jucundum. Unde gloriam illi dantes, qui virtute sua Catholicæ suæ columnas confirmavit, rogamus vos, fratres amantissimi, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a nostro sensu, neque terreamini, neque per ipsum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam ab ecclesia missam. Hæc ideo dixerim, quia multi venient, et certe scio neque dubito, quod aliqui jam venerunt, qui velut pestilens ventus adducti mendaciorum aurugine terram corrumpunt. Sunt enim isti prophetæ Baal, missi ut decipiant populum, et ut religiosa mendacia dictorum facilius fidem inducant. A prophetis Hierusalem ista egreditur pollutio supra terram. Ecce enim professionis nostræ sunt, qui persequendo nos movent pedes suos, et non quiescunt, qui epistolas mendacio plenas in orbem dirigunt, aures audientium polluunt, et linguis suis nos toto orbe consectantur. Facti enim divitiarum servi, ad dominorum nutum, a quibus se sperant accepturos, comicorum instar servorum, modo aiunt omnia, modo negant. Verum dolorem id temperat, quod jam pridem mater nostra interiorem hanc viscerum passionem sustineat. Unde et Dominus ipse hujusmodi prophetis, qui etiam sub statu veteris legis pauci non erant, comminatur in propheta: *Ecce*, inquit, *cibabo eos absynthio, et potabo felle.* A prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super terram, neque ab ista ægritudine penitus sanabitur, donec is venerit, qui sanabit omnes languores, et renovabit ut aquilæ juventutem suam. Vos quidem, fratres, nolite audire prophetas istos. Radulphus vero Landavensis qualis-qualis archi-diaconus, et Ricardus Barre dicuntur principes prophetiæ. Nolite, inquam, credere. Pro-

pheta quippe vaticinii fine monstrabitur. Et scietis indubie, quod in brevi, nec in longos profecto dies, Domino faciente, sermones vani in tempore visitationis peribunt. Quum enim jam particularis discessio venerit, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, de instantia Dominici diei nulla quæstio est. Vos autem state, et confortamini in Domino, ne dies ille tanquam fur vos comprehendat. Ecce enim dedit vos Deus hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum æneum super omnem terram, regi terræ, et principibus ejus, et populo terræ. Si bellaverint adversus vos, non prævalebunt, quia Dominus erit vobiscum. Unde nos de obedientia vestra non minimum confidentes, firmiter vobis injungimus, et in virtute obedientiæ præcepti nostri auctoritate inhibemus, ne in novas obligationes juramenti, seu etiam pollicitationis a vobis exactæ declinetis. Alioquin vos, quod Deus avertat, in inobedientiæ reatum prolapsos adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. De cætero fratres orate, ut rumoribus falsiloquorum oppressis, et multiplicis fraudulentiæ dolis, veritas Dei currat, et clarificetur per nos, et liberemur ab importunis et malis hominibus, qui jamdiu veritatem Dei in mendacio detinuerunt. Et Deus patientiæ et solatii det vobis id sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum, ut onera nostra invicem portantes, unanimes, et uno ore honorificemus Patrem Domini nostri Jesu Christi, et sponsam ejus matrem nostram, sanctam et apostolicam ecclesiam.

EPISTOLA LXXX.—AD CLERICOS ET LAICOS CANTIÆ.

Thomas Cantuariensis clericis et laicis per Cantiam constitutis.

NOVERIT universitas vestra, dilectissimi fratres, quod nos ex justis et manifestis caussis publice excommunicavimus Gilbertum Londoniensem episcopum, Randulfum de Broc, et alios quorum nomina superius scripta sunt. Denunciamus ergo vobis, sicut carissimis filiis et fratribus nostris, ut ab eorum communione, donec resipiscant et condigne satisfaciant, prorsus abstineatis. Præterea noveritis, quod vos a subjectione et obedientia Gaufredi archidiaconi et Roberti vicarii ejus absolvimus; et prohibemus, ne iis obedientiam aut reverentiam exhibeatis, donec super crimine inobedientiæ condigne satisfaciant nobis et ecclesiæ Dei, quam plurimum læsisse noscuntur; nec eorum exactiones sustineatis ulterius. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia Deo propitiante, contra malignantium tergiversationes et appellationum subterfugia sedis apostolicæ munimine tuti sumus.

EPISTOLA LXXXI.—AD CLERICOS CANTIÆ.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, omnibus clericis per Cantiam constitutis, et in Christiana communione degentibus, salutem, et Deo potius quam hominibus obedire.

NOVIT vestra discretio pro parte, quot et quantas injurias ecclesiæ Dei et vobis et nobis intulerit

dominus rex Anglorum, et quamdiu ipsum et suos in multa patientia sustinuerimus, exspectantes ut eum nostra mansuetudo ad pœnitentiam provocaret. Nunc autem quia ille domini papæ et nostra patientia semper abusus est, et in periculum animæ nostræ redundabit, si tantas Christi injurias ulterius dissimulaverimus, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo ordinis et beneficii, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi prædictus dominus noster rex infra purificationem beatæ Mariæ ecclesiæ Dei et nobis debitam satisfactionem exhibuerit, ex tunc penitus a divinorum celebratione cessetis, excepto baptismo parvulorum, pœnitentia, et viatico, quod pro necessitate conficiendum est, clausis ecclesiæ januis, et laicis personis prorsus exclusis, sine campanarum pulsatione et solemnitatibus, quas tempore quietis et lætitiæ exercere ecclesia consuevit. Præterea Gaufredum Ridel, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestria, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Nigellum de Saccavilla, et Adam de Cheringis excommunicatos et evitandos esse sub eadem interminatione denunciare præcipimus: et ne quis parochianorum vestrorum Roberto vicario, quem beneficio ecclesiastico privavimus, deinceps obediat, auctoritate domini papæ et nostra prohibemus; et ne exactionibus, quas exercere solitus est, ulterius adquiescant. Ad hæc nisi Joannes decanus Saresberiensis, et Wido decanus Walthamensis, et Joannes Cumin, et Radulphus Landavensis archi-diaconus, et Wimarus alumnus comitis Hugonis, infra nativitatem Domini ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfecerint, publice denuncietis eos tanquam excommunicatos ex tunc esse vitandos. Omnes autem, qui ecclesias vel ecclesiastica beneficia de manu laicorum accipiunt, qui

clericos et ecclesiasticas personas ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuncios et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui ad evitandam legitimam correctionem, ut justitia ecclesiæ opprimatur, ad sæculi confugiunt potestates, qui traditiones hominum et potentum usurpationes sive abusiones divinæ legi præferendas prædicant, aut præferri compellunt, et sacerdotes alienæ ordinationis, qui post exitum nostrum sine auctoritate nostra præsumpserunt, sive concessionem usurpantium vices nostras habuerint, sive non, in episcopatu nostro divina celebrare, nisi postquam hæc eis denuntiatio innotuerit, a tanta præsumptione destiterint, illos etiam qui eos de cætero admiserint in ecclesiis suis, hos, inquam, omnes excommunicatos esse publice denunciari præcipimus. Ne timeatis, dilectissimi filii, a multitudine vel facie eorum: quia plures nobiscum sunt quam cum illis, vobisque cita de cœlo dabitur consolatio, sanctis omnibus procurantibus apud Deum, ut adversarios ecclesiæ ad gloriam nominis sui mature convertat, aut conterat. Perseverantiam fidei et obedientiæ vobis divina gratia largiatur, sine qua, ut nostis, coronam justitiæ nullus adsequitur.

EPISTOLA LXXXII.—AD DECANOS CANTIÆ.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus decanis Cantiæ.

Novit dilectio vestra, quomodo in perniciem ecclesiæ dominus rex, sedis apostolicæ patientia et nostra semper abutens, deteriora præcedentibus malis semper adjecerit. Inde est quod vobis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii

præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium in ecclesiis jurisdictionis vestræ omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, hujus interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Ad hæc sub eadem interminatione præcipimus, ut procuretis, quomodo literæ nostræ conventui Cantuariensis ecclesiæ præsententur.

EPISTOLA LXXXIII.—AD WILLELMUM SUBPRIOREM ET CONVENTUM CANTUARIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilectissimis in Christo filiis, Willelmo subpriori, et Odoni, et cæteris fratribus, qui in sancta Cantuariensi ecclesia Domino famulantur, salutem, et pacem, quam sicut mundus nescit, ita solam Christus agnoscit.

Quot et quanta pro honore Dei, pro libertate ecclesiæ, pro sedis apostolicæ reverentia, et privilegiis ejus conservandis huc usque parvitas nostra pertulerit, vestra quidem non potest ignorare, nec dissimulare debet fraternitas, quæ licet nostris, et Christi pauperum nobis in ipso coexulantium necessitatibus, ut oportuit, nondum communicaverit, tamen acerbitatem exilii, proscriptionis injurias, contumelias detractorum, persecutorum atrocitates, dolos insidiantium, tyrannorum vires in personam et domun nostram solutius, acrius, et pertinacius effusas, ex relatione multorum audivit, et partim oculata fide conspexit. Cæterum in omnibus his gravissima fuere nobis pericula, quæ

pertulimus a falsis fratribus, prætendentibus pacis officia, et obsequia pietatis, et clam tendiculas operantibus. Tendebant laqueos et acuebant ut gladium linguas suas, et aliorum machinas erigebant, ut nobis et nostris prorsus de cœtu viventium deletis, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ titulum abolerent, et ei auferrent honoris et præeminentiæ gloriam, quam sanctorum, qui in ea requiescunt, constat sanguine, et laboribus multis et magnis adquisitam. Retribuet illis Dominus secundum opera eorum, et secundum nequitias adinventionum ipsorum. Horum incentor et signifer exstitit ab initio Londoniensis ille, qui primus scidit Anglicanæ ecclesiæ unitatem in pernicem ecclesiasticæ libertatis et nostram. Regis et officialium suorum animos armavit et manus: deinde fratri et amico nostro Eboracensi archi-episcopo assistens et cohærens, quosdam de fratribus nostris exquisita calliditate circumvenit, ut contra matrem suam, cui ad fidem et obedientiam ex professione tenebantur adstricti, domino papæ pro antedicto archi-episcopo, qui ex quo a Cantuariensi ecclesia in archi-episcopatum promotus est, ei semper quantas scivit et potuit, tetendit insidias, scriberent, quatenus ei liceret crucem suam salutiferæ crucis æmulam, quia in stipite elationis posita est, per provinciam nostram deferre, ut ad parilitatem ecclesiæ Cantuariensis quodammodo videretur accedere.

Parcat illis Deus, qui circumventi sunt, et eos qui circumvenerunt, aut compulerunt simplices et infirmos fratres, ad honorem suum aut convertat, aut conterat. Reticeamus ad præsens, quod morosius esset enarrare, quot et quantis, et quibus sollicitationibus et machinamentis exilium et proscriptionem nostram, cum jam dicto archi-episcopo, et Ricardo de Luci, et Ricardo tunc Pictaviensi archi-diacono,

præsente nuncio domini papæ, dictavit, et fecit jam protelari in annum quintum, et tyrannorum ministerio Christi pauperes innocentes compellat vivere miserabiliter relegatos, ne propriam injuriam prosequi videamur. Hæc fecit ille Cantuariensis ecclesiæ filius, verus utinam. Hæc fuit exhibitio fidei sacerdotis, et episcopi professi fidem et reverentiam. Hæc opera fratris, amici, familiaris, adhærentis lateri et ordini nostro, qui emergentibus ecclesiæ necessitatibus nobiscum primus fuit in concilio sacerdotum. Diu, dilectissimi, tacuimus, et eo usque dissimulavimus in periculis et criminibus tam manifestis, ut sanctis habentibus spiritum Dei, et viris discretis videretur patientia nostra ignaviæ et remissionis potius nomine digna, quam virtutis. Ille autem quid fecit? Errorem ejus, ne furorem dixerimus, quo mentis malitiam patefecit, inviti loquimur, neque vos patienter audietis, qui alterum Absalon in sanctæ civitatis subversionem plane cognoscetis armari, ut hæreditatem vestram et sanctorum, quibus vestra clarescit ecclesia, gloriam transferat ad Aquilonem. Similis illi, qui usurpatione gloriæ, non conformitate bonitatis altissimo voluit coæquari. Gloriatur enim, quod cathedram episcopalem Londoniis statuet, et quod ecclesiæ Cantuariensi nullam debet obedientiam, quia ex quo translatus est, nec iteravit professionem. Quid ad hæc turbamini, et cogitationes adscendunt in corda vestra, ut lacrymas nequeat læsa pietas continere? Scimus enim, quia nullus vestrum est, aut admodum rarus, et eidem patricidæ comparandus, si quis tamen ad hanc vocem non ingemiscat, cujus animum non exulceret et pertranseat vis doloris, et qui corde et visceribus extractis non mallet præmori, quam videre quod præsumptuosus ille minatur. Sed nutu divino contigit, ut se proderet iniquitas ejus, et qui præcipi-

tare decrevit innocentes, debitam properet ad ruinam, et cum auctore suo pro usurpatione gloriæ irreparabilem excipiat casum. Quis enim contra sanctorum sedem, ecclesiam Cantuariensem, a sæculis tam immaniter insurrexit, et non est præcipitatus ex alto? Quot et quantos persequutores vestros præcipitavit Dominus ante faciem vestram? Itaque consolamini, fratres, experti quod major sit arrogantia Moab, quam fortitudo ejus: et prope est ex quo diuturnos tumultus exercet, ut in nocte vastetur et conticescat. Sed nunquid vos, quibus fere præ cæteris tanta paratur injuria, dissimulabitis ulterius, et a vindicta, quoniam Deus suæ ultor injuriæ et nostræ læsionis, cum his qui terram Merob inhabitant, continebitis manus? Sed tenetis quod scriptum est: *Maledicite terræ Merob*, dixit angelus Domini. Et illum quidem jam apprehendit maledictio, quoniam culpis exigentibus traditus est Satanæ in interitum carnis, et caractere bestiæ insignitus, a fratribus et coepiscopis, qui rectum sapiunt, evitatus, ne eos ex participatione lepræ macula damnationis inficiat. Accingimini ergo filii potentes, et estote parati contra subversionem ecclesiæ vestræ in prælium. Si quis Domini est, jungatur nobis, et quisquis conatibus ejus favet animo, manifeste cohæreat illi. Amodo namque duobus dominis servire non poteritis, aut episcopis obedire, quia Dominus ventilabrum judicii sui misit in terram, ut grana a paleis discernantur. Qui vero illi cohæserint, Deo propitiante similes ei erunt in interitum carnis, facti in combustionem et cibum ignis. Nulli enim de cætero parcemus, quin pro modo culpæ exerceatur et ratio vindictæ. Unde quia universitatem vestram, quod Deus novit, sincera caritate diligimus, et pro jure matris nostræ S. Cantuariensis ecclesiæ, ut præsens indicat dies, si res exigat, decre-

vimus animas ponere, vobis consulendo, monendo, et in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus duos de fratribus vestris, quos ad hoc, vestro communicato consilio, necessarios decrevimus, præparetis, ut sufficienter instructi cum nunciis nostris possint occurrere homini tam malitioso: et ex rescriptis privilegiorum nostrorum dominum papam et curiam Romanam sufficiant præmunire, et in auditorio ejus expugnare, et proterere publicæ salutis hostem. Nunc enim apparebit, qua fide, qua devotione, quo zelo quisque vixerit hactenus, et militaverit ecclesiæ suæ. Dissimulavimus culpas eorum, qui excommunicatis nostris communicaverunt, licet nomina eorum pro magna parte teneamus expressa, sed de cætero nisi cautius egerint, dissimulationi non erit locus. Excommunicati vero sunt, quorum nomina subscribuntur inferius, nobisque tam de justitia, quam de clementia sedis apostolicæ indultum est, ut nullius appellationis obtentu differamus in eos rigorem ecclesiasticum exercere. Nam dominus papa cognita malitia adversantium, quæ per se patens est, et justitia nostra, quæ cunctis liquet, ita procul dubio in caussa nostra procedit, sicut in fratris uterini necessitate judicat procedendum.

Eramus ad consolationem vestram ampliora dicturi, sed consulta ratione substitimus, interim exspectantes et orantes, ut fiat omnium nostrum cor unum et anima una in Domino, ne aliquis quæ sua sunt quærat, sed quæ Jesu Christi, et quod publicæ utilitati expediat, et libertati ecclesiæ et dignitati in posterum. Confortamini pusillanimes, quia prope est ut videatis gloriam Dei, et confusionem et ignominiam eorum, qui ecclesiam Dei persequuntur. Non confidat quis in mundana supellectili, vel satellitum familiaritate, quia

Non habet eventus sordida præda bonos.

Et infidelium nulla est fides. Et ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui ecclesiam persequuntur, et quos, ut pœnitentiam agerent, in multa patientia jam fere toto quinquennio supportavimus, magnas et manifestas culpas ulterius dissimulaverimus, fraternitati vestræ denunciamus nos publice excommunicasse Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, et Robertum ejus vicarium, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringe, et item eos qui officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laica acceperunt, vel ea usurpaverunt propria temeritate. Similiter et illos qui domini papæ nuncios vel nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Vobis ergo auctoritate domini papæ et nostra mandamus, quatinus eos tales habeatis in archi-episcopatu nostro et haberi faciatis, quales haberi solenniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit.

EPISTOLA LXXXIV.—AD EOSDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectis in Christo filiis, Willelmo subpriori, et toti conventui Cantuariensis ecclesiæ, salutem, et in fidei et obedientiæ virtute constantem perseverantiam.

LAMENTATI sumus quinquennio cum propheta stupentes præ dolore et admiratione, quomodo domina gentium, provinciarum princeps, et quondam numerosa filiorum sobole, et populorum affluentia gloriosa, et quo gloriosior et illustrior est Britanniarum mater, nutrix et propagatrix in Christo, tamdiu in solitudi-

nem, miseramque in servitutem redacta sit, ut nec libertatis audeat meminisse, nec ad quod fundata est, gentibus edisserere legem Christi, et publicare ecclesiasticas sanctiones. Supervacaneum erit referre, præsertim vobis, qui præsentes vidistis, et audistis atroces injurias, et quæ sine miseratione et omni reverentia juris adversus Deum et ecclesiam præsumpta sunt. Sperabatur quod nostra dominum regem patientia posset ad pœnitentiam provocare; sed quod sine lacrymis enunciare non possumus, immanitas ejus ab impunitate semper adscendit, et ex dissimulatione factus est inhumanior. Timemus ergo ne sanguis ejus, et jam fere deficientis ecclesiæ de manu nostra merito requiratur, si tantus excessus remanserit ulterius impunitus, et irrequisitus a nobis. Nam et Heli ob id periisse describitur, quod filiorum videns et increpans culpas, uti maluit affectione et mansuetudine patris, quam severitate et auctoritate pontificis.

Ne ergo nos ex criminis dissimulati consensu justitia reos damnationi deputet ante Deum, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo officii, gradus et beneficii, apostolica et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus nisi infra purificationem beatæ Mariæ virginis ecclesiæ satisfecerit, et tam illi, quam his qui pro ea exulant aut proscripti sunt, debitam reddiderit pacem, a divinis cessetis officiis, excepto quod exclusis laicis sine solemnitate campanarum et ecclesiasticæ lætitiæ signis, voce demissa canonicus mos viris religiosis indulget. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt: quia in hoc conflatorio patenter judicabit Dominus, quos in futuro debeat coronare. Illos autem qui ecclesias, et eccle-

siastica beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuncios et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui traditiones hominum divinæ legi præferendas docent, et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicavimus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus correxerit rex Angliæ, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Domino, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit, quod qui virgæ parcit, odit filium. Ad hæc eadem auctoritate sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Widonem decanum Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archi-diaconum, Wimarum presbyterum alumnum comitis Hugonis, a die Nativitatis Dominicæ tanquam excommunicatos evitetis, nisi ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis adquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter ad coævos transmittatis et posteros.

Similiter Ricardo priori, et capitulo Dovræ, et Cantiæ monasteriis.

EPISTOLA LXXXV.—AD EOSDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Willelmo subpriori et conventui Cantuariensi.

QUOT et quantas persequutiones jam per sex annos gratis pertulerit ecclesia Anglicana, tanto certius agnoscitis, quanto acerbius ipsa rerum experientia pro magna parte sensistis. Quia ergo dominus rex, dum in multa patientia sacræ Romanæ ecclesiæ et nostra provocatur ad pœnitentiam, non modo non corrigitur, sed semper adjicit deteriora prioribus, ne sanguis ejus et compereuntis ecclesiæ requiratur a nobis, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub periculo ordinis et gradus præcipiendo mandamus, quatenus in ecclesia Cantuariensi cessetis infra quindecim dies a susceptione præsentium ab omnibus divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod januis clausis, et laicis exclusis, sine campanarum pulsatione, et omni solemnitate lætitiæ confici religionis favor exposcit. Præcipimus autem, ut auctoritate nostra de hujus specialis mandati tenore utentes, omnibus decanis per archi-episcopatum constitutis denuncietis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii, quatenus in omnibus ecclesiis jurisdictionis eorum hujus interdicti sententiam, quantum in eis est, faciant inviolabiliter observari. Vos Deo potius quam hominibus obedientes gratia Dei custodiat.

Similiter abbati de Faversham, et aliis abbatibus, et prioribus per archi-episcopatum constitutis: nisi quod non tenentur aliquid præcipere decanis.

EPISTOLA LXXXVI.—AD GAUFREDUM RIDEL ARCHI-DIACONUM CANTUARIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus Gaufredo Ridel archi-diacono Cantiæ.

EXSPECTAVIMUS tempore longo fidelitatem tuam, devotionem, et obedientiam. Sed quia fidelitas tua parum nobis huc usque attulit emolumenti, devotio minus exhibuit gratiæ, obedientia nihil tibi comparare debuit meriti, mandamus tibi, et in virtute obedientiæ, ac in periculo ordinis tui et possessionum tuarum præcipimus, quatenus post susceptionem literarum nostrarum infra quadraginta dies conspectui nostro te repræsentes, servaturus domino fidem, patri devotionem, obedientiam archi-episcopo tuo, ut vel sic discas officii tui necessitates exercere, cujus utinam digne emolumenta senseris.

EPISTOLA LXXXVII.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, et apostolicæ sedis legatus, Gaufredo inobedienti, archi-diacono Cantuariensi, consultius sibi prospicere propter inobedientiam.

MISIMUS tibi jam pridem præceptorias sub interminatione pœnæ, sub dilatione quadraginta dierum, quatenus infra eosdem ad nos venires, satisfacturus nobis pro officii tui debito. Mittimus nunc correctorias, et merito punitorias, si non veneris responsurus nobis de inobedientia, satisfacturus de communicatione excommunicatorum nostrorum, excepturus de utroque quod meruisti. Hujus rei exe-

quendæ damus tibi diem peremptorium, quadragesimum equidem a præsentatis tibi literis nostris, sive fraude tua minus a te receptis, sive præsumptione refutatis. Veni, ut evadas pœnam pro non veniendo. Accelera, ut lætetur ecclesia de conversione tua. Ne confundatis, ut sentias commodum de confusione: ut convertaris, sit tibi quod meruisti.

EPISTOLA LXXXVIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gaufredo archi-diacono Cantuariensi.

JUSTUM est ut ei, qui in manifesto inobedientiæ crimine perseverat, a subditis obedientia subtrahatur. Et qui scienter communicat his, quos excommunicatos esse non ambigit, se ipsum ex nefanda participatione eorum condemnationi immergit. Nos autem miramur supra modum, qua temeritate præsumas in clericos et parochianos ecclesiæ Cantuariensis magisterium gerere, et nostrum videlicet episcopale officium, investituras ecclesiarum faciendo, et tradendo curam animarum, quam ipsis archidiaconis sanctorum patrum decreta subtrahunt, exercere, et plebanas ecclesias onerare variis exactionibus, præsertim quum te publice excommunicaverimus, sicut ipsum Londoniensem, Ranulphum de Broc, et reliquos quorum nomina superius scripta sunt. Clericos quoque et parochianos nostros ab obedientia et reverentia tua prorsus absolvimus, donec memor fidei et juramenti, quod nobis præstitisti, cum satisfactione condigna redeas ad obedientiam nostram. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo salutis et ordinis, ne de cætero te intromittas de

archi-diaconatu nostro, donec a nobis absolvi merearis. Hoc autem tam tibi, quam omnibus notum sit, quod omnes investituras ecclesiarum, quæ in absentia nostra factæ sunt, auctoritate domini papæ et nostra in irritum revocamus, et tibi interdicimus, ne parochianos ecclesiæ Cantuariensis tua communione contamines. Et quidem, Deo propitiante, contra malignantium tergiversationes et appellationum subterfugia, sedis apostolicæ munimine tuti sumus, subjicientes et illos anathemati, qui ex mandato domini regis, aut propria temeritate nostra vel nostrorum occupaverunt bona, aut in proscriptionem innocentium, aut pauperum ecclesiæ Christi depopulationem, consiliis, aut delationibus, aut dolis ipsius regis animum instigaverunt. Et item eos, qui nuncios domini papæ et nostros, ne prosequantur ecclesiæ necessitates, impediunt. Præcipimusque eos a participatione fidelium abstinere, donec resipiscant, et condigne satisfaciant.

EPISTOLA LXXXIX.—AD GUNTHERIUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Guntherio dilecto suo.

Rediens ad nos Gilbertus canonicus, quem miseramus ad curiam, indicavit nobis Magistrum Herveum super negotiis nostris nihil hactenus effecisse, sed spei bonæ promissionibus detineri. Ecce autem tempus et locus, in quo, favente Deo, prædicta negotia facile poterunt consummari. Dominus enim et amicus noster Moguntinus electus magnus est modo, sicut esse debet, in oculis domini papæ, et facillime nunc ab eo, quidquid petierit, impetrabit.

Scripsimus igitur ei, ut ipse apud dominum papam pro nobis sit, postulans instanter ab eo, ut negotia nostra celerius ad finem debitum perducantur. Nec enim scimus quid superventura dies pariat. Instet igitur, et cum omni sollicitudine curam gerat vigilantia tua, ut dum memoratus amicus noster, dominus electus Moguntinus, præsens est, negotia nostra, prout Magistro Herveo dictavimus, effectui mancipentur. Diligenter autem observa, ne ad notitiam Willelmi Papiensis, sive Joannis Neapolitani negotia ipsa perveniant. Et ne forte negotiorum qualitas memoriam tuam effugerit, petitio nostra est, ut dominus papa nobis et ecclesiæ nostræ pristinam primatus ex integro restituat dignitatem, et præcipiat firmiter atque constituat, ut Eboracensis archiepiscopus, remota appellatione, crucis honore præ se ferendæ deposito, jure primatus nobis et ecclesiæ nostræ subjectus sit, nec ullatenus de cætero prædictum crucis honorem in provincia nostra sibi audeat usurpare. Præcipiat quoque nihilominus atque constituat, ut remota similiter appellatione, abbas S. Augustini nobis professionem faciat, et in ecclesia nostra, si fieri potest, vel alibi benedictionem pastoralem de manu nostra recipiat. Ut igitur ad ista nobis impetranda præfatum dominum et amicum nostrum, dominum Moguntinum, totis viribus impellere studeas, et volumus et rogamus. Si enim, quod absit, præsentis temporis opportunitatem vacuam abire permiserimus, nunquam forsitan huic similem nancisci poterimus.

EPISTOLA XC.—AD JOANNEM CANTUARIENSEM CLERICUM SUUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis Joanni Cantuariensi salutem.

QUOMODO de novo facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his, non modo qui in circuitu nostro sunt, verum etiam omnibus fere gentibus utriusque regni, et Francorum et Anglorum, et forte imperii, qualisque fama, ne dicamus infamia, et scandalum circumvolat per aures et ora omnium in dominum papam, unde magis dolemus, Deus novit, quam de propria persona, et in totam curiam graviter invehentium, et insultantium, et opprobria inexpiabilia improperantium, ex subscriptis aliquatenus poteris perpendere, et domino papæ, et amicis, si qui tamen sunt, secretius intimare. Ecce Joannes de Oxeneford, et alii regis nuncii a curia redierunt, extollentes se supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus, dicentes se impetrasse in curia quidquid desideraverunt: videlicet, quod rex exemptus sit a potestate omnium episcoporum, præterquam domini papæ, quoad excommunicationis innodationem; et quod habiturus sit legatum quem petivit, Willelmum scilicet Papiensem, qui inimicus noster est plusquam manifestus, cum plenitudine potestatis in omnem terram regis, ut ædificet, et plantet, et præsertim eradicet, et evellat, omni remedio appellationis sublato, et maxime ad decidendam principalem, quæ inter regem et nos vertitur, caussam, et omnes incidentes, omni exceptioni omne de cætero, ut dicitur, præjudicium allaturas. Et cum hac pompa, cum hoc fastu rediit Joannes de Oxene-

ford in Angliam. Et quum applicuisset in portu quodam, invenit ibi prope fratrem nostrum Herefordensem episcopum, auram prosperam ad transfretandum, furtim saltem, exspectantem: quia palam non poterat, prohibitus a ministerialibus regis ex parte regis, et literis ejus. Quo invento, inhibuit ei primo ex parte regis ne transiret, deinde ex parte domini papæ. Episcopo autem quærente, sicut nuncius suus, qui ad nos postea venit dominum suum excusaturus, nobis retulit, Utrum super hoc literas domini papæ haberet? dixit se habere: quibus inhibebat dominus papa, et ei et aliis episcopis Angliæ, ne venirent ad vocationem nostram, neque in aliquo nobis obedirent, quousque veniret legatus de latere domini papæ, a rege impetratus, qui et caussam super appellatione, quam fecerant, et caussam etiam principalem inter regem et nos, et omnes alias incidentes cum plenitudine potestatis, remoto omni appellationis obstaculo, terminaret. Quumque instaret episcopus, ut literas inspiceret, dixit se non habere præ manibus: quia miserat eas cum impedimento suo usque in Wintoniam, quæ distat a portu Hamtonæ per duodecim milliaria. Misit itaque episcopus, habito consilio cum suis, Wintoniam cum Joanne Magistrum Edwardum clericum suum, virum probum, ut credimus, et fidelem, qui vidit literas una cum Londoniensi episcopo, similiter transfretare volente. Qui Londoniensis, visis literis, prorupit in vocem gratulabundus dicens: *De cætero Thomas meus non erit archi-episcopus.* Adjecit etiam Joannes: Quia privilegiata erat persona, ne de cætero posset a nobis excommunicari, nec etiam conveniri nisi in præsentia domini papæ, et liberam se habere potestatem donandi decanatum Saresberiensis ecclesiæ, cui vellet, et in omnibus imminutam et suspensam esse

nostram dignitatem et jurisdictionem usque in adventum legati venturi. Hæc omnia mandavit nobis episcopus per capellanum suum, canonicum regularem, virum religiosum, quem miserat ad nos, excusaturum, quare non venerit ad vocationem nostram. Vocaveramus enim eum semel, et secundo, et tandem tertio, cum peremptorio edicto, quatenus infra purificationem nobis exhiberet præsentiam suam, tanquam vir magnæ auctoritatis, et familiaris regi, tractaturus de pace inter regem et nos, si quo modo fieri posset.

Hæc omnia paratus erat canonicus jurare, se ita accepisse ab ore episcopi, nobis ex parte ejus significanda. Quæ si vera sunt, tunc procul dubio suffocavit, et strangulavit dominus papa, non modo personam nostram, sed et se, et omnes ecclesiasticas personas utriusque regni: immo etiam utramque ecclesiam, tam Gallicanam, quam Anglicanam. Quid enim exemplo hoc pessimo non audebunt cæteri principes terrarum adversus ecclesiasticas personas? Ad quem recurrent? Quomodo confidere poterunt de ecclesia Romana, quæ nos pro ipsa stantes, et usque ad sanguinem decertantes, ita deseruit, et destituit? Quid erit, si manentibus his inauditis, et detestandis privilegiis, et emancipationibus, tam personæ regis, quam aliorum, sub quocumque prætextu contingat, quod Deus avertat, ut decedat dominus papa, vel ut in urbe turbata fuerint omnia?

Certe transferentur hæc in hæredes, nec poterunt avelli a manibus eorum. Et quod deterius est, alii principes hoc exemplo similia extorquebunt privilegia, et emancipationes ab ecclesia, velit nolit ipsa, et sic peribit omnis ecclesiæ libertas, et episcoporum jurisdictio atque potestas, quum non sit qui cohibere possit, vel coercere tyrannorum flagitia, quorum tota

intentio est, hodie grassari in ecclesiam Dei, et ejus ministros: nec desistent, quousque eos, sicut et alios, in servitutem redegerint. Quis tamen erit finis, adhuc nescimus? Verum id scimus, quia supra modum gravamur, sive vera sint, sive non, quæ proponuntur. Non enim obediunt nobis, nec respiciunt nos in aliquo sicut solent, vel episcopi, vel abbates, vel alii de clero Angliæ, jam quasi certi super depositione nostra. Verum securus sit dominus papa, quod nulla ratione intrabimus terram regis litigaturi, nec stabimus judicio inimicorum nostrorum, et præsertim Papiensis, qui non sitit, nisi sanguinem nostrum, ut obtineat sedem nostram, quæ revera, ut accepimus, ei promissa est, dummodo a nobis possit liberari. Est et aliud, in quo gravamur, quia nobiles viri tam proceres, quam episcopi, et alii prælati de regno Francorum, jam quasi desperati de nobis, coexules nostros quos misericorditer sustentabant, nobis remiserunt, qui frigore et fame de cætero peribunt, sicut et quidam jam perierunt. Hæc omnia domino papæ diligenter insinua, ut remedium aliquod contra hæc mala nobis provideat, sicut petimus: si quid zeli Dei in eo remansit, quod adhuc speramus, et utinam spes non confundatur. Vale, et quam citius poteris, nuncium nobis istum remitte, per quem de his et aliis certioremur, utpote in arcto constituti, si vera sunt, quæ proponuntur.

EPISTOLA XCI.—AD ALEXANDRUM ET JOANNEM FIDELES SUOS.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Alexandro et Joanni fidelibus suis salutem.

Ante discessum vestrum innotuit vobis, nos misisse canonicum regularem de S. Joanne ad dominos car-

dinales cum transcripto literarum domini papæ de excommunicatis nostris sub juramento absolvendis in hanc formam, ut omnia nobis et nostris ablata restituerent: alioquin in eandem, in qua prius fuerant, reponerentur sententiam. Postea vero ipsas literas domini papæ ipsis cardinalibus per dominum Osbertum subdiaconum curiæ misimus, ad quas per præfatum canonicum nobis responderunt, quod prædicti excommunicati, quorum nomina eis in schedula expresseramus, ex regis mandato et ejus auctoritate reditus nostros et nostrorum perceperant, et ideo non posse, dum in terra ejus moram facerent, in illos justitiam exercere: adjicientes etiam nomen nostrum ipsi regi adeo esse odiosum, ut nec ipsi nec alii auderent de nobis cum eo loqui, nec eum super his, quæ ad nos spectant, aliquo modo convenire. Dixit etiam dominus Otho ipsi nuncio secretius, quod etiam apud vos secretum sit, nemini præterquam domino papæ et fidelioribus amicis nostris revelandum, quia pro nihilo mandaret eis dominus papa aliquid hujusmodi, quod esset contra regem, quem dum moram facerent in terra sua, nec pro ipso papa, nec pro alio eum aliqua ratione offenderent. Et ideo omnimodis expedit, immo plusquam necessarium est, ut omnem quam poteritis, operam adhibeatis, et pro viribus apud dominum papam efficiatis, quatenus sæpe dicti cardinales revocentur, et a terra tota ipsius regis sub pœnæ interminatione exire compellantur. Sed et de Londoniensi et Saresberiensi memoriter teneatis, et efficere satagatis, quod vobis injunximus. Literas etiam domini regis pro nobis, et literas cardinalium, quas per prætaxatum canonicum nobis miserunt, et literas domini Ottonis privatas, quas et apud vos privatas esse volumus, domino papæ dumtaxat ostendendas, per latorem præsentium vobis mittimus.

Ad hæc significatum est nobis per aliquem, quia juxta quod Willelmus Papiensis suggessit regi, et forte aliis, nisi præsensisset de voluntate domini papæ nos posse transferri, id nunquam rex in quo modo est, propositum arripuisset, nec in eo stetisset. Verum sciat dominus papa et alii amici nostri, quod et eis constanter et firmiter proponatis, quia permitteremus nos potius interfici, Deus novit, qui scrutator est cordium, quam pateremur nos a matre nostra Cantuariensi ecclesia cum vita avelli, cum nos enutrierit et exaltaverit in id quod sumus. Unde et pro nihilo ad id operam darent, quia citius quodvis subiremus discrimen. Adjiciatis etiam, quia si non esset aliud, nisi quod aufert homo ille possessiones ecclesiæ nostræ, et aliarum ecclesiarum in terra illa, mallemus, Deus scit, mori quavis morte, quam turpiter vivere, ipso nec impune ferente, et debitam a nobis pœnam, nisi forte satisfecerit, non reportante.

EPISTOLA XCII.—AD EOSDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Joanni et Alexandro clericis suis.

QUÆ in colloquio regum in octava S. Martini apud S. Dionysium habito gesta sunt, plenius agnoscetis ex rescripto literarum, quas domino Senonensi transmisimus. Sed quia verebamur fastidium, nonnulla quæ ibi desunt, ei domino et amico nostro per vos communicanda literis præsentibus curavimus exarare. Nam sic ei res facilius innotescet, quum viva voce referre possitis plurima, quæ literis illis minime censuimus inferenda. Exegerunt a nobis dominus Rothomagensis, et episcopus Sagiensis, qui pacis refor-

mandæ mediatores esse debuerant, quatenus exprimeremus immobilium nomina possessionum, quas nobiscum ecclesiæ Cantuariensi restitui petebamus, ad quod respondimus nos, qui tanto tempore absentes fuimus, et caruimus omnino gentis et terræ nostræ commercio, scire non posse, quas terras dominus rex aut officiales ejus alienaverint aut distraxerint, sed omnes nobis restitui volebamus, quas antecessor noster bonæ memoriæ Theobaldus archi-episcopus habuit, quoad vixit, et nos ipsi, quando ad regimen Cantuariensis ecclesiæ accessimus, et postea quando profecti sumus ad concilium Turonense, et semper antequam rex nos et ecclesiam persequeretur.

Et præter istas petivimus et petimus terram, quam Henricus de Essexia tenebat de nobis, quia illo ex tali caussa exhæredato, in dominium et proprietatem ecclesiæ redire debuit, sicut illæ quas de rege tenebat, ad illum redierunt. Feudum quoque Willelmi de Ros nobis abstulit, contra juramentum quod regi Stephano præstitit, quando eum adoptavit in filium, et accepto hominio ejus ipsum regni instituit hæredem. Juravit enim tunc solemniter et publice, quod terras, quas rex Stephanus, dominus et adoptionis jure pater suus, ecclesiis contulerat, eis perpetuo conservaret. Abstulit etiam nobis terram de Mundeham, quam contra Deum et salutem suam, et omnem æquitatem Joanni Mareschallo contulit, qui nutu divino, ut scitis, beatissimo Anselmo suam vindicante injuriam, cum liberis suis, quos prædæ futuros successores opinabatur, post paucos dies defunctus est. Has autem tres possessiones, scilicet Henrici, Willelmi, et terram quam Joanni contulit, expresse petivimus et petimus, malentes exulare perpetuo, quam istis ablatis dispendiosam ecclesiæ facere pacem. Mediatores autem nos in bona spe terrarum restitu-

endarum verbis ponere nitebantur, sed circa mobilia, quæ abstulit, loquebantur tepidius, quamvis Sagiensis, et Magister Vivianus nobis mille marcas, si pax procederet, restituendas assererent. Hoc enim se dicebant accepisse ex ore ejus. Nos autem exegimus medietatem ablatorum ad necessarios usus, domini papæ vel religiosorum consilio de residuo parituri. Quia super omnia perniciem veremur exempli, et saluti nostræ timemus, pariter et illius. Nostræ quidem, si tantum sacrilegium dissimulatione foverimus; illius vero, si non restituat quum solvendum sit, aut satisfaciat de ablatis, quia in tali casu constat prorsus non dimitti peccatum, si non restituatur ablatum. Sunt autem variæ species compensationum, quas et ille implere sufficit sine magno sui dispendio, et nos parati recipere. Nam ut ei remittamus, impœnitenti præsertim, quod ecclesiæ Dei abstulit, divina nos protegente clementia, nullis unquam machinationibus obtinebit. Si tamen pœnituerit, et de parte satisfecerit, nos eum de reliquo pro devotione, quam exhibebit ecclesiæ, et caritate, quam ad nos habebit, supportabimus in omni patientia. Quia tam Romanæ quam Anglicanæ ecclesiæ expedit, ut aliquid habeat penes se, quod ei tumultus et seditiones molienti recte possit opponi. Alioquin quisquis eum prorsus expediet, immanitatem ejus armabit ad ecclesiam jugulandam. Nunc autem in eo calculo constitutus est, et imminentem sibi et terræ suæ sententiam adeo timet, ex quo dominum Senonensem et Gratianum illum, cujus memoria in utroque regno in gloria et benedictione est, cognovit ad curiam proficisci, ut nihil domino papæ negare audeat, quidquid simulet et minetur, si in terras ejus cismarinas aggravare decreverit manum suam, et nuncios ejus confusos remiserit. Nec oportebit, ut sententia sortiatur effec-

tum, quia sola comminatio facillime quidquid intentatum fuerit, obtinebit. Misit nuper in Angliam Gaufredum Ridellum, ut torqueat personas ecclesiasticas, et ad inobedientiæ crimen nefariis obliget sacramentis. Is cum Ricardo Pictaviensi archi-diacono, et aliis officialibus regni, præcepit ex parte regis, ut omnes episcopi Londoniæ convenirent, præstituri cautionem de servando edicto regis, ne quis nuncium aut literas domini papæ vel nostras, inconsulto rege recipiat; ne pareat interdicto, si fuerit promulgatum; ne sententiam anathematis in aliquem fidelium regis ferre præsumat. Sed nullus episcoporum vel abbatum præter illum emissarium S. Augustini, in illo conciliabulo officialium comparere voluit, eo quod præelegerunt incurrere publicæ potestatis offensam, si eam declinare nequiverint, quam derelinquere legem Dei. In primis ergo dominus Wintoniensis publice protestatus est, et solemniter prædicat se mandatis apostolicis, et ecclesiæ Cantuariensis, cui ex professione fidem et obedientiam debet, cum omni devotione, quoad vixerit, per omnia pariturum: et ut idem faciant, clericis suis indicit. Imitatur eum episcopus Exoniensis, ad omnem promptus obedientiam, et se in religiosorum collegio recepit, donec transeat iniquitas. Norwicensis vero prohibitus ex parte regis, præsentibus officialibus, excommunicavit comitem Hugonem, et alios, prout sibi fuerat imperatum: et descendens a pulpito, cambucam, baculum scilicet pastoralem, super altare posuit, dicens se visurum, quis in terras vel res ecclesiæ suæ manus extenderet. Ingressusque claustrum cum fratribus vivit.

Cestrensis vero similiter exequi paratus est imperata, et ut ab officialibus tutus sit, secessit in illam partem episcopatus sui, quam Wallenses inhabitant.

Ex quo perspicuum est dominum papam ad gloriam Dei et perpetuum honorem apostolicæ sedis in Anglia triumphare, ut ibi floreat et fructificet auctoritas ejus, si in vigore perseveraverit, nec rejecerit coronam sibi divinitus præparatam. Nescit enim impietas quo se vertat, et semper, ut sui perhibent, habet ante oculos dominum Senonensem, et filium gratiæ Gratianum. Ad cujus gloriam plurimum proficit mora, quam fecit Vivianus, qui nunc tandem dolos expertus est illusoris, et malitiam ejus, et fraudes varias non destitit apud nos in compitis prædicare. Quod quum in ecclesia Romana fecerit, si tamen fides in homine est, etiam testimonio ejus amplius justificabitur dominus Gratianus in operibus suis. Vos autem et per vos et per dominum Hyacinthum elaborate, ut secundum quod promisit, confutet nuncios illusoris sui. Et si hoc fecerit, et vobiscum fideliter ambulaverit, literas, quas pro eo scribimus, porrigatis domino papæ. Quia sicut pro certo didicimus, nunc in recessu regem perfidiæ constanter arguit, et famam, quam prius læserat, ex magna parte redemit. Si vero voluerit ingredi duabus viis, quod tamen non credimus, quia pecuniam dicitur respuisse, et literas retineatis, et ne nocere valeat, estote solliciti. Sollicitaverunt nos quidam ex conscientia et mandato regis, ut ad ipsum in Normanniam proficiscamur: nec hoc detrectamus implere, si nobis in confinio terrarum, ut promissum est, occurrerint, qui nobis et nostris sufficiant præstare securitatem. Vos autem instate, ut dominus papa inhibeat, ne novam, et præter morem ecclesiæ Gallicanæ et Anglicanæ præstemus cautionem, ne a forma, quam regi scriptam misimus, dominus papa recedat; ut partem condecentem ablatorum nobis restitui præcipiat; ut terreat regem metu interdicti in terris cismarinis; ut

regi Anglorum diligentius scribat, quatenus nos recipiat in osculo pacis; et jubeat in aliis literis, ut terras ablatas, quas prænominavimus, sine quibus pax esse non potest, ecclesiæ Cantuariensi restituat. Item prohibeat ne aliquem, nisi præstito secundum morem et formam ecclesiæ juramento, ab anathematis vinculo præsumamus absolvere. Quoniam inter jura consuetudinum, quas vendicat contra Deum, si credatur expertis, manifeste cognoscetur hoc fere esse perniciosissimum. In quo si a præsumptione sua ceciderit, non magnopere, ut speramus, ne sæpius confundatur, insistet cæteris. Ad hæc ut dominus papa Christianissimo regi de consolatione nostra gratias agens, scribat exhortatorias et animatorias, interserens in eis quantum sit crimen sacrilegii, ecclesiæ bona diripere, et sine justa caussa personas ecclesiasticas exquisitis occasionibus fraudare suis bonis, et quod peccatum sine pœnitentia et satisfactione, præsertim quum tempus adest, et rerum copia suppetit, non dimittitur. Quoniam si res ablata, cum reddi possit, non redditur, phantastica pœnitentia est, et non vera quæ proficiat ad salutem, sed accumulat damnationem.

Mittimus vobis petitionem, quam porreximus regi, a qua nullo modo recedatis, nisi possitis meliorare caussam, et literas quas misimus magistro Viviano, et quas ille, ut accepimus, misit Anglorum regi. Quo plenius instructi negotium ecclesiæ possitis commodius promovere. Si garrulorum quispiam præsumat arguere, quod terram ejus nolumus ingredi, nisi nos recipiat in osculo pacis, Robertus de Silliaco redeat in mentem ejus, quem nec pacis osculum publice datum, nec fides corporaliter regi Franciæ præstita fecit esse securum: nostræque cautelæ, nisi rationis expers sit, ut credimus, illico veniam dabit.

Nos et vos dirigat Dominus, ut faciamus in omnibus ipsius voluntatem, et sive per prospera sive per adversantia nobis, debitam ecclesiæ suæ restituat libertatem. Hæc patri nostro domino Ostiensi, et cætera quæ Senonensi archi-episcopo scripsimus, significabitis ex parte nostra, deinde ex consilio ejus reliquis amicis nostris, qui exspectant et procurabunt redemptionem Israel.

Lexoviensis episcopus, nos ut scitis, persequitur, amici tamen indutus nomine, et Sinonis sui, quem sub episcopi professione vivendo semper expressit, formam imitatus, dantis arma Danais in Amazones, et Amazonibus tela in Danaos ministrantis, ut suæ quieti provideat, nunc viris ecclesiasticis in sæculares, nunc sæcularibus in ecclesiasticos arma ministrat. Inspicite literas, quas modo pro Londoniensi episcopo, cujus merita nostis, scribit, et ad mentem reducite, quæ nobis consuevit dare consilia, et alterum plane videbitis Sinonem inter Danaos et Dardanos discurrentem. Nam et iste, si virtutem nominis attendatis, Si-non est, fovens est, et non in sinu suo: lingua concinnat dolos, et ex abundantia cordis fere semper in amicorum caussis et negotiis fidei voluit, terit, et replicat *Sic et non*. Presbyter clericus domini Papiensis idem perseveravit in caussa nostra, qui fuit ab initio. Quod quid sit, non latet, ut credimus, dominum Gratianum. Nam et illi, dum præsens esset, adstitit, et regi postea semper adhæsit.

EPISTOLA XCIII.—AD EOSDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Alexandro et Joanni nunciis suis.

Solliciti estote circa negotium nostrum, et contra adversarios nostros cautelam et continuam vigi-

lantiam habeatis, præsertim adversus illum spurium, fornicarium, et ecclesiasticæ pacis inimicum, sacerdotis filium, Reginaldum de Saresberia, qui personam nostram, in quantum potest, diffamat ubique, et deturpat, dicens nos proditorem esse, et sibi fidem nostram dedisse, quod patrem ejus non læderemus in aliquo. Quod utique ipsi non plus, quam cani faceremus. Dicit etiam, quod si dominus papa decederet, faceret nos deleri de libro vitæ, jactitans curiam Romanam ita venalem esse, ut intervenientibus muneribus quid velit, possit impetrare. Suggessit etiam regi Anglorum hujusmodi petitiones facere domino papæ, ut alicui episcopo in Anglia committeret auctoritatem coronandi filium ipsius regis, et consecrandi episcopos, ut vel sic dominum papam deciperet. Cui quum respondisset rex se, ut credebat, a domino papa petitiones illas non posse impetrare, respondit Reginaldus: Dominus papa ut stolidus et fatuus aget, nisi petitionibus tuis satisfecerit. Rogamus idcirco dilectionem vestram, de qua sine dubio confidimus, ut cum Hugotione Romano amico nostro, qui de Francia Romam profectus est, et cæteris amicis nostris, et vestris pro nobis, sed et pro justitia et libertate ecclesiæ viriliter stetis, et ad hoc vigilanter tota intentione laboretis, ut ille commentor fraudis, machinator doli, fictor falsitatis, sua pravitatis opinione frustratus undique confundatur, et ita ejus iniquitas per vos detegatur et in eum redundet, ut doleat se ad curiam venisse, et a suæ iniquitatis teste, quem assidue gerit in pectore, merito torqueri dignoscatur. Nam sicut bene novistis, si dominus papa petitionibus regis in hac parte, quod Deus avertat, aliquo modo adquieverit, sciat indubitanter auctoritatem ecclesiæ Romanæ in Anglia in perpetuum perituram, ita ut auctoritatis

apostolicæ aliquis ibi mentionem facere non audeat. Si vero dominus papa, prout sibi expedierit, nuncios ejus confutatos et proposito suo frustratos dimiserit, sciat nos in proximo, per misericordiam Dei, pacem habituros. His enim duobus articulis, videlicet coronationi filii sui, et consecrationibus episcoporum insistit rex Anglorum, et valde arctabitur ad pacem nostram faciendam, si constantiam domini papæ viderit. Inter cætera vero caveatis, ne cum prænominato Hugotione in præsentia cardinalium sive aliorum aliqua verba super negotio nostro habeatis, sed quum opportunitatem habueritis, secretius cum ipso de executione negotii tractetis. Ita quidem ut non possit deprehendi vos aliquam cum ipso familiaritatem habere.

EPISTOLA XCIV.—AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri Rogerio Eboracensi archi-episcopo, et sedis apostolicæ legato, salutem et utriusque vitæ successus.

Discretio vestra plenius novit, quod Deus in eos vindex est, qui acceptæ gratiæ immemores retribuunt mala pro bonis, et eos, quos exigentibus meritis, colere et venerari debuerant, accepta occasione nocendi, lædere non formidant. Quot autem et quanta bona a S. Cantuariensi ecclesia acceperitis, et qualiter illa vos promoverit ad summum sacerdotii gradum, in auribus reverentiæ vestræ non necesse est replicare; tum quia fere omnibus notum est, tum quia incredibile est quod hæc a pietatis vestræ

memoria possint excidere. Et quidem adhuc eadem mater vestra parata est, quamdiu vestræ visum fuerit sanctitati, amoris et reverentiæ cultu prosequi, quod cœpit in vobis, optans et orans sibi ab eminentia vestra rependi vicissitudinem pietatis. Nec stabit per nos, quin solliciti simus servare vobiscum unitatem spiritus in vinculo pacis. Et licet simus exules et proscripti pro Domino, speramus quia, illo propitiante pro quo patimur, vobis poterimus obsequii vicem referre in Domino. Percipimus autem susurrii venas, quod sinceritatem vestram quidam in injuriam S. Cantuariensis ecclesiæ animare et armare nituntur, ut filio domini regis, cujus vias Deus dirigat in beneplacito suo, diadema imponatis, et ipsum contra fas promoveatis in regem. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis ecclesiæ, si forte, quod absit, præsumeretur, esse manifestissime constat, hoc tam vobis quam omnibus episcopis Angliæ dominus papa, sicut ex literis ejus, quas vobis transmittimus, perspicuum est, interdicit: et nos, ne ab aliquo attentetur, auctoritate apostolica prohibemus, super hoc adversus omnem animam hoc molientem appellantes, diemque præfigimus purificationem S. Mariæ. Et ne quis eorum, qui jurisdictioni nostræ metropolitico aut legationis jure subjecti sunt, huic temeritati adsistat, in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus.

Similiter omnibus episcopis Angliæ.

EPISTOLA XCV.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuarienses archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico Rogerio, Dei gratia Eboracensi archi-episcopo, et sedis apostolicæ legato, salutem, et pastorales excubias feliciter adimplere.

QUANTIS calamitatibus diutius afflicta sit mater nostra, a cujus uberibus coaluimus, et quæ utrumque nostrum auctore Deo in id quod est, promovit, sancta Cantuariensis ecclesia, fraternitatem vestram latere non potest, præsertim, quum totus fere Latinus orbis contritiones ejus hactenus contra fas et æquum, et supra omnem modum invaluisse cognoverit. Exspectaveramus correctionem domini regis, quem clementia summi pontificis et patientia nostra, et divini judicii, quod maxime fidelis anima reveretur, timor, debuerant ad pœnitentiam provocasse. Sed ille Dei misericordia et hominum patientia quoad caussam hanc semper abutens, damna damnis indesinenter adjecit, et atrocissimas injurias gravioribus cumulavit injuriis. Ne ergo sanguinem ejus in compereuntis ecclesiæ ob nimiam patientiam et injustam dissimulationem de manibus nostris requirat Dominus, fraternitati vestræ literas apostolicas destinamus, rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, et unitate caritatis, et fœdere pacis ecclesiasticæ, et auctoritate domini papæ, per fidelitatem, quam sedi apostolicæ debetis, denunciantes, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium per totam provinciam vestram, quæ in potestate præfati regis est, omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam,

quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Ne vos, quod absit, cum his qui in scelere suo perituri sunt pœna damnationis involvat. Portitori vero istarum prospicite, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Fraternitatem vestram per vias rectas deducat Altissimus, et faciat participem illorum, quibus in evangelio promissum est regnum cœlorum.

EPISTOLA XCVI.—AD CONRADUM MOGUNTINUM ARCHI-EPISCOPUM ELECTUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Conrardo Moguntino electo, se et quod sibi.

Rediit nuncius noster, quem miseramus ad curiam. Adhuc pendent negotia nostra, et spei bonæ promissionibus detinentur. Verum quoniam in hujusmodi negotiis dilatio periculose nonnunquam admittitur, ad specialem amicum nostrum nos convertimus, ut ipse pro nobis sit, et pro parte nostra laboret, enixius implorantes. De cujus persona si forte, quod absit, dubitatis, cui loquimur ipse est; vos, inquam, specialis et unicus, præcordialis et intimus amicus noster in Domino, cui negotia nostra cum tota fiducia commendamus, orantes, si tamen apud talem amicum precibus opus est, ut ea promovere, et ut in præsentia tua ad finem debitum perducantur, modis omnibus instare dignemini. Ecce enim tempus et locus, in quo petitiones nostræ repulsam nullo modo patientur. Sicut ergo vitam et animam nostram diligitis, ita petimus ut pro nobis et ecclesia nostra sollicitus esse curetis, postulantes instanter a domino papa, ut in recompensationem omnium laborum nostrorum, quos

ambo pro fide et unitate sanctæ Romanæ ecclesiæ sustinemus, nobis et ecclesiæ nostræ pristinam primatus restituat dignitatem. Juxta quod vobis præscripsimus, et clerici nostri Herveus et Guntherius vobis præscribent. Rogamus præterea, ut nos de statu vestro erga dominum papam, et dominos cardinales, et ipsorum erga vos per nuncium vestrum, si ipse moram feceritis, celerius certificare curetis. Sciatis autem quod de nostris nihil audivimus. Valete.

EPISTOLA XCVII.—AD EUNDEM ET SABINUM, HYACINTHUM ATQUE HENRICUM CARDINALES.

Dominus archi-episcopus Conrado Moguntino archi-episcopo et Sabino episcopo, Jacintho et Henrico sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, salutem et promptam ad obsequium voluntatem.

Satis superque sustinui, domini patres, correctionem regis Angliæ expectans, nec ullum omnino patientiæ meæ fructum inveni. Exequutus sum circa eum et nunciis et literis et modis aliis quicquid debui, sed ipse, patientia et sollicitudine mea semper abutens, magis magisque procedit in deterius, conculcans et deprimens ecclesiam Dei, meamque personam inexorabili odio persequens interim, ut Abbati Cisterciensi jam scripserit, ut sicut Abbatias ordinis sui quæ in ipsius potestate sunt diligit, ita nos et coexules nostros a beneficio et familiaritate ordinis alienet. Quum igitur excessus et impietas ipsius et ministrorum ejus difficile quidem explicari, sed difficilius credi possit, periculum tam meum quam ipsius attendens, perniciosas illas non tam consuetudines quam pravitates, quibus perturbatnr et confunditur Angli-

cana ecclesia, scriptum etiam et auctoritatem scripti quo fuerant confirmatæ, publice condemnavi, tam observatores quam exactores et paternos earum fautores, etiam et consiliatores seu adjutores, quicunque fuerint sive clerici sive laici, generaliter excommunicans et episcopos nostros a juramento, quo ad earum observantiam violenter adstricti fuerunt, absolvens. Sunt autem hæc quæ in scripto illo specialiter condemnavi. Quod nec appelletur ad sedem Apostolicam qualicunque de causa absque assensu regis. Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat aliquid de rege in capite, vel terram ejus vel officialium suorum sub interdicto ponere absque licentia ipsius regis. Quod non liceat episcopo coercere aliquem de perjurio vel fide læsa. Quod clerici vel viri religiosi trahantur ad judicia sæcularia. Quod laici seu rex seu alii tractent causas de ecclesiis vel decimis. Quod non liceat archi-episcopo vel episcopo venire ad vocationem domini papæ sine licentia regis, et alia in hunc modum.

Nominatim etiam excommunicavi Joannem de Oxeneford qui communicavit schismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum domini papæ et nostrum, usurpavit sibi decanatum Saresberiensis ecclesiæ, et in curia imperatoris pro schismate renovando præstitit juramentum. Similiter et Ricardum Ivelchester denuntiavimus excommunicatum et excommunicavimus eo quod incidit in eandem hæresin damnatam, communicando nominatissimo schismatico illi, machinando etiam et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonicis illis in perniciem ecclesiæ Dei, et maxime ecclesiæ Romanæ ex pactis contractis inter regem Angliæ et ipsos: et Ricardum de Luci et Jocelinum de Baill., qui regiæ tyrannidis fautores et hæretica-

rum illarum pravitatum fabricatores extiterunt: Randulphum de Broc et Hugonem do sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui possessiones et bona ecclesiæ Cantuariensis absque licentia et consensu nostris sibi usurpaverunt. Excommunicavimus etiam omnes, qui de cætero in possessiones vel in bona ecclesiæ Cantuariensis manus contra voluntatem et assensum nostrum extendunt. Ipsum tamen regem nondum personaliter excommunicavimus, expectantes adhuc correctionem ejus, quem tamen excommunicare non diffitemur, ni celerius resipuerit.

Unde dilectionem vestram instantius precor et moneo, ut constanter in hac parte vos habeatis, dominum papam studiosius commonentes, ut quod a nobis factum est, ratum habeat, alioquin et auctoritas apostolica minuetur ultra modum in partibus illis, et libertas ecclesiæ, quæ jam ex maxima parte deperiit, tota sine dubio deperibit. Ecce enim crescunt hæredes ipsius regis, qui paternæ crudelitatis imitatores existent, nisi perniciosa genimina cum immenso vigore severitatis ecclesiasticæ fuerint radicitus amputata. Ego autem multo magis vellem non solum usque ad sanguinem, sed usque ad ipsam mortem resistere, quam in ecclesia Dei tam flagitiosa piacula diutius impunita relinquere. Sciatis autem dominum Rothomagensem et quosdam alios regi in faciem dixisse, nullum ex eis contra mandatum domini papæ communicaturum, quin potius sententiam, si in eum et terram ipsius lata fuerit, ad jussionem domini papæ firmiter observabunt. Scimus autem et certum habemus, quod obstinatio regis citissime frangeretur, si in terram ejus cismarinam districta sententia poneretur.

EPISTOLA XCVIII.—AD EUNDEM.

Dominus Cantuariensis C. Moguntino archi-episcopo.

OMNIA nostra ideo vestra reputamus, quia nos ipsi omnino vestri sumus. Sufficere debet hoc ad persuasionem. Petimus itaque ut nostræ prospiciatis necessitati, quam ex rescripto literarum quas domino papæ mittimus facile advertetis. Illud enim mittimus vobis, non minus de vobis confidentes quam de nobis: quia de vestris negotiis æque sollicitamur ac nostris. Ecce Joannes ille schismaticus de Oxeneford, qui perjurio suo nostrum, quantum potuit procuravit exilium, sedem Apostolicam appetit, ut eam circumveniat et subruat æquitatem. Rogamus ut respondeat ei iniquitas sua, et domi sentiat esse Petrum, qui quicquid iterato dejiceret eum coram regibus et principibus ausus est impugnare. Discat prophetam esse in Israel qui tempore accepto justitias judicet. Presbyter clericus domini Papiensis regi Anglorum nuper promisit quod dominus suus legatione accepta causam, quæ inter nos et ipsum vertitur, ad voluntatem ejus definiet, et de nostra depositione jam gloriantur palam hostes ecclesiæ persecutores nostri et immo Christi. Nos autem nisi inevitabilis necessitas cogat, nullius excipiemus judicium nisi domini papæ, magis ecclesiæ subversionem Anglicanæ et Romanæ confusionem timentes quam nostram. Vigilate igitur apud dominum papam et Cardinales ut saluti suæ prospiciant coram Deo et honori coram hominibus. Nam quicquid in alterutra parte fecerint, memoriale erit in seculum seculorum.

EPISTOLA XCIX.—AD EUNDEM.

Animæ suæ dimidio, salutem, quam sibi, et ampliorem, quum sibi sit minima.

INTER optimam conscientiam et durissimam fortunam constitutus ignoro, quomodo et animo meo et tempori parcam. Angit me animi mei amaritudo periculo meo dicere quod sentio, urget me temporis importunitas periculo ecclesiæ silere quod non debeo. Deus bone, quo me vertam? Utrobique certe periculum est. Ad dicendum etiam sine periculo non sufficio, dicendo cum ecclesiæ discrimine deficio, tacendo cum ipsa pereo. Verum ne ecclesiæ periculo peream, et ego dolendo dico rem dolendam nimis. Capta est urbs inclita, quæ jam fere totum subegerat orbem, subversa humana gratiæ aviditate. Et quæ gladio perire non poterat, occidentali veneno infecta succumbit. Proh dolor! Ipsius occasu fit undique dispendium libertatis ecclesiæ compendio temporalium. Itur in ipsius ruinam per amfractus divitiarum: prostituta est ut fornicaria, quæ multorum libidini patet in platea, fornicantur cum ea quilibet potentum, ut subacta cedat ambitioni concipiens iniquitatem, et pariens pressuram immeritis. Væ nobis! Quid faciemus? Urbis ruit auctoritas, et cervix nostra quomodo non flectetur? Exclusis filiis admittuntur privigni, ut bonis maternis utantur extranei, quibus alendi erant legitimi hæredes. Et quæ benigne in sinum suum susceptura erat oppressos, in visceribus caritatis curatura languentes, opprimentes elevat, mole gravaminum conterit depressos. Quo erit nobis refugium de cætero, si non præstita satisfactione

meruerint inde absolvi, unde amplius erant condemnandi; si extorserint tanquam re bene gesta remissionem, qui meruerant ultionem; si reportaverint de indulgentia gloriam, qui conscii de merito exspectabant pœnam? O utinam non me reperisset sors ista superstitem, ne viderem mala gentis nostræ, et sanctorum, nisi quia, ut scriptura dicit, necesse est amore justitiæ temporaliter multa pati justos mala. Haberet tamen aliquid solatii, si radicis amaritudinem compensaret dulcedo fructuum. Solent enim dura principia meliori fine concludi. Verum ne quid desit ad coronam, hac tempestate cedit nobis in contrarium, ut qui dura sentimus initia, evacuata spe boni, more contrario exspectemus duriora. Exclusi enim sumus a sinu matris, clausa sunt nobis patris viscera, detraxit immeritus benemeriti spolia, tulit male conscius rem bene conscii, comprehendit piger bene currentis bravium, rapuit puniendus legitime certantis coronam. Ego vero miser in quo deliqui, quid mali promerui? Si supra opinionem hominum devotionem exhibui, si contra voluntatem amicorum fidem servavi, si relictis omnibus devotionis affectu, contemplatione fidei nudus, et abjectus cum meis miseriis sequutus patrem meum et dominum, exposui me omni periculo, eritne ista confusionis nostræ retributio, restauratio perditorum, radicis amaræ dulcedine fructuum compensatio? An non erunt ista de cætero in ore vulgi remunerationis iniquæ proclamatio? Videat Deus, examinet ipse, judicet hanc juris æquitatem. Res miranda nimis, res admiratione stupenda, cuditur jus nomini, immo, ut verius dicam, juri contrarium, justitiæ et æquitatis perimens auctoritatem. Transit in jus persecuti persequutoris temeritas, ut excipiat pœnam de victoria donandus, reportet gloriam merito inglorius, vincat vinciendus. Nunquam fuisset ista legatio

tantorum ministra malorum, in tot exulum fabricata perniciem miserorum, totius ecclesiæ peremptura compendium. Certe nec si se ruperint, poterunt me avellere Christo juvante a tramite justitiæ, a liberatione servitutis ecclesiæ, pro ea parte sollicitudinis, in qua vocatus sum, a caritate Dei, quæ nos subjecit tribulationi, donec veniat justus judex, qui æqua lance dispensabit utrique, juveni pariter et seni, regi ac privato, omnibus æque prout quisque meruerit. Hunc expeto judicem, hunc injuriarum nostrarum ultorem expeto, fultus optima conscientia, securus devotione sincera, solidatus in fide vera, certus amore justitiæ sustinentes injuriam nulla debere ratione confundi. Zelo vindictæ confringentes cornua persequentium ecclesiam spe remunerationis æternæ nullatenus posse privari. Hæc animæ meæ scribo dimidio, ut sentiat amici dolentis angustias, patientis pellat dolores, pereuntis pressuras tollat. Non est enim dolor, sicut dolor meus. Traditus namque prædicor in manus inimicorum, proditus ad voluntatem invidorum, lacerandus dentibus malignorum, perimendus unius meorum judicio persequutorum. Res nefanda nimis, sui crudelitate horribilis, sui malignitate odibilis, sui facilitate contemptibilis, sui iniquitate damnabilis in æternum. Suffecisse debuerat, Papiensibus Italiam subvertisse, nisi et orbem cum ecclesiæ libertate sua cura perimerent. Haberem vobis scribere plura, si non confectus injuriis, et contumeliis affectus timerem dolorum meorum relatione mentis vestræ turbare quietem, exaggerare sollicitudines, infestare jucunditatem, quam expedit mihi valere, ne peream. Valeat ergo pars sana mei, ut convalescat ægrota. Festinet mihi subvenire, ne tota depereat, ut inde recipiat in terris gloriam, et in cœlis coronam. Valeat iterum et semper, habeatque

fidem, si placet, huic nuncio, cæterisque per Dei misericordiam in brevi venturis.

EPISTOLA C.—AD EUNDEM.

Animæ suæ plusquam dimidio Thomas Cantuariensis ecclesiæ miserabilis exul, salutem, et se totum, deducta miseria, cujus semper expertes amicos esse desidero.

CONSOLETUR vos Dominus in omnibus angustiis vestris, qui vicem meam et coexulantium mihi doluistis ut vestram, et, quod rerum experientia didici, proscriptionis et multimodæ miseriæ stimulos studuistis ab ecclesia Dei, et paupercula domo nostra totis viribus propulsare. Suspensionem nostram in utriusque regni compitis quasi voce præconia jactitat rex Angliæ, et in testimonium confusionis meæ, quo me reddat magis onerosum et odiosum hominibus, literas apostolicas profert. Gloriatur et terminum sibi datum, donec me recipere velit in gratiam, quod, si licuerit, facturus est ad calendas Græcas, id est, nunquam. Monetis ut interim patienter feram, virtutem patientiæ magnis laudibus prædicatis, et non cogitatis non deesse, qui de latere illud comicum ingerat: *Omnes cum valemus, recta consilia ægrotis damus.* Tu autem si hic sis, aliter sentias. Quis enim jugulatur doloris expers; nisi stupidus et insensatus? Sed et hoc, quoniam ita necesse est, quamdiu Domino visum fuerit, fortem animum tolerare jubebo: non autem ego, sed gratia Dei mecum. Sinceritatem quoque, et amicitias, et diligentiam dominorum cardinalium commendatis: et ego quidem de quibusdam eorum non diffido, præsertim in caussa Dei, et ecclesiæ Romanæ, potius quam mea vel meorum. Retri-

buat illis Deus bona, quæ faciunt et facturi sunt proscriptis exulibus Christi. Alios autem revocet, ut sentiant id ipsum in Domino, nec ad subversionem justitiæ, et ignominiam sedis apostolicæ, et suam damnationem munera captent, facientes ex calumnia quæstum, et sequantur retributiones. Sed et illi se mihi et meis compati scribunt. Ethicus vero subridens ex adverso respondet: *Omnes compatiuntur, nemo succurrit.* Et quidem recte. Opera enim, quæ ipsi faciunt, testimonium perhibent de eis. Consulitis ut modis omnibus elaborem mihi pacem reformare tyranni, persequutoris et tortoris ecclesiæ. Sed viam pacis præclusit mihi ecelesia Romana, et quidam cardinalium, quorum ille, sicut jactitat, consiliis agitur. Nuper enim, data spe pacis, me per comitem Flandrensem jam secundo fecerat ad colloquium evocari, cum sui et cardinalium suorum nuncii a domino papa redeuntes, et suspensionis meæ literas porrigentes, ei dederunt cornua, quibus possit, quoad voluerit, et pacem rejicere, et interim ecclesiam Dei tanquam auctoritate sedis apostolicæ ventilare. Scribitis quod in dispendium ecclesiæ Romanæ laborat fortuna rescindere potentissimarum civitatum Italiæ unitatem. Quare hoc, anime mi, credis accidisse, nisi quia Deo liberatori vestro non condignas agitis gratias, sed quæritis quæ vestra sunt, quasi manus vestra excelsa, et non dominus anni præteriti magnalia gesserit? Nec pro nobis hoc dixerim et aliis, qui recta gradiuntur via, sed pro his, qui ecclesiam Dei persequutoribus exponunt, et lucra sectantur. Et quia Cantuariensis ecclesia fere destructa est, et ego et coexules mei attenuati et afflicti supra modum, precor attentius, ut adhibitis amicis impetretis a domino papa, ut in solatium miseriæ reformet primatum ecclesiæ Cantuariensis, &c.

EPISTOLA CI.—AD EUNDEM.

Animæ suæ dimidio salutem quam sibi.

DESIDERIO magno expectabamus in dies audire nuncium salutis de domino papa, de vobis et de fratribus vestris. Expectavimus, nec venit qui bonum afferret aut certum nuntium. Et quoniam animo desideranti nihil satis festinatum est, mittimus ad vos latorem præsentium ut recurrente litera aut per eundem citissime cognoscamus utrum, sicut fama divulgante apud nos in pluribus disseminatur locis, magnificaverit Dominus facere misericordiam cum ecclesia sua et vobiscum, dissipando et conterendo persequutores ecclesiæ suæ et vestros. Quod quidem certius credendum credimus, quoniam solet ipse terribilis esse apud principes terræ et terribilis in consiliis super filios hominum, qui militant adversus eum et impugnant ecclesiam; et nunc, ut credatis verbis Psalmistæ dicentis: Nolite confidere in principibus nec in filiis hominum, in quibus non est salus: tempus est ut postposito favore principum, prætermissa fiducia quam habebatis in hominibus, ei soli firmiter de cætero adhæreatis, qui non derelinquit sperantes in se; in eo solo spem ponatis, qui novit dissipare consilia principum, in ipso faciatis virtutem, quoniam si fidem ei servaveritis, ad nihilum deducet omnes inimicos ecclesiæ et vestros. Facite ergo judicium amodo et justitiam omni petenti, omni patienti injuriam ut, sicut ad desideria vestra liberavit vos Dominus ab instanti periculo quod jam erat in foribus ab oppressione tribulantis, subveniatis et vos injuriam sustinentibus, reprimendo constanter tyrannorum sævitiam, puniendo delinquentes. Sic exaltabitur Dei ecclesia, resurget ipsius vigor, qui multo

jam tempore languet depressus. Hoc facite, ut gaudium sit vobis coram Deo et angelis, honor et gloria in populo et gente, revelamen ecclesiæ. Hoc hactenus. Cæterum ut cognoscatis nobis jam accidisse quod verebamur, quod prædicabamus jam quasi in manifesto esse de præsumtione Domini Willelmi Papiensis et ipsius insolentia, videte literas suas statim in adventu suo ad nos transmissas, in quibus ipse gloriatur, sicut ipsi perpendere potestis eum nunc temporis in terram regis Angliæ descendisse ut cum domino Odone decidat quæstiones quæ vertuntur inter ipsum regem et nos, prout magis videbit expedire ecclesiæ. Præterea mandavit domino regi et suis in damnum nostrum et confusionem se venisse ad faciendum voluntatem suam. Si in viridi hæc facit, quid faciet in arido? Nunquam fuisset auctoritas ista, unde generatur scandalum populo, dispendium ecclesiæ, nobis confusio, qui potius solatio egebamus, ut qui jam triennio cum tot generibus hominum exilii sustinuimus incommoditatem, alienis cum rubore vivimus eleemosynis: nec credebamus eum venisse ad decidendas quæstiones inter regem et nos, nec sic a domino papa et a vobis hoc intellexeramus, sed ad pacem nostram faciendam, si quo modo permitteret eam Deus fieri opera ejus et industria, quod tamen minime credimus: quum ipse totus sit regius et paratus omnimodis ad gratiam suam consequendam et 'quocunque modo rem.' Multoties vero proposueramus domino papæ et vobis, et adhuc firmiter proponimus, nunquam per Dei misericordiam in aliquo nos subituros ejus judicium vel examen, qui de sanguine nostro sibi quærit facere commercium, de pretio, utinam non iniquitatis, quærit sibi nomen et gloriam. Petimus ergo ne addatur dolor dolori nostro et discrimen discrimini, quatinus si aliqua

dilectioni vestræ cura est de nobis, per vos et per amicos vestros in aliquod desolationis nostræ solatium evacuetur ejus potestas circa nos et negotia nostra, si quam tamen habet, quod non facile credimus, quia novit Deus ante permitteremus nos excommunicari et manere in excommunicatione usque ad diem obitus nostri, quam extra curiam Romanam subiremus ejus judicium vel examen in aliquo. De plano enim contra canones est ejus subdi ditioni, qui ob gratiam regis inimicus noster fuit et est, sicut patet et 'lippis et tonsoribus,' quique ad hanc potestatem obtinendam super nos multiplici laboravit ingenio. Semper recusavimus eum judicem apud dominum papam per nuncios nostros et adhuc recusamus et omni tempore recusabimus. Efficiat ergo benigne et constanter sollicitudo vestra quod petimus. Valete semper ut nos bene valeamus et experiamur, si placet, in hac petitione nostra et in aliis quas vobis transmisimus, benevolentiam vestram et desiderii nostri fructum.

EPISTOLA CII.—AD FULCONEM DECANUM ET CAPITULUM REMENSE.

Dominus Cantuariensis Fulconi decano Remensi, totique capitulo.

QUONIAM in corpore, et de corpore Christi constituti, alter alterius membra sumus, mutuis obsequiis nobis invicem deservire, piaque necessitudine alter alterius onera portare debemus: tanto nimirum affectuosius, quanto firmius ad idem præter catholicæ communionis vinculum speciali quoque clericalis professionis nexu tenemur adstricti. Ut præsertim

quando uos adversis dispensatio supernæ miserationis erudire decrevit, casibus ingruentibus occurrant fraternæ caritatis cum hilaritate solatia: tanto promptius atque gratantius exhibenda, quanto comprehenduntur esse et imminente necessitate magis debita, et fervente tribulatione opportuniora. Inde est, quod possessionibus nostris pro voluntate principis atque domini nostri in præsentiarum destituti, præsentium latorem magistrum Philippum de Calcia, clericum nostrum, morum conversatione et literarum notitia commendabilem, qui quoniam inter procellas, quæ excanduerunt, nobis, sicut debuit, adhæsit, rebus suis est exspoliatus, serenitatis vestræ caritati transmittimus, attentius obnixiusque rogantes, quatenus intuitu Dei, amorisque nostri, atque obsequiorum gratia, ei, dum instantis exilii necessitas ingruerit, in necessariis, prout ipsum decet, ipsi provideatis. Nos enim, quod ei boni feceritis, velut nobis impensum, feremus: et secundum quod pro loco et tempore patuerit occasio, prono promptoque affectu pariter et effectu, mutua benedictionum exhibitione, debita cum devotione respondebimus. Valeat et vigeat caritas vestræ fraternitatis.

EPISTOLA CIII.—AD EUNDEM FULCONEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Fulconi decano Remensi.

AUDITA promotione vestra plurimum exhilarati sumus, non dubitantes factum esse a Domino, cujus opus est unire fidelium voluntates, ut eorum sit cor unum et anima una, quod de vobis tanto laudabilius, quanto unanimius fecit Remensis ecclesia. Qui

ergo tot animorum vota direxit in eligendo, ille vobis in ministrando gratiam largiatur, ut sicut eam bonorum omnium fontem et fomitem prædicastis, sic ad gloriam Dei eandem præventricem et adjutricem in omnibus operibus sentiatis. Optamus hoc vobis, et pro vobis oramus, licet indigni simus pro alio exaudiri, qui propria non sufficimus delere commissa. Verumtamen de misericordia ejus præsumimus qui pro impiis mortuus est, quod ad preces confitentium peccatorum: qui ut diffitentes revocaret ad veniam, et fugientes traheret ad salutem, persequutores et hostes quadam violentia caritatis, manente tamen arbitrii libertate, urgeret ad gratiam, dorsum posuit ad flagella, crucis ignominiam suscepit et pœnam, et ex his quæ passus est, scholam rectæ fidei et veræ virtutis instituens, persuasit mundi pericula pro veritate gratanter amplectenda, et electis nullum esse cum mundi voluptate commercium. Hinc et nobis amplior est fiducia, quia parvitatis nostræ misericorditer preces admittet, pro quo persecutionem patimur, dati in opprobrium et derisum his, qui ignorant Deum, versi in tædium etiam his, quibus nondum fuimus onerosi.

Dispersi sumus cum exulibus nostris in omnem ventum, solique sunt miseriæ nostræ participes, qui ab apostolo didicerunt communicare necessitatibus pauperum Christi, quibus etsi pro merito suo et voto nostro non sufficiamus rependere quod merentur, certissimum est, quod mercedem optimam consequentur cum accessione gratiæ et gaudii in misericordia uberi. Contrahunt enim cum eo debitore, qui et centuplum cum æterna gloria reddere consuevit, et calicem aquæ frigidæ irremuneratum relinquere dedignatur. Cæterum quia nos adhuc flagellantis patris verbera comprimunt, et persequu-

toris nostri nondum mansuescit immanitas, rogamus attentius, ut in vestris et sanctorum, qui vobis noti sunt orationibus nostri memoriam exilii haberi faciatis, ut nos pro cujus lege contendimus in agone, sine peccato conservet, ne deficiat fides nostra, et persequutores nostros, si prædestinati sunt, convertat, et expediat ecclesiam suam. Hoc ipsum per vos deposcimus ab ecclesia Remensi, quam sincera diligimus caritate, agentes ei gratias de honore et amore, quem nobis exhibuit in coexulibus nostris, magistro Philippo, Radulpho, et aliis, quorum necessitatibus communicasse dignoscitur. A vobis autem hoc specialiter cogitur nostra necessitas postulare, quatenus adolescentem latorem præsentium, sororis nostræ filium, exhibeatis in domo vestra, et literis insistere compellatis in scholis grammaticorum, ut vestris necessitatibus et vestrorum provideat pauperum pater et judex orphanorum.

EPISTOLA CIV.—AD ROTRODUM ROTHOMAGENSEM ARCHI-EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Rotrodo archi-episcopo Rothomagensi.

Sicut novit vestra prudentia, multo jam tempore correctionem domini regis exspectavimus, nec ullum adhuc in eo diligentiæ vel sustinentiæ nostræ fructum invenimus. Unde et congrue, licet cum interno mentis dolore, dicere cogimur: *Sustinuimus pacem, et non invenimus; quæsivimus bona, et ecce turbatio.* Discrimen ergo tam nostrum, quam regis ipsius attendentes, si excessus tantos impunitos, ut hactenus, vellemus relinquere, damnavimus nuper

atque cassavimus scriptum illud, in quo hæreticæ illæ pravitates continentur. In irritum duximus præsertim hæc: *Quod non liceat episcopo, &c.* Ut superius [*in epistola ad Moguntinum directa et in plerisque aliis*] continetur usque: ni resipuerit. Omnes, inquam, istos vinculo anathematis innodavimus. Quos etiam volumus et rogamus, ut et vos excommunicatos denuncietis. Excommunicavimus etiam omnes, qui in possessiones et bona Cantuariensis ecclesiæ absque voluntate et assensu nostro de cætero manus extendent.

EPISTOLA CV.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Rothomagensi archi-episcopo.

MEMINIT vestra discretio, qualiter ex mandato nunciorum domini papæ, juramento præcedente, nostros excommunicatos absolveritis, scilicet Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, Nigellum de Sacca-villa, et Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis ecclesiæ, quæ per hanc dispensationem credebatur citius provenire. Nos autem id æquanimiter interim sustinentes, in omni mansuetudine fidem promissionis exspectavimus usque ad terminum, quem dominus papa præfixerat nunciis, ut redirent. Et quia pax secuta non est, præfatos Gaufredum, Nigellum, Thomam, elapso termino publice excommunicavimus, vobisque secundum sacrorum canonum institutiones denunciamus, ut eos per provinciam vestram, prout ecclesiastica disciplina præscribit, tanquam excommunicatos faciatis a cunctis fidelibus evitari. Ediximus etiam more canonico, quatenus Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus de

Waltham, et Joannes Cumin, et Radulphus archidiaconus de Landaf, et Wimarus presbyter, infra octavam beati Martini satisfaciant ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis: quia tunc auctore Deo eos excommunicabimus, nisi interim satisfecerint. Excommunicavimus etiam illos, qui nuncios domini papæ aut nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt.

EPISTOLA CVI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Rotrodo Rothomagensi archi-episcopo et ejus suffraganeis.

SACRORUM canonum auctoritate præcipitur, ut quilibet episcopus excommunicatorum suorum nomina denunciet vicinis episcopis: qui suis parochianis indicent, ut ipsis excommunicatis aditus ecclesiasticus ubique præcludatur, et excusationis caussa omnibus auferatur. Nam qui etiam illis, qui se conqueruntur injuste ligatos, ante utriusque partis justam examinationem scienter communicaverint in oratione, aut cibo vel potu, aut osculo vel etiam *Ave* dixerint, aut sermonis commercium exercuerint, nisi qui ad eorum conversionem debeat pertinere, juxta sacram canonum institutionem, cui ex proposito impium, et pertinaciter obviare hæreticum est, excommunicationi simili subjacebunt. Scienti constitutiones ecclesiæ loquimur et tenenti, qui zelum legis habens docet eum prætimeri, qui corpus et animam potest mittere in gehennam. Nec diffidimus, quin apostolicæ sedis decreta, quorum observationem in ipsa consecratione professio pontificis exprimit, secularium potestatum præferatis edictis. Nec persuaderi potest, quod

humanus dies prudentiam sanctitatis vestræ possit impellere, ne contemplatione cujuscunque damni vel commodi imminentis, velit cum aliquibus criminosum iniquitatis inire consortium. Audivimus autem, et quasi certum tenemus, quod excommunicati nostri, quos ex justis et manifestis caussis, urgente necessitate officii, et persuadente ratione juris excommunicavimus, ad provinciam vestram frequenter accedunt. Unde nostrum et vestrum præcaventes periculum, eos secundum ecclesiæ normam nominibus propriis curavimus designare, ne ex eorum participatione labem damnationis commissa vobis ecclesia contrahat.

Hæc autem sunt eorum nomina: Gilbertus Londoniensis episcopus, &c. Denunciamus ergo vobis ex parte domini papæ et nostra, quatenus, prout canonum censura præscribit, eos studiosius evitetis, et per provinciam vestram denunciatione publica faciatis a cunctis fidelibus evitari. Sunt et alii solemni vocatione citati a nobis, quos auctore Deo in die Dominicæ ascensionis excommunicabimus, nisi interim condigne satisfacere curaverint ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis: sunt Gaufredus Ridel Cantuariensis archi-diaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de Ivelcestre, Ricardus de Luci, Adam de Cirringis, et Willelmus Giffard. Eos quoque simili sententia condemnavimus et excommunicavimus, qui bona Cantuariensis ecclesiæ et clericorum nostrorum sive ex mandato domini regis, sive ex propria temeritate occupaverunt, aut qui in proscriptionem innocentium, aut depopulationem pauperum ecclesiæ Christi malignis consiliis et delationibus, et versutiis ejusdem domini nostri regis animum instigaverunt, aut nuncios domini papæ et nostros, ne prosequantur ecclesiæ necessitates, impediunt, donec resipiscant, et condigne satisfaciant. Nec se quisquam fraudu-

lentia verborum, aut prætextu subreptæ absolutionis, aut innocentiæ conetur excusare: quia impœnitentes aut persistentes in scelere, aut voluntate peccandi, non apostolus, non angelus, non quæcumque potestas potest absolvere coram Deo, qui eos judicii severitate condemnat, quos ecclesia Satanæ tradit. Diu, et utinam non nimium, tantas Christi injurias et contumelias dissimulavimus, exspectantes ut patientia nostra fructum pœnitentiæ operaretur in illis: sed quia superbia et impietas eorum adscendit semper, de cætero potestate divinitus collata utemur, Deo propitiante, sedis apostolicæ auctoritate muniti contra appellationum subterfugia, et malignantium tergiversationes.

EPISTOLA CVII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Rothomagensi archi-episcopo.

GRATIAS agimus dilectioni vestræ, quæ nostri curam gerit; sed utinam vestra sollicitudo in illa, quam dicitis, episcopi Londoniensis absolutione mandatum domini papæ non excessisset! Scitis enim, quid vobis in communi negotio sine collega licuerit: præsertim quum ille nondum conventus fuerit, nec constabat quod ille, si conveniretur, non posset adesse, qui nec conventus est, quum tunc demum alteri vestrum aliquid in hac caussa licuerit, si alter adesse non posset. Hanc enim conditionem dominus papa inserit, quam constat non exstitisse, ut exinde fortasse constet sapientibus, an aliquid actum sit deficiente conditione. Sed quid ista protrahimus? Vos scitis quid egeritis, et nos Deo auctore, quid vobis competat, non ignoramus. Quod autem præcipitis esse

secretum, quomodo secretum esse valeat? Procurent qui possunt: si qui tamen. Quia antequam mandatum vestrum reciperemus, apud vos cantitabatur in compitis, et apud vos ipsos Lombardiensis diligentia divulgatum est, qui in civitate nostra et in ecclesia solemniter divina celebravit.

EPISTOLA CVIII — AD CAPITULUM ROTHOMAGENSE.

Venerabilibus fratribus G..... decano, archi-diaconis, et toti clero, et populo Rothomagensi, Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et utriusque vitæ successus.

Ad vestram credimus pervenisse notitiam, qualiter dominus Gratianus et magister Vivianus, nuncii domini papæ, excommunicatos nostros, scilicet Gaufredum Ridel, Nigellum de Saccavilla, Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis absolvi fecerint, accepto prius ab eis juramento, quod mandato eorum stare deberent: et quia post absolutionem eorum pax, ut debuit, secuta non est, immo per aliquem eorum qui absoluti fuerant, ut dicitur, impedita, præfati nuncii domini papæ infecto negotio redeuntes, dederant in mandatis venerabilibus patribus, Rothomagensi et Burdigalensi archi-episcopis, præcipientes auctoritate Domini papæ et sua in virtute obedientiæ, quatenus præfatis Gaufredo, Nigello, et Thomæ denunciarent in virtute juramenti, quod præstiterant, ne frauerentur collata sibi absolutionis beneficio, nisi infra festum beati Michaelis tunc imminens esset pax ecclesiæ reformata: sed se gererent excommunicatos, ex quo constaret eis nos in illos anathematis tulisse sententiam. Quia ergo infra terminum illum ecclesia non obtinuit pacem, sed illius sunt auctor et multi-

plicatæ injuriæ, sæpius dictos Gaufredum, Nigellum, et Thomam anathematis vinculo innodavimus, vobis et aliis ecclesiis secundum canonum instituta denunciantes, ut caveatis illorum communionem, quousque mereantur absolvi. Siquidem vobis non est incognitum, quod qui scienter excommunicatis communicare præsumit, se ipsum laqueo similis damnationis adstringit. Morem quoque canonicum exequentes denunciavimus Joanni decano Saresberiensi, Guidoni decano Waltham, Joanni Cumin, Radulfo Landavensi archi-diacono, Wimaro presbytero, quatenus ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra octavam beati Martini satisfaciant: quia nisi interim satisfecerint, eos ex tunc auctore Domino excommunicabimus. Excommunicavimus etiam omnes illos, qui nuncios domini papæ et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Toto jam quinquennio molestias exilii, proscriptionis injurias, et multiplices nos et nostros persequentium, et patientiam provocantium stimulos in multa mansuetudine sustinuimus, sed injuriam Christi, et tantas ecclesiæ lacerationes non audemus ulterius sustinere, ne nostræ, quod absit, desidiæ vel negligentiæ merito debeat imputari, quia ex dissimulatione reus convincitur ante Deum, qui pro debito officii culpas non reprimit aut arguit subditorum. Si vero dominus rex, et quicumque nos læserunt, in reformatione ecclesiasticæ pacis debitum honorem Deo reddiderint, et caritatis officia studuerint adimplere, nos per gratiam Dei singulis sinceræ caritatis affectione jungemur, et sua in Domino jura cuique curabimus illibata servare; sed regi operosius et efficacius, tanquam Domino amantissimo, et omni jure cæteris in mundanis omnibus præcellenti. Solum Deum, et quæ Dei sunt, illi et suis, si permiserit, censemus præferendum, et voluntati ejus sic obtempera-

mus in omnibus, ut solus ordo collatus a Domino, qui sine dispendio salutis, divinæ legis, et Christianæ institutionis prævaricationes non admittit, nobis permaneat illæsus et illibatus. Det vobis Deus cor, ut colatis eum, ipsius fideliter implendo voluntatem, et habendo memoriam nostri in orationibus, eleemosynis, et Deo placitis operibus vestris. Illud ethicum ad mentem reducite: *Quia mors æquo pede pulsat regum turres, et pauperum tabernas.*

Similiter scriptum est omnibus episcopis Normanniæ, ut archi-episcopo; et capitulis, ut Rothomagensi.

EPISTOLA CIX.—AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHI-EPISCOPUM.

Reverendo patri et amico carissimo, Willelmo Dei gratia Senonensi archi-episcopo, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, quidquid devotio potest exulis et proscripti.

Impossibile est, ut animus quiescat impii, quem conscientiæ stimulus semper exagitat, perpetuumque timorem incutit, ne per singula momenta recipiat quod meretur. Sic æstuantem jugis sollicitudo premit, et dum omnes homines, etiam bene promeritos et amicissimos, suspicionibus lacerat, ex propriæ culpa perfidiæ putat aliis deesse, quam in conscientia non habet fidem. Sic rex Anglorum, audita profectione vestra, suæ conscius iniquitatis, et veritus zelum legis, et perseverantiam virtutis, quam habetis et exercetis in Domino, supra modum timet, ne in terram ejus cismarinam sanctitati vestræ legatio committatur: quia in tota ecclesia Gallicana ei alius non occurrit, per quem malitia ejus reprimi possit aut conteri. Sed nec in ecclesia Romana veretur aliquem, sicut

sui testantur, præter dominum Gratianum. Quia si gloriatio ejus vera est, quotquot alii ad ipsum ex quacumque caussa accesserint, ad nutum ejus, et interdum non sine nota sinistræ opinionis, convertibiles inventi sunt. Quia ergo dominum Gratianum in comitatu vestro redire didicit, adeo turbatus est, ut animi motum dissimulare nequiverit, dicens quod per vos cogendus erit ad pacem, aut cum magno sui suorumque dispendio perpetuam ignominiam subiturus.

Evocavit itaque magistrum Vivianum per suas, et domini Rothomagensis, et Gaufredi Ridelli literas. Eique, sicut idem Vivianus in publica plurimorum audientia confessus est, corporaliter fidem dedit, quod in pace ecclesiæ reformanda domini papæ mandatum et ipsius consilium sequeretur. Fecit et literas signari sigillo suo, quas ostendit quibus voluit, promittens in illis, quod pro amore domini papæ nobis redderet Cantuariensem ecclesiam, et possessiones ablatas nobis et nostris, et pacem et securitatem, ut ad tractandum pacis verbum, quam vestro et domini Gratiani metu, quidquid alius glorietur, quærere videbatur, præfatum Vivianum validius perurgeret. Sed de ablatis non faciebat aliquam mentionem, nisi quod innuebat, quod si illius in reformatione pacis sequeremur arbitrium, nos collocaret in capite regni, et nulla ratione pateretur egere. Revocato autem magistro Viviano, et verbis ejus habente fidem, simulata devotione profectus est ad sanctum Dionysium, re autem vera, ut faceret quod pene fecit, id est, ut regem Christianissimum circumveniret. Convenit enim inter eos in colloquio apud S. Dionysium, ut ei alendum et instituendum traderet Ricardum filium suum, et ut comitem S. Ægidii Turonas evocaret, eidem Ricardo responsurum super comitatu Tolosano. Siquidem locus ille prudenter commodissimus visus

est, ubi subsidiarii partium tutissime conveniant, et litigantium natales libere protestentur. Et qui jus dicturi sunt, quam ratio exegerit partem, alteri sine trepidatione vel aliqua cunctatione condemnent.

Nos ad illud colloquium compulerunt accedere dominus rex Franciæ, et magister Vivianus, et alii sapientes, ut nobis Parisiis constitutis, et illo apud S. Dionysium existente, posset de vicino pax nostra commodius tractari. Ubi quum illum sæpe dictus Vivianus instantius et diligentius conveniret, ut impleret promissionis fidem, resiliit more suo, et talem se Viviano exhibuit, ut ad nos rediens pluribus adsidentibus palam dixerit, quod hominem adeo mendacem se vidisse vel audisse non poterat recordari. Sed et ipsi præsenti, multis audientibus, sicut ab eis post accepimus, quæ fuerant dicenda non tacuit. Immo duplicitatem ejus patenter arguens, ex magna parte, quam prius læserat, redemit famam, conquerens quod adeo captus fuerat dolis ejus. Quod quidem vobis ideo intimamus, ut si ad ecclesiam Romanam rediens partes illusoris fovere præsumpserit aut fraudes occulere, rei veritatem domino papæ et cardinalibus vestra dilectio possit fidelius intimare. Nam sicut nutu divino contigit, ut re strenue gesta rediret dominus Gratianus, et ut vos, quem Deus firmissimam columnam, ut persæpe loquimur, in ecclesia sua posuit, et qui mores hominis plenius nostis, ad sedem apostolicam acciperetis iter; sic ejusdem nutu creditur accidisse, ut Vivianus, quidquid haberet in animo, ad illustrandam justitiam ecclesiæ et dilatandam gloriam Gratiani, remanserit in Francia: ut rex Anglorum per fautorem suum hominibus, quos decipere consuevit, amplius innotescat, et fallacia verborum dominum papam et curiam, ei huc usque nimis credulam, de cætero minus solito circumscribat.

Quum vero præfatus Anglorum rex a S. Dionysio recedens prope montem Martyrum transitum faceret, illuc occurrimus, petentes ab ipso per venerabiles viros, dominum Rothomagensem et episcopum Sagiensem, et alios quosdam, qui se verbo ingesserant, quatenus nobis pro amore Dei et domini papæ, et nostris gratiam suam, pacem, securitatem, possessiones et ablata restitueret, offerentes nos paratos esse exhibere illi, quidquid archi-episcopus principi debet. Ille autem respondit se ex animo libenter remittere ex parte sua offensas et querelas, si quas contra nos habuerat: et de his, quæ proponere vellemus adversus eum, paratum esse stare judicio curiæ domini sui regis Francorum, vel judicio ecclesiæ Gallicanæ, aut scholarium Parisiensium. Quo audito, respondimus nos curiæ domini regis, si ei placeret, aut ecclesiæ Gallicanæ non refutare judicium, malle tamen, si illius sederet animo, cum illo amicabiliter componere, quam litigare. Et si ecclesiam et possessiones nobis et nostris vellet restituere, et gratiam, et pacem, et securitatem præstare nobis in osculo pacis, parati eramus hæc recipere, postulantes ut mobilium ablatorum medietatem ecclesiæ redderet ad solvenda nostra et nostrorum debita, ad sarta tecta reficienda, ad instruenda prædia, et reparandas varias ecclesiæ necessitates, quæ ad summum calamitatis officialium suorum depopulatione et fraude perducta est. Et ne vota nostra modum viderentur excedere, et ut pacta ad declinandam lubricitatem hominis in scripturam redacta fidelius tenerentur, ei petitionem, quam vobis scriptam mittimus, ad nunciorum suorum arbitrium castigatam et temperatam fecimus offerri, ut omnibus innotesceret nos nullam pacis, quæ ecclesiæ Dei tolerabilis sit, detrectare conditionem. Sed ille audito scripto, et ab omnibus propter nimiam modestiam approbato,

materna respondit lingua: sic amfractus verborum, quod familiare habet, invertens, ut simplicioribus videretur universa concedere, cautioribus autem perversas, et non ferendas immiscere conditiones. In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis recipere non adquievit. Subintulit ergo Christianissimus princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipse est, non consuleret, ut terram ejus, nisi prius accepto publice pacis osculo, ingrederemur. Et comes Theobaldus adjecit, quod stultissima præsumptio esset, multis circumstantium sibi invicem dicentibus et reducentibus ad animum, quid Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis et securitatis custodiam satis firma cautio videretur. Sed nec istud responsum suum nobis per præfatos episcopos pacis, ut sperabatur, mediatores, aut per alios significare curavit; immo nobis præstolantibus responsionem versus Medontam deflexit iter. Allatus est autem ei in via dominus Philippus, benedictus filius Christianissimi regis, quem, ut aiunt qui attulerant, subtristis vidit, tenuiter allocutus est, et cum festinatione dimisit. Deus tamen præelecti pueri sui inspiravit animam, et linguam formavit, et direxit, ut cum adstantium admiratione festinantem ad discessum moneret et rogaret, quatenus diligeret regem et regnum Franciæ, et ipsum, quia per hoc Dei et hominum gratiam consequeretur. Comitatus est autem eum dominus rex Franciæ usque Medontam, et inde usque prope Paciacum, exspectans ut juxta condictum traderet Ricardum filium suum. At ille se hoc facturum promisit in colloquio Turonensi, in quo manifeste deprehenderunt dominus rex et sui, quod res cum eis agebatur in dolo. Et sicut ex consequentibus signis visum est, in minori caritate discesserunt ab invicem, quam ab initio con-

venissent. Nec creditur colloquium illud, quod ille captat, esse futurum, quia machinatio hæc multis patet impedimentis. Nos sine responso ejus ad loca consolationis nobis divinitus provisa reversi sumus, spem nostram projicientes in eum, qui non deserit sperantes in se, et dilectionis vestræ solatium præstolantes. Rex autem Angliæ ad magistrum Vivianum postea nuncium misit, et viginti marcas, ut aiunt, rogans ut se iterum intromitteret de pace reformanda. Sed ille, sicut pro certo accepimus, et pecuniam respuit, et respondit ei literis, quarum dilectioni vestræ exemplum mittimus. Nec est quod ipsum ad pacem tantopere urgeat, quantum metus ille, quem de vestra et D. Gratiani profectione concepit. Nec Vivianum captat ob aliud, nisi ut vestras et Gratiani non incidat in manus. Nobis etiam relatum est, quod Ægidium Rothomagensem archi-diaconum, et Joannem de Oxeneford, et Joannem Sagiensem misit ad curiam, ut impediant ne vobis in terram suam legatio concedatur, aut aliud quod ei vel comiti Flandriæ possit esse molestum. Vos nunciorum personas pro parte novistis, sed fortasse plenius nostri, qui nostri gratia vobiscum sunt. Quum ergo de vestra sinceritate et domini Gratiani, quam expertus est, fide tantus hominem illum timor invaserit, luce clarius est, quod si eum dominus papa ab initio terruisset auctoritate summi pontificis potius, quam sustineret pia mansuetudine patris, jam ecclesia Dei a multis diebus serenata fuisset, et detumuisset furor hominis, qui fugientes et imbelles sine miseratione persequitur, et viriliter resistentibus cedit. Miseriæ nostræ conditionem pro parte, quia fastidiosum esset recensere singula, deploravimus in auribus vestris: vestræ dignationis et caritatis erit impetrare a domino papa. ut ecclesiæ Dei et nobis, et miseriis nostris, expedientem

et se dignam provideat pacem: quia in eum oculi omnium directi sunt, exspectantes quid facturus sit in caussa ista. Si raptor ablata non restituerit aut satisfecerit, si novam et præter ecclesiæ morem a nobis obligationem extorserit, præsertim auctoritate summi pontificis, pernicies exempli non delebitur in sempiternum, sed a nobis transferetur in alias nationes. Quid autem minus exigi potuit, quam id quod de suorum arbitrio contracta et castigata continet subscripta petitio? Sane si dominus papa vel nunc tandem nuncios ejus confusos remiserit, et in terras ejus cismarinas aggravare proposuerit manum suam, nihil volet præcipere, quod non sine difficultate et mora valeat obtinere. Nam proceres ecclesiæ favent, solique clerici, quam venenosis consiliis seminaverunt, furoris pertinaciam rigant exhortationibus, et instigationibus fovent et promovent. Quorum alii in Anglia debacchantur in tormentis ecclesiæ, alii vero crebris discursionibus nunc apostolicam sedem, nunc adversus ecclesiam publicas orbis Latini sollicitant potestates. Quod autem sine dolore et stupore non dicimus, sæculi potestates ad tanti flagitii consortium nequeunt inclinare, sed in ecclesia Romana semper inveniunt aliquos, quos scelerati propositi se gloriantur habere consortes.

EPISTOLA CX.—AD WALTERUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Waltero Albanensi episcopo.

Otiosum est in auditu ejus verba prætendere, qui ex paucis multa perpendere consuevit, et magistra

caritate amicis justa petentibus non deesse. Quod in multis et magnis frequenter experti, ad sinum clementiæ vestræ latorem præsentium, cum omni fiducia destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per cum domino papæ porrigimus, sanctitati vestræ affectuosius commendantes, et rogantes attentius, ut eas dilectio vestra solita bonitate studeat promovere. Audietis, si placet, ab ipso, qualiter cum domino rege Anglorum fecerimus pacem ad honorem Dei, et ut speramus, ecclesiæ utilitatem, et dilatandam apud Anglos auctoritatem apostolicæ sedis. Nuncius supplebit cætera, quæ hic scienter et de industria reticentur.

EPISTOLA CXI.—AD GAUFREDUM AUTISSIODORENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gaufredo Autissiodorensi episcopo.

Sequutus fidem vestram potius quam rationem meam, non sine labore mei et meorum, quos de diversis locis evocaveram, accessi usque Pontisaram, cum omni humilitate reformandæ pacis, quæ sperabatur, acceptans occasionem. Ubi receptis literis vestris, quibus me et meos innotuit esse delusos, persuasus sum, ne de cætero credam omni spiritui, et ne tam facile coexules meos, Christi pauperes et proscriptos, affligam amplius discursibus vanis, et sumptibus magnis. Et si mihi credidissetis vera dicenti, utrique nostrum utilius esset prospectum. Nunc autem insipiens factus sum: quis me coegerit, quis induxerit, plenius scitis. Nec hoc dico, quod vobis impensæ Deo sollicitudinis non habeam gratiam, sed ut uterque nostrum de cætero cautius negotietur,

et verba meminerit esse verba. Si ergo aliud audieritis, ne miremini. Et quia fidem vestram sequutus sum, offerens me ad omnem conditionem pacis in Domino, precor ut qualiter mecum actum sit et agatur, per vos innotescat domino Cisterciensi, qui reconciliationis hujus, ne delusionis dicam, vobiscum est institutus procurator. Expedit enim honestati vestræ et illius, ut veritas pluribus innotescat. Valete.

EPISTOLA CXII.—AD DAVID BANGORENSEM ARCHIDIACONUM.

Thomas, Dei gratia Cant. archiep. et apos. sedis legatus, David dicto archi-diacono Bangorensis ecclesiæ, salutem et cordis oculos salubriter aperire.

MATER tua, Bangorensis ecclesia, ab annis multis luget proprio viduata pastore, et qui eam consolari debuerant, acerbiores inimici facti sunt inter angustias. Quorum tu præambulus et signifer esse diceris ab his, qui et matris ecclesiæ miserias ingemiscunt et bona illius in abusus filiorum et filiarum suarum queruntur esse conversa; et quod intolerabilius est, ordinationem ecclesiæ tuis machinationibus lacrimabiliter asserunt impediri. Unde, quia tantæ præsumptionis excessus ulterius dissimulare nec possumus nec debemus, tibi in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatinus ad nos, omni excusatione cessante, juxta mandatum apostolicum infra quatuor menses post harum susceptionem literarum accedas, nostris monitis et præceptis in Domino pariturus, aut exinde, si neglexeritis, officio et beneficio ecclesiastico irreparabiliter privandus et si nec sic resipueris, Satanæ tradendus in interitum

carnis. Siquidem apostolicum nos oportet implere mandatum, et naufragantis ecclesiæ periculis maturius subvenire. Te monitis obtemperantem in beneplacito suo gratia Dei custodiat.

EPISTOLA CXIII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Bangorensi archi-diacono.

GRATE suscepimus literas dilectionis tuæ, et gratias inde tibi referimus. Sed hæc esse poterit summa occasio, qua tibi majores et uberiores gratiarum actiones referre habebimus, si te circa pacem ecclesiæ Dei, et clericorum disciplinam sollicitum audierimus. De eligendo vero episcopo hæc tibi et fratribus tuis mandamus, ne de aliquo fiat electio vel nominatio, donec visis literis nostris et nuncio consilium nostrum super hoc negotio audieritis. Nos enim, prout Dominus concesserit, ad pacem ecclesiæ Dei et vestram modis omnibus studium adhibere curabimus. Audivimus clericos vestros ad alienas provincias ordinationis caussa migrare, quod utrum verum sit scire cupientes, per fidelitatem, qua nobis teneris, præcipimus, ut nos inde certos reddas. De præsentium autem latore, qui ad vos per multa pericula venit, hæc tibi mandamus et præcipimus, ut ecclesiam suam et decimas plenarias eum in pace habere facias, et ab injuriis et violentiis, quas ei decimarum caussa infert Arthurus de Chargis, immunem facias, eumque de cætero ab ejus inquietatione cessare compellas. Quod si facere contempserit, infra purificationem beatæ Mariæ suam nobis præsentiam satisfacturus exhibeat.

EPISTOLA CXIV.—AD EUNDEM ET CANONICOS BANGORENSES.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus archi-diacono, et canonicis Bangorensibus, salutem quam meruerunt.

PERLATUM est ad aures nostras, vos in Deum, et nos, et ecclesiam Cantuariensem, matrem vestram, gravissime et sine meritis deliquisse. Quia sicut nobis assertum est, machinamentis Arthuri, et sociorum suorum consilium pariter et assensum vestrum in damnum Cantuariensis ecclesiæ, quæ mater vestra est, unanimiter præbuistis. Nec, ut credimus, tam detestabile factum, tam nefandum facinus aliquatenus factum fuisset, nisi vos consilium et assensum in eo dedissetis. Sed tibi, David, loquimur: a memoria tua non debuit ullatenus excidisse, quod noster juratus es, similiter et Cantuariensis ecclesiæ, nec tu aut canonici Bangornensis ecclesiæ debuissent consensisse, ut episcopus ecclesiæ suæ, si quis tamen ibi esset, in Hiberniam ivisset, et ibidem sacramentum recepisset, quasi a novo metropolitano sibi constituto. Et idcirco mandando tibi præcipimus, et in periculo beneficiorum et ordinis injungimus, ut tu cum filio tuo, et tribus aut quatuor de majoribus et potioribus personis ecclesiæ, mediante quadragesima, nostro te conspectui repræsentes, responsurus et satis-facturus de his et aliis, quæ tibi objicientur. Nihilominus universitati vestræ præsentium significatione præcipiendo mandamus, et in periculo beneficiorum et ordinis vestri vobis injungimus, quatenus infra præscriptum terminum vos nobis repræsentetis. Nos enim de episcopi vestri electione vobiscum tracta-

bimus. Prohibemus etiam vobis apostolica auctoritate et nostra, ne de electione episcopi interim aliquid faciatis, aut quemquam eligatis.

EPISTOLA CXV.—AD EOSDEM CANONICOS.

QUIA ecclesiam Dei liberam esse decet, et præsertim in electionibus celebrandis obtinere debet unanimitas fratrum, non violentia potestatis, vos a juramento, quod contra bonos mores et sacrorum canonum disciplinam Owenus Wallensium princeps dicitur extorsisse, ut nullum scilicet vobis in episcopum nisi de ipsius eligeretis arbitrio, dominus papa clementer absolvit, præcipiens ut quem vobis assignaverimus, omni appellatione et contradictione postposita, pontificem recipiatis. Inde est quod universitati vestræ in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatinus juxta quod vobis nuncii nostri intimaverint mandatum apostolicum cum omni diligentia exsequamini; scituri quod si neglexeritis, in personas vestras anathematis, et in ecclesiam et loca quæ inhabitatis interdicti sententiam, auctore Domino, proferemus. Valete.

EPISTOLA CXVI.—AD BATHONIENSEM CLERUM ET POPULUM.

VOBIS dilectissimi fratres, &c. [*vide infra similem epistolam ad clerum et populum Cicestrensem directam.*]

EPISTOLA CXVII.—AD HILARIUM CICESTRENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Cicestrensi episcopo.

QUIA dominum regem Angliæ satis superque sustinuimus, nec ullum ex eo sustinentiæ nostræ fructum percepimus, periculosum et intolerabile nobis omnino visum est tantos illius et officialium ejus excessus jam ex hoc, ut hactenus, impunitos relinquere: præsertim cum et nunciis, et literis, et modis aliis studuerimus, nec potuerimus eum a perverso proposito revocare. Proinde scriptum illud, in quo illæ non consuetudines, sed potius pravitates continentur, quibus perturbatur et confunditur Anglicana ecclesia, publice damnavimus et cassavimus, et ipsius scripti auctoritatem. Universos etiam observatores et exactores earum, consiliatores et adjutores, seu defensores excommunicavimus: et episcopos nostros a promissione, qua tenebantur ad observationem earum, absolvimus. Auctoritatem etiam scripti, et ipsum scriptum, et quæ in ipso continentur, in irritum duximus. Et præsertim hæc: *Quod non liceat episcopo, &c.* Ut supra [*in epistolæ ad Moguntinum archiepiscopum directa et in aliis*] usque: *Nisi resipuerit.*

Unde est, quod mandamus vobis, et in virtute obedientiæ præcipimus, ut eos qui a nobis excommunicati sunt, vos quoque, prout decet, excommunicatos et habeatis, et denunciari faciatis: juxta illud decretum Honorii papæ: *Curæ sit omnibus episcopis excommunicatorum nomina tam vicinis episcopis, quam suis parochianis pariter indicare*

eaque in celebri loco posita præ foribus ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis ubique ecclesiasticus aditus denegetur, et excusationis caussa omnibus auferatur.

EPISTOLA CXVIII.—AD CLERUM ET POPULUM CICESTRENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, Priori, et Roberto archidiacono, et toti clero et populo Cicestrensis ecclesiæ, Christianam communionem habentibus, salutem, et Deo potius quam hominibus obedire.

Vobis, dilectissimi fratres, esse non potest incognitum, quod et atrocitate criminis et temporis diuturnitate jam fere totum Latinum replevit orbem. Taceantur ad præsens, quas vidistis et doluistis, innocentium proscriptiones, sileatur bonorum ecclesiæ confiscatio inaudita, atrocitatem suppliciorum, concussionem pauperum, quæ referri nequeunt, animus et lingua dissimulet, tantum publicæ libertatis et salutis nostræ, qui Christi tam patentes injurias nimis diu siluimus, et exempli perniciem non curavimus, ut oportebat, delere publice, pariter defleamus. Luctus enim communis esse debet, ubi exhonoratur Dominus ac redemptor, et judex omnium Christus; ubi libertas ecclesiæ perimitur; ubi publica salus in periculo est. Lugent ecclesiæ pastoribus destitutæ; sine sacramentorum plenitudine decedunt parvuli; ecclesiarum et virginum consecratio cessat; non est in populis multis qui criminosos confitentes excipiat ad consolationem; non est qui publice pœnitentes absol-

vat ad veniam; non est qui errantium delicta debita correctione redarguat; qui caussas possit examinare et finire majores; qui promoveat quos necessitatibus suis desiderat ecclesia promoveri: nisi forte conductus quis alienus episcopus, aut coactus, lege Domini prohibente, falcem mittere in alienam messem. Ubi vero majores ecclesiæ pontifices suos habent, et in minoribus necessaria provisa sunt subsidia sacerdotum, ab officiis suis publicæ potestatis edicto et violentia suspenduntur, cum in majores personas, aut quantulumcumque beneficii aut officii a domino rege habentes, eis curam pastoralem exercere non liceat, nisi venia impetrata.

Hæc autem quantum divinis obvient institutis, et universorum saluti derogent, verbis adstruere supervacuum est, quum res ipsa tardioribus etiam perspicua sit, nedum vobis qui sensus habetis exercitatos in lege Domini. Plurima, ne simus onerosi, consulto reticemus, quæ quisquis fidelium non attendit, cœcus est; qui non dolet, caret sensu, qui proficiat ad salutem. Dum commonitus est dominus noster rex per literas, per nuncios, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per clarissimos cardinales, ut tam male præsumpta corrigeret, plenum in multa amaritudine ecclesiæ dolentis et languentis effluxit quinquennium, et non est inventus qui caussam apud ipsum relevaret ex omnibus caris ejus. Quodque magis dolendum est et stupendum, quod sine gravi mœrore non recolimus aut dicimus, quidam de clarioribus episcopis infideles inventi sunt, et arma iniquitatis ope auxilii et consilii persequutoribus contulerunt.

Si recolatis, dilectissimi, quæ in injuriam Christi, et in depressionem ecclesiæ, nostramque et nostrorum contritionem sub hac tempestate gesta sunt, juste, ut credimus, mirabimini, quod tam patienti animo potui-

mus hæc omnia tolerare, præsertim quum a multo tempore, sicut multi noverunt, plenam habuimus potestatem reprimendi et coercendi persequutores nostros. Quorum tamen tanta fuit immanitas, ut antiqui mitius egerint in confessores Christi, quorum si priscas revolvatis historias, cognatos et amicos nequaquam lædebant, nisi ex publica confessione consortes haberentur et tituli. Quia ergo nec diuturnitate patientiæ, nec multa humilitatis exhibitione præfati domini nostri ira deferbuit, sed ab impunitate pertinacior et atrocior factus est, tantos excessus ejus irrequisitos ulterius prætermittere non audemus. Nam dissimulatio culpæ comparatur assensui; et facientes et consentientes pari pœna lex Divina condemnat. Inde est quod vobis, dilecti filii, decane, archi-diaconi, et qui archi-diaconorum geritis vices, in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi sæpedictus dominus rex infra purificationem beatæ Mariæ memoratas enormitates debita satisfactione correxerit, et ecclesiæ debitam cum libertate et dignitate reddiderit pacem, ex tunc prorsus cessetis a divinis, et ea per totum episcopatum vestrum penitus in omnibus ecclesiis eadem auctoritate, et sub eadem interminatione celebrari prohibeatis, excepto baptismo parvulorum, et pœnitentia, et viatico, quod clausis januis, et laicis personis exclusis, confici licet sine campanarum pulsatione, et solemnitate cantus et lætitiæ, quam in diebus jucundis consuevit ecclesia exercere. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt: quia in hoc conflatorio patenter judicabit Deus, quos in futuro debeat coronare.

Illos autem, qui ecclesias et ecclesiastica officia vel beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuncios et nostros, ne necessitates ecclesiæ prosequantur, impediunt, qui traditiones hominum divinæ legi præferendas docent, et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Cantuariensem archi-diaconum Gaufredum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicamus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus suos correxerit rex Anglorum, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Deo, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit: *Quod qui virgæ parcit, odit filium.* Ad hæc eadem auctoritate, et sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Guidonem decanum Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archi-diaconum, Wimarum Presbyterum alumnum comitis Hugonis a die nativitatis Dominicæ, tanquam excommunicatos evitetis, nisi infra ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis adquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter transmittatis ad posteros.

In eandem formam clero et populo Lincolniensi.

Et clero et populo Bathoniensi.

EPISTOLA CXIX.—AD RICARDUM COVENTRENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Ricardo Coventrensi episcopo salutem.

SCRIPSERAMUS vobis et aliis fratribus nostris ut suspenderetis denunciationem excommunicatorum nostrorum, donec innotesceret a nuntiis domini papæ qui ad reformationem pacis ecclesiæ venerant, si possent eam juxta formam quam dominus papa præscripserat, impetrare a domino rege. Sed quia dominus rex mandatis apostolicis non acquiescit, et nuntii infecta pace revertuntur, vobis in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatinus præfatos excommunicatos nostros, scilicet Gaufridum Cantuariensem archi-diaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestria, Willelmum Giffard, Joannem Cumin, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, Thomam filium Bernardi, denuntietis excommunicatos esse et eos per parochiam vestram, prout canonum censura præcribit, præscipiatis ab omnibus fidelibus evitari. Similiter denunciate excommunicatos esse, qui ecclesias aut officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt, et qui nuncios domini papæ vel nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur impediunt, et qui personas ecclesiasticas divina celebrare contra prælatorum suorum obedientiam cogunt. Quia omnes ipsos justo anathemate catholica et apostolica damnat ecclesia. Vale.

EPISTOLA CXX.—AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus H. Dunelmensi episcopo.

NOVERIT vestra fraternitas, quod nos ex justis et manifestis caussis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, publice excommunicavimus Gilbertum Londoniensem episcopum, et Jocelinum Saresberiensem, et reliquos, quorum nomina superius scripta sunt. Denunciamus ergo vobis auctoritate domini papæ et nostra, ut eos, prout canonum censura præscribit, denunciatione publica faciatis per episcopatum vestrum a cunctis fidelibus evitari. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia contra tergiversationes malignantium et appellationum subterfugia, Deo propitiante, sedis apostolicæ munimine muniti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum: Ranulphus de Broc, &c.

EPISTOLA XXI.—AD ÆGIDIUM EBROICENSEM ELECTUM.

Thomas archi-episcopus Cantuariensis Ægidio Ebroicensi electo.

EXHORTATIONIS vestræ literas ea devotione suscepimus qua comperimus scriptas, intuentes eas ex caritatis adipe prodiisse et formatas spiritu discretionis et singulas apices præferre timorem Dei. Quia autem, ut scribitis, os iniqua loquentium cum ampliori solito licentia dilatatur apud vos, vetus quidem apud nos querela fuit, sed detractorum numerosior populus, et

excogitata detractationis figmenta quæ gratis diu protulimus, frontem nostram assiduitate patientiæ validius attriverunt, nobis ad animum reducentibus quod in filios prophetarum totus Israel linguas exacuit et ubique domus exasperans est. Sed numquid ideo Deuteronomium a tabernaculo Domini sacerdotes ejicient, inferentes altare Damasci cum prophanis ritibus nationum? Utique non fiet sine enormi periculo prophetarum, ut recedente ab iis spiritu sancto cogantur a mulieribus divinam inquirere voluntatem. Manet quidem prælatos ecclesiarum dura provincia, ut Deo et hominibus placere non possint, et apostolus, ut ipse de se testatur, si hominibus placuisset non fieret servus Christi. Unde si sub tanto onere timetis et ingemiscitis, non miramur sed metum relevat consolatio scripturarum, quum constet quia Bezeleel vix decennis tabernaculum illius operosioris diligentiæ et magnificentioris impensæ, quod ecclesiam tanta varietate circumdatam præfigurat, Deo mandante construxit, et David de post fœtantes electus est ab illo, qui nascentis ecclesiæ jaciens fundamenta, infima mundi elegit ut fortia quæque confunderet, et ignobiles extulit, ut in judicio sedeant cum principibus et senatoribus terræ.

Vos tamen non dubitamus et sanguine generosum esse quod ad mundi gloriam spectat, et confidimus vitam vestram sicut literarum et facundiæ, ita et virtutum titulis longe clarius illustrari, et utinam manus nostras extendere possimus ad os vestrum, id est quod monetis operibus adimplere. Ad quod petimus orationum vestrarum suffragiis adjuvari, votum habentes bona nostra siqua sint vobis apud Deum et homines prodesse sicut nobis. Dominum vero regem sincere diligimus et ei et liberis suis per omnia serviemus in Domino, fidelius obsequentes quam illi qui

ponunt pulvillum sub omni cubito et cervical subjiciunt omni capiti impinguantes illud oleo peccatoris. Et quidem sic esse dies Domini qui instat declarabit. Vos interim nos vestri dilectores ut consuevistis diligite, quia Deo auctore apud nos caritas vestri nec tepuit nec tepescet. Valete.

EPISTOLA CXXII.—AD NIGELLUM ELIENSEM EPISCOPUM ET RIC. ARCHI-DIACONUM SUUM.

Thomas Dei gratia, &c. venerabili fratri Nigello, eidem gratia episcopo Eliensi, et Rico archi-diacono suo salutem, et dirigere prudenter in futura prospectum.

SACRORUM canonum disciplina præscribit, ut episcopi excommunicatorum suorum nomina comprovincialibus denuncient, ne una ovis morbida gregem fidelium contaminare possit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem anathematis vinculo innodavimus, et præcipimus ut sententiam, quæ ex summi pontificis processit arbitrio, faciatis prout canonicis edictis decretum est, in omnibus episcopatus vestri ecclesiis publicari. Sequuti quoque auctoritatem sedis apostolicæ, quam habemus præ manibus, excommunicavimus Gilbertum Londoniensem, et Jocelinum Saresberiensem episcopos, Randulphum de Broc, et cæteros ut supra. Præcipimus itaque vobis in virtute obedientiæ, et in periculo dignitatis et ordinis, quatenus tam præfatum comitem, quam jam dictos episcopos, et cæteros prænominatos, faciatis per totam diœcesim vestram publice denunciari excommunicatos, et a cunctis fideli-

bus, prout ecclesiasticæ doctrinæ vigor exigit, evitari. Quod si unus vestrum, quacumque impediente necessitate, non potest exequi, alter id modis omnibus, sicut honorem et officium diligit, exequatur. Tu vero, fili archidiacone, tibi diligentius in hac parte provideas, ne a te districtius exigatur, si sub prætextu infirmitatis episcopi, mandatum domini papæ et nostrum minus fuerit adimpletum, aut ecclesia, quæ nunc, ut fama est, ex tuo pendet arbitrio, tua culpa perniciem contrahat, aut enorme dispendium patiatur. Valete in Domino.

EPISTOLA CXXIII.—AD ROBERTUM HEREFORDENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister venerabili fratri Roberto, eadem gratia Herefordensi episcopo, salutem et per omnia benefacere.

Si literæ nostræ fraternitatis tuæ excitavere sollicitudinem, utinam nec affectu desidem repetissem, nec circa officii suscepti effectum minus vigilem. Elegi ego abjectus esse anathema pro omnibus vobis, opprobrium hominum et abjectio plebis, ne viderem mala sanctorum, et dissimularem injuriam gentis nostræ, exspectans si quis forte ex omnibus vobis zelans legem Dei, ecclesiæ libertatem saltem affectans, exiret post me et veniret, ut non daremus cornua peccatoribus. Et ecce tu, quem credebam mihi a Domino datum esse, ut mecum ædificares, evelleres, et plantares, propinas mihi stimulum in ruinam, solatium in desolationem, prædicans humiliationem, immo dejectionem, annuncians bonum, quum undique sit perturbatio, in perniciem ecclesiæ et clericorum.

Et quum deberes animi vacillantis firmare constantiam, sustinere mecum congressum ad defendendum patrimonium Crucifixi, ad reprimendos et expugnandes hostes ecclesiæ, instillare auribus meis, inspirare animo meo, ut obsecrarem instantius, arguerem arctius, et increparem durius. Quod si me non audirent, exclamare certe debueras contra me: exsurge, quare obdormis? Exere gladium beati Petri, vindica sanguinem servorum Christi, qui effusus est, injurias ecclesiæ, quæ in nobis et nostris fiunt tota die.

Exciditne a memoria tua, quantis sim afflictus injuriis, quibus contumeliis affectus, quum in persona mea contra omnem auctoritatem, contra omnem juris formam, iterum judicaretur Christus ante tribunal principis? Non revoco certe ad animum propriæ personæ injuriam, etsi ecclesiæ. Attende diligentius, altius in corde tuo repone, quid ageretur ante exitum meum, quid in exitu, quid postea, quid etiam agatur singulis diebus in terra illa circa Dei ecclesiam, et ejus ministros. Qua animi conscientia dissimulare potes tu, de quo sperabatur, quod esses redempturus Israel, a servitute liberaturus ecclesiam? Et nunc quia tanto tempore tacuisti, doleo super te frater, fili mi primogenite. Timeo ne succedat tibi, qui tollat tua primogenita, et auferat primogeniti benedictionem: quod absit a te. Veruntamen etsi hactenus nimium siluisti, resume vires, fili carissime. Clama, ne cesses, exalta vocem tuam contra eos, immitte eis timorem, mitte contritionem, excute satisfactionem, ne ira Dei descendat super eos, et tota gens pereat, vel, quod absit, majores in gente. Ultio enim Divina jam in januis est. Hæc tibi scribo, non ad confusionem tuam, sed ad cautelam, ut fultus auctoritate Dei et nostra, de cætero valeas et velis officii tui necessitates fortius et validius exercere. Hoc unum

in summa scire te volo, per misericordiam Dei non extorquebitur a me ecclesiæ confusio. Præterea gratias tibi ago, quod vel nunc visitasti me, et solatio tuo confortasti. Quid plura? Unum est, quod sine multa animi mei amaritudine sustinere non valeo. Fleo siquidem super dilectissimo domino nostro rege. Timor enim et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ, eo quod videam domino meo regi tribulationem et angustiam imminere. Nec mirum. Commovit enim ecclesiam Dei, et conturbavit eam, ostendens clero suo dura, et potans eum vino erroris. Propterea dicit ei Dominus: *Ubi sunt nunc sapientes consiliarii tui, qui dederunt tibi consilium insipiens? Qui dicebant: Filius sapientium tu es filius regum antiquorum, quorum consuetudines observandæ sunt in Anglia. Quas qui non observaverit, non est amicus Cæsaris. Hostis est coronæ. Reus judicio.* Sed certe, quod magis est, amicus est crucis Christi. Quoniam væ his qui condunt leges iniquas, et scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent causæ humilium populi Dei; ut essent ecclesiæ et viduæ præda eorum, et clericorum, aliorumque diriperent bona. Quid facient in die visitationis, et calamitatis de longe venientis? Ad cujus confugient auxilium, et ubi derelinquent glorias suas, ne incurventur sub vinculo, et cadant cum interfectis? Ubi sunt nunc sapientes ejus? Procedant, annuncient ei, et indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Anglia. Stulti facti sunt sapientes ejus, emarcuerunt principes ejus, deceperunt Angliam, angulum populorum. Dominus immiscuit in medio ejus spiritum vertiginis. Errare fecerunt Angliam in opere suo, sicut errat ebrius, vomens et tremens. Et non erit Angliæ opus, quod faciat caput et caudam. Quia comederunt Jacob, et

locum ejus desolaverunt. Et dixerunt: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei, exprobrando sacerdotibus et principibus ejus. Quo confugietis a manibus nostris, aut in quo est vobis fiducia? Quare recessistis, et obstitistis præceptis nostris? O quam inanes cogitationes istæ, quam pessimæ operationes in conspectu Domini! Videt quidem, quonium vanæ sunt. Ipse enim irridebit sic cogitantem, sic operantem, prospiciens quod prope veniat dies ejus, et jam in januis sit. Et dicetur: *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adjutorem suum, sed speraverunt in multitudine divitiarum suarum, et prævaluerunt in vanitatibus suis.* Sed frustra hæc faciunt. Non relinquet Dominus ecclesiam suam, clerum suum sine defensore, sine ultione gravissima. Fundata est enim supra firmam petram: petra autem est ipse Christus, qui eam proprio sanguine suo fundavit. Certe si non ista emendaverint, non ferent ea impune, quoniam conculcaverunt sancta sanctorum, domum Dei, sacerdotes ejus injuriis afficiendo, verbisque probrosis. Hi sunt, quibus ipse Dominus ait; Dî estis et filii excelsi omnes: et alibi; Qui vos odit me odit: qui vos spernit, me spernit: qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Revertantur ergo ad cor, abjiciant mala ista a se, agant pœnitentiam cum summa humilitate. Alioquin verendum, quod absit, ne cito veniat Dominus noster, adducens super eos et terram eorum gladium retributionis et ultionem gravissimam. Ecce veniet Dominus noster et non tardabit et salvabit nos. Ipse equidem nunquam derelinquit sperantes in se. Propheta enim dicit: Spera in Domino et fac bonitatem et pasceris in divitiis ejus. Et alibi: Expecta Dominum, et viriliter age; confortetur cor tuum et sustine Dominum; citoque liberaberis de laqueis venantium et a verbis

asperis. Et ut cætera omnia debito fine concludam, quoniam ostendit nobis Dominus, quæ et quanta oporteat nos pati pro nomine suo et pro defensione ecclesiæ, necesse habemus, ores tu et tota ecclesia tibi commissa instanter pro nobis, ut quod nostris meritis non valemus, tua et sanctorum virorum intercessione, qui in ditione tua sunt, sustinere valeamus, et ob id gratiam sempiternam consequi mereamur, Vale et confortare. Valeat et tota Anglicana ecclesia, et confortetur in Domino, ut et nos bene valeamus.

EPISTOLA CXXIV.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus, Roberto Herefordiensi et Rogerio Wigorniensi episcopis.

Et ratio juris et fidei ac honestatis vestræ sinceritas et sacrarum juge exercitium literarum nobis facile persuadent, quod nullius turbinis impetus caritatem vestram a fide et obedientia sanctæ Romanæ ecclesiæ poterit separare: ad quam quum ex institutione filii Dei, ecclesiam in se petra solidissima fundantis, omnis anima teneatur, arctiori quidem vinculo adstrictus est ordo pontificum, qui in consecratione de observatione legis divinæ et sacrorum canonum, et de obedientia mandatorum sedis apostolicæ, et eorum a quibus munus consecrationis accipiunt, verbo et scripto specialiter profitentur. Sed et nos ecclesiæ Romanæ pro comprovincialibus nostris non ambigimus obligatos, cum illa utriusque vestrum electionem procreaverit, et nostro ministerio consecrationem. Unde etiam vos personæ nostræ magis oportet esse obnoxios, nedum apostolicæ sedi, cui fidem et obedientiam solus infidelis, aut hæreticus,

aut schismaticus subtrahit. De vestra itaque fide et obedientia plenissimam fiduciam obtinentes, fraternitati vestræ litteras apostolicas mittimus, ut vobis et per vos aliis fratribus vestris innotescat, quoniam dominus papa nobis vices suas commisit in regno Anglorum.

Loquimur scientibus et docentibus legem, et quos non credimus esse de numero eorum, qui tenentes legem Dominum nescierunt: et non in fraudem scripturæ, quæ solvi non potest, sed propriæ salutis quærunt, ut impugnando fidem fideles videantur, et habeantur juris-periti, quum perdentes se et alios perdiderint jura, et putentur filii esse obedientiæ, quum qualicumque prætextu inobedientiam suam potuerint colorare: sed frustra. Quia non est sapientia, non est consilium contra Dominum, qui jam testimonio patentis operis cœpit revelare consilia cordium, et parvulos suos jugiter consolatur, nec permittit eos tentari supra id quod possunt. Clamat terra adversum impios, et cœli revelabunt iniquitatem eorum. Consolamini itaque, consolamini, dilectissimi, dicit Dominus, quia in proximo est, ipso auctore, liberatio vestra. Et nisi fides vestra defecerit, salus nobis in januis est, et jam præ foribus ecclesiarum vestrarum pulsat, ut admittatur. Interim vobis in virtute obedientiæ apostolica auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus adhibita celeritate et diligentia procuretis, ut fratres nostri, et coepiscopi conterminales vestri, Wintoniensis videlicet, et Bathoniensis, Saresberiensis, Cestrensis, Exoniensis, Menevensis, vestra sedulitate cognoscant nobis legationis officium, sicut ex literis domini papæ patet, esse commissum. Sed ante eas fratri nostro episcopo Londoniensi cum literis nostris a vobis eadem auctoritate ostendi præcipimus, ut ipse eas et comprovincialibus et Dunel-

mensi ostendat. Quia in periculum vestrum, immo et aliorum omnium vertitur, nisi hoc domini papæ et totius ecclesiæ negotium fidelius et diligentius geratur.

EPISTOLA CXXV.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Roberto episcopo Herefordensi.

PERVENIT ad aures nostras querimonia, quod canonici de Brumfeld circumventione quadam et dolo facti sunt monachi in monasterio de Gloucestria: quodque possessiones et bona ecclesiæ hac occasione translata sunt ad prædictum monasterium. Canonicus etiam quidam ipsius ecclesiæ, qui iter arripuerat veniendi ad nos, ut super tam enormi facto nobis conquereretur, sicut accepimus, captus est et incarceratus. Super qua re fraternitati vestræ mandamus, quatenus rei veritatem simul cum Wigornensi episcopo diligentius inquiratis et investigetis, eamque nobis insinuare literis vestris non differatis. Damus etiam vobis in mandatis, atque in vi obedientiæ præcipimus, quatenus a præsentium literarum susceptione infra duos menses, omni excusatione et occasione remota, iter veniendi ad nos arripiatis. Habemus enim de magnis et arduis ecclesiæ negotiis tractare vobiscum, ad quæ expedienda plurimum indigemus vestra præsentia. De cætero noverit fraternitas vestra, quod nos damnavimus atque cassavimus scriptum illud, in quo hæreticæ illæ pravitates continentur, et in irritum duximus quæ in eo scripta sunt. Et præsertim hæc: quod non liceat episcopo excommunicare, &c.

EPISTOLA CXXVI.—AD GODEFRIDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

Thomas archi-episcopus Cantuariensis Godefrido Lanelvensi episcopo.

APOSTOLICIS sine contradictione et mora parendum est institutis, et cum omni celeritate et diligentia

mederi convenit languoribus et periculis animarum. Inde est quod mandatum apostolicum exequentes fraternitati vestræ mandamus quatinus juxta præceptum domini papæ redeatis ad ecclesiam cui vos præfecit Dominus, aut ipsam resignando curam ejus cedatis alteri qui auctore Deo præesse valeat et prodesse. Alioquin ecclesiam illam non sustinebimus ulterius pastore proprio viduari: sed ordinationi illius juxta quod in mandatis accepimus intendemus. Valete.

EPISTOLA CXXVII.—AD EUNDEM.

VESTRA fraternitatis ignorare non debet quod privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Vos autem sicut accepimus in alienis episcopatibus ecclesiarum vacantium alienas oves solvere præsumitis et ligare, et petitione laicorum aut aliorum quibus sacramentorum dispensatio non incumbit ecclesias dedicatis et exercetis alia quorum non accepistis ab Apostolica sede vel matre vestra Cantuariensi ecclesia potestatem. Quod tanto credibilius videtur quanto certius constat vos sine speciali mandato Romani pontificis dudum quod minime licebat, quantum in vobis fuit, absolvisse excommunicatos nostros non observato tenore literarum domini papæ. An hoc recte feceritis, vestra discretio providebit, quoniam oportebit super his reddere rationem. Nam persistentes in scelere et voluntate peccandi qui ecclesiarum bona diripiunt et iis incubant violenter, nec ipse Petrus coram Deo posset absolvere. Ne ergo cujuscumque instinctu de cætero similia præsumatis, prohibemus in virtute obedientiæ, in periculo dignitatis et ordinis, ne curam pastoralem et episcopale officium extra proprium episcopatum ulterius exerceatis: sed ea sitis potestate contenti, quam vobis ecclesia contulit in ordinatione vestra. Hoc autem

vobis non interdicimus quin ad preces coepiscoporum vestrorum quibus communicare licuerit, vices eorum quum necessitas exegerit in rebus licitis impleatis; sed vos ab ecclesiarum vacantium et episcoporum qui excommunicati sunt officio præcipimus abstinere et curam pastoralem exercere quatinus facultas affuerit in proprio episcopatu.

EPISTOLA CXXVIII.—AD LINCOLNIENSEM CLERUM ET POPULUM.

Vobis.....[*Vide similem epistolam ad Cicestrenses directam.*]

EPISTOLA CXXVIII.*—AD GILBERTUM HEREFORDIENSEM POSTEA LONDONIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri G. eadem gratia Herefordiensi episcopo, salutem.

QUAM sit nobilis et famosa præ cæteris regni hujus civitatibus civitas Londoniæ, nulli nostrum incognitum est; in qua videlicet ob publica regni negotia et domini regis conversatio et procerum regni soleat frequentior esse conventus. Inde est, quod ecclesia Londoniensis suo jamdudum orbata pastore, talem sibi desiderat episcopum subrogari, qui civitatis ipsius excellentiæ honestæ vitæ merito, literarum scientia, rerum quoque prudentia secularium adæquetur. Magna itaque super hoc deliberatione habita, convenerunt in hoc unanimis cleri postulatio, voluntas domini regis et nostra, ordinatio quoque apostolica, ut ob communem regni utilitatem et ecclesiæ necessitatem, ad ecclesiæ Londoniensis regimen transferri et in ea curam et sollicitudinem pastoralem gerere debeatis. Suscepto igitur in hoc domini papæ mandato, ipsius vobis auctoritate injungimus, quatinus postulationi Londoni-

ensis ecclesiæ, quæ de vestra ad eam translatione in præsentia domini regis et nostra unanimi totius cleri assensu celebrata est, assensum præbere non differatis, et ad ejus regimen tanto devotius et maturius accedatis, quanto ipsa tantæ personæ consilio et gubernatione dignoscitur indigere. Ad hoc fraternitatem vestram commonemus attentius, ut ad quod trahit vos obedientiæ necessitas, vestræ quoque dilectionis contemplatio affectuosius invitet, ut quem nobis sinceræ dilectionis conjungit affectus, loci quoque vicinia ad nostras et ecclesiæ Dei necessitates commodius valeat exhibere. Valete.

EPISTOLA CXXIX. — AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

T. Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri Gilberto quondam Dei gratia Herefordiensi, nunc vero eadem gratia Londoniensi episcopo, salutem.

Noli graviter ferre, dilecte in Domino frater, quod tibi majus onus imposuimus, quod te ad majoris ecclesiæ curam vocavimus, confidentes id divina miseratione salubriter fuisse provisum. Hoc mores tui, hoc nota religio, hoc sapientia data desuper, hoc opus bonum, quod in Herefordiensi ecclesia operatus es promeruerunt, ut dicatur tibi: "Amice ascende superius, super pauca fuisti fidelis, merito supra multa constitueris." Non homini rudi et inexperto navigationis sicut ex humilitate scribis, navim Petri commisimus, verum illi qui jamdiu exercitatus in flumine, amodo debet eandem in alto gubernare. Lucerna accensa, quæ quasi sub modio abscondebatur, jam super candelabrum posita est, ut longe lateque luceat in domo Domini. Cantuariensi ec-

clesiæ, quæ in regno Anglorum est sicut caput in corpore, Londoniensis familiarius adhæret præ cæteris, ad quam te Deo auctore transtulimus, ut e vicino matris tuæ Cantuariensis ecclesiæ, cui debes omne quod potes, nobiscum possis onera sustinere. Præterea quum dominus papa tibi specialiter curam animæ domini nostri regis commiserit, ubi te sedere magis decet quam in regia urbe, quo crebrius propter negotia publica veniens, frequenter tuis instruatur colloquiis et consiliis solidetur? Venire ergo ne formides, quo virtus tua te vocat, qno Domiuus præcipit, de ope nostra et auxilio, quanta debetur amico et coadjutori, consolationem percepturus. Credimus siquidem hanc esse mutationem dexteræ excelsi, eamque a divinæ dispositionis fonte emanare, non modo ut ecclesia Cantuariensis in negotiis suis fortius tanto nitatur auxilio, verum etiam ut imperfectum nostrum, quod in multis videmus, tua beatitudine suppleatur. Utinam si fieri posset, priori die Dominico Londoniam venisses, ut tuum adventum digno susciperemus honore, ubi tunc præsentes aderamus. Nunc autem quoniam negotia nostra illinc nos avulsere, archidiacono nostro vices nostras commisimus, adjuncto etiam illi domino Roffensi, si præsens adesse poterit. Valeat in Christo fraternitas tua, dilectissime frater.

EPISTOLA CXXIX.*—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis venerabili fratri Gilberto eadem gratia Londoniensi episcopo magis in Christo gloriari quam in sæculo, amplius sperare in Domino quam in mundi amplexibus.

Licet tibi jam diu et plura scribere debuerimus, quoniam materia multa est, eligimus ad præsens

dicendi compendium, ut inter hæc initia brevibus tibi, quod sentimus, aperiamus. Nulla forsitan pro nobis, vel pauca, sed aliqua tibi de te, et pro te in instanti mandare curamus, reducendo tibi ad memoriam, qua conscientia sustinueris, qua animi patientia dissimulaveris injuriam Deo illatam in nobis, nobis propter Deum, tibi etiam in nobis, dum traheretur iterum ante tribunal principis, quum iterum pararetur Dominus Jesus crucifigi in nobis. An ut tua, te, et tuos servares illæsos ab onere confiscationis, ac incommoditate exilii? Certe non sic se Christus servare voluit, quum etiam animam suam pro suis poneret, quorum ipse frater et caro est, nobis relinquens exemplum, ut et nos similiter faciamus. Non sic apostoli, qui non timuerunt fidem Christi et nomen protestari coram principibus et potestatibus sæculi, in vitæ suæ discrimen et carnis. Hæc tibi dicimus de radice caritatis, non de rancore aliquo, ut vel sic revocetis ad animum, et de conscientiæ macula, vitioque patientiæ, si tamen in ea vitium esse potest, quam certius, ut pace tua dixerimus, credimus debere dici de more loquendi remissionem vel negligentiam, penes te confundaris commodius, de sustinentia non parum exemplo damnosa, et apud Deum ac homines effectuosius repares famæ tuæ integritatem, affectuosius pœnitendo de hujus patientiæ vitiose commisso. Hujus rei gratia hortari te cupimus, ne gloriam mundi quasi stantem adspicias, ne plus tibi, aut pro te, aut pro tuis tua diligas, quæ revera non tua, sed Christi pauperum esse debent, et sunt, ut ad verum veniatur; et sic te et tua, ea tua quæ sic dicimus, perdas: ne blandiens præsens prosperitas sui finem tibi abscondat, et adversitas sine fine succedat. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, facilisque de successibus prosperis lapsus est in contrarium. Ne

lætitia temporalis luctum tibi æternum, et operiat quem parit, et pariat quem operit. Ne mors longe a te esse putetur, et præoccupet improvidum, et vita, dum exspectatur, deserat male conscium. Sicut scriptum est: *Quum dixerint, pax et securitas, tunc subitus veniet interitus, tamquam in utero habentis, et non effugient.* Hæc nos tibi scripsisse credas ad majorem cautelam, ut habita tecum ratione præteritorum, præsentium, et futurorum, sic corrigas errata, ut de correptis gaudeas, et de gaudio tuo fraterna tibi caritate congaudentes, fructum gaudii et nos consequamur sentiendo, et sentiamus consequendo. Valete.

EPISTOLA CXXX.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister Gilberto eadem gratia episcopo Londoniensi, quod semel hoc iterum, sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna.

MIRANDUM et vehementer stupendum, virum prudentem, sacris literis eruditum, præsertim religionem habitu præferentem, adeo manifeste, ne dicam irreverenter, et timore Dei postposito, aversari veritatem, justitiæ resistere, et ad omne fas nefasque confundendum, statum sanctæ ecclesiæ, quam ipse fundavit Altissimus, velle evertere. Veritas est quæ dicit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Non sani igitur capitis esse dignoscitur, qui intentat ei ruinam: homini similis montem magnum fune circumligatum tentanti dejicere. Sed nunquid ira vel odio defervui, ut exacerbatus jaculari compellar hujusmodi verba in fratrem meum, et collegam, et coepiscopum meum? Absit. Sed de literis tuis, quas mihi per archi-diaconum tuum destinandas accepi, talia collegi. Neque enim de spinis uvas, aut

ficus de tribulis colligere potui. Ut clareat, an ita sit, proponamus eas, et continentiam earum in lucem proferamus. Finis collatus principio similitudinem scorpionis conformat: illud blandiens ad nos ingreditur, ille pungens nos acerbe, silentium nobis imponere machinatur.

Quid enim aliud est primo recognoscere debitam nobis subjectionem, et subjectioni cohærentem obedientiam promittere, deinde ne obedire debeas, ad appellationem convolare? Nunquid apud me sunt, *Est et non*, dicit apostolus. Sed neque apud apostoli deberent esse discipulum. Necessario acceperunt discipuli a Domino potestatem calcandi super serpentes et scorpiones. Habitat enim Ezechiel et hodie cum scorpionibus. Et illud vide quo sensu dixeris: *Ad appellationis remedium confugimus.* Christi sequelam te dicis: in hoc dicto secus inveniris. Omnium enim malorum nostrorum efficax, immo efficacissimum remedium commendavit nobis Christus obedientiam, non solum verbo, sed evidentissimo exemplo factus obediens patri suo usque ad mortem. Et tu qua fronte appellas remedium obedientiæ impedimentum? Quod non remedium, sed detrimentum rectius habet nominari. Sed et qua fiducia hoc præsumis? Sperasne te habiturum defensorem ad non obediendum illum, qui vindicandi in omnem inobedientiam et officium accepit et præceptum? Male est hoc sperare de eo, et in ipsum graviter offendere. Poterant te retardare ab hujusmodi præsumptione, quas jam passus es, prima et secunda repulsio. Viva quippe vox tua primum, et deinde literæ tuæ ad persuadendum compositæ, expertæ sunt quam firmiter stet, quam sit vicarius Petri, quem non precibus, non donis, nec comminationibus, vel promissis movere potuisti. Sed tertio

attentandus est, ut Domini sui exemplo tertia attentatione triumphum reportet.

Porro ut nihil deesset gravaminis, defixisti terminum tuæ appellationi anni fere spatium. Nec misertus es nostri exilii, vel laboris sanctæ ecclesiæ, sponsæ Christi, quam ipse sibi suo sanguine acquisivit. Et ut hæc omittam, non omittenda tamen, providere debueras, cui te favere dicis, domino nostro regi, qui quamdiu sic aget in nos, vel in ecclesiam Christi, nec ad bella procedere, vel in pace degere sine animæ suæ periculo poterit. Ad reliqua transeamus. Quædam commemoras turbata esse in discessu et ex discessu nostro. Timeant turbationis hujus auctores et consiliarii, ne et ipsi turbentur. Magnis me laudibus extollis quasi de bono principio meæ peregrinationis. Et quidem sapientis est famam non negligere, et discreti est nulli magis de se quam sibi credere. De injuriis insimulor, quasi illatis domino nostro regi. Sed quia nullam designas ex nomine, nec ego scio cui respondere debeam. Quia igitur superficie tenus accusor, superficie tenus in hac parte me excuso. Hoc tamen interim accipe responsum: Quia nullius mihi conscius sum, nec propterea justificatus sum. De comminatorio minaris, quod nos in eum commisimus. Quis pater videt filium aberrare, et tacet? Quis virga non percutit, ne gladium incurrat? Desperat pater de filio, quem comminatione non corripit vel flagello. Absit autem ut tecum sentiamus dominum nostrum regem, impatientem correptionis, ad exterminationem apostasiæ lapsurum. Non enim patris cælestis plantatio eradicabitur.

Navem concutit sævissima tempestas. Clavum teneo, et ad somnum me vocas. Congeris et statuis ante oculos nostros beneficia nobis a domino nostro

rege collata, et de exili me commemoras ad summa provectum. Ut autem his aliquantisper respondeam, in insipientia mea tamen, de quam exili putas? Si tempus, quo me in ministerio suo præstituit, respicias, archi-diaconatus Cantuariæ, præpositura Beverlaci, plurimæ ecclesiæ, præbendæ nonnullæ, alia etiam non pauca, quæ nominis mei erant possessio tunc temporis, adeo tenuem, ut dicis, quantum ad ea quæ mundi sunt, contradicunt me fuisse. Quod si ad generis mei radicem et progenitores meos intenderis, cives quidem fuerunt Londonienses, in medio concivium suorum habitantes sine querela, nec omnino infimi. Sed ut aliquando mundi tenebris semotis judicemur a lumine veritatis, quid gloriosius, nasci de mediocribus vel etiam infimis, an de mundi magnatibus et honoratis, quum dicat apostolus: *Inhonestiora membra corporis nostri abundantiori circumdamus honore?*

Stemmata quid faciunt,

ait gentilis poeta. Quid habet dicere Christianus, episcopus, literatus, et religiosus? Sed fortassis de exiguitatis meæ memoria notam confusionis mihi objicere voluisti. Confundere vero patrem, quantum cedat in reatum, ipse videris ex præcepto, quod de honorando patre accepisti.

Pro gratia vero regis nobis commendanda, commemoratione beneficiorum ejus non multum fuit laborandum. Testem enim Deum invoco, nihil sub sole me gratiæ ipsius et saluti præponere: tantum salva sint quæ Dei sunt et sanctæ ecclesiæ. Non enim aliter poterit feliciter regnare vel secure. Esto, quia ita est, multo sunt plura, et etiam ampliora, quam tua explicet oratio, beneficia ejus erga me. Debuine pro his omnibus, vel etiamsi centum-plicarentur, ecclesiæ Dei libertatem exponere? Quanto minus pro

famæ meæ, quæ sæpius a vero deviarat, conservatione. Si minus in aliis egi, in hoc nec tibi nec alii parco, nec angelo, si descenderit de cœlo, sed statim, ut audiero talia commonentem, audiet ex me: *Vade retro Sathana, non sapis quæ Dei sunt.* Absit a me ista dementia. Avertat a me Deus dementiam istam, ut aliquatenus persuadear aliquibus tergiversationibus inire commercium de Christi corpore, unde ego Judæ venditori, et Dominus meus Judæis assimiletur emptoribus Christi.

De promotione vero mea, quam scribis factam matre domini regis dissuadente, regno reclamante, ecclesia, quoad licuit, suspirante, hoc tibi respondeo: Quod regni reclamationem non audivimus, sed potius acclamationem. Dissuasio vero genitricis domini nostri, si qua fuit, usque ad publicum non prodiit. Potuit autem fieri aliquas ecclesiasticas personas ad eandem promotionem, ut solet, adspirantes suspirasse, quum se sentirent ab ea, quam conceperant, spe decidere: qui et hodie fortassis, in ultionem sui casus, præsentis dissensionis auctores sunt et consiliarii. Sed væ illi, per quem scandalum venit. Prætaxatis vero obstaculis, et aliis, si qua fuerunt, divina prævaluit dispensatio, ut est hodie cernere. Exigor itaque ab ea, quæ ipse est, justitia nulli omnino eum postponere, qui me statuit in gradu isto sua miseratione.

Illud etiam quod ad justificandum dominum regem videris proposuisse, judicavi non prætereundum leviter, vel absque discussione. Et utinam a justitia non dissentiret, et nostra adversus eum minus justa appareret querela. Dicis ipsum ad satisfaciendum semper fuisse paratum. Hoc te confidenter dicere, hoc te asseris prædicare. Sustine igitur paulisper, et ad interrogata responde. Illud quod dicis ‘paratum

ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos, quorum se Deus dicit patrem et judicem, orphanos, pupillos, viduas, innocentes, et omnino quæ nos movet controversiæ ignaros, vides proscribi, et taces, clericos exterminari, et non reclamas; alios bonis suis spoliari et contumeliis affici, et non contradicis; servientes meos in vincula conjici et teneri, et obmutescis; matris tuæ Cantuariensis ecclesiæ bona diripi, et non resistis; me patrem tuum gladios cervici meæ jam jam imminentes vix evasisse, et non doles. Sed quod deterius est, cum persecutoribus meis, et in me Dei et ecclesiæ ipsius, et hoc non in occulto, stare non erubescis. Estne hoc satisfacere, perpetrata mala non corrigere, et malis deteriora de die in diem adjicere? Sed fortassis illud in contrarium intelligis, ut satisfacere sit voluntati impiorum deservire, secundum illud: *Inebriabo sagittas meas sanguine.*

Sed dicis mihi: *Pater mi, de quibus me calumniaris, absolvo me paucis. Tunicæ meæ timeo.* Verum est, fili mi, et nimis verum quod respondes. Et ideo gladium non habes. Quod enim scribis ipsum paratum stare judicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc; quis est in terra, vel etiam in cœlo, qui de divina dispositione præsumat judicare? Humana judicantur, Divina penitus inconcussa relinquuntur. Quanto melius, frater mi, illi salubrius, tibi securius intimares ei, et persuadere modis omnibus elaborares voluntatem Dei de conservanda pace ecclesiæ suæ, de non appetendis his, quæ concessa non sunt ejus administrationi, de honorandis sacerdotibus Dei: nec qui sint attendat, sed cujus servi sint.

In Saresberiensem episcopum, et Joannem de Oxeneford, non decanum, ut dicis, sed decanatus in-

vasorem, me præjudicio abusum calumniaris. Sed meminisse debuisti quædam manifesta præcedere ad judicium. Et motum te dicis. Quidni?

Lucalegon trepidat, paries quum proximus ardet. Et utinam bene movearis ab eo, in quo non bene fecisti. Sciat ergo et intelligat, te intimante, dominus meus, quia qui dominatur in regno hominum, sed et Angelorum, duas sub se potestates ordinavit: principes et sacerdotes. Unam terrenam, alteram spiritualem; unam ministrantem, alteram præeminentem; unam cui potentiam concessit, alteram cui reverentiam exhiberi voluit. Qui vero his vel illis de suo jure subtrahit, Dei ordinationi resistit. Non indignetur itaque dominus noster deferre illis, quibus summus omnium deferre non dedignatur, Deos appellans eos sæpius in sacris literis. Sic enim dicit: *Ego dixi, Dii estis, &c.* Et: *Constitui te Deum Pharaonis.* Et: *Diis non detrahes.* Id est, sacerdotibus. Et de eo qui juraturus erat, loquens per Moysen, ait: *Applica illum ad Deos.* Id est, ad sacerdotes. Nec præsumat dominus noster judices suos velle judicare. Terrenis enim potestatibus non sunt commissæ claves regni cælorum, sed sacerdotio. Inde scriptum est: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Paulus etiam dicit: *Nonne angelos judicabimus? Quanto magis homines?*

Illud etiam, te suggerente, commemoretur domino nostro, dignum memoria et imitatione, quod in ecclesiastica historia legitur de Constantino imperatore, cui quum oblatæ fuissent scripto actiones contra episcopos, accusationis quidem libellos accepit, et accusatores convocans, in eorum conspectu eosdem incendit, dicens: *Vos Dii estis a vero Deo constituti, ite et inter vos caussas vestras disponite. Quia*

dignum non est, ut nos homines judicemus Deos. O magnum imperatorem! O discrete regnantem in terra! Quæ aliena sunt non usurpantem, et regnum æternum in cœlo promerentem. Studeat itaque dominus rex tantum, tam discretum, tam felicem imitari principem, cujus et memoria laudabilis frequentatur in terris, et vita perpetua ac gloriosa habetur in cœlis. Alioquin timeat, quod in Deuteronomio Dominus minatus est dicens: *Homo quicumque fecerit in superbia ut non exaudiat sacerdotem aut judicem, morietur.* Ad hoc enim vocatus est, et in hoc ipsum temporalis regni pax et magnificentia, de qua nos commones, ministratur ei de cœlo. Alioquin non salvatur rex per multam virtutem suam, nec si subdantur ei regna, et inclinentur nationes.

Sed hæc hactenus. Quoscumque autem prætaxatarum habuisti conscriptores literarum, quod tibi responsum est, noverint sibi esse responsum. De cætero, fratres, vos commonefacio, rogo, et obsecro, ut vos non separent schismata, nec obnubilent simultates, sed sit vobis in Domino cor unum et anima una. Et audiamus illum qui dicit: *Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia. Et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Non obliviscamur illum districtum judicem, ante cujus tribunal constitutos sola nos veritas judicabit, amoto timore et fiducia omnis terrenæ potestatis. Valeat in Domino sanctitas vestra.

EPISTOLA CXXXI.—AD EUNDEM GILBERTUM ET ALIOS EPISCOPOS ANGLIÆ.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gilberto Londoniensi, et omnibus episcopis Angliæ.

MITTIMUS vobis literas domini papæ, quibus præcipit sub anathematis interminatione, ut clericis

nostris universa cum integritate reddantur, quæ eis ablata sunt, cuicumque commissa sint ex mandato regis. Inde est quod nos sub eadem interminatione vobis apostolica auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus infra duos menses post harum susceptionem, quidquid exinde recepistis, nobis restitui faciatis, ne vobis juxta quod dominus papa comminatur, eveniat. Præcipimus etiam, ut parochianos vestros, qui eorum reditus aut bona abstulerunt vel receperunt, ad restitutionem eorum similiter compellatis.

EPISTOLA CXXXII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gilberto Londoniensi episcopo.

MEMINIMUS nos juxta constitutionem sanctorum patrum vobis denunciasse, quos propter injurias sanctæ Romanæ ecclesiæ, et Cantuariensi, et aliis ecclesiis in regno Angliæ illatas excommunicavimus, et in virtute obedientiæ præcepisse, ut eos tanquam excommunicatos per episcopatum vestrum faceretis evitari, et hoc ipsum denunciaretis fratribus et coepiscopis vestris. Quod si injunctum obedientiæ munus ad honorem Dei et ecclesiæ Romanæ, et utilitatem ecclesiarum, et salutem vestram, ut fieri oportuit, fideliter implevistis, caritati vestræ congratulamur in Domino. Sin autem, dolemus quidem, non tam pro læsione nostra, quam pro domini papæ, et sedis apostolicæ injuria, et vestra: quod ad honorem suum et nobis salubriter Deus avertat incommodum. Licet enim plerisque remissa videatur manus et lenta indignatio summi pontificis, certe tamen efficax est et gravis, et exigentibus meritis insanabile

vulnus interdum infligere consuevit. Non est enim sub sole, qui de manu ejus possit eruere. Solus infidelis, aut qui eum errore superat hæreticus, aut schismaticus apostolicis obtrectat obedire mandatis. Scienti legem loquimur, et qui publice docet obedientiam omnibus victimis præferendam, ut non oporteat sapientem moveri, et præsertim in religione nutritum, et religionis exercitationibus tritum, quæ affectiones virtutum, aut virtutes affectionum obedientiam comitentur. Moliri potest quis fraudem contra animam suam, sed verbum Dei veritate, quam substantialiter habet, defraudari non potest, dicens: *Væ illis, qui justificant impium, et dicunt bonum malum, et ponunt tenebras lucem.* Et nunc quidem dicit illis *Væ;* sed in brevi *Væ* acerbissimum inferet: potentes quidem potenter puniens, et judicium durissimum exercens in eos, qui inutiliter præsunt, et impio impietatem annunciare detrectant. Tunc autem qui fideliter obedierint, triumphantes feliciter coronabit, et interim adversus injustitiam decertantes multipliciter consolatur.

Rogamus igitur et obsecramus in Domino Jesu, ut quoniam mala adversus ecclesiam multiplicantur in terra, et culpis nostris exigentibus nimis invaluerunt, exurgatis in adjutorium ecclesiæ Dei, et gladium verbi, qui vobis creditus est, exeratis in virtute Spiritus Sancti ad vindictam malorum et bonorum solatium, ne eum sine caussa portetis et vos. Quos autem segniores vel tepidiores, videritis ad justitiam faciendam, erigatis et animetis, vobisque dictum intelligatis a Christo in articulo passionis suæ, quoniam ab impiis iterum crucifigitur: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Vos autem nos ad liberationem ecclesiæ habebitis adjutores et prævios, et in his, quæ ad honorem Dei pertinere noverimus,

in nullo deerimus vobis, quatenus nobis vires divina clementia ministrabit. Sed et dominus papa debitam opem libenter impendet, et nobis jam, ut iniquitati possimus efficacius obviare, vices suas commisit in regno Angliæ, sicut ex literis ejus, quas vobis transmittimus, potestis advertere. Mandamus itaque fraternitati vestræ, et in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis vestri, apostolica auctoritate præcipimus, quatenus eas fratribus et comprovincialibus vestris episcopis, et Dunelmensi episcopo ostendatis adhibita celeritate et diligentia, et easdem postmodum nobis restitui faciatis. Prædicta eadem auctoritate, et sub eadem interminatione jubemus, ut horum portitoribus, qui domini papæ negotium gerere dignoscuntur, debitum exhibeatis honorem, et eorum sic provideatis indemnitati, sicut honori vestro vultis esse prospectum.

EPISTOLA CXXXIII.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, utinam vero fratri, Gilberto Londoniensi episcopo, declinare a malo, et facere bonum.

Excessus vestros, dum licuit, supportavimus: et utinam mansuetudo patientiæ nostræ, quæ nobis ultra modum damnosa exstitit, in totius ecclesiæ perniciem non redundet. Sed quia patientia nostra semper abusi estis, et neque dominum papam, neque nos in verbo salutis vestræ voluistis audire, sed obduratio vestra in deteriora semper excrevit, nos urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, ex justis et manifestis caussis, anathematis sententia per-

cellentes vos excommunicavimus, et a corpore Christi, quod est ecclesia, donec condigne satisfaciatis, amputavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, et in periculo salutis, dignitatis et ordinis, quatenus prout ecclesiæ forma præscribit, ab omni communione fidelium abstineatis, ne vestra participatio gregem Dominicum contaminet ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus, et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA CXXXIV.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, Gilberto Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, declinare a malo, et facere bonum.

Vestra debuerat meminisse prudentia, quanta vos affectione mater vestra Cantuariensis ecclesia semper dilexerit, quanta diligentia sedis apostolicæ gratiam vobis conciliare studuerit, honori vestro et utilitati, tanquam saluti propriæ, semper invigilans: vos autem accepta facultate nocendi, adversus utramque calcaneum erexistis, et eis tanquam clavus in oculo, et sagitta in latere tanto perniciosius nocuistis, quanto minus cavebatur impietas religionis tecta velamine, et perfidia professionem fidei fallacius et fraudulentius impugnabat. Vos sæpe commonuimus, et utinam ad salubrioris verba consilii et exhortationis non intumuisset, aut obduruisset cor vestrum. Scripsit vobis summus pontifex, ut paci reformandæ inter ecclesiam et regem diligentiam impenderetis, sed, sicut publice notum est, per vos adversus ecclesiam vehementior est excitata turbatio. Et quidem multa et magna ad condemnationis vestræ judicium præcesserunt,

nisi sedes apostolica fraternitatem vestram in multa mansuetudine supportasset. Nos autem, licet gravissime læsi, molimina vestra contra ecclesiam et nos, quamdiu licuit, dissimulavimus, ut cunctis rectum sapientibus, et habentibus zelum legis, excessisse modum videatur patientia nostra. Sed quia novissima vestra semper inventa sunt deteriora prioribus, et ulterius dissimulare non licuit, vos ex justis et manifestis caussis anathematis sententia percellentes, a corpore Christi, quod est ecclesia, donec condigne satisfaciatis, tanquam membrum putredinis resecavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis et ordinis, quatenus prout ecclesiæ forma præscribit, ab omni vos communione fidelium abstineatis, ne vestra participatio Dominicum gregem contaminet ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus, et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA CXXXV.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, Gilberto Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, resipiscere a malo, et Deo potius quam hominibus obedire.

LICET studia vestra, quibus ex proposito perniciem ecclesiæ et nostram pro viribus hactenus procurastis, fidelium communionem demeruerint, et salutationis alloquium, nos tamen, quæ ad salutem vestram, quam Deo teste cupimus, indubitanter credimus pertinere, vobis pro debito officii nostri sollicita caritate proponimus, reducentes ad animum, quod qui terram Austri inhabitant, cum panibus etiam fugienti monentur occurrere. Et quod Christus, qui pastor et forma

pastorum est, non justos venit, sed peccatores per pœnitentiam reformare, quam sicut ille nunquam reprobat veram, sic semper adspernatur et damnat fictam, utramque examinans ex contritione cordis, et convincens ab operibus suis. Nam arbor ex fructu cognoscitur, et opera cujusque testimonium perhibent de eo. Sicut ergo inobedientiam vestram et contumaciam, ut cætera parcentes interim taceamus, ulterius præterire non potuimus nec debuimus impunitam, sic conversionem vestram et condignos obedientiæ fructus caritate promptissima acceptabimus, omnium quæ contra nos commisistis, amplius non recordaturi, si de pœnitentiæ sinceritate et condigna satisfactione constiterit. Ad quam vos affectione paterna revocantes, monemus et exhortamur in Domino, ut ponatis cor super vias vestras, et opera digna episcopo de cætero faciatis, ne nos in executione vindictæ pro contumacia compellamur ad ulteriora procedere. Ad hæc vobis in virtute obedientiæ, in periculo gradus et ordinis præcipiendo mandamus, quatenus nobis sine dilatione remittatis literas domini papæ super legatione nostra, quas vobis misimus, per vos fratribus et coepiscopis nostris communicandas. Et si eas, ut oportuit, communicastis, bene fecistis. Sin autem, procul dubio noveritis, quoniam et illarum suppressio districtius requiretur a nobis. Cor pœnitens vobis divina misericordia largiatur. Si resipueritis, et ad satisfactionem festinaveritis, parcat vobis Deus, et celerius convertat.

EPISTOLA CXXXVI.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili viro Gilberto Londoniensi episcopo, coram facie sua fideliter ambulare.

CALAMITATES matris vestræ S. Cantuariensis ecclesiæ tanto plenius agnovistis, quanto eas ab initio vicinius et planius inspexistis, corpore præsens, utinam non animo. Exspectavimus toto jam fere sex annorum curriculo pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine dolore non loquimur, adeo misericordia Dei et sacræ Romanæ ecclesiæ patientia semper abusus est, ut novissima ejus fierent in dies deteriora prioribus. Ne ergo ex nimia dissimulatione tam illius, quam pereuntis ecclesiæ sanguis in districto examine requiratur a nobis, vobis præeunte auctoritate domini papæ, in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium por totum episcopatum vestrum, omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Et ut literas domini papæ, quas vobis mittimus, fratribus et coepiscopis vestris, et vacantium ecclesiarum capitulis communicetis, et ab eis inspectas nobis remittere non differatis: portitori etiam harum prospicientes, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Quæ nisi fideliter adimpleveritis, vobis perpetuæ damnationis sententiam noveritis irrefragabiliter imminere.

Eodem modo Saresberiensi.

EPISTOLA CXXXVII.—AD CLERUM LONDONIENSEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, decano, archi-diacono, et clero Londoniensi, salutem, et a communione excommunicatorum fideliter abstinere.

VESTRAM latere non debet prudentiam, quod fere totus Latinus orbis agnovit, quam inique, sumpta opportunitate ex caussa schismatis generalis, Gilbertus Londoniensis episcopus, frater noster, utinam verus, in caussa ecclesiæ versatus sit, et pacem ejus studuerit perturbare. Supportavimus enim eum in multa patientia hactenus, qua ille semper abutens, jugis inobedientiæ crimen multiplicans excessibus incorrigibiliter cumulavit. Nos igitur, cui dissimulare non licuit, eum urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, publice excommunicavimus, et vobis præcipimus in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis et salutis, ut communione ejus, sicut Christi fideles decet, prorsus abstineatis. Similiter eos sub eadem interminatione præcipimus evitari, quorum nomina inferius scripta sunt. Simili quoque sententia, Deo auctore, eos qui a nobis solemniter citati sunt, nisi interim satisfecerint, condemnabimus in die Ascensionis Domini, scilicet Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Ricardum de Luci, Willelmum Giffard, Adam de Chere, et eos qui ope vel consilio domini regis, vel mandato, vel propria temeritate, nostra vel clericorum nostrorum bona occupaverunt, et eos, qui ope vel consilio domini regis animum adversus libertatem ecclesiæ, et innocentium proscriptionem, et depopulationem instigasse noscuntur, et qui nuncios domini papæ et nostros, ne

prosequantur ecclesiæ necessitates, impediunt. Non turbetur cor vestrum, neque formidet in his, quia et contra tergiversationes malignantium, et appellationum subterfugia, Deo propitio, sedis apostolicæ munimine tuti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum: Jocelinus Saresberiensis episcopus, Comes Hugo, Radulphus de Broc, Thomas filius Bernardi, Robertus Clericus de Broc, Hugo de S. Claro, Letardus Clericus de Norflece, Nigellus de Sacca-Villa, Ricardus frater Willelmi de Hastinga, qui ecclesiam nostram de Manech etiam occupavit. Valete.

EPISTOLA CXXXVIII.—AD STEPHANUM MELDENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Meldensi episcopo.

Merito dixerim cum propheta: *Væ mihi, quia tacui.* Quia vulneris mei et doloris non revelavi molestiam illi, qui præ cæteris mihi et coexulibus meis, Christi proscriptis, in regno Francorum consuevit adhibere medicinam, et necessariæ consolationis fomenta. Sed tanti silentii culpam probabilis error excusat, quia vester ab amicis reditus exspectabatur, et sperabatur in dies. Nutu vero divino crediderim accidisse, ut vos tam diu morari tum caussæ necessitas, tum sanctæ ecclesiæ Romanæ voluntas compulerit, ut ex longa conversatione et familiaritate contracta virtus vestra clarius elucescat, et de cætero possit egenis, quorum primus ego, efficacius opitulari apud apostolicam majestatem. Et jam quidem misera ecclesia Anglicana experta est in multis necessitatibus pietatis vestræ subsidium, et unde vobis

gratias agit, quotquot redeunt, vos eam sollicitudinem gerere perhibent in negotiis nostris, quam exerceretis in propriis, aut forte ampliorem. Quocirca fiducialius ad vos, quanta possunt devotione, parvuli Christi confugiunt, et sancta Cantuariensis ecclesia provolvitur pedibus vestris, ut intercessionum vestrarum suffragio ipsam et omnes conterminas ejus eripiatis a laqueo mortis, quam sub honestæ pacis velamine persequutor noster intentat. Eo enim perductus est ad instantiam domini Gratiani, ut quod anno præterito respuerat, pro amore et prece domini papæ nunc admittat, honorem Dei scilicet salvum fore. Sed incontinenti adjecit: *Salvis dignitatibus suis.* Quarum nomine damnatas pridem, et perpetuo damnandas disponit consuetudines obtinere. Ea enim mens est pii principis, ut tunc demum vigeat honor Dei, si dignitatibus, quas vendicat, non refragetur. Alioquin illæ præjudicent. Gratianus autem intulit, quod ille salva libertate ecclesiæ regni libertatibus potiatur, sed ad nomen libertatis ecclesiæ, quod ante sibi in exactis conditionibus fuerat inauditum, pius rex Franciæ vehementer excanduit, et nomen hoc vix potuit sustinere. Jactitant sui restitutionem ablatorum nullam ecclesiæ faciendam, eo quod antecessores sui, ut mentiuntur, nihil unquam restituerunt archi-episcopis et episcopis, quos ex pari caussa sæpenumero fugaverunt. Et certe eo constantius petenda est, et petetur a nobis, quia malorum exempla citius invalescunt, et auctore Deo, quoad licuerit, declinabimus ad posteros tantæ enormitatis et sceleris transferre et perpetuare perniciem.

Conatur idem rex formam fidelitatis, quam clerici principibus facere consueverunt, evertere, non admittens in ultima clausula se obligantis ordinem salvum fore sed *honorem Dei.* Quia persuasus est, ut aiunt,

a grammaticis suis, quos in læsionem ecclesiæ adscivit, quod honor Dei non minuetur, si clerici passim appellare, et appellationes prosequi non permittantur; si ad singulas vocationes domini papæ vel legatorum episcopi vel alii vocati non accedant: ad quod tamen ex ordinis sui necessitate tenentur. Supplicamus itaque sanctitati vestræ, quatenus domino papæ persuadeatis, ut in dispendium ecclesiasticæ libertatis nullam admittat pacem, neque nos compellat a damnorum repetitione desistere, neque tritam fidelitatis exemplo nostro faciat mutari formam. Nam quod semel obtinuerit, præsertim auctoritate ecclesiæ Romanæ, sibi et liberis suis volet esse perpetuum. Ad hæc latores præsentium magistrum Godefridum, et magistrum Walterum, nuncios venerabilis fratris nostri Trundenensis archi-episcopi, ea, si placet, benignitate fovete et recipite, qua nos et nostros vestra caritas recipere consuevit. Valeat semper sanctitas vestra, et has mentis angustias et domino Ostiensi et domino Hyacintho communicare dignetur.

EPISTOLA CXXXIX.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Stephano Meldensi episcopo, salutem, et modicum id quod devotio potest exulis et proscripti.

DILECTIONI vestræ super consolatione, quam nobis et nostris semper exhibuistis, non sufficimus reddere gratiarum debitas actiones. Reddet autem, qui potest, pro cujus honore persecutionem patimur, Christus. Et nos, si quid unquam potuerimus, ad vestrum et vestrorum, ut justissimum est, prompti sumus

obsequium. Poterimus autem, propitiante Deo, qui ecclesiæ suæ justitiam semper illustrat, et nunc, sicut a venerabili patre domino Senonensi, et magistro Petro Carnotensi archi-diacono potestis audire, malitiam et duritiam regis Angliæ manifestissime denudavit: filio gratiæ Gratiano secundum fidem suam, et in ea sinceritate, qua caussam tractavit ecclesiæ, respondeat Deus. Quia apud eum acceptio personarum vel munerum nihil potuit, sed fideliter et prudenter ad honorem Dei et ecclesiæ Romanæ usquequaque versatus est. Agite ei, si placet, gratias, et merita partium ab ipso diligenter audite. Nuncios nostros ad clementiam serenitatis vestræ dirigimus, quos si placet in caussa Christi audite, ut nos ipsos, et date operam ut dominus papa miseriam nostram ad gloriam Dei et honorem suum celerius consoletur. Oramus instanter, quatenus potest devotio miseri peccatoris, ut Deus prosperum faciat iter vestrum, et felices vobis ad optanda largiatur successus.

EPISTOLA CXL.—AD NIVERNENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Nivernensi episcopo, sub alterius nomine propter insidias.

Dirigat Dominus gressus vestros, ut in caussa ecclesiæ, cujus executio vobis pro parte commissa est, non declinetis ad dexteram vel sinistram, sed via regia incedatis, ut nec sollicitationibus, nec minis, nec exquisitis dolis prævaleat adversus prudentiam et sinceritatem vestram, cujus tendiculas nullus unquam evasit, qui cum ipso contraxerit. Et nisi fallor, vobis pugnandum erit ad bestias, quum ipse episcopos,

abbates, et viros discretos perducturus sit, ut per eos expugnet constantiam vestram, si præsenserit quod vos promissis et blandiloquio circumvenire non possit. Quia ergo multiplices illius prodigii fucos non est facile deprehendere, quidquid dixerit, quamcumque figuram inducat, tam ipse quam omnia ejus vobis suspecta sint, et fallaciæ plena esse credantur, nisi quorum fidem manifesti operis exhibitio comprobabit. Si vero senserit quod vos aut promissis corrumpere valeat, aut minis deterrere, ut aliquid obtineat contra honestatem vestram et caussæ indemnitatem, illico apud eum prorsus vestra evanescet auctoritas, et eritis tam illi, quam suis in contemptum, in fabulam, in derisum. Sin autem viderit quod vos a proposito flectere nequeat, furorem simulabit in primis, jurabit et dejerabit, Proteum imitabitur, et tandem revertetur in se, et nisi per vos steterit, exinde semper eritis in Deum Pharaoni. Homo inter cætera quibus innotuit, familiaribus et vicinis, in eo maxime gloriatur, quod explorator morum est, bonorum insidiator, delusor et derisor, ut si forte verbum incautius alicui elabatur, statim adhibitis testibus quasi sub prætextu injuriæ suæ vel erroris alieni, fugam paret, ut recte recedere videatur. Quum ergo convenietur, erit in omni re adhibenda modestia, a multiloquio abstinendum. Articuli caussæ summatim colligantur, insistendum diligentius, ut respondeat ad proposita, quoniam ex consuetudine dyscolus est. Super omnia fugiendæ dilationes, quas ille semper consuevit inducere, et vos, urgente mandato apostolico, admittere non potestis: nec expedit ut consilium nostrum alicui innotescat, quia scorpiones sunt, qui faciem præferunt amicorum. Commodissimum vero videtur exordium a literis, quas eis dominus papa transmisit, quibus testatur sibi per literas et nuncios regis significatum esse, quod rex

archi-episcopo Cantuariensi concesserat, ut ad ecclesiam suam in omni securitate redeat, et sui omnes ad sua, habituri possessiones suas omnes, sicut eas melius habuerunt, dum in gratia regis essent. Secundus articulus est, ut eundem archi-episcopum in osculo pacis recipiat: quæ forma solemnis est in omni gente et in omni religione, et citra quam nusquam pax antea dissidentium confirmatur. Nec tam vicario filii regis osculo videretur archi-episcopus pacem recepisse a rege, quam in filii ejus gratiam rediisse. Quod verbum si semel audiretur in turba, patens est, quam facilis malignandi adversus pacem initam daretur occasio. Et si archi-episcopo, quod absit, secus accideret, rex sub prætextu negati osculi crederetur exemptus infamiæ.

Redeat in mentem Robertus de Silliaco, et alii qui per manum Christianissimi regis cum eo pacem fecerunt, quibus si nec osculum publice datum, nec tanti mediatoris reverentia veram contulit pacem, nec mirabimini, cur memoratus archi-episcopus publicæ religionis solemnem exigat cautionem. Cuicumque præmissorum articulorum rex noluit acquiescere, vos, si vultis, ut vobis in caussa succedat, accipite licentiam incontinenti, et nisi mandato domini papæ adquiescens vos revocaverit, redire citius non differatis. Si autem acquieverit, exprimite nomina possessionum, sicut vobis in chartula exprimuntur, nec admittatis delusiones et fabulas ejus, quibus ecclesiam conabitur mutilare bonis suis: quia dum passum pedis auferet, pacem cum archi-episcopo inire non poterit. Mavult enim proscribi perpetuo, quam eo consentiente vel in minimo proscribatur ecclesia. Quod si et hic detrectaverit, et vos oblatam redeundi occasionem accipiatis. . . . . Tertius articulus earundem literarum est, ut mille marcas per Vivianum

promissas archi-episcopo incontinenti restituat, ut habeat unde possit apparatui suo et suorum necessaria providere. Quas si se promisisse inficiatur, reducite ei ad memoriam, quod eas similiter apud Montem Martyrum promisit episcopus Sagiensis, qui nullo modo mandati fines excederet. Si pertinacius detrectat hanc pecuniam reddere, frontem vestram sentiat, sua, quamvis nimis attrita sit, duriorem. Et antequam ab hoc desistatis articulo, reditum tanta procuretis instantia, ut omnes vos indubitanter credant transfretaturos. Si tamen demum apparuerit quod nullo modo possit evinci, vos quasi regi condescendentes, hac petitione dilata et pecunia nulla ratione remissa, formam pacis, quæ in prioribus articulis præmissa est, recipiatis. Scitis enim ex literis, quas vobis dominus papa transmisit, quod nullam remittendæ pecuniæ habetis auctoritatem, qui etiam pace facta tenemini ipsum convenire super integra restitutione ablatorum, et pravis consuetudinibus abolendis. Nam ut in literis ad regem missis expressum est, vos ad executionem pacis misit dominus papa, et ut per vos melioretur conditio ecclesiæ, et archi-episcopus et sui in nullo lædantur. Nullam enim in hac parte habetis potestatem.

Quartus articulus est de absolutione excommunicatorum, in qua vobis duplex cautela necessaria est. Primo, ut nulla ratione id faciatis, nisi certa spe pacis et reconciliationis accepta. Secundo, ut nullum, nisi juramento solemniter et publice præstito, juxta mandatum apostolicum, absolvatis. Nec enim aliter eos potestis absolvere. Sed quomodo certam concipietis spem ab homine lubrico, cujus verba et juramenta eandem vim habent, et pari sunt lance pensanda? Difficile quidem est, si tamen induci posset, ut aliqui magnatum regni plures, aut saltem unus, mandato

ejus jurarent, quod formam pacis fideliter et sine malo ingenio rex exequeretur, et ipsi si fidejussores existerent, posset hæc aliqua imago certitudinis interim credi. Verumtamen si ei persuaderi non potest, ut jam dictas præstari faciat cautiones, exigatur, ut patentibus literis sigillo suo munitis hoc scribat archiepiscopo, et item aliis: in eundem modum domino papæ, et vobis similiter tertiis: ne quid ex contingentibus omisisse videamini, et nimia facilitate certi fuisse de promissione hominis, cui vix unquam sine periculo creditur. Præterea possessiones ecclesiæ tradat vobis, amotis satellitibus suis, et per vos ministris archi-episcopi. Hæc enim, licet securæ pacis non sint satis certa indicia, quia et contra scripta sua facile venire consuevit, et ministros archi-episcopi eadem qua solitus est, injuria posset ejicere, tamen quia spem firmioris obligationis obtinent, utcumque certam spem videntur polliceri: et diligentiam vestram, si impetrata fuerint, quidquid exinde contingat, a vitio levitatis poterunt excusare.

Quod si rex ista, scilicet attestationem scriptorum, et possessionum cessionem facere noluerit, restat, ut vos certam spem concipere non debeatis, nec ad absolutionem excommunicatorum procedere. Nam etiamsi absoluti essent, tenemini ex mandato apostolico reponere eos in anteriorem sententiam, si pax, quod absit, secuta non fuerit. Et si hominem recte novimus, ab istorum absolutione exordietur, dicetque se neminem auditurum, nihil boni facturum, antequam absolvantur familiares sui. Dum hoc obtineat, fortasse modestiam simulabit, promittet grandia, et quasi sub specie religionis, quo innocentior credatur, peccata confitebitur, aliquas conscientiæ maculas deteget, quas tamen emendicatis aut ementitis virtutibus continuo diluere possit. Ex quo vero obti-

nuerit, inveteratam duritiam induet, et qui humiliter orabat, exinde nulla humanitate poterit exorari. Hæc ita esse persuadeant Gratianus et Vivianus, quibus se fide corporaliter præstita obligavit, quod illorum consilium de pace cum archi-episcopo facienda sequeretur, si excommunicatos absolverent. Quibus absolutis ita ab universis, quæ promisit, resiliit, ac si nec verbum cum eis habuisset. Quocirca et qui absoluti fuerant, in priorem excommunicationem reducti sunt, eo quidem justius, quo nequius pacem, cujus spe fuerant absoluti, studuerunt modis omnibus impedire.

Præcaveatis itaque, ne prosiliatis ad absolutionem, nisi certi de pace secutura, et ut quum eam feceritis, si tamen facturi estis, juramentum, secundum quod vobis præscriptum est, recipiatis ab absolvendis, denunciantes eis, quod nisi exhibitam consecutione operum impleverint cautionem, omni excusatione et appellatione postposita in pristinam excommunicationis sententiam reducentur. Interim autem communionem eorum sollicitius evitetis, ne quod offendiculum detis infirmis, et vituperari faciatis ministerium vestrum, et impiis animatis ad contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, caussæ Dei non mediocre dispendium generetis. Si forte exegerit rex, ut archi-episcopus in terram suam redeat, possessiones suas et pacis osculum præsentialiter recepturus, procurate, ut quod in absentia ejus fieri potest, domos et possessiones suas ecclesiæ ministri recipiant, qui possint redeunti necessaria præparare. Et ut aliqui de magnatibus terræ, quod episcopos quosdam libenter facturos esse non ambigo, veniant ad archi-episcopum ex mandato regis, qui ei conductum et securitatem præstent, ut sine impedimento possit inter eos reconciliatio, prout ipsam antea formaveritis, adimpleri. Alioquin archi-

episcopus, nisi caussa cognita et securitate accepta, nullum ejus inibit colloquium. Et si, quod de prudentia et constantia vestra credi non debet, rex vos circumvenerit aut compulerit, ut in læsionem ecclesiæ aut proscriptorum Christi mandatum apostolicum excedatis, vobis certo certius sit, quod archi-episcopus nihil eorum, quæ sic gesseritis, ratum habebit, nec contra conscientiam suam alicujus mortalium consilio adquiescet. Comitem Hugonem vobis nulla ratione licet absolvere, quia nihil ei cum caussa ista. Ad hæc cavete, ne vos dilationibus protrahat ultra mandatum domini papæ, quia nullæ sunt hic partes vestræ. Quum vobis fuerit transfretandum, literas originales, quas recepistis, non deferatis vobiscum, sed transcripta, quia insidias in littore posuit et exploratores gravissimos, qui literas hujusmodi præripere consueverunt. Vos enim originalia recepistis, et ipsi regi denunciavit dominus papa, quod vos missurus erat: nec tenemini, sed nec expedit, ut ei tam cito innotescat, quidquid vobis datum est in mandatis. Et quia incertum est, an metu sententiæ imminentis vobis aliquod cito redeundi paraturus sit impedimentum, necesse est, si placet, et si vultis, ut oportet, caussæ prospicere, quatenus scribatis episcopis cismarinis juxta conceptionem literarum domini papæ, præcipiendo, ut per parochias suas divina prohibeant celebrari, ex quo terminus regi indultus elapsus fuerit, easdemque literas vestras committatis domino Senonensi, qui, quum res exegerit, procurabit, ut vestrum mandatum ecclesiis publicetur. Hoc etiam apud regem plurimum valere poterit, si sibi persuasum fuerit, quod necessitas immineat cismarinis episcopis, mandatum apostolicum, quidquid vobis accidat, exequendi. Sane quotiescumque vobis cum præfato rege ex quacumque caussa fuerit contrahendum,

redeant in memoriam vestram fratres templi et xenodochii Hierosolymitani, cardinales et nuncii domini papæ, Carthusienses et Grandimontani, Cistertienses et episcopi terræ suæ, quos omnes in variis contractibus, dum propriæ voluntatis quocumque modo malitiam adimpleret, etsi hoc plerumque non meruerint, notari tamen fecit infamia. Si quæsierit, an de rebus ablatis et illatis injuriis pacem sit perpetuo habiturus, si archi-episcopum, ut dictum est, revocaverit, intimate ei, ut nec vobis nec alii credat se citra pœnitentiam ab aliquo hominum posse absolvi, aut veniam promereri. Nam in evangelio secundum Lucam ait Dominus: *Attendite vobis, si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, et si pœnitentiam egerit, dimitte illi, etsi septies in die peccaverit in te et septies in die conversus fuerit ad te, dicens pœnitet me, dimitte illi.* Pœniteat ergo, si vestro vel alieno fructuosam desiderat pacem: quia, ut ait apostolus, *Nulli contra veritatem aliquid licet.* Nec omnino dimittitur peccatum, nisi, quum facultas adsit, restituatur ablatum. Aut enim verba Christi superfluunt, aut conversio, pœnitentia, et vera confessio, necessaria sunt ad veniam promerendam.

EPISTOLA CXLI.—AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri W....., eadem gratia Norwicensi episcopo salutem, et in Spiritu Sancto gladium Petri adversus persecutores Christi fideliter exserere, et feliciter exercere.

Se ipsum ad pœnam criminis obligare dignoscitur; quisquis divinitus accepta potestate perversis homi-

nibus dat audaciam delinquendi ex dissimulatione vindictæ. Nam sanguis iniquorum de manu negligentis aut dissimulantis sacerdotis exquiritur. Spinæ et tribuli, sicut Scriptura docet, nascuntur in manu temulenti. Ne nos igitur ex dissimulatione manifestorum criminum reatus involvat, et in perniciem ecclesiæ convincat nimium siluisse, comitem Hugonem, præcedente tamen mandato summi pontificis, vinculo anathematis innodavimus, præcipimusque ut eum per episcopatum vestrum publice faciatis excommunicatum denunciari, et subtrahi sibi, prout ecclesiastica disciplima præscribit, fidelium participationem. Ad hæc meminisse potest vestra fraternitas, quoniam diu Londoniensis episcopi dissimulavimus culpas, qui, ut cætera taceantur, utinam tam impudens schismatis non fuisset incentor: nec in subversionem ecclesiasticæ libertatis et juris animasset publicam potestatem, et ministros ejus armasset. Freti itaque sedis apostolicæ auctoritate eum publice excommunicavimus; episcopum quoque Sarisberiensem ex caussa inobedientiæ et contemptus; et alios, quorum nomina subscripta sunt, ex variis et justis caussis. Excommunicati sunt ergo Thomas filius Bernardi, Radulphus de Broc, Robertus de Broc clericus, Hugo de S. Claro, Letardus clericus de Norflece, Nigellus de Sacca-Villa, et clericus frater Willelmi de Hastinga, qui ecclesiam nostram de Monechete occupavit. Præcipimus autem auctoritate apostolica et nostra, in virtute obedientiæ, et in periculo salutis et ordinis, ut eos per totam diœcesim vestram faciatis publice denunciari excommunicatos, et communionem eorum jubeatis ab omnibus fideliter evitari. Valete in Domino.

EPISTOLA CXLII.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Willelmo Norwicensi episcopo.

QUOD nobis cara fraternitas vestra significavit in absolutione nobilis viri Hugonis comitis, omnia solemniter et ex ordine juxta mandatum nostrum fore completa, non modicum gratulati sumus. De ove quippe perdita gaudio magno gavisi sumus, quod humeris pii pastoris per avia deserti sit reportata ad gregem. Quod vero adjecistis ad omnipotentem Deum vos erigere manus, qui his ultimis diebus terram respicere dignatus est, pariter et anima mea magnificat Dominum, qui magnifice egit nobiscum, statuens procellam nostram in auram, et motum fluctuum mitigans. A quo etiam nunc desideranter id oramus, ut mereamur videre vos antequam abeatis et avoletis ab hac regione mortalium in illam æternorum, ubi sunt concives vestri et domestici Dei. Speramus siquidem, quod ex præsentia vestra non modicum impartietur pusillanimitati nostræ gratia spiritualis ad confirmandos nos: quia benedictus Deus, qui in his diebus posuit vos columnam domus suæ immobilem. De clericis illis interdictis, pro quibus illustris comes Hugo nobis scripsit, nihil impræsentiarum mutare statuimus, sed sic volumus eos manere, donec favente Domino nos ipsi veniamus, vestro super his et aliis ecclesiæ negotiis consilio fruituri. Verumtamen huic præsentium bajulo propter mittentis reverentiam, proprio etiam ipsius compatientes labori, evangelizandi usum indulgemus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen ultima vitæ cogat necessitas. Valete.

EPISTOLA CXLIII.—AD EUNDEM.

GRATIAS agimus Domino Jesu Christo, qui nunquam sperantes in se deserit: sed solitæ suæ pietatis gratia misericorditer dignatur visitare, et a miseriarum calamitatibus poterit eripere. Inde siquidem est quod ad vestram cupimus pervenire notitiam, nos in die beatæ Mariæ Magdalenæ cum domino nostro Henrico illustri Anglorum rege, ad honorem Dei et ecclesiæ suæ, ad honorem regis pariter ac nostrum, honestam ac bonam pacem fecisse. Quod quidem vobis designavimus, quatinus de pace nostra facta consolationem non modicam habeatis, et de reditu nostro impræsentiarum gaudere possitis. Valeatis diu et semper, quem videant oculi nostri priusquam moriamur.

EPISTOLA CXLIV.—AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili fratri, et amicorum suorum in Christo carissimo Joh. Dei gratia Pict. epis. Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et se totum.

CARISSIME, ut quid fecistis nobis sic? Ut quid nos et vos strangulastis? Ecce dedistis homini illi occasionem detrahendi, et nobis et vobis malignandi adversum nos. Ecce animal cupidum gloriæ et nimis pronum in perniciem ecclesiæ divulgari faciet et proclamari per plateas et in facie ecclesiæ, quod nos absolute et præcise consilio suo submiserimus tacita omni conditione, nulla vel honoris Dei vel ordinis nostri habita mentione, quæ tunc procul dubio nulla ratione tacenda sunt, quum id potissimum agatur, ac id prorsus intendatur, ut in ignominiam et confusionem ecclesiæ

taceantur: quod apostatandi genus est plusquam manifestum. Non autem hoc modo vel sub hac forma a nobis a Stampis recessistis, si bene recolitis. Scitis, si placet, quia diximus vobis in discessu mutuo, quod huic dumtaxat articulo insisteretis, quatenus homo ille juxta mandatum domini papæ nobis gratiam suam et pacem restitueret, et ecclesiam nostram in libera nostra dispositione nobis dimitteret. Et quum quærens a nobis, utrum vellemus recipere diem colloquii cum eo, si vellet nobiscum loqui, respondimus quia nullum diem loquendi cum ipso reciperemus, priusquam mandato domini papæ respondisset, ac etiam satisfecisset; verum postea libenter veniremus ad diem, et faceremus quidquid, *Salvo honore Dei, et ordine nostro,* facere possemus. Hoc modo carissime, ab invicem discessimus. In his, si placeret, finibus stetisse debuissetis, quum sciatis optime, nemo melius, quia ulterius nulla ratione procedere audeamus, nihil amplius secundum Deum facere possimus vel debeamus. Unde et vos, dimidium animæ nostræ, scire volumus, quia non est nobis consilium, sed nec quidem videtur tutum, vel diem recipere vel ad colloquium ejus venire, quousque mandatum domini receperit, et etiam si ei visum fuerit, idem effectui mancipaverit, ne forte, quod absit, nobis dantibus occasionem frustratoriæ dilationis, merito etiam imputari possit et nobis, quominus ipsius papæ mandatum mandetur executioni, quod nullatenus nobis dignoscitur expedire. Bene semper valete.

EPISTOLA CXLV.—AD FROGERIUM SAGIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Frogerio Sagiensi episcopo.

GRATIAS, quas pro tempore licet, referimus dilectioni vestræ, quæ nostri gerit sollicitudinem, et Cantuariensis ecclesiæ, a cujus uberibus coaluimus, officiosam rependit caritatem. Utinam illa quandoque possit, Deo propitiante, et nos per illam, vestrum candelabrum promovere, et vicem condignam reddere miserationi, quam cum paucis electis pro Domino nobis et nostris exhibetis afflictis. Et quidem de gratia Dei non diffidimus, quæ semper Cantuariensem protexit ecclesiam, et tam cultores quam persequutores ejus consuevit beare vel punire pro merito. Nam licet Christus ejus sit benignus et patiens, tamen fortis et justus et certe redditor est. Et quum vobis in multis teneamur obnoxii, in eo maxime nos emeruistis, quod vestro, ut scripsistis, interventu dominus rex indignationem suam nobis remisit ex animo. De ejus quoque et sapientum, qui circa eum sunt, prudentia confidentes indubitanter speramus, quod contra matrem suam Cantuariensem ecclesiam, quæ ipsum et antecessores suos promovit, nihil faciet contra salutem animæ suæ, et in perniciem filii, quem Dominus ab omnibus tueatur adversis. Scripsistis autem nuper, ut vobis et domino Tyrensi, redeuntibus a rege Francorum, Parisiis occurreremus. Et licet diem non præfixeritis, ut oportuit, nos tamen parati eramus iter arripere, quando vos audivimus in Normanniam rediisse. Substitimus ergo stupentes, quod nihil nobis significare curastis, vel de reditu vestro, vel de itinere nostro. Nunc autem scribitis similiter,

ut vobis redeuntibus occurramus, nec diem item designatis, quasi aut nos vestrum reditum possimus divinare, aut abundemus expensis, ut sine onere amicorum, qui nobis et nostris sæpe necessarii sunt, morari et exspectare vos valeamus in domibus alienis. Inde est, quod vobis occurrere non possumus in incertum, licet proni simus, quum fructus itineris nostri apparuerit, ad dominum regem accedere, et ipsius, in quibuscumque secundum Deum et ecclesiæ honestatem poterimus, obsequi voluntari. Valeat semper, et prosperetur in Domino cara nobis vestra fraternitas.

EPISTOLA CXLVI.—AD JOCELINUM SARESBERIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis venerabili fratri suo Jocelino, eadem gratia Saresberiensi episcopo, visis literis nostris statim resipiscere a malo, et de cætero constantius facere bonum.

Celebre proverbium est: *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est, quod quamvis propter fallentium argutias, propter animi tui debilitatem, propter propositum tibi corporis tui et tuorum discrimen videaris aliquatenus excusabilis apparere, non ideo minus ratum habemus te graviter commisisse in domini papæ contemptum, merito incidisse in interdicti nostri sententiam, rem talem egisse, pro qua totus mundus habet clamare post te. Eo maxime quod contra domini papæ mandatum expressum, ne in ecclesia Saresberiensi absque canonicorum ejusdem, exulantium pro nobis et nobiscum, consensu et conscientia, nec per te, nec per

clericos tuos, decanus ibidem constitueretur: contra nostram etiam prohibitionem, sub anathemate factam, decani noviter in ecclesia tua abusive creati intrusionem confirmaveris: cujus occasione juramenti, sicut vulgo celebre est, schisma jam fere emortuum revixit in Allemannia, quo credimus eum ipso jure hæresi damnata involvi, qui participatione illius grandis et insignis schismatici, Coloniensem loquor, excommunicationis in se provocavit sententiam auctoritate decreti Leonis: si quis hæreticæ communionis contagione se maculaverit, hoc in magno beneficio habeat, si adempta omni spe promotionis in quo invenitur ordine permaneat. Unde quoniam novimus scienti fraudem minime fieri posse, et esse iniquum, omnique canonico juri contrarium, rem tam detestabilem, tum propter factum, tum propter personam, ecclesiæ tuæ, rem ipsam tam incommodam, aliis exemplo tam perniciosam, ratam et firmam nullatenus posse manere, quoniam ipso jure non teneat, apostolica auctoritate et nostra, qua fungimur, ipsam electionem, immo intrusionem, de Joanne de Oxeneford in decanatum factam, tuamque super hoc ipso confirmationem et assensum in irritum revocamus, et totum factum ipsum quassamus penitus. Et quia contra communem ecclesiæ formam, contra mandatum domini papæ, sicut prædiximus, lapsus ipse in hæresim damnatam, excommunicatus participatione excommunicati, ausus est decanatum ipsum recipere, ne temeritas invadentium impunita succrescat, in virtute obedientiæ tibi et canonicis tuis in periculo ordinis vestri mandando præcipimus, ne de cætero visis literis nostris ex hoc facto eum decanum habeatis: quoniam et tibi ad præsens excommunicatum denunciamus, et ut eum talem denuncies, firmiter injungimus. Præterea ne ex hoc commisso, quo in te severiorem

provocasti sententiam, transeas impunitus, auctoritate Dei et nostra ab officio episcopali et sacerdotali te suspendimus, præcipientes ut a die susceptionis literarum nostrarum infra duos menses veniendi ad nos iter arripias, satisfacturus Deo et nobis de tanto excessu, de injuria tam perspicua. Ex quo resipueris, et emendaveris delictum, sit tibi vale.

EPISTOLA CXLVII.—AD EUNDEM.

Thomas venerabili fratri Jocelino Saresberiensi salutem.

NOVERIT Deus quam sincera dilectione et caritate personam vestram amplexati sumus, quantumque honorem vestrum et profectum in Christo affectavimus et procuravimus. Vos autem e contra, ut pro certo accepimus, quod tamen non sine dolore scribimus, in contemptum domini papæ et nostrum, et forte in proprium dispendium vestrum et ordinis periculum et manifeste agitis nec suspensionis sententiam, quam ab inobedientiam in vos exercuimus aliquatenus observatis. Quod quam detestabile sit et exemplo etiam perniciosum, vestram minime credimus latere prudentiam. Unde et scire vos volumus quia nisi errata corrigatis et de duplici jam inobedientia maturius satisfaciatis, nos ulterius minime dissimulare poterimus quin tantos excessus gravius puniamus. Miramur etiam admodum quod scitis Willelmum capellanum nostrum in parochia vestra incarceratum teneri in vinculis, nec inde justitiam aliquam hucusque exercuistis. Unde et fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, apostolica auctoritate sub anathematis interminatione præci-

piendo mandamus, quatinus ipsemet a divinorum celebratione cessetis et totam parochiam vestram cessare faciatis, quamdiu idem Willelmus in vinculis vel captione tenebitur, nec ante interdictum solvatis quousque sæpe dictum Willelmum a captione noveritis esse solutum, sedique apostolicæ et nobis et ipsi super tam enormi flagitio fuerit plenarie satisfactum. Vale.

EPISTOLA CXLVIII.—AD EUNDEM.

CALAMITATES matris ecclesiæ, &c. [*Vide similem epistolam ad Gilbertum Londoniensem directam.*]

EPISTOLA CXLIX.—AD CAPITULUM SARESBERIENSE.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis universo Saresberiensis ecclesiæ capitulo scientiæ et consilii spiritum.

SUPER prudentia vestra non satis possumus admirari, quo ausu, immo qua temeritate quemdam ipso jure excommunicatum, utpote qui in damnatam hæresim incidit, illum etiam qui juramento suo in Alemannia perpetrato, sicut scitur ab omnibus, schisma renovavit, in decanum ecclesiæ vestræ elegeritis, Joannem dicimus de Oxeneford, inconsultis etiam illis, qui nobiscum propter justitiam et ecclesiæ libertatem exulant. Præsertim cum sine ipsis ne id fieret, specialis inhibitio Romani pontificis ad vos pervenerit. Et nostra pariter processit, nescio tamen si ad vos usque pervenerit. Propterea, quod circa decanatum minus consulte actum est, immo contra

omnem juris ordinem, quassamus penitus, et revocamus in irritum, mandantes vobis quod jam dictum Joannem excommunicatum habemus, et vobis excommunicatum denunciamus, apostolica auctoritate et nostra inhibentes, ne jam prænominatum Joannem pro decano habeatis, nec ei obedientiam seu reverentiam decano debitam exhibeatis. Præcipimus etiam sub ordinis et beneficiorum vestrorum periculo, quatenus post susceptionem harum literarum infra duos menses vos conspectui nostro præsentetis, satisfacturi super injuria et contemptu domini papæ, et nostri. Valete.

EPISTOLA CL.—AD RICARDUM SYRACUSANUM ELECTUM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ricardo Syracusano electo.

HUMANITAS vestra nos provocat ad audiendum, et nostris collata beneficiorum exhibitio nos vobis et vestris multipliciter reddit obnoxios. Hoc ergo officiorum ingressi commercium, urgente necessitate præsertim, cum benigno creditore contrahere non veremur, sperantes in Domino, quod nostra misericorditer debita et vobis solvet et aliis, qui se timentes, quum expedit, ab omni articulo necessitatis absolvit. Recepistis coexules et consanguineos nostros, sed procul dubio ipsum recepistis in illis, qui se fideliter promittit redditurum, quidquid uni pauperum suorum fuerit erogatum. Vobis in his conterraneorum vestrorum conciliastis gratiam, gloriam promeruistis apud posteros, et nos emptitios vestros constituistis. Et quia nobis ad præsens colloquium divina dispositio

subtrahit, latori præsentium sic a vobis credi postulamus, ut nobis: cujus fidei creditum est, quod nequaquam literis censuimus committendum. Est enim vir literarum eruditione conspicuus, præditus morum gratia, monasticæ religionis sanctitate præsignis, et inter probatos Cluniacenses appetendæ perfectionis exemplar. Is Cluniacensis ecclesiæ necessitates, et Christianissimi regis, et nostra mandata procurat. Et quum illum pro debita reverentia receperitis, in illo, cujus minister est, et sanctissimum principem recipietis, et nos. Unum tamen est, quod in aure vestra secretius consuluisse, rogasse, et obtinuisse desideramus, ut nobilis viri Stephani, Panormitani electi, revocationem diligenter procuretis apud regem et reginam, tum ob causas quas in præsenti de industria reticemus, tum ut præfati regis et totius regni Francorum gratiam vobis æternaliter comparetis. Valete.

EPISTOLA CLI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Ricardo electo Syracusano.

MULTAM nobis consolationem dilectionis vestræ literæ attulerunt, quæ vestræ, quam plurimum exoptamus, salutis indices, eloquii venustatem, fidei sinceritatem, prudentiæ gratiam præferebant, et quod his omnibus majus est, singuli apices fervore suo ad amorem Dei et honestatis cultum, non modo tepentem, sed et frigescentem animam poterant inflammare. Ex illis autem patenter innotuit, quod nec fortunæ temeritas, nec distantia locorum, nec temporis tractus exinanire potuit, immo nec infirmare,

quam nec aquæ multæ prævalent exstinguere, caritatem. Preces enim, et illas affectuosas, porrexistis pro nobis amico vestro domino Willelmo Papiensi: et utinam non incassum. Sed ille, si posset licitum libito coæquare, nobis esset clavus in oculo, et sagitta in latere, mortificans animas, quæ non moriuntur, et vivificans illas, quæ rejecerunt et projecerunt vitam. Parcat illi Deus et consortibus suis, ne in extremo examine noster et coexulum nostrorum, immo et ecclesiæ sanguis de manibus eorum requiratur, eo quod dederint cornua peccatoribus, et quantum in eis est, profanandam gentibus et conculcandam exposuerunt legem. Sed quid ista revolvimus, nisi ut ecclesiæ compatiamini, et nobis apud Deum et ecclesiam Romanam, si forte fuerit opportunum, præbeatis orationum suffragia? Facit contra eos testimonium majus Joanne, quia opera quæ faciunt, testimonium perhibent de eis. Ecclesia quidem liberabitur, et nos, quamdiu placuerit Deo, libenter exilii naufragium patiemur, dispersi in omnem ventum cum miseris nostris, quorum unus est lator præsentium G..... sororis nostræ filius, quem ubi auxilio vestro eguerit, tanto vobis securius commendamus, quanto de vestra dilectione magis confidimus, agentes Deo gratias, quod nos tanti fecit, ut pro eo totus sanguis noster et nostrorum exquiratur ad pœnam.

EPISTOLA CLII.—AD ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus et apostolicæ sedis legatus venerabili et amico carissimo Rogerio eadem gratia Wigorniensi episcopo salutem et intimæ dilectionis affectum.

A MEMORIA tua non credimus excidisse, nos anno

præterito literis et nuncio, quatenus ad nos venires, tibi in mandatis dedisse, et in virtute obedientiæ firmiter præcepisse, tu vero mandatis nostris non obtemperasti, quia nondum ad nos venisti. Noverit itaque tua dilectio nos multis de caussis intervenientibus tibi detulisse, et ut dilectio filio pepercisse, tum quia novimus te matri tuæ Cantuariensi ecclesiæ devotum esse admodum et fidelem, tum propter generis tui nobilitatem, tum etiam propter religionem personæ tuæ pariter et honestatem, tum etiam quia te totis cordis affectibus sincere diligimus. Et idcirco iterato tibi mandato præcipimus, et in periculo ordinis tui, et in virtute obedientiæ firmiter injungimus, ut ex quo in partes cismarinas venisti, ab eis non recedas, priusquam ad nos venias, et nobiscum loquaris. Habemus enim tibi multa dicere. De cætero nihilominus tibi mandando præcipimus, ut de negotio quod inter te et Eboracensem vertitur, pariter et de omnibus excommunicatis sancti Oswaldi, et totius parochiæ ejusdem, nec prece nec pretio, vel propter minas alicujus, nec interventu etiam ipsius regis, aut cardinalis, sive cujuslibet alterius personæ, sine consilio et conscientia nostra aliquid facias, aut excommunicatos illos, sive aliquem illorum absolvas.

EPISTOLA CLIII.—AD EUNDEM.

Venerabili fratri Rogerio Wigorniensi episcopo et salutem, et eum prætimere, qui potest et corpus et animam perdere in gehennam.

DILECTIONIS vestræ literas diligenter inspeximus: consilium, quod necessitati nostræ vestra discretio fideliter ex proposito ministravit, libratis hinc inde rationibus, adhibita deliberatione perpendimus ex fraternæ caritatis dulcedine provenire, conjicientes

quod fides vestra ulterius cohiberi non poterit, quin in conspectu principum, sicut viri generosi nobilitatem et religiosi pontificis zelum decet, verbum Dei libere prosequatur. Agimus itaque gratias devotioni, congratulamur prudentiæ, propositum quo dominum regem pro nobis, immo pro caussa Dei, solito vigilantius et instantius convenire decrevistis, plurimum approbamus, rogantes, ut, quod in hac parte promittitis, citius aggrediamini, faciatis frequentius, et nihil ex contingentibus omittentes, studiosius impleatis. Spes enim est, quod fideliter evangelizanti verbum adjiciet Dominus virtutem multam. Siquidem fidelis est in omnibus verbis suis, qui hoc pastoribus ecclesiæ repromisit. Et quidem credibile est, nec aliud nobis persuaderi potest, quod si vos et alii fratres nostri eum ab initio, prout justum fuerat, convenissetis, nequaquam tantum in perniciem ecclesiæ pravorum consiliis licuisset. Sed quia nullus fuit aut rarus, quod sine rubore et gemitu non eloquimur, qui eum statueret contra faciem suam, et revocaret a consilio impiorum, res in id discriminis et infortunii delapsa est, ut se nequaquam putet ex quacumque caussa corripiendum, qui se in tantis præsumptionibus et tam manifestis impietatibus recolit a nullo fuisse correptum. Nos autem ipsi diu siluimus, et utinam animæ meæ nimium tantas Christi injurias dissimulanti non esset ex conscientia dicendum: *Væ mihi, quoniam tacui.* Fuimus patientes cum ecclesia Romana, quæ eum tanquam delicatum filium et tenellum in multa mansuetudine supportabat, ut patientia ejus nobilem, quod decens fuerat, animum ad pœnitentiam provocaret. Utinam non semper abusus esset patientia ejus et nostra. Et ne quid eorum, quæ gerenda videbantur a nobis, omissum dici possit, coram Christianissimo rege et optimatibus totius

regni Franciæ humiliavimus nos, prostrati ad pedes ejus, caussam totam quæ inter nos vertitur, salvo honore Dei, in ejus arbitrium conferentes. At ille ut audivit honoris divini mentionem, adversus innocentiam nostram vehementer excanduit, et proponens quod voluit, utique quod non debuit, quoniam, ut pace ejus dictum sit, res aliter se habebat, in contumeliam supplicis implorantis misericordiam, et cum omni devotione obsequium offerentis, famam nostram, quod ei remittat Deus, ut nos de ipso loco exilii perturbaret, suis adinventionibus studuit onerare.

Audivimus omnia patienter, sperantes indignationem ejus mitigandam fore, si acerbitatem, quam mente conceperat, sine contradictione penitus effudisset; præsertim quum domini papæ majestas interveniret, præfati regis et optimatum Franciæ diligentius intercedens adesset præsentia, et sanctissimi viri Carthusienses et Grandimontani, quos vel solos oportuerat pro sua reverentia exaudiri, misericordiam exactissime implorarent, denunciantes ei familiarius et expressius. quod oculata fide perceperant, nobis a domino papa restitutam et collatam animadvertendi in eum, et terram suam, et malefactores ecclesiæ plenariam potestatem. In omnibus tamen his non est aversus rancor ejus, sed usque in hodiernum diem permanet manus ejus extenta, et in depopulationem ecclesiæ crudescit amplius. Sed nec ipsum latet, quod nobis potestas restituta est, quum hoc ex literis apostolicis, quas in secundo colloquio recepit, certissime teneat. Verum præterea, quæ continentur in illis literis, nobis alia indulta sunt, quibus, auctore Deo, utemur contra eum et alios ecclesiæ persequutores, nisi ei reddiderit pacem. Et ea quidem innotescere poterunt, sicut desideratis, in brevi, si in voluntate Dei fuerit, ut colloquamur: aut aliquis

e vestris ad nos transiens, cum illo communicari oporteat. Exspectamus enim emendationem illius, quem potius ex alieno instinctu, quam spiritu proprio credimus tam immaniter in ecclesiam desævire. Eos ergo pro parte tradidimus Sathanæ in interitum carnis, ex justis et manifestis caussis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, ut in pœna membrorum sanetur caput, et ab inferni laqueis extrahatur, quibus se ipsum, dum ecclesiam persequitur, incessanter adstringit. Reliquos autem, sicut vobis denunciatum est, Deo disponente, anathemate simili condemnabimus, nisi interim condigna satisfactione sententiam declinaverint imminentem. Ipsi enim regi detulimus hactenus, et in spe pacis adhuc differre disponimus, nec eum anathemati subjiciemus, aut regnum interdicto, dum hoc cum indemnitate salutis et salva constitutione sedis apostolicæ dissimulare licuerit.

Quod autem rogastis, ut vobis liceat excommunicatis communicare, quasi ut per hanc Dei offensam sit expeditior via ad gratiam regis et pacem ecclesiæ reformandam, tanquam non sit a Deo, sed per humanam astutiam redintegranda, mirum est quomodo venerit in animum sapientis, præsertim episcopi, quem oportet habere zelum legis, qui dissuadentem audivit apostolum: *Ne mala faciamus, ut proveniant bona.* Quæ est societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi et Belial? Quis consensus templo Dei cum idolis? Quæ participatio fidei cum iniquitate? Sed timetis regem. Deus certe fuerat prætimendus. Paupertas horrori est, et proscriptionis injuria. Sed tales Christus confessores agnoscit eos, qui pro justitia persecutionem patiuntur, beatos esse denuncians, non eos qui croceis induti sunt, qui primos habent recubitus, qui salutationes excipiunt clariores, qui epulantur

quotidie splendide, quibus mundus blandiens adulatur, ad singula eorum dicta vel facta clamans: *Euge, euge. Si hominibus placerem*, ait vas electionis, *Christi servus non essem.* Quoniam qui hominibus placere desiderant, confundentur. Edicta fortasse recolitis, quibus publicus hostis censetur, qui contra regis voluntatem præsumit aliquem, ex quacumque caussa, sententia anathematis condemnare. Sed numquid excidit a memoria, quod sacerdoti denunciat Spiritus Sanctus: *Quod nisi annunciaveritis impio iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram?* Nonne qui corripientem non audit ecclesiam, ut ethnicus habendus est et publicanus? Sed objicietis, quod tempora mala sunt: quasi ea bonus non disposuerit Deus, et beati non sint, qui faciunt judicium et justitiam in omni tempore. Ne timeatis, ubi non est timor, frater amande: quia plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et qui dat jumentis escam ipsorum, et corvorum pullis, cultores suos in necessitate non deseret, et ut paucis nostrum expediamus consilium, consulite legem et prophetas, consulite evangelium et apostoli verba, sanctorum patrum revolvite sanctiones, et horum omnium erit auctoritate perspicuum, quod sine dispendio salutis et ordinis non potestis excommunicatis communicare. Christus est qui denunciat, quod nemo potest duobus dominis servire, Deo et Mammonæ. Et profecto si ponamus corda nostra super vias nostras, et conscientias nostras subtilius excutiamus, maxima pars sacerdotum hoc in offensione potentum formidamus, ne nobis divitiæ subtrahantur, aut fallax, momentanea, et umbratilis gratia. Neque hæc dicta videantur, quasi cultricem Mammonæ suspicemur nobilitatem vestram, quam constat præ honestate semper contempsisse divitias, sed ut promptam obedientiam

fidei vestræ, si tamen verbis incitari potest, ut in caritate amplius ferveat, exhortatione proposita reddamus promptiorem. De vestra igitur sinceritate plenam fiduciam obtinentes, præcipimus in virtute obedientiæ, et periculo salutis et ordinis, quatenus ante denunciatos excommunicatos evitetis, et per episcopatum vestrum, prout canonum censura præscribit, denunciatione publica faciatis a cunctis fidelibus evitari. Scitis quod melior est obedientia quam victimæ, et non adquiescendi voluntas idololatriæ comparatur. Contra tergiversationes adversantium muniti et tuti sumus. Nec dubium, quod in brevi per gratiam Dei, veritas nos liberabit et vos. Persecutor jam quinquennio depopulatur ecclesiam, proscribit innocentes, addicit clerum, sacerdotum, immo et pontificum, ne legem Dei loquantur, ora concludit; ecclesiasticæ potestatis, ne crimina puniantur, jura cohibet et extinguit: et a nobis, ut in tanta Christi contumelia sileamus, exigitur? Silent et silebunt profecto mercenarii, sed quisquis ecclesiæ pastor fuerit, procul dubio jungetur nobis. Si ulterius dissimularemus, timendum fuerat, ne ultor injuriarum Dei gladius in capita nostra merito convertatur. Nec moveamini, si non dispensamus ad preces vestras, quod dispensari non potest: quia nec Romanus pontifex, hanc habet auctoritatem. Qui quamvis excommunicatos licenter absolvat, novit tamen participationem eorum sibi jure perpetuo interdictam. Impœnitentes autem et persistentes in scelere et voluntate peccandi, non apostolus, non angelus licenter absolvit. Valete.

EPISTOLA CLIV.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri Rogerio, Wigorniensi episcopo, salutem, et pium in futura prospectum.

INSPECTIS literis, quas nuper ab Anglia recepimus, potestis advertere, quam malitiose Londoniensis episcopus, qui nobis ab initio sedis in insidiis quærebat animam nostram, ut auferat eam, nunc adversus matrem suam et nostram, sanctam Cantuariensem ecclesiam, calcaneum erigat, et ei primogenituræ sortem, gloriam et nomen præripere moliatur. Restiterunt ei nuper coram regis officialibus, quos in persecutionem ecclesiæ excitabat, laudabiliter fratres nostri, seque ab illius communione suspendentes, per parochias suas edicto publico præceperunt eum a cunctis fidelibus evitari. Et hoc quidem fecit primus venerabilis frater noster Norwicensis episcopus in synodo proxime habita, deinde Cestrensis in episcopatu suo, et D. Wintoniensis, et Cicestrensis statim die sequenti, postquam literas nostras receperant. Quia ergo nobilitatem et religionem vestram decet præ cæteris ornare ecclesiam, honorificare ministerium vestrum, et pro matris, quæ vos in episcoporum consortio generavit, salute stare fortiter usque ad sanguinem, fraternitatem vestram, quæ nobis ex accepta consecratione tenetur amplius, et de qua magis ex conscientia virtutis et sanguinis generositate confidimus, rogamus, monemus, et exhortamur in domino, quatenus vestræ matri, cujus tam impudenti scelere salus appetitur, in tanta necessitate fideliter assistatis, et alterius Absalon vos op-

ponatis impietati. Provideat etiam sinceritatis vestræ discretio, et caritas in Christo plurimum amplectenda, ut juxta tenorem præcedentium mandatorum, tam præfatum episcopum, quam alios, qui vobis excommunicati esse denunciati sunt, evitetis: et sicut fratres et coepiscopi nostri fecerunt, prout canonum sancit auctoritas, a fidelibus per episcopatum vestrum faciatis edicto ecclesiastico evitari. Et quia ad apostolicam sedem parricidalis hujus sceleris est atrocitas referenda, domino papæ scribite, qualiter filium pro salute matris contra fratrem Ismaelitam et sanguinarium scribere decet: quia licet cruorem propriis manibus non effundat, tamen nostrum et Christi pauperum sanguinem sitit. Et eum quidem suis consiliis effundit, sed abutens ministerio tyrannorum. Cætera in ore latoris præsentium posita sunt, quem in his, quæ vobis ex parte nostra dicet, audiatis ut nos. Scribunt pro Cantuariensi ecclesia episcopi Gallicani, sicut ex literis domini Parisiensis potestis audire, sed vos scribetis expressius, qui tenemini arctius, et amatis ardentius. Hoc autem exprimatur in literis, quas mittetis ad dominum papam, qualiter præfatus Londoniensis receptis literis apostolicis, quas ei de reconciliatione nostra fraternitas vestra transmisit, malignatus est, non modo nullum pro pace ecclesiæ apud regem faciens verbum, sed secus faciens, et procurans seditionem, per se et regis officiales institit, ut episcopi, abbates, et universi ecclesiarum prælati, suo et subditorum nomine adversus mandatum apostolicum appellarent, quum tamen nobis indultum sit appellationibus hujusmodi non deferre. Sed Deo providente melius, evacuata est malitia ejus, non consentientibus ei viris religiosis, nec pro metu officialium, nec pro mandato publicæ potestatis, cujus in inferendo vim prætendebat aucto-

ritatem. In hac sui necessitate fidei vestræ experimentum faciet ecclesia, et eximiæ virtutis Deo et hominibus gratissimum tam præsentibus quam posteris relinquetis exemplum. Nec vos terreant aut moveant blanditiæ vel minæ seductorum, quum certum sit, quod spes impiorum peribit, et pariet confusionem, et qui timet pruinam, irruet super eum nix, Deum vero prætimentibus nihil expedientium deest.

EPISTOLA CLV.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico, Roberto Wigorniensi episcopo, salutem, et perseverantem in fidei zelo, et sinceræ caritatis fervore profectum.

VIR illustris Robertus comes Gloucestriæ, pater vester, quum plures haberet filios, vos ampliori præ cæteris affectu traditur dilexisse, eo quod vos in senectute genuerit, et totum, prout indoles pollicebatur, prudentiæ suæ et virtutum fomitem Dei cooperante gratia transfudit in sobolem, quam utpote pretiosissimum ab ineunte ætate Domino consecravit. Intuemini, quam prudens, quam fidelis, quam magnanimus, quam constans fuerit ille, qui florentis, pugnacis, gratiosi, generosi regis, et opulenti, ejusdemque Normannorum ducis, et Boloniæ comitis vires aggressus oppressit. Et non modo regno privatum, sed et captivum conjecit in vincula, adeoque fortunam indignantem habita fidei et virtutis ratione contempsit, ut pro reparandi sacramenti religione nulla exhorruerit subire pericula; et tandem captus incar-

cerari maluerit, quam soror ejus et domina juris sui dispendium pateretur. Qui licet invidia fortunæ captus fuerit, vinculatus tamen judicio sapientum tantus habitus est, ut liberationem ejus commutandam et emendam censuerint rege et regno. Contemplatio viri clarissimi vobis adjiciat animos, et eum qui vos generosi sanguinis titulo illustravit, coætaneis et posteris repræsentate moribus et virtute. Huc accedit colendæ virtutis nobilior titulus, pontificalis apex, qui sicut episcopale officium fideliter adimplentes, ampliori gloria et honore coruscantes illustrat, sic timidos et ignavos abjectiori vilitate reddit inglorios. Sal enim infatuatum ad nihilum utile est, sed tanta abjectione vilescit, ut nec stercoribus comparetur, quibus agrorum infæcunditas propulsatur. Nam ut ait martyr Cyprianus, *Episcopus si timidus est, actum est de eo. Actum*, inquit, quia quum ipsum timor mundanus infecerit, superest ut ad omnia salubriter agenda inutilis reddatur. Caritas ergo timorem hunc expellat, ut populi ducem expediat, quia deficientis timore ducis exhortatio nequaquam militum potest animos ad fortia roborare. Et quidem nutu divino credimus accidisse, ut vos ad propulsandam matris vestræ, sanctæ scilicet Cantuariensis ecclesiæ, injuriam diebus his contingat transfretare, quo præsentialiter resistere possitis eis, sicut nobis promisistis, qui eam gratis diutius afflixerunt, et adhuc sine caussa quærunt animam ejus, ut auferant eam. Quod ut Dei præeunte gratia commodius facere valeatis, vos literis domini papæ, tanquam armis bellicis, præmuniendos esse decrevimus, ut fratrum nostrorum corda possitis efficacius in Domino confirmare. Rogamus itaque et obsecramus in Domino Jesu Christo, et in virtute obedientiæ, et in periculo officii, honoris, et beneficii præcipimus, quatenus literas apostolicas,

quas vobis mittimus, ostendatis venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archi-episcopo, et aliis fratribus et coepiscopis nostris, et inhibeatis auctoritate domini papæ, ne præfatus Eboracensis filio domini regis consecrationis munus dare, aut coronam, si hoc ab eo petitum fuerit, præsumat imponere. Sub eadem interminatione præcipimus, ut similiter hoc inhibeatis episcopis Londoniensi et Saresberiensi, et cæteris, si quis hoc ausus fuerit attentare. Hoc autem, Deo teste et judice, non in domini regis, aut filii sui, aut cujuscumque vel ecclesiæ vel personæ ex conscientia nostra mandamus injuriam, sed ex necessitate, qua cogimur ecclesiæ Cantuariensis jura pro viribus conservare. Parati enim sumus, si domino regi placuerit, filium suum coronare pro debito officii nostri, et utrique honorem debitum et reverentiam exhibere. Non vacillet in his implendis, frater carissime, fides vestra, quia fidelis est Deus, qui vos supra vires tentari non patietur. Confidite ergo in ipso, qui vicit mundum, et memineritis, quoniam qui timet pruinam, irruet super eum nix, et qui declinat arma ferrea, frequenter incidit in arcum æneum. 'Degeneres animos timor arguet,' et fortiter ausos juvabit gratia, gloria coronabit. Quidquid agant alii, nobis persuasum est, quod constantiam vestram nullius turbinis impetus franget, quod quæ de ore vestro processerunt, et tam vestro quam episcopi Lexoviensis scripto continentur, et sub utriusque charactere impressa sunt et expressa, non erunt irrita. Absit enim, ut generosus sanguis sit animæ degenerantis habitaculum, ut per vos tituli patrum obliterentur, ut quæcumque trepidatio mentis aut ignavia operis evincat patris, qui vos omnibus liberis prætulit, errasse judicium, et antiquæ caritatis excludat affectum. Nam ut pie creditur a fidelibus, ille felicius in

Deo, quam in liberis vivit, et studiosis operibus aut reprobis gratiam ejus promereri potestis aut demereri.

EPISTOLA CLVI.—AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister venerabili fratri Henrico, Dei gratia Wintoniensi episcopo, scientiæ et consilii spiritum.

QUANTO vobis compatiamur affectu, is optime novit, qui scrutator est cordium. Scimus quidem quam multa sint et magna, quæ vos turbent et moveant, et quam nulli vel pauci sint, qui spiritum vestrum roborent, et in hac tempestate confirment. Sed viriliter agite, confortetur cor vestrum, ne inimici nostri prævaleant, et dolis et circumventionibus suis vos involvant. Capite potius vulpes, quæ vineam demoliuntur. Inter colubros siquidem et tortuoso itinere incedentibus necessaria est serpentina astutia. Hæc vobis loquimur ut fratri, et dilecto in Christo.

Verum habemus aliquid adversum vos, in quo ob excessum vestrum non modicum tristati sumus. Siquidem pro certo accepimus, quod crucem vestram auream ab Ecclesia vestra alienaveritis, quod satis improvide et contra omnem canonum censuram factum interpretamur. Alienationes siquidem hujusmodi prorsus a canonibus inhibentur. Propterea vobis mandamus, et mandantes in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus infra quadragesimum diem post literarum nostrarum susceptionem præfatam crucem ad jus ac dominium ecclesiæ, cui Deo auctore præsidetis, studeatis modis omnibus revocare. Quod si non effeceritis, ad præsentiam nostram a quadrage-

simo illo die infra duos menses, super caussa alienationis factæ satisfacturus, venire non differas. Valeat fraternitas vestra.

EPISTOLA CLVII.—AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico carissimo, Henrico Dei gratia Wintoniensi episcopo, salutem, et perseverantem in defensione matris ecclesiæ zelum.

Vestra discretio non potest ignorare, quæ sub oculis vestris, immo in conspectu circumjacentium remotarumque gentium, adversus ecclesiam in regno Anglorum præsumpta esse noscuntur. Et quod sine timore divini judicii non eloquimur, verendum est, ne dissimulatio nostra culpas auxerit præsumptorum, et impunitas aluerit audaciam delinquendi. Quinquennium jam exegimus exules, et proscripti: innocentes, sine miseratione ætatis et sexus, sine reverentia conditionis aut ordinis, privati bonis, addicti exilio, variis et atrocibus injuriis affecti sunt, sancta prophanantur, bona diripiuntur ecclesiæ, sacerdotes prohibentur implere legem Domini, et quas professi sunt exercere canonicas sanctiones. Et sub prætextu regiæ dignitatis pravitates obtinent, quas pridem sancti patres in diebus suis, et in nostris sedes apostolica condemnavit. Sæpe commonitus est dominus rex, ut ista corrigeret, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per cardinales; et nunc tandem quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum subdiaconum et notarium apostolicæ sedis, et magistrum Vivianum urbis veteris archi-diaconum,

ut aut per istos præsumpta corrigeret, aut in se et in terra sua, quam meruerat, animadversionem justitiæ sentiret. Ipsi vero ab eo non modo exauditi non sunt, sed in venerabili viro magistro Petro Carnotensi archi-diacono, et aliis nunciis, quos ad eum in verbis pacificis miserant, graves injurias exceperunt. Siquidem in omni mansuetudine domini papæ, et diuturnitate patientiæ nostræ, et exhibitione humilitatis, non quievit, aut mitigata est immanitas ejus, sed ab impunitate ferocior in deteriora semper excrevit. Ne ergo nos ulterior dissimulatio malitiæ consensisse convincat, et ante districti judicis oculos, apud quem non est acceptio personarum, damnationi reos addicat, tantos excessus irrequisitos amodo præterire non possumus, nec audemus. Inde est, quod fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra purificationem beatæ Mariæ dominus rex ecclesiæ Dei et nobis ablata restituere, et proscriptos innocentes debita juris redintegratione revocare studuerit, et sacras ecclesiæ sanctiones vigere permiserit, et clerum et populum, ut justum est, sanctæ Romanæ ecclesiæ obedire, ex tunc per totum episcopatum vestrum in omnibus ecclesiis omnia divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismate parvulorum, et pœnitentia, et viatico, quod presbyteri clausis januis sine campanarum pulsatione, et omni solemnitate jucunditatis ecclesiasticæ pro necessitate salutis conficere permittuntur. Et si nec sic in flagello populi præfatus dominus noster rex antedictos excessus debita satisfactione correxerit, noveritis, et ei irrefragabiliter denuncietis, quoniam personæ ejus, quod inviti dicimus, cum periculo salutis nostræ, ut hactenus fecimus, ulterius auctore Domino

non parcemus. Sub eadem quoque interminatione præcipimus, quatenus eos excommunicatos esse publice denunciari faciatis, qui ecclesias, et ecclesiastica officia et beneficia, contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt; qui clericos contra prælatorum suorum inhibitionem divina celebrare compellunt; qui nuncios domini papæ et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui ecclesias ad honorem Dei non patiuntur regulariter ordinari; qui divinæ legis institutionibus traditiones aut consuetudines hominum anteponendas prædicant, aut violenter compellunt anteferri. Sed ex nomine Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis, quos pridem excommunicavimus, edicto canonico publicetis cunctis fidelibus esse vitandos. Ad hæc si Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus Waltham, Joannes Cumin, Radulphus Landavensis archi-diaconus, Wimarus presbyter, alumnus Comitis Hugonis, ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra diem Nativitatis Dominicæ non satisfecerint, eos ex tunc excommunicatos esse publice denuncietis. Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus, quia fidelis est, nec vos supra vires tentari patietur. Sed ex quo cum Josue secundum legem sacerdotalibus insonueritis tubis, omnes munitiones hostium diruet et dissipabit ante faciem vestram. Probabitur autem hic, qui Christi sacerdotes sint, qui servi Belial. Dirigat in beneplacito suo Deus opera vestra, et ecclesiæ suæ pacem sua virtute et gratia, vestroque ministerio reformare dignetur.

Waltero Roffensi episcopo sic, ubi habetur, *per*

episcopatum vestrum, per totam Cantiam. Sicut Henrico Wintoniensi, sic Norwicensi, Cicestrensi, Exoniensi, Wigornensi, Dunelmensi. David Meneviensi vero, et Nicolao Landavensi, et Godefrido Lavenensi sic: *Per totam terram ejus, quæ in episcopatu vestro est, in omnibus ecclesiis.*

EPISTOLA CLVIII.—AD EUNDEM.

Venerabili domino, et tum provectione ætatis et morum sanctitate, tum consecrationis munere carissimo patri, Henrico Dei gratia Wintoniensi episcopo, Thomas ejusdem miseratione Cantuariensis archi-episcopus, et sedis apostolicæ legatus, salutem, et beati certaminis cursum feliciter consummare.

SINCERITATI vestræ, pater amande, quatinus pro tempore licet, gratiarum referimus actiones super honesto et pleno sapientiæ, maturitatis, et divini timoris consilio, quod nobis in spiritu fortitudinis vestra caritas per præsentium latorem nuper exhibuit; et super solatio, quod necessitatibus nostris vestra sæpius pietas ministravit. Sic, pater, decet virum sanguine generosum, et clarum atavis regibus, sed cultu virtutis et religionis exhibitione clarissimum, generis exornare nobilitatem. Sic debet Christi sacerdos et pontifex vitam consummare, ut vivens honorificet ministerium suum, et ecclesiam Christi post fata ædificet, et relicto probitatis exemplo posteris, sua vel perfectiores faciat imitari vestigia. Memoria talium perpetua benedictione vigebit in generationibus sæculorum, et claritas eorum ut firmamenti splendor, in æternitatem fulgebit. Quia ergo talen-

tum consilii et fortitudinis, præ cæteris conterraneis et coætaneis, vobis inter innumera charismatum dona contulit Spiritus Sanctus, paternitatem vestram, quanta possumus affectione, exoramus, ut confirmare meminerit fratres vestros, et eos animare et roborare studeat, tam exhortationibus quam exemplis. Nam juxta Salomonem: *Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas fortis et inexpugnabilis.* Et certe opera vestra de cætero debent esse fortium armatura. Et justum est, ut quod alii laudabiliter egerint, vestris, pater, titulis adscribatur. Quid enim poterunt operari, nisi quod provectiorem sapientia, ætate, et gratia videbunt operantem? Et quidem quod quidam eorum jam erecti sunt, et ut audivimus et speramus, contra membra Sathanæ nobiscum stare disponunt, vestris imputant meritis, qui quod nuper actum est, audierunt. Nec est quod vos in diebus istis vereri oporteat, quum vestram conditionem nobilitas, prudentia, copia rerum et amicorum, et ætatis reverentia a læsione, quæ potest in dissimili statu manentes infestare, defendant. Siquidem nonnulli fortasse, qui vobis crederent non esse parcendum, vestris, quos in hac tempestate verentur offendere, procul dubio parcent in vobis, et a domo vestra flagellum suspendet impius, ne quod promeruit propinquorum vestrorum ministerio veniat super eum. Cætera non exaranda literis latoris præsentium fidei commissa sunt, vestris dumtaxat auribus intimanda. Quem, si placet, ut probatæ veritatis fratrem admittetis et audietis. Valeat sanctitas vestra, pater amande, et creationem suam, nostram parvitatem loquimur, in orationibus suis Deo commendare meminerit.

EPISTOLA CLIX.—AD EUNDEM.

Idem eidem.

AD sanctorum gloriam, et reproborum damnationem necesse est scandala provenire, ut tribulationibus probentur electi, qui probati per patientiam, coronam gloriæ adquirunt sibi, et aliis proficiunt per exemplum. Sed væ illi, per quem scandalum venit. Quia ergo Londoniensis episcopus non parcit a scandalis, et inter cætera patentis malitiæ opera, postquam Sathanæ traditus est, etiam contra matrem suam et vestram, S. Cantuariensem ecclesiam, tam impudenti audacia et parricidali impietate calcaneum erexit, ut dicere ausus sit se ei, ex quo translatus est, nullam debere subjectionem aut obedientiam exhibere, et ad cumulum damnationis suæ adjecit, quod cathedram archiepiscopalem Londoniam transferri faciet, fraternitatem vestram, de qua plene confidimus, quanta possumus affectione rogamus, quatenus pro matre vestra defensionis clypeum opponatis filio Belial, qui præ cæteris allophylis tanquam alter Goliath de Geth solus, auctore Domino, de castris incircumcisorum progredi non erubuit, nec timuit universitatem filiorum Cantuariensis ecclesiæ provocare ad certamen, dum matris eorum sanguinem sitit, et catholicæ pacis deserit unitatem. Scripserat domino papæ pro fratre nostro Eboracensi archi-episcopo, sollicitans eum etiam attestatione mendaci et mendosa, ut eum pateretur crucem deferre per provinciam nostram, nescio quid emolumenti sibi suspicans eventurum, si odio personæ nostræ ecclesiam, cui ex professione fidem et obedientiam debet, quocumque læsisset modo. Sed Christus, qui Cantuariensem a prima fundatione inter turbines varios et magnas multasque procellas

rexit et fovit ecclesiam, misericorditer operatus est, ut in pleno consistorio per testes omni exceptione majores revelaretur falsitas et iniquitas ejus. Deo autem in primis gratias agimus, deinde vobis, et cæteris fratribus nostris, qui nos, ut oportuit, ex quo eum constitit anathemate condemnatum, ab illius participatione suspendistis, et tam illum quam cæteros excommunicatos nostros per episcopatum vestrum edicto publico jussistis evitari. Claruit hic fides vestra, constantia virtutis effulsit, quæ publicæ potestatis et officialium minas, æque ut blanditias, mandatis Dei censuit postponendas. Liberastis conscientias vestras, famam purgastis, dum tam verbo veritatis quam fortitudinis exemplo docuistis, quod Deo potius quam hominibus oportet obedire. Certum itaque habeat sinceritas vestra, quandoquidem tanta caritas Dei per Spiritum Sanctum diffusa in cordibus vestris testimonio clari operis processit in publicum, servili timore depulso et excusso, quod Deus cito Sathanam conteret sub pedibus vestris, et de certamine proventum educet gloriosum. Et quidem tanto citius et gloriosius, quanto ferventius et constantius in incepta perseverabitis veritate. Unde vos oramus et obsecramus in caritate Dei, et obtestamur per fidem, per obedientiam, per sinceritatis affectionem, quam matri vestræ Cantuariensi ecclesiæ debetis, quatenus ad tuendam dignitatem et jura Cantuariensis ecclesiæ, cui professionem exhibuistis, contra præfatum episcopum exsurgatis in adjutorium nobis, et domino papæ scribatis et curiæ testimonium veritatis, quale filios pro matris justitia reddere decet. Nam qui illud subtraheret in articulo tanti discriminis, procul dubio infidelis habendus esset, et infideli deterior, in quem jus exigeret usque ad internecionem omnes fideles irruere. Nec tamen res ista

quidquam potest habere periculi, quum veritas perspicua sit, et ut dici solet, lippis et tonsoribus patens. Sed quia maledictus est, qui gladium revocat a cruore, et pestilens flagellandus est, ut erudiatur sapiens ad salutem, seipsum legis subjicit maledicto, quicumque parricidæ cum lapide non occurrit et gladio. Videtur namque præstare consensum, qui cum possit, non arguit aut impedit talia committentem. Et ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui ecclesiam persequuntur et quos ut pœnitentiam agerent, in multa patientia jam fere toto quinquennio supportavimus, magnas et manifestas ulterius dissimulaverimus culpas, fraternitati vestræ denuntiamus nos publice excommunicasse Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, et item eos qui officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laica acceperunt, vel ea usurpaverunt propria temeritate. Similiter et illos, qui domini papæ nuncios aut nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Vobis ergo auctoritate domini papæ et nostra mandamus, quatenus eos tales habeatis, et in episcopatu vestro haberi faciatis, quales haberi debere solemniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit. Valeat semper in Domino vestra fraternitas et nos et causam Dei, quæ in manibus nostris est, sanctorum orationibus commendare meminerit. Valete.

EPISTOLA CLX.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Henrico Wintoniensi episcopo.

Ut aliquid simile loquamur apostolo, gratias agimus Deo, qui odorem notitiæ suæ per vos manifestat in omni loco. Quoniam sicut fama vulgante didicimus, fides vestra in articulo tempestatis hujus enituit, et caritas abundantius effulsis, in columna virtutis ostensa, et exhibita auctoritate pontificis. Nam adversus filios diffidentiæ, viros Belial, in quibus Sathanas mysterium iniquitatis patentius operatur, quum nuper ecclesiam scindere voluissent, et extortis juramentis attentarent obedientiæ et fidei virtutem extinguere, vos ex adverso adscendentes opposuistis murum pro domo Israel, et audaciam eorum repressistis in spiritu et virtute Heliæ, et corda eorum, qui pavebant, in clero viriliter, ut oportuit, erexistis, ut Deum hominibus prætimerent, et vestigia patrum sequerentur in Christo. Ille vobis in his adjutor adstitit, qui perseverantiam vestram coronabit in cœlo, et hic in brevi consolabitur, subjiciens eos pedibus vestris, qui adversus Dominum de permissa sibi momentanea potestatis indulgentia fallaciter gloriantur. State ergo in eo quod cœpistis, et quam jam promeruisti coronam fidei intermissione nolite rejicere, quibus anchora per gratiam Dei firmiter hæret in portu consolationis et pacis. Providete, ne vos interim circumveniat inimicus, ne adversus apostolicam sedem, vel matrem vestram S. Cantuariensem ecclesiam vobis consentientibus præsumatur, quod et illi laborem, et vobis jacturam et pœnitentiam valeat in posterum generare. Accepimus enim, quod quidam malitiosi homines domino regi persuadere

nituntur, ut in injuriam matris vestræ Cantuariensis ecclesiæ, et læsionem nostram, filium suum, quem Deus et ab hoc infortunio et ab omnibus malis liberet, per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archi-episcopi in regem faciat coronari. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis ecclesiæ esse dignoscitur, dominus papa literis suis, quas vobis et aliis fratribus nostris transmittimus, tam præfato archi-episcopo quam omnibus episcopis Angliæ interdicit. Et nos si aliud, quod absit, idem archi-episcopus aut alius attentare præsumpserit, ne vos aut aliquis de fratribus nostris, aut his qui nobis, sive ex officio legationis, sive jure metropolitico subjecti sunt, adsistere audeat, apostolica et nostra auctoritate in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus, appellantes adversus omnem animam, quæ se tantæ præsumptioni attentaverit immiscere, diemque præfigimus purificationem sanctæ Mariæ.

EPISTOLA CLXI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Henrico Wintoniensi episcopo, salutem et in via mandatorum Dei promereri bravium supernæ vocationis.

FRATERNITATEM vestram latere non possunt calamitates, quæ jam per sex annos Anglicanam ecclesiam afflixerunt, sed præcipue matrem vestram Cantuariensem ecclesiam, cujus, sicut ex caritate debetis miseriis compati, sic ex necessitate officii et exhibita professione vos oportet ipsius obedire mandatis. Exspectavimus pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine mœrore non possumus eloqui, adeo misericordia Dei, et sacræ Romanæ ecclesiæ, et nostra

patientia semper abusus est, ut novissima ejus in dies ecclesiæ Dei fierent deteriora prioribus. Ne ergo sanguis ejus et compereuntis ecclesiæ requiratur a nobis, fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium, per totum diœcesim vestram omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari; portitori prospicientes sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Alioquin vos ipsos exinde ab episcopali et sacerdotali officio noveritis esse suspensos. Deo potius, quam hominibus obedientem reverentiam vestram coronet pastor pastorum, et princeps principum immarcessibili æternæ gloriæ corona.

Eodem modo omnibus episcopis Angliæ et Gualliæ.

EPISTOLA CLXII.—AD ROBERTUM PRÆPOSITUM ARCENSEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Roberto præposito Arcensi.

Si verum est quod audisti, dominum papam latere non potest, et per nuncios nostros, quos in dies singulos exspectamus, super hoc confidimus certiorari in brevi. Et profecto honorem domini et amici nostri ita desideramus, sicut salutem animæ propriæ. Honore siquidem maximo a Christo dignissimus est; cui ad gubernandum imperium adest nobilitas: generi prudentia suffragatur, delinquentes coercet rigore justitiæ, subditos obtemperantes juri mansuetudinis moderatione gubernat, ecclesiam veneratur

et protegit, in ministris suis suscipit Christum, et universorum gratiam benignitate provocat, et obsequiis et beneficiis obligat affectiones. Non sævit in subditos, nec occasiones justitiæ prætextu quærit, quibus cruciet pauperes, exhauriat et spoliet copiosos. Hæc fuit quondam nobilium generositas Augustorum, quam iste præter conterminalium et coetaneorum morem exercet, qui saluberrime et honestissime novit, et consuevit

parcere subjectis, et debellare superbos.

Prompto igitur et prono animo, si Deus opportunitatem dederit, operam dabimus et diligentiam, ut fiat ei in beneplacito Domini secundum desiderium tuum. Sed vellemus ut res ordine suo rite procederet, ut gradus honoris debitus non deesset adscendenti, qui medius est inter habitum et optatum. Satis dictum credimus sapienti. Tu interim ut diligenter audias et exaudias, quæ tibi per magistrum Robertum clericum nostrum significata sunt, petimus affectuose, rogantes affectuosius, ut colloquio regis et comitis, quod speratur, a nobis revertens valeas interesse.

EPISTOLA CLXIII.—AD CLEREMBALDUM ELECTUM ET FRATRES SANCTI AUGUSTINI.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Clerembaldo electo, et fratribus S. Augustini.

QUANTO majorem cum S. R. ecclesia contraxistis familiaritatem, tanto ad reprimendas et ulciscendas injurias ejus virilius debetis insurgere, et qua fide illi adhæreatis, operis testimonio comprobare. Nec dubium est in illius redundare injuriam, quod ipsa prohibente tot et tanta, et tamdiu adversus Angli-

canam ecclesiam, et nos, et nostros præsumpta sunt, quum dominus rex sæpe per episcopos, per abbates, subdiaconos curiæ, per cardinales, quos vel pro sua reverentia oportuerat exaudiri, commonitus sit, et semper facta sint novissima ejus atrociora prioribus. Quia ergo verendum est, ne nos ulterior dissimulatio reos damnationi obliget ante Deum, apud quem non est personarum acceptio, et qui potentes potenter punit, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, domini papæ, cujus vice fungimur, et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra purificationem beatæ Mariæ præfatus Dominus noster rex ecclesiæ Dei et nobis condignam satisfactionem exhibuerit, ex tunc a divinorum celebratione cessetis, excepta pœnitentia, et viatico, et his quæ religionis favore locis venerabilibus indulget sacrorum canonum dispensatio, januis clausis, exclusis personis laicis, sine campanarum pulsatione, et solemnitatibus, quas in tempore quietis et lætitiæ consuevit ecclesia exercere. Ad hæc Gaufredum Cantuariensem archi-diaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Nigellum de Sacca-villa, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, quoniam publice excommunicati sunt, præcipimus a cunctis fidelibus evitari: quia qui scienter excommunicato communicat, seipsum pari anathemate ex immunda participatione condemnat.

Similiter conventui Malmesberiensi, et Laurentio abbati Westmonasterii, abbati S. Albani, et S. Edmundi, sic: ex tunc prorsus a divinorum celebratione cessetis, et in cunctis ecclesiis, quæ ad vestram jurisdictionem pertinent, omnia divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismo parvulorum, et pœnitentia, et viatico.

EPISTOLA CLXIV.—AD EOSDEM.

Thomas archiep. Cant. Clarembaldo vice-abbati sancti Augustini et fratribus ejusdem loci.

QUANTO sacrosancta Romana ecclesia monasterium vestrum ampliori donavit gratia, tanto diligentius ipsius debetis obedire mandatis. Unde de vestra obedientia spem certam concipientes, vobis auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo honoris, officii et gradus, præcipiendo mandamus, quatinus infra quindecim dies a susceptione præsentium abstineatis ab omnibus divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod januis clausis et laicis exclusis, privatim fieri necessitas exposcit, et religionis impetrat favor. Sub eadem quoque interminatione præcipimus, ut in omnibus locis jurisdictionis vestræ ecclesiasticæ faciatis, quantum in vobis est, hujus interdicti sententiam inviolabilem observari.

Similiter Westmonasterii, sancti Albani, sancti Edmundi et Malmesberiensi abbatibus.

EPISTOLA CLXV.—AD ARTURUM DE BURGIS ET COMPLICES EJUS.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Arthuro de Burgis et complicibus suis.

RELATUM est nobis, Arthure, te in nos pariter et ecclesiam Cantuariensem, matrem tuam, gravissime et sine meritis deliquisse. Tu enim, ut nobis suggestum est, cum tuis complicibus in Hiberniam ire præsumpsisti, et ibidem falsa prædicatione tuorum et tua machinatus es, ut clerici et episcopi Gwalliæ

ordines et sacramenta reciperent, quasi a novo metropolitano sibi in Hibernia constituto. Veraciter scias, quoniam immoderate deliquisti machinando talia, et veniendo in damnum Cantuariensis ecclesiæ, matris tuæ. Et idcirco mandando tibi præcipimus, et in periculo ordinis tui et beneficiorum tuorum tibi firmiter injungimus, ut tu cum Laurentio, et Jacobo, et Hucteridio in purificatione beatæ Mariæ nostro te conspectui repræsentes, satisfacturus Deo, et nobis, et ecclesiæ Cantuariensi, matri tuæ, super his et aliis, quæ tibi objicientur.

EPISTOLA CLXVI.—AD RICARDUM PRIOREM ET CAPITULUM DE DOVERA.

LAMENTATI sumus, &c. [*Vide similem epistolam ad conventum Cantuariensem directam.*]

EPISTOLA CLXVII.—AD SIMONEM PRIOREM DE MONTE DEI ET BERNARDUM DE CORILO.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Simoni priori de monte Dei, et Bernardo de Corilo.

MANDATUM domini papæ dilectio vestra suscepit, quatenus regem conveniretis, ut nobis ecclesiam nostram et gratiam suam restituat, nos autem parati fuimus, sicut præsentes vidistis, ponere nos omnino ad honorem Dei et suum in misericordia Dei et sua. Non placuit ei hæc forma, nisi nos obligaremus ad observationem consuetudinum, quas antecessores nostri suis servaverant. Promisimus ergo quod eas libenter servaremus, quatenus possemus *Salvo ordine nos-*

tro: et quod quidquid secundum Deum poterimus, pro recuperanda gratia ejus devotissime faceremus. Noluit acquiescere nisi absolute promitteremus nos illas consuetudines servaturos. Quod quidem omnino non licuit, quia aliquæ earum a sede apostolica condemnatæ sunt. Parati vero sumus, si placuerit illi, juxta mandatum apostolicum recipere ecclesiam et sedem nostram cum gratia sua. Et recolite quod dominus papa, qui vobis in virtute obedientiæ mandati sui executionem injunxit, non præcepit nos aliquibus promissionibus obligari. Supplicamus ergo sanctitati vestræ, ut obedientiam domini papæ exequi non gravemini, sed eam, sicut sanctos viros decet, studeatis implere.

EPISTOLA CLXVIII.—AD FRATREM NICOLAUM DE MONTE ROTHOMAGENSI.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus fratri Nicolao de monte Rothomagensi.

Novit fraternitas tua, quam patienter sustinuerimus damna, injurias, et contumelias nobis et nostris illatas a dilectissimo domino nostro, illustri rege Anglorum. Ipse autem abusus patientia nostra, ad sanctissimæ matris suæ prorupit injurias, sponsam loquimur crucifixi: et illam non est veritus ancillare, pro cujus liberatione filius Dei Deus morte turpissima voluit condemnari. Monuimus eum affectu patris, sæpius fide domino debita supplicavimus, corripuimus eum auctoritate pastoris: ipse autem in persona nostra patrem suum itidem fidelem contempsit, et pastorem; et ne quid de cætero veritati subtractum sit, quod ecclesiæ periculosius et ei perniciosius est, illum, cujus gerimus vicem, sprevit Christum. Habeantur

hæc vana, et contemnat, ut solet, si filius Dei ecclesiæ non dicit pastoribus: *Qui vos spernit, me spernit; et qui tangit vos, tangit pupillum oculi mei.* Processit ulterius sollicitudo nostra, ut ei pro pace ecclesiæ summus pontifex devotas preces ageret, sed non est exauditus. Exhortationes adhibuit, et surdum reperit auditorem. Increpationes adjecit: contemptæ sunt. Tandem apostolica tuba comminationes intonuit, sed nec sic potuerunt fides et ratio excitari. Ne quid autem omitteremus ex contingentibus, rex Francorum, qui ei est amicus et dominus, omnem adhibuit operam et diligentiam, sed nec ille pro sua reverentia meruit exaudire. Ad colloquium ejus accessimus, sed nec ad conspectum ejus sumus admissi, neque nostri nominis aut caussæ Dei permisit fieri mentionem. Misimus ei postea nuncios venerabiles viros, et literas patentes, ut petierat, in quibus expressa erat et justitia ecclesiæ, et nostræ petitionis sententia, sed noster et eorum labor, quantum in eo est, cessit in cassum. Secuti eramus fidem dominæ imperatricis, sicut tu nosti, et ipsa ignorare non debet, sed nos usquequaque delusit. Quia ergo hæc patientia nostra ecclesiæ Dei perniciosa est, sed perniciosior illi, cujus novissima fiunt in dies deteriora prioribus, nobis autem perniciosissima, quos oportebit ante tribunal sponsi non modo de operibus propriis, sed etiam de sanguine ejus et afflictione sponsæ reddere rationem, pro certo noveris, et dominæ imperatrici intimes, quod in personam ejus et terram in brevi, immo in brevissimo, vita comite et Deo auctore, exeremus gladium Spiritus Sancti, qui omni gladio ancipiti penetrabilior est, ut sit in ruinam induratæ carni, et sopito, immo extincto spiritui in salutem. Persuadeas ergo dominæ nostræ, ut nos de cætero habeat excusatos in eo, quod ultra

dissimulare non licet: sciatque pro certo, quod si revixerit filius ejus, et consilium matris recipiat audiens vocem Dei, nos ad honorem Dei et voluntatem suam paratos inveniet. Interim morientem filium pariter, et eodem lugeamus affectu, qui salutem ejus et honorem, Deo teste, consimili desiderio optamus pariter et oramus. Hæc cum dolore, lachrymis, singultibus, et suspiriis loquimur, tamquam viscera nostra de claustro pectoris acerbitate ferri extracta, ardore cauterii inuramus. Quod et Deus scit, in cujus injuriam exercere ulterius non debemus impiam pietatem, ei in terris matrem, patrem, sororem præferendo, vel Dominum. Non est dolor sicut iste dolor, sed caritas Dei, et utilitas et honor ejus, qui curatur, nos urget, ut hunc forti animo sufferamus. Valete.

Saluta et sollicita fratres nostros, ut nobis impetrent spiritum consilii et fortitudinis, orantes pro domino rege, ut ei adsit spiritus pœnitentiæ et pietatis, quatenus pax ejus ecclesiæ Dei et nobis reformetur in Domino.

EPISTOLA CLXIX.—AD EUNDEM.

Suus suo salutem, et animi constantiam.

Si grandia loquitur, si magnalia sparsit, qui jurisjurandi commercio miranda novit inducere, haud mirandum credimus, nec rei admiratione cedendum. Satius enim est alieno scelere nos perire, quam metu nostro. Tu vero certum tene, quidquid mentiatur juratoris famosa dolositas, quidquid minetur tortoris austeritas captiosa, quia per misericordiam Dei neque mors, neque vita, neque angeli, neque aliqua creatura

poterit nos separare a caritate Dei, quæ subjecit nos tribulationi. Sed nec ipse Papiensis, donec compleatur iniquitas, donec evanescat conditionis nostræ pressura. Ad cujus congressum incipiant saltem apparere vestigia libertatis, et ut eodem studio, quo ipsa parabatur deleri penitus, quo libertas funditus credebatur extingui, vestigia se præbeant eminentiora, resurgat fortior ipsa libertas. An ignoras arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum exspectat, nec attendit casum. Sit itaque tibi solatio, quia *inimici Domini, mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.* Exspecta parumper, quid insibilet eis sibilus auræ lenis, in quo Dominus: et *Adhuc pusillum, et non erit peccator. Quæretur locus ejus, et non invenietur.* Hæc hactenus.

Cæterum si absolvendi sunt, vel jam absoluti excommunicati nostri, constat eos esse vel fuisse excommunicatos. Sequitur ergo eis scienter communicantes contraxisse in se maculam excommunicationis. De cætero quid inde proveniat, ipsi viderint. Unum scias, non tulit gratis beneficia ipsa Joannes. Habet aliquid compensationis, quod pro certo audivimus a redeuntibus de curia: renuntiatum esse per ipsum ex parte regis Consuetudinibus regiis, quas petebat a nobis rex sibi concedi et confirmari. Hoc optamus ministerio tuo pervenire ad aures regis, et comprovincialium tuorum, tacito tamen me auctore. Sed nec te ipsum patiaris inde laudari auctorem, ut vel sic de præsumptione sua confundatur garrulus ipse, et de gloriæ suæ vanitate reddatur inglorius. Tu autem confortare, et esto robustus, quia per misericordiam Dei propior est nostra salus, aut censuræ vigor, quam mentiatur falsa crudelitas, quam sibi blandiatur adulatio deceptoria. Valete.

Valeat et tecum Nicolaus noster. Exspectate finem gaudentes, qui cujusque rei solet esse pars potissima, unde sortiatur sibi quisque certum exspectationis suæ experimentum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CLXX.—AD CANONICOS PANTANEIÆ.

Salutem, et in fortitudine patientiæ consolationem Domini fiducialiter exspectare.

Non turbetur cor vestrum, dilectissimi, neque formidet, quia Deo propitio salus ecclesiæ et pax vestra in januis est, prioremque vestrum, qui per nos incolumis et lætus transitum fecit, voti compotem recipietis in brevi. Interim non deficiat vestra fides, quia quod prudentiam vestram tenere memoriter constat, *væ* perpetuum his denunciatur, qui sustinentiam perdiderunt, et in fide perseverantibus corona gloriæ reposita est in sinu patris misericordiarum, qui superbos humiliat, et exaltat humiles. Nec est de ejus auxilio diffidendum, si patientibus plerumque pro voto non exhibetur: quia sicut apostolus docet, patientia per tribulationis angustias probatur, et clarius enitescit, virtusque proficiens nobilitatur generosa sobole meritorum, quibus augustiore gloria coronatur in præmio. Est autem procul dubio Christianus infideli deterior, qui sic Deum justitiæ suæ, et misericordiæ, et veritatis putat immemorem, ut ecclesiæ et pauperum Christi tortores suspicetur evadere posse judicium Dei, et lachrymas contra promissum veritatis perpetuandas in oculis sanctorum. Accipiunt quidem impii interdum a Domino potestatem momentaneam in filios gratiæ, ut eorum ministerio purgentur, aut probentur, aut custodiantur. Sed

beatus Job, exemplar patientiæ et virtutis, exemplum fidelibus et argumentum datus est, quod diu non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Si ergo Sathanitarum spiritus accepta potestate intumuit contra vos, si a loco, in quo morum conversionem et stabilitatem Deo promisistis, perturbare conatur, constantia vestra in Domino nequaquam sibi creditam deserat stationem, sed exspectet salutare Domini, et clipeum patientiæ, sicut decet sanctos, terroribus et minis confidenter opponat. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostra in virtute obedientiæ et periculo salutis et ordinis vestri, ut nulla ratione recedatis ab ecclesia et domibus vestris, nisi vis atrocior, et inexorata necessitas invitos et coactos extraxerit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem solemniter excommunicavimus, et præcipimus in virtute obedientiæ, et periculo salutis et ordinis vestri, quatenus denunciatorias nostras venerabilibus fratribus nostris Willelmo Norwicensi et Nigello Eliensi episcopis tradatis, ut sententia, quæ ex sedis apostolicæ procedit arbitrio, robur debitum consequatur. Cavete autem modis omnibus, ne in absentia prioris vestri compositionem vel aliud faciatis, quod in damnum ecclesiæ valeat redundare.

EPISTOLA CLXXI.—AD GILBERTUM DE SEMPLINGHAM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Gilberto de Semplingham, salutem et in spiritu mansuetudinis congregare dispersos Israel.

Nos vobis alia vice scripsisse meminimus, ut fratres nostros, qui occasione juramenti servandæ professionis,

quod nulla, sicut audivimus, religionis alicujus institutio exigere consuevit, dispersi sunt, revocaretis, remisso tanti scandali juramento, et eos ea moderatione de cætero tractaretis, quæ culpas cohibere et purgare sufficiat, et patrem et pastorem deceat animarum. Hoc ipsum præcipit et dominus papa, cujus non obedire mandatis maximi sceleris instar est, et idololatriæ crimini comparatur. Sed sicut fratrum vestrorum indicat querimonia sæpius iterata, nostrum contempsistis aut dissimulastis mandatum, nec de ecclesia curastis adhuc tantum scandalum amovere. Scitis tamen, quod Dominus, cujus essentia veritas est, et verba vita, ei *Væ* denuntiat imminere, per quem scandalum venit. Inde est, quod fraternitati vestræ, quam, sicut Deus novit, sincera in Christo diligimus caritate, iterata præceptione mandamus, in virtute obedientiæ jubentes, quatenus fratres vestros revocare et congregare studeatis, et unitatem pacis reformare in domo Domini, ne nos ex mandato apostolico aliquid in vos durius statuere compellamur. Rogamus etiam, monemus, consulimus, et Christi vice, et qua præeminemus auctoritate præcipimus, ut sic zeli, quem habetis in Domino, rigorem temperetis, quo laboris nostri fructus valeat permanere, et ne post dies vestros tanti laboris opera pereat et impensa. Nam, ut nostis, qui nimis emungit, elicit sanguinem, et immoderatio noverca salutis est. Precamur etiam, ut præsentium latoribus, si deliquerunt in aliquo, misericordiam impendatis, et peregrinationem nostram sanctorum, qui vobiscum sunt, orationibus commendetis.

EPISTOLA CLXXII.—AD EUNDEM.

Thomas Archiep. Cant. Gilberto, canonicis, fratribus et sororibus et omnibus ordinis de Sempringham.

QUANTUM te, frater Gilberte, in persona tua omnesque ordinis de Semplingham hactenus dilexerimus et adhuc diligamus, novit Deus, nosti et tu, Gilberte; novit etiam ordinis universitas. Nos enim, teste conscientia, ordinem et ordinis universitatem spiritualius præ omnibus aliis ordinibus semper dileximus, fovimus et manutenuimus. Et idcirco quanto magis vos diligimus, tanto magis perturbamur et dolemus quum talia a vobis et ordine vestro oborta fuisse audimus quæ non solum oculos hominum offendunt, sed etiam ipsum Deum. Non enim credebamus, quum vos ita specialiter præ cæteris dilexerimus, vos aliquid magni in ordine vestro facere debuisse, nisi de consilio et conscientia nostra. Pervenerunt autem ad aures domini papæ, pervenerunt et ad nos quondam maxima scandala: quæ et ab ordine et a domibus ordinis vestri oborta sunt, quæ etiam per maximam orbis partem ignominiose sunt divulgata. Itaque ad hæc scandala corrigenda, et omnino per Dei misericordiam ab ordinis universitate extirpanda, noscat universitas vestra dominum papam nos constituisse et ut ea corrigamus et ordinem et domos ordinis in melius ordinemus, in mandatis nobis dedisse. Et idcirco tibi, frater Gilberte, mandando præcipimus et in virtute obedientiæ, in periculo possessionum necnon et sub sententia anathematis firmiter injungimus, quatinus literas domini papæ et nostras condigna reverentia suscipias et eas coram ordinis tui universitate legi facias. Nihilominus tibi sub anathemate præcipimus qua-

tinus infra terminum a domino papa literis suis tibi constitutum quæcunque tibi mandaverit, omni occasione et excusatione remota diligentissime labores perficere. Quod nisi feceris, nos juxta mandatum a domino papa susceptum, volente Domino manus operi apponemus, et sicut literis suis nobis mandavit omnia Deo cooperante studebimus adimplere diligenter et perficere. Verumtamen si de consilio tibi mandando præcipimus, ut te in purificatione beatæ Mariæ nostro conspectui repræsentes responsurus et satisfacturus domino papæ et nobis de inobedientia et aliis quæ tibi de ratione poterunt objici: nisi omnia juxta tenorem literarum domini papæ et infra terminum tibi ab eo constitutum opere compleveris.

EPISTOLA CLXXIII.—AD MAGISTRUM VIVIANUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, et apostolicæ sedis legatus, magistro Viviano fideli suo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ advocato, salutem et per omnia recte sapere et intelligere.

Habita ratione legationis tibi commissæ, et negotii crediti, utinam ex accessu tuo ad dominum regem Angliæ nihil deperisset de substantia negotii, in nullo derogatum fuisset auctoritati te mittentis, nihil attentatum, dictum, aut actum dispendio: et nostro. Quatenus enim in hoc facto partes se extenderint tuæ, cum semel functus sis officio tibi commisso, sive bene sive male, præstituti temporis præfinitio ad legationem explendam te scientem jura, professum legibus, satis per omnia cautum reddere debuerat. Vide ergo ut prudenter sapias, et prudenter incedas, ne fias in fabulam et magnatibus in derisum. Verum

si auctoritate propria novum sortitus es ac recens legationis officium, pareat cujus interest, et inde sustineat onus, ad quem spectabit emolumentum, me autem in nullo obligat jurisdictio. Et quidem quod dicis te habere socium in labore camerarium summi et magni cardinalis, presbyterum loquor gerentem domini sui personam, non minus admiror consortis istius præsumptionem, quam personæ principalis in hac parte sollicitudinem. Et si cujus id actum est periculo, curam sui habeat, quomodo cautius possit ejus præsumptionis vitare periculum. Satis credo dictum esse sapienti. Gratias habemus tamen sollicitudini tuæ, quam geris super pace nostra et nostrorum, utinam non minus prudenter, quam sollicite. Sed timeo ne argutiis et verborum anfractibus, cum quibus tibi res agitur, pereat, quod absit, opera tua et industria, et sic lædatur sollicitudo laborantis. Cæterum quod hortaris nos, ut descendamus ad colloquium regum, quod habituri sunt die Dominica proxima apud S. Dionysium, qua certitudine, qua spe pacis, qua ratione, cum tanta instantia hoc feceris, sicut ex mandato tuo intelligere non possumus, sic te ad nostri vocationem tam facilem fuisse plurimum miramur. Verum ob reverentiam S. Romanæ ecclesiæ, et tui dilectionem, licet in incertum, ut timemus, ad tuam instantiam die Veneris per Dei misericordiam apud Castrum Corbolii tibi occurremus, ut citius audiamus per os tuum, quem laboris et operis tui fructum consequi debeamus, et tu quid honoris et gloriæ. Vale, et provideat tibi Deus, ne capiaris in regis muscipula, quam secum contrahentium vix aliquis potuit evadere.

EPISTOLA CLXXIV.—AD R. ABBATEM ET WILLELMUM PRIOREM DE VALLE.

Venerabilibus Fratribus R. Abbati, et Willelmo priori de Valle, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem.

MEMINISSE potest vestra dilectio, quod sicut in transitu magistri Gerardi clerici, et amici nostri, turbati fueramus, ita per vos, audita reversione ejus, admodum exhilarati sumus. Ei ergo, per te, dilecte frater prior, et per clericum nostrum magistrum Joannem familiarem ipsius, dedimus consilium, quod, Deo teste, honori et utilitati suæ pro tempore magis credidimus expedire. Ipse vero motum animi sui sequi præferens, ad domini regis Anglorum est conversus obsequium, obligans se, sicut pro certo accepimus, fidelitatis et juramenti vinculo. Et utinam sic versetur ibi, ut nec Deum offendat, nec lædat famam. Novit ille, cui de operibus et verbis, et ipsius animæ motibus reddituri sumus in districto examine rationem, quoties per literas et nuncios, et quanta affectione institerimus summo pontifici, ut nobis eum revocandi licentiam daret, excusantes recessum ejus sub prætextu licentiæ, quam se memoratus Girardus dicebat a sede apostolica impetrasse. Sed dominus papa se hanc dedisse constanter inficiatus est. Tandem vero redierunt nuncii nostri ab apostolica sede, qui nobis revocandi eum licentiam attulerunt, et formam juramenti præscriptam, quo præstito præcipitur absolvi, et in pristinum reponi statum. Rogat etiam dominus papa Christianissimum regem Francorum, ut ei exinde gratiam suam restituat, et in terra sua, more solito, manere permittat. Mittimus vobis et juramenti formam, et apostolicarum

rescripta literarum, rogantes attentius, ut hæc ad notitiam ejus venire faciatis, et consulatis ei, quatenus saluti et honestati suæ provideat, et testimonium conscientiæ et tremendum judicium Dei, sæculi pompis et bonis mundialibus anteponat. Nos autem, si mandatum domini papæ voluerit adimplere, ipsum ut filium carissimum recipiemus, et fraterna tractabimus caritate. Se vero id recusaverit, rogamus ut et hoc nobis vestra diligentia innotescat.

EPISTOLA CLXXV.—AD MAGISTRUM LOMBARDUM.

Thomas Cantuariensis magistro Lombardo.

MITTIMUS ad vos latorem præsentium, pauperem clericum, qui de quadam paupere domo est monialium in Anglia Deo servientium, qui vobis diligentius viva voce miserias et mala sua exponet, quæ vos volumus domino papæ pariter cum malis et damnis nostris et ecclesiæ Cantuariensis, quanto sollicitius poteritis, exponere. Qualiter autem rex Angliæ, dum apud nos fuissetis, ecclesiam Anglicanam, et præcipue Cantuariensem bonis suis et possessionibus spoliaverit, et eam funditus destruere conatus sit, bene novit vestra discretio. Nunc autem de novo in ignominiam nostram, et ad nostræ confusionis augmentum, per sedem nostram, et per omnes episcopatus vacantes amplissimam communiter extorquere exactionem, quod et per omnes ecclesias regni sui, tam magnas quam etiam parvissimas, fieri præcepit: scilicet interventu episcoporum concessit eis pariter et abbatibus, et minoribus clericis per singulas ecclesias hanc fieri per se ipsos exactionem, ut ea facta, quidquid exinde perciperent, eidem regi et suis omnino assignarent. Præterea nemora, et villas, et

omnes possessiones Cantuariensis ecclesiæ omnino destruit, alienat, et confundit. Ad hæc autem literas suspensionis nostræ, quas dominus papa, sicut ei placuit, quamvis non promeruerimus, illi regi transmisit, per totum regnum suum, nec non specialiter per omnes ecclesias, tam parvissimas quam magnas, publice ad confusionem nostram divulgavit. Hoc quidem vobis veraciter dicimus, quod et domino papæ, quanta poteritis sollicitudine, et amicis nostris intimetis. Latoris præsentium negotium, quantum justitia patitur, amore Dei et nostro promoveatis.

EPISTOLA CLXXVI.—AD QUENDAM AMICUM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus dilecto suo N. . . . salutem et sinceræ dilectionis affectum.

NOSCAT dilectio tua nos, divina favente gratia, sanos et incolumes, et omnia fore prospera. De tuæ quidem dilectionis sinceritate admodum plenariam spem obtinentes atque fiduciam, tibi mandamus, quatenus per latorem præsentium, vel per alium, quæ matri tuæ sanctæ Cantuariensi ecclesiæ et nobis, sollicitius inquirens, noveris expedire, absque dilatione maturius procures significare.

EPISTOLA CLXXVII.—AD HENRICUM II. REGEM ANGLIÆ.

Henrico regi Angliæ Thomas Cant. arch.

DUPLICIS rationis consideratio nos hortatur, ut ea, quæ vobis expedire cognoscimus, regiæ majestati prompto et fideli animo suggeramus. Quum sublimitati vestræ sincerissima dilectione connectimur, et extremi retributionem judicii interioris oculi lumine

contemplamur, videmus profecto, quantum nobis immineat, et ea, quæ ad gloriam terreni honoris pertinent, prompta vobis exhortatione suggerere, et ab eo, quod vestræ saluti renititur, officiosissima vos sollicitudine revocare. Maxime quia si is, cui loqui ex officio datum est, in alienæ salutis discrimine salutifera monita non depromat, seipsum reum sanguinis fratrum constituit, dum eum, cui necessarium consilium negat, in pravitate viæ suæ mortifera taciturnitate relinquit. Ne autem hoc nostris forsitan adinventionibus adscribatis, prophetæ vobis verba describimus, quibus dicitur: *Si dicente me ad impium*, morte morieris, *non annunciaveris ei, ut convertatur a via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Nos igitur hac prophetica, immo divina comminatione perterriti, et regiæ celsitudini vestræ fidelis dilectionis fœdere copulati, studuimus semper vobis intrepida commonitione consulere, quod vestræ saluti, quod gloriæ, quod ipsi penitus terreno honori omnimodis putavimus expedire. Specialiter autem in novissimo colloquio vestro, quum licentiam a vobis reditus sumeremus, pia sollicitudine nos vobis exposuisse meminimus, quod quidquid super aliis capitulis vestræ potestatis licentia faceret, illud indignum penitus, et ab omni ratione videbatur extraneum, et non solum humana censura damnabile, sed et divino putabatur judicio judicandum, quod occasione Cantuariensis archi-episcopi tot alios, viros et mulieres, clericos et laicos, parvulos et provectos, totius omnino regiæ offensionis innoxios, a propriis cogebatis sedibus exulare: maxime quum dicant nonnullos eorum eundem archi-episcopum nulla penitus sanguinis propinquitate contingere. Et quoniam his clementer auditis vera nos dicere dignanter

vos recognovistis, et inde mihi responsum bonum post modicum promisistis, miramur, quod nihil ex hoc postea ex vestri parte suscepimus, quamvis hoc ipsum vestris magnis occupationibus imputemus. Rogamus autem, ut juxta datam nobis verbi vestri fiduciam, vestrum circa illos relaxetis edictum, et quod inde feceritis, fidelis amici auribus non celetis.

EPISTOLA CLXXVIII.—AD EUNDEM.

Reverendissimo domino suo Henrico, Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normannorum, comiti Andegaviæ, et duci Aquitaniæ, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, salutem, et per omnia bene facere.

Loqui de Deo valde quietæ et liberæ mentis est. Inde est quod loquar ad Dominum meum, et utinam ad omnes pacificum. Obsecro, domine mi, ut cum animi patientia sufferatis aliquid commonitionis, conferentis per gratiam Dei, quæ nunquam vacua est, ad animæ vestræ salutem, et meæ liberationem. Angustiæ mihi sunt undique. Tribulatio enim et angustia invenerunt me inter duo gravissima et timenda constitutum, et inter duo constituta gravissima timidum. Silentium loquor et commonitionem. Si autem siluero, mors mihi est, nec effugiam manus Domini dicentis: *Si non annunciaveris delinquenti delictum suum, et moriatur in peccato suo, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Si commonuero, timeo ne non effugiam domini mei, quod absit, indignationem. Ne accidat mihi, quod sapiens ille dicit: *Quum is, qui non placet, ad intercedendum accedit vel mittitur, verendum est, ne irati animus ad deteriora provocetur.* Quid ergo faciam? Loquar, an sileam?

Utrobique certe periculum. Veruntamen quoniam tutius est incidere in hominis indignationem, quam in manus Dei viventis, confisus de misericordia altissimi, in cujus manu corda sunt regum, et quo voluerit inclinabit ea, et utinam in partem meliorem, loquar ad dominum meum, quia semel cœpi. Multoties enim bona præstantur invitis, maxime quum potius eorum utilitati consulitur quam voluntati. In terra vestra captiva tenetur filia Sion, sponsa regis magni, oppressa a multis, afflicta ab his, qui a tempore longo oderunt eam, a quibus honoranda potius esset, quam affligenda: maxime a vobis, habita vobiscum recordatione beneficiorum singulorum, quæ vobis contulit Deus in initio regni vestri, in medio, et fere usque modo. Solvite eam, et permittite eam conregnare sponso suo, ut benefaciat vobis Deus, et incipiat statim convalescere regnum vestrum, et auferatur opprobrium de generatione vestra, fiatque pax summa in diebus vestris. Credite mihi, dilectissime domine, serenissime princeps. Patiens enim retributor est Dominus, longanimis exspectator, sed gravissimus ultor: audite me, et benefacite. Sin autem, verendum est, quod absit, ne accingatur gladio super femur suum potentissimus, et veniat in manu valida cum militia multa liberare sponsam suam non sine grandi plaga de oppressione et servitute tribulantis. Si vero me audieritis, quoniam necesse habet Dominus in hoc instanti obsequium vestrum experiri tamquam strenui militis sui, benefaciet vobis Deus, et addet gloriam gloriæ vestræ in progeniem filiorum et filiarum vestrarum usque in tempora longa. Alioquin vereor, quod Deus avertat, ne non deficiat gladius de domo vestra, donec veniat qui ulciscatur de plano suam et suorum injuriam altissimus: sicut nec de domo Salomonis, a quo,

licet eum Dominus elegisset, et contulisset tantam sapientiam et pacem, ut diceretur ab hominibus, *Hic est filius sapientiæ et pacis*, quoniam tamen recessit a via Dei, et ambulavit in iniquitate super iniquitatem, scidit Deus regnum ejus, et dedit illud ejus servo, maxime quia non quæsivit subito post delictum placare Dominum, sicut et David pater ejus, qui statim post offensam humiliavit se Domino, emendavit culpam, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Utinam et vos cum Dei gratia similiter faciatis. Hæc vobis ad præsens scribo, cætera in ore latoris præsentium, viri religiosi, et magnæ opinionis, fidelis etiam, ut credimus, vestri, posuimus, quibus, quæso, si placet fideliter credatis. Potius tamen desideramus cum gratia vestra benigno vestro uti colloquio. Bene valeat semel et semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXIX.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Henrico regi Angliæ.

Desiderio desideravi videre faciem vestram, et loqui vobiscum. Multum quidem propter me, sed maxime propter vos. Propter me, ut visa facie mea reduceretis ad memoriam servitia, quæ, dum agerem in obsequio vestro, exhibui vobis devote et fideliter juxta animi mei conscientiam. Sic Deus me adjuvet in examine ultimo, quando omnes adstabimus ante tribunal ipsius, recepturi prout gesserimus in corpore, sive bonum sive malum. Et ut moveremini pietate super me, quem oportet mendicando vivere inter alienos: licet tamen Dei gratia cum abundantia victualia ad sufficientiam habeamus. Estque nobis con-

solatio multa, quod dicit Apostolus: *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur.* Et propheta: *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.*

Propter vos ex tribus caussis. Tum quia dominus meus estis; tum quia rex meus; tum quia filius meus spiritualis. Eo quod dominus, debeo vobis, et offero consilium meum, et obsequium, quodcumque debet episcopus domino secundum honorem Dei et sanctæ ecclesiæ. Eo quod rex, teneor ad reverentiam vobis et commonitionem. Eo quod filius, officii ratione ad castigationem teneor et coercitionem. Corripit enim pater filium, nunc blandis, nunc asperis, ut vel sic revocet eum ad bene faciendum. Nosse debetis vos Dei gratia regem esse. Primo, quia vos ipsum regem, vitamque vestram debetis optimis informare moribus, ut vestri exemplo cæteri provocentur ad melius, juxta illud sapientis: *Componitur orbis regis ad exemplum.* Secundario alios: hos demulcendo, alios puniendo potestatis auctoritate, quam ab ecclesia accepistis, tum sacramento unctionis, tum gladii officio, quem gestatis ad malefactores ecclesiæ coercendos. Inunguntur enim reges tribus in locis: in capite, in pectore, in brachiis. Quod significat, gloriam, scientiam, fortitudinem. Qui antiquis temporibus justificationes Dei non observabant, sed prævaricati sunt mandata ejus, his sublata est gloria, scientia, fortitudo: et eorum generationi; exemplo Pharaonis, Saülis, Nabuchodonosor, Salomonis, aliorumque quamplurium. Qui vero post delictum suum cordis contritione humiliaverunt se Domino, his gratia Dei accessit cum omnibus supradictis abundantius et perfectius. Sicut David, Ezechiæ, aliisque quamplurimis.

Christus fundavit ecclesiam, ejusque comparavit libertatem sanguine proprio, sustinendo flagella,

sputa, clavos, mortis angustias, nobis relinquens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. Unde et dicit apostolus: *Si compatimur ei, et conregnabimus. Si commorimur, et conresurgemus.* Ecclesia enim Dei in duobus constat ordinibus: clero et populo. In clero sunt apostoli, apostolici viri, episcopi, et cæteri doctores ecclesiæ, quibus commissa est cura et regimen ipsius ecclesiæ, qui tractare habent negotia ecclesiastica, ut totum redigatur ad salutem animarum. Unde et Petro dictum est, et in Petro aliis ecclesiæ Dei rectoribus, non regibus, non principibus: *Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* In populo sunt reges, principes, duces, comites, et aliæ potestates, qui sæcularia habent tractare negotia, ut totum perducant ad pacem et unitatem ecclesiæ. Et quia certum est reges potestatem suam accipere ad ecclesia, non ipsam ab illis, sed a Christo, ut salva pace vestra loquar, non habetis episcopis præcipere, absolvere aliquem vel excommunicare, trahere clericos ad sæcularia examina, judicare de ecclesiis vel decimis, interdicere episcopis ne tractent causas de transgressione fidei vel juramenti, et multa in hunc modum, quæ scripta sunt inter consuetudines vestras, quas dicitis avitas. Dominus enim dicit: *Leges meas custodite.* Et iterum per prophetam: *Væ! qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent causæ humilium populi Dei.*

Audiat itaque dominus meus, si placet, consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, et castigationem sui patris. Nec cum schismaticis aliquam de cætero habeat familiaritatem vel communionem, nec cum eis aliquo modo contrahat. Notum est enim

toti fere mundo, quam devote, quam honorifice dominum papam receperitis, quantum Romanam ecclesiam foveritis et honoraveritis; quantum etiam dominus papa et Romana ecclesia personam vestram dilexerint, honoraverint, atque etiam in quibuscumque secundum Deum potuerunt, vos exaudiverint. Nolite ergo, domine, si salutem animæ desideratis, eidem ecclesiæ, quod suum est, aliqua ratione subtrahere, seu in aliquo ei citra justitiam contraire. Immo eandem ei permittatis in regno vestro habere libertatem, quam et in aliis regnis habere dignoscitur. Memorque sitis professionis, quam fecistis, et posuistis scriptam super altare apud Westmonasterium, de servanda ecclesiæ Dei libertate sua, quando consecratus estis et inunctus in regem a prædecessore nostro. Ecclesiam etiam Cantuariensem, a qua promotionem et consecrationem accepistis, in eum statum restituatis et dignitatem, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum et nostrorum, possessionesque ad ipsam ecclesiam et nos pertinentes, villas, castella, et prædia, quæ pro voluntate vestra distribuistis, resque omnes ablatas, tam nostras, quam clericorum nostrorum, et laicorum, in integrum nobis restituatis. Permittatis etiam nobis, si placet, libere, et in pace, et cum omni securitate redire in sedem nostram, officioque nostro libere uti, sicut debemus et ratio exigit. Et nos vobis, tamquam domino carissimo et regi, fideliter et devote pro viribus nostris servire parati sumus, in quocumque potuerimus, salvo honore Dei et ecclesiæ Romanæ, et salvo ordine nostro. Alioquin pro certo sciatis, quia divinam severitatem et ultionem sentietis.

EPISTOLA CLXXX.—AD EUNDEM.

Domino suo et amico Henrico, Dei gratia illustri regi Anglorum, duci Normanniæ, comiti Andegaviæ, et duci Aquitaniæ, Thomas eadem gratia ecclesiæ Cantuariensis humilis minister, suus olim temporaliter, nunc autem multo magis in Domino, salutem, et veram cum emendatione pœnitentiam.

EXSPECTANS exspectavi, ut intenderet vobis Dominus, et conversus ageretis pœnitentiam recedens a via perversa, et abscinderetis a vobis latera vestra prava, quorum, ut creditur, instinctu et consilio jam fere lapsi estis in profundum, sed vereor quod absit, ne in profundum illud de quo dicitur: *Peccator, quum venerit in profundum, contemnet.* Et licet huc usque frustra sustinuerimus, tacite considerantes, et exspectantes affectuosissime, si veniret nuncius, qui diceret: *Filius tuus rex, Dominus tuus, jam diu dolo circumventus, tractus in perniciem ecclesiæ, inspirante divina clementia in abundantia humilitatis magnæ festinat ad liberationem ecclesiæ, ad omnem satisfactionem et emendationem;* non tamen omnipotentem supplici devotione singulis diebus interpellare cessamus, ut quod diu voto celebravimus de vobis et pro vobis, celeri et fructuoso consequamur effectu. Et ecce inde est, quod ecclesiæ Cantuariensis, cui Deus nostrum sacerdotium, licet indignum, vobis res humanas hujus regni regentibus, ad præsens deputavit, nos cura constringit, eo maxime quod adhuc exilii incommoditate detineamur, majestati vestræ commonitorias, exhortatorias, correptorias destinare, ne excessuum vestrorum, si qui sunt, qui revera sunt unde non minimum dolemus, illorum maxime dico,

qui circa ecclesiam Dei, et personas ecclesiasticas a vobis passim nulla habita dignitatis seu personæ reverentia aguntur, nimius dissimulator existam: ne nimis negligens in animæ meæ discrimen appaream. Facientis procul dubio culpam habet, qui quod debet corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est: *Non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt, participes judicantur.* Consentiunt quidem, qui quum possint et debeant, non resistunt, vel saltem redarguunt: *Error enim, cui non resistitur, approbatur: et veritas, quum minime defensatur, opprimitur. Nec caret occultæ societatis scrupulo, qui desinit obviare manifesto facinori.* Sicut enim, serenissime princeps, parva civitas prærogativam regni præsentis non minuit, sic regia vestra potestas religiosæ dispensationis mensuram minime concutere debet vel mutare. Semper vero de jure effectum est, sacerdotali concilio de sacerdotibus judicia provenire. Nam qualescumque pontifices, etsi errore humanitus accedente, non tamen contra religionem fidei ullatenus excedentes, nullatenus videntur a potestate sæculari posse vel debere percelli. Boni quidem et religiosi principis est, ecclesias contritas et conscissas restaurare, novasque ædificare, sacerdotes Dei honorare, et cum summa tueri reverentia, adinstar felicissimæ recordationis et pii principis Constantini, quum ad eum deferretur quæstio clericorum, dicentis: *Vos a nemine judicari potestis*, sæcularium scilicet judicum, *qui solius Dei judicio reservamini.* Et sanctos apostolos, eorumque successores, sub divina testatione constitutos, præcepisse legimus non debere persecutiones fieri, nec fluctuationes, nec invidere laborantibus in agro Dominico, nec a suis expelli sedibus æterni regis dispensatores. Quis enim dubitet sacerdotes Christi, regum et principum, omniumque

fidelium patres et magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse dignoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suæ subjicere, a quo credere debet non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse et solvi? Si rex bonus estis et catholicus, et vultis esse, quod credimus, quodque magis optamus, ut salva pace vestra dixerim, filius estis ecclesiæ, non præsul, discere vos convenit a sacerdotibus, non eos docere; sequi vos convenit sacerdotes in ecclesiasticis, non eos præcedere.

Habetis potestatis vestræ privilegia, quæ administrandis legibus publicis a Deo consecutus estis, ut ejus beneficiis non ingratus contra dispositionem cælestis ordinis nihil usurpetis. Sed ut salubriori fruamini ingenio, his quæ contra eam malitioso ingenio et consilio magis forsitan quam animo vestro minus bene usurpatis, cum omni humilitate et multimoda satisfactione citissime cedatis, ne manus altissimi adversum vos extenta mittat in vos, quasi ad signum, sagittas. Tetendit enim arcum suum altissimus, ut sagittet in aperto vos nolentem pœnitere. Nec erubescatis, quidquid suggerant vobis maligni, quidquid submurmurent proditores, non vestri tantum, sed Dei, humiliari sub potenti manu Dei. Ipse quidem est, qui exaltat humiles, et superbos dejicit: qui in suam et suorum ultionem aufert spiritum principum. Quoniam terribilis est: et quis resistet ei? Non debuisset excidisse a memoria vestra, in quo articulo vos Deus repererit, quantumque promoverit, honoraverit, sublimaverit, in liberorum susceptione beatificaverit, soliumque regni vestri firmaverit, in invidiam omnium inimicorum vestrorum amplis possessionibus ditaverit, adeo ut huc usque

cum admiratione omnes fere proclamaverint: *Hic est quem elegit Dominus.*

Et vos quid ei retribuetis, vel retribuere poteritis pro his omnibus, quæ vobis fecit? An ad eorum instinctum et instantiam, qui circa vos persequuntur ecclesiam, virosque ecclesiasticos, et semper prout potuerunt sunt persecuti, reddetis mala pro bonis, oppressiones, tribulationes, injurias, afflictiones ecclesiis et ecclesiasticis personis? Nonne isti sunt, de quibus dicit Dominus? *Qui vos odit, me odit. Qui vos spernit, me spernit. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Certe etsi relictis omnibus, quæ possidetis, tollatis crucem vestram, et sequamini Dominum nostrum Jesum Christum, vix erit, aut non erit, ut fidelis et gratus acceptorum ab eo beneficiorum retributor appareatis. Inquirite scripturas a scientibus, et invenietis quod Saül, licet electus fuerit a Domino, quoniam a viis ejus recessit, periit ipse, et domus ejus tota. Oziæ quoque regis Juda, cujus nomen late divulgatum est, et procul egressum, propter crebras sibi a Domino collatas victorias, adeo cor elevatum est in suum interitum, eo quod ubique auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum, ut spreta Domini reverentia usurpare sibi voluerit, quod sui officii non erat, sed sacerdotum, id est, adolere incensum super altare Domini. Et ob hoc a Domino lepra percussus est, et per manus sacerdotum ejectus a templo Domini: et sic mansit usque ad diem mortis suæ, plenus lepra, ob quam ejectus fuerat e templo Domini. Multique alii reges, sancti viri immensarum divitiarum, quoniam ambulaverunt super se in mirabilibus mundi, præsumentes rebellare Deo, in suis mysteriis perierunt, et ad ultimum nihil divitiarum suarum invenerunt in manibus suis. Rex quoque

Achaz, quoniam et ipse officium sacerdotale usurpavit, similiter a Domino lepra percussus est. Oza quoque, etsi rex non esset, quoniam arcam Domini tetigit, et tenuit nutantem ad præcipitium bobus recalcitrantibus, quia ad eum non pertinebat, sed ad templi ministros, indignatione divina percussus, juxta arcam Dei corruit mortuus. Rex, proverbialiter celebre est: castigatus de alterius infortunio melius sibi prospicit. *Nam tua res agitur, paries dum proximus ardet.* Ad sacerdotes, rex dilectissime, suos voluit Deus quæ ecclesiæ suæ sunt disponenda pertinere, non ad potestates sæculi. Quas, si fideles sint, ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subjectas. Non vobis igitur vendicetis jus alienum et ministerium, quod alteri deputatum est: neque contra eum contendatis, a quo omnia sunt constituta, nec contra illius beneficia pugnare videamini, a quo vestram consecutus estis potestatem. Non a legibus publicis, non a sæculi potestatibus, sed a pontificibus et sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis clericos voluit ordinari et discuti. Christiani reges subdere debent executiones suas ecclesiasticis præsulibus, non præferre. Scriptum quippe est nunquam de sacerdotibus nisi ecclesiam judicare debere: nec esse humanarum legum de talibus ferre sententiam. Obsequi debere principes Christianis statutis ecclesiæ, non suam potestatem præponere: episcopis caput principes subdere, non de episcopis judicare. Duo quippe sunt quibus principaliter regitur mundus: auctoritas sacra pontificis, et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto et de ipsis regibus in divino sunt reddituri examine rationem. Nosse certe debueratis ex illorum vos debere pendere judicio, non illos ad vestram posse redigi voluntatem. Plurimi namque pontificum, alii

reges, alii imperatores excommunicaverunt. Et si speciale aliquid de personis principum inquiratis, beatus Innocentius Arcadium imperatorem excommunicavit, quia consensit sanctum Joannem Chrysostomum a sua sede expelli. Sanctus etiam Ambrosius pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo videbatur gravis, Theodosium magnum imperatorem excommunicavit, et ab ecclesia ejecit. Qui tandem satisfactione condigna meruit absolvi. Et multa alia in hunc modum. David etiam quum adulterium et homicidium commisisset, missus est ad eum propheta Nathan a Deo, ut eum redargueret et corrigeret. Correptus est, et citissime correctus. Rex enim deposito diademate capitis sui, abjectaque majestate imperiali, non erubuit humiliari ante faciem prophetæ, peccatum suum confiteri, veniam postulare de commisso. Quid plura? Pœnitentia ductus misericordiam petivit, et obtinuit veniam.

Et vos, fili dilectissime, serenissime rex, reverendissime domine, ad exemplum excellentissimi David, regis piissimi, de quo dicit Dominus: *Inveni virum secundum cor meum*, corde contrito et humiliato convertimini ad Dominum Deum vestrum, exactamque de excessibus vestris agite pœnitentiam. Corruistis enim et errastis in multis, quæ adhuc taceo, exspectans si forte inspiraverit vobis Dominus, ut dicatis cum propheta: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Quoniam multum tibi peccavi, et malum coram te feci.* Juxta est enim Dominus his qui recto sunt corde, et humiles spiritu salvabit. Hæc ad præsens, domine mi, vobis scribo, cætera silentio præteriens, expectans donec videam, utrum sermo meus capiat in vobis; si reportaverit mihi a vobis dignos fructus pœnitentiæ, et audiam a nunciantibus, et congaudeam dicentibus:

Filius tuus rex mortuus fuerat, sed revixit. Perierat, et inventus est. Quod si me non audieritis, qui solitus fui ante majestatem corporis Christi in abundantia lachrymarum et gemitibus non minimis orare pro vobis, certe ibidem clamabo contra vos, et dicam: Exsurge Deus, judica causam tuam. Memor esto improperiorum tuorum, et injuriarum, quæ a rege Anglorum et suis tibi et tuis sunt tota die. Ne obliviscaris ignominiarum ecclesiæ tuæ, quam tuo fundasti sanguine. Vindica Domine sanguinem servorum tuorum, qui effusus est. Vindica Domine servorum tuorum afflictiones, quarum infinitus est numerus. Superbia eorum, qui te et tuos oderunt et persequuntur, in tantum ascendit, ut ulterius non valeamus eos sustinere. Rex, quidquid agant vestri, hæc omnia de manibus vestris requirentur. Damnum enim dedisse videtur, qui causam damni dedit. Ipse revera filius altissimi, ni resipueris, ni cessaveris ab infestatione ecclesiarum et clericorum, et nisi continueritis manus a conturbatione hominum, ad gemitus compeditorum, ad voces clamantium ad se veniet in virga furoris sui: quoniam jam tempus est judicare adversum vos justitias in æquitate et severitate spiritus sui. Ipse enim novit auferre spiritum principum, et terribilis est apud reges terræ.

Non vobis hæc dicimus, ut faciem vestram confundamus, vel provocemus vos ad majorem indignationem et iram, sicut forsitan maligni, qui circa vos sunt, qui die et nocte insidiantur animæ vestræ, et nituntur avertere animum vestrum a nobis, pravis et iniquis suis suggestibus submurmurant. Det illis Deus secundum opera sua, et secundum nequitiam adinventionum ipsorum. Sed ut vos reddam cautiorem ad provisionem animæ vestræ et curam, et ad

vitandum periculum, quod jam in foribus est. Et quia nostra specialiter interest providere animæ vestræ, utpote cujus cura et sollicitudo nobis commissa est, cujusque reddituri sumus rationem in districto examine, hæc audite benigne et facite, et utimini servitio nostro, prout vobis placuerit, dummodo Deum non offendamus, nec operemur agendo vel dissimulando in dispendium animæ vestræ et nostræ. Quid enim vobis proderit totum mundum lucrari cum animæ vestræ periculo? Attendite ubi sint imperatores, ubi reges et alii principes, ubi archi-episcopi et episcopi, qui nos præcesserunt. Ipsi quidem laboraverunt, et alii in eorum labores introierunt. Quid ulterius? Sic transit mundus, et ejus gloria. Memorare ergo novissima tua, et in æternum non peccabis. Et si peccaveris, in vita pœnitebis. Valeat mihi cara gratia vestra, si in vera humilitate et festinata pœnitentia conversi fueritis ad Dominum Deum vestrum. Valeatis sic iterum et semper.

EPISTOLA CLXXXI.—AD EUNDEM.

Dilectissimo domino suo Henrico, Dei gratia regi Anglorum, duci Normannorum et Aquitanorum, et comiti Andegaviæ, Thomas eadem gratia sanctæ Cantuariensis ecclesiæ minister humilis salutem, omnique tempore perseverare in bono, ac reniti viriliter suggestionibus malignis, et pravis quæ facile corrumpunt bonos.

Breviloquio utimur ad vos, ne in multitudine sermonis efficiamur amplius tædiosi: qui utinam essemus vobis magis accepti, sicut ad dominum nostrum dilectissimum. Novit hoc ille, qui scrutator est cordium, quidquid inimici nostri aliter ac falso murmu-

rent ac susurrent; et certe, ut verius dicam, magis vestri quam nostri. Hortamur vos itaque adhuc ex parte omnipotentis Dei, et in virtute Spiritus Sancti adjuramus, et in remissionem peccatorum vestrorum a vobis requirimus gratiæ vestræ, et pacis veræ, et securitatis bonæ nobis et nostris sine malo ingenio restitutionem; et similiter ecclesiæ Cantuariensi in ea plenitudine et libertate, in qua eam melius et plenius habuerunt decessores nostri et nos, postquam facti sumus archi-episcopus: et possessionum, et ecclesiarum, et præbendarum ad eandem ecclesiam pertinentium, quæ vacaverunt, postquam orta est dissensio ista inter vos et nos; et similiter nostris, ut sub dominio vestro ita libere eis valeamus frui et uti, sicut melius et liberius usi sunt eis antecessores nostri, et nos post nostram promotionem; et gaudere debeat ecclesia de nostra reversione, quæ multis ex causis periculo animæ vestræ et nostræ, sicut credimus, tanto tempore caruit præsentia nostra, et dolere potuit de absentiæ incommodo. Hoc facite, benigne domine mi, et corde jucundo ac hilari, quatenus concedat vobis Deus, et hæredibus vestris, et restituat illam pacem, quam desiderat cor vestrum ad salutem animæ vestræ, et populi vobis commissi a Domino. Et nos pro certo parati sumus et erimus ad omne obsequium vestrum ferventius ac devotius, quam unquam ante fuerimus: dummodo non offendamus in Deum, neque in ordinem nostrum.

De mobilibus autem ablatis ecclesiæ Cantuariensi, et nobis, et nostris, secure vobis affirmamus coram Deo et toto mundo, etiamsi præsens esset, quia nullo modo nulla ratione dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si habuerit qui abstulit vel auferri fecit, unde restituat. Unde beatus Augustinus: *Si res ablata, quum reddi possit, non redditur, non*

agitur pœnitentia, sed simulatur. Et alibi: *Illud fidentissime dixerim eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne ablata restituat, et eum qui ad se confugientem, quantum honeste poterit, ad restitutionem non compellit, socium esse fraudis et criminis. Nam hujusmodi hominibus misericordius opem nostram subtrahimus, quam impendimus.* Hoc certum tenete, hoc verissimum esse, nulla ratione dubitate. Et si quis vobis in contrarium prædicaverit, etiamsi angelus de cœlo, anathema est, et sit, et erit, quamdiu in hac sententia perseveraverit. Videte ergo, domine mi carissime, quomodo in hac parte caute ambuletis, ne detentio rei male acquisitæ, quæ non est nisi cinis et vermis, impellat vos, quod absit, in impœnitentiam, et subjiciat discrimini, quod a vobis purgari non potest, nec oratione, neque jejunio.

Præterea nosse debet vestra discretio, quoniam etsi omnes episcopi sancti non sint, loca tamen sanctorum obtinent: qui etsi vitæ merito non clarescant, esse tamen debent eorum imitatores, quatenus eis contulerit divina clementia. Inde igitur, quoniam sancti viri pro lege Dei sui certaverunt usque ad mortem, et a verbis ac minis persequentium se non timuerunt, ille enim amplius timendus est, qui potest animam et corpus mittere in gehennam, necesse habemus et nos, prout Deus nobis inspiraverit, leges suas custodire, fovere, ac defendere. Nec hoc nobis imputandum ad superbiam vel malignitatem, sed ad nostri necessitatem officii. Sic enim ait Dominus: *Leges meas custodite.* Et iterum in evangelio: *Si quis solverit unum de mandatis meis minimis, et docuerit sic homines, minimus erit in regno cœlorum.* Satis credimus dictum esse sapienti, et idcirco postulamus a vobis, sicut a domino carissimo, in nomine Domini nostri Jesu Christi audiri et exaudiri benigne, qua-

tenus audiat et exaudiat vos Deus in districto examine, et recipiat inter electos suos, quando neque fortitudo, neque potentia, nec imperium, nec divitiæ, nec leges sæculares, vel consuetudines poterunt juvare quemquam, nec aliud quidquam, nisi divina clementia, et præcedentium operum fructus. Quod utinam omni die firmissime resideat animo vestro, nec unquam mentem vestram excidat. Hujus rei consiliarios libenter admittat, et audiat dominus meus, et exaudiat semper, ut benefaciat ei Deus, et augeat ei et ejus hæredibus vitam et pacem in tempora longa. Nec prætereant temporaliter impuniti, qui dolis suis et fraudibus exquisitis nisi sunt bonum domini mei propositum pervertere et perturbare, quod infra septem annos regni sui de exhibendo honore ecclesiis et ecclesiasticis viris multa, ut credimus, animi devotione conceperat. Valeat dominus meus in æternum. Et ut melius sit inde ecclesiæ Dei et nobis, vivat in tempora longa.

EPISTOLA CLXXXII.—AD EUNDEM HEN. II.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Henrico regi Angliæ.

Regia potest meminisse nobilitas, quoniam vobis obtuli in præsentia domini regis Francorum, et plurimorum qui aderant, quod ad honorem Dei et vestrum paratus eram me ponere omnino in misericordia Dei et vestra, ut sic pacem et gratiam vestram promererer. Non placuit vobis, domine, hæc forma verborum, nisi promitterem observationem consuetudinum, quas antecessores nostri observaverant vestris. Concessi ergo quod ea servarem, quatenus

possem salvo ordine meo, et si aliquid amplius vel expressius promittere scirem in Domino, paratus fui, et sum adhuc pro recuperanda gratia vestra. Et quod vobis nunquam libentius servivi, quam adhuc facere paratus sum. Et quia nondum placuit vobis ista recipere, supplico majestati vestræ, ut memineritis obsequiorum meorum, et beneficiorum, quæ mihi contulistis: quia ego memor sum me debere ex juramento servare vobis vitam et membra, et omnem honorem terrenum, et quidquid potero secundum Deum pro vobis, sicut pro carissimo domino, facere paratus sum. Et Deus scit, quod nunquam vobis libentius servivi, quam facturus sum, si placuerit vobis. Valeat semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXXIII.—AD EUNDEM HEN. II.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus regi Angliæ.

Novit inspector cordium, animarum judex, et vindex culparum Christus, in quanta animi puritate et sinceritate amoris vobiscum fecerimus pacem, credentes, quod simpliciter et bona fide nobiscum ageretur. Quid enim, serenissime domine, aliud concipere debebamus ex verbis vestris, quæ vel arguendo, vel mulcendo nobis vestræ benignitatis communicabat humanitas. Literæ vestræ, quas ad dominum nostrum regem, filium vestrum, destinatis, ut nobis et nostris omnia, quæ habueramus antequam recederemus ab Anglia, restituerentur, quid aliud quam benevolentiam, pacem, et securitatem omnimodam prætendebant? Sed ecce, quod Deus novit, nobis pro honoris vestri periculo, quam pro utilitatis vestræ dispendio gravius reputamus, rerum exhibitio non

simplicitatem prætendit aut bonam fidem. Nam restitutio, quam nobis et nostris fieri præcepistis, dilata est in diem decimum sub obtentu Ranulphi, quem consiliarii domini nostri, filii vestri, interim conveniendum, ut mandatum vestrum impleretur, censuerunt. Qui sint illi, et quomodo, et qua fide, res gesta sit, vos, quum placuerit, inquiretis. Nobis autem persuasum est hæc fieri in dispendium ecclesiæ, et salutis vestræ et honoris, nisi diligentius corrigatur a vobis. Nam præfatus Ranulphus interim in bona ecclesiæ debacchatur, et victualia nostra in castrum de Saltwode etiam nunc palam congerit, et sicut accepimus ab his, qui id vobis, si placuerit, probare parati sunt, multis audientibus gloriatus est, quod non diu gaudebimus de pace vestra: quia non comedemus panem integrum in Anglia, antequam ille, ut minatur, nobis auferat vitam. Scitis autem, serenissime domine, quia culpæ particeps est, qui cum possit corrigere, negligit emendare. Et quid præfatus Ranulphus possit, nisi vestræ voluntatis fretus et armatus sit auctoritate? Quid literis domini regis filii vestri responderit super hoc negotio, scribentis ad ipsum, audiet et judicabit beneplacito suo discretio vestra. Et quia sicut nunc ex perspicuis apparet indiciis, S. Cantuariensis ecclesia Britanniarium mater in Christo, perit odio capitis nostri: ne illa pereat, sed evadat, tam sæpe dicto Ranulpho, quam complicibus suis ecclesiæ persecutoribus caput pro ipsa, Deo propitio, exponemus, parati pro Christo non modo mori, sed et mille mortes et omnia tormenta excipere, si ille per gratiam suam dignatus fuerit patientiæ largiri vires. Ad vos, domine, redire proposueram, sed me miserum ad miseram ecclesiam necessitas trahit: ad illam vestra licentia et gratia rediturus, et fortasse ne illa pereat, periturus, nisi

vestra pietas aliam nobis consolationem celerius præstare dignetur. Sed sive vivimus, sive morimur, vestri sumus, et erimus semper in Domino: et quidquid nobis contingat et nostris, benefaciat vobis Deus et liberis vestris.

EPISTOLA CLXXXIV.—AD EUNDEM.

Hoc petimus a domino nostro rege juxta mandatum et consilium domini papæ quod pro amore Dei et domini papæ et honore sanctæ ecclesiæ ac salute sua et hæredum suorum, et nos recipiat in gratiam suam, et concedat nobis et omnibus qui nobiscum et pro nobis exierunt de regno, pacem suam et plenam securitatem de se et suis sine malo ingenio et reddat nobis ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine et libertate in qua eam melius habuimus, postquam facti sumus archi-episcopus, et possessiones omnes ad tenendum et habendum ita libere et quiete et honorifice, sicut ecclesia et nos eas liberius et honorificentius tenuimus et habuimus, postquam promoti sumus in archi-episcopum; et similiter nostris, et omnes ecclesias et præbendas ad archi-episcopatum pertinentes, quæ vacaverunt postquam exivimus de terra, ut faciamus de eis sicut de nostris, prout nobis placuerit, similiter habere permittat, et nos faciemus ei quicquid archi-episcopus debet regi et principi suo, salvo honore Dei et ordine nostro.

EPISTOLA CLXXXV.—AD LUDOVICUM REGEM FRANCORUM.

Dilecto domino suo Ludovico, Dei gratia illustrissimo regi Francorum, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem et utriusque vitæ beatitudinem.

Susceptis et lectis vestræ sublimitatis literis, mani-

festa percepimus vestræ liberalitatis et dilectionis erga nos indicia. Quanquam, ut verum fateamur, ad obtinendum quæ sponte offertis, merita non præcesserint, scimus quidem et certi sumus quod propriæ ingenuitatis vestræ ductu plurimum nos dilexistis. Ipse, qui omnium bonorum est retributor, vobis retribuat; et nos quidem pro facultate nostra parati sumus, et secundum Deum et secundum homines, omnibus quibus poterimus obsequiis vestræ benignitati respondere. Verum, quum semper vestram experti simus in nobis liberalitatem, nunc tandem eam pleniorem et gratiorem comperimus, quum nos in desolatione nostra per literas vestras visitare dignati fuistis; et nobis, si oportuisset, vestræ consolationis refugium exposuistis. In verbo isto acquisiistis vobis si quid residuum erat cordis nostri, et totum illud vobis obnoxium reddidistis, et spem nostram roborastis. Non est enim homo mortalis, præter dominum meum regem Angliæ, in quo magis confidamus quam in vobis, de bono et honore et subsidio, si nobis oportuerit, licet nunquam meruerimus. Veruntatem inter dominum meum regem et nos verbum actitatum est de pace, et speramus quod Deus inclinabit animum ejus et avertet vias ejus a nobis. Vos autem, si vobis placet, si contigerit cum eo loqui, arguite eum quod ipse unquam credidit aliquid sinistrum de homine qui tantum et tam fideliter ei servivit, et qui eum semper vero affectu dilexit, et cui ipse tantum honorem contulit. Vos autem, carissime domine, imperate nobis, si quid unquam ad honorem vestrum et placitum facere possimus, quia non est homo in mundo, qui libentius illud faceret quam nos.

EPISTOLA CLXXXVI.—AD EUNDEM.

Domino suo Ludovico, illustri Francorum regi, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem et cum obsequio dilectionem.

AD vestræ serenitatis notitiam credimus pervenisse, inter clerum et barones Angliæ, occasione quarundam consuetudinum regis et regni, coram domino rege subortam fuisse contentionem. Quumque magna in nos et coepiscopos nostros eorum hac occasione succresceret indignatio, tandem, Deo propitiante, ita inter nos composuimus, quod pax utrinque reformata est, et domini regis gratia, qui ob hanc causam adversus nos aliquantulum motus fuerat, nobis in integrum restituta. Præterea, peccatis nostris exigentibus, majorem in nos domini regis indignationem excitavit fama quædam, quæ nos eum apud dominum papam et vos diffamasse nuntiavit et ecclesiæ sanctæ persequutorem et oppressorem impie confinxit. Quod, domine, sublimitati vestræ satis notum est, si hoc de domino nostro rege vobis mandavimus; et sicut nostis, precamur ut nostram et nostrorum innocentiam erga dominum regem diligenter excusetis. Quia neque nos ista de domino nostro diximus, neque si aliqui forte dixerunt, auctoritatem iis præstamus. Quia neque verum est eum talem esse, neque videtur dici potuisse. Hoc etiam vos scire volumus, quod dominus rex, quantumcunque motus fuerit, non minus personis ecclesiasticis honorem et reverentiam exhibuit, nec occasione hujus indignationis in personas ipsas vel ecclesiasticas possessiones manum misit. Si quid aliud vobis, domine, nunciatum est, a veritate sciatis alienum, et sicut supra dictum est, inter dominum regem et clerum suum nullam (Deo gratias)

superesse discordiam, sed sopita omnium controversia, pacem ex integro reformatam. Valete.

EPISTOLA CLXXXVII.—AD EUNDEM.

Amantissimo domino suo Ludovico, Dei gratia illustri Francorum regi, Thomas, eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem ab eo qui dat salutem regibus.

CONSIDERANTIBUS nobis ex accidentibus statum vestrum et regni vestri tempore vestro præ aliis felicis, magis ac magis in dies videtur retributor omnium bonorum Deus prosperare vias et actus vestros, dans etiam vobis semper per magnam misericordiam suam de inimicis vestris triumphare et vincere. Nec mirum, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et ecce, Domine in Christo carissime, fidelis vester abbas Pontiniacensis promotus est communi assensu cleri et populi in archi-episcopum Lugdunensis ecclesiæ, consecratusque a domino papa die Dominica ante instans festum beati Laurentii apud Montem Pessulanum. De quo profecto confidimus per gratiam Dei, tanquam de carissimo amico nostro, quia ipse tum pro amore vestro, tum pro nostro, semper quoad vixerit fidelis vobis erit, civitatemque suam et partes illas, sicut justum est, vobis et regno vestro pro viribus subjiciet et subjugabit. Bene valete in Christo carissime.

EPISTOLA CLXXXVIII.—AD MATILDEM IMPERATRICEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Mathildi imperatrici.

GRATIAS agimus Deo, qui nobilitatem vestram insignibus virtutis magis illustravit quam generis: et quam sanguine clarissimam extulit in orbe Romano, bonis operibus clarificare non desinit in mundo. Nam ab oriente in occidentem magnum est nomen vestrum in Domino, et eleemosynas vestras enarrant ecclesiæ sanctorum. Quamvis enim Deo plurimum placeant subsidia temporalium, quæ ei erogatis in membris suis, ei tamen minus placere non credimus sollicitudinem pacis et libertatis ecclesiasticæ, quam tanto, ut fama est, zelatis affectu, ut cum apostolo dicere valeatis: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Unde nos, qui ratione humanitatis et beneficii vestri merito nos vobis obnoxios esse recolimus, pro salute vestra, et filii vestri gloria, temporali pariter ac æterna, de pace ecclesiæ fiducialius loquimur in auribus vestris, rogantes attentius, et obsecrantes in Domino, quatenus eum diligentius conveniatis, ut ea devotionis sedulitate pacem procuret ecclesiæ, qua sibi, hæredibus suis, et terris suis per merita sanctorum pacem Dei desiderat procurari. Nam unde plurimum contristamur, divulgatum est ab oriente usque in occidentem, quod ecclesias regni sui intolerabiliter affligit, et exigit ab eis inaudita quædam et inconsueta. Quæ si quæsierint, quærere tamen non debuerunt antiqui reges. Potest autem fieri, ut in tempore suo, cui multam Deus contulit sapientiam,

tanta afflictio utcumque valeat tolerari. Sed forsitan post dies ejus tales sunt regnaturi, qui devorare ecclesiam cupient toto ore, et indurati cum Pharaone dicent: *Nescio Dominum, et Israel non dimittam.* Meminerit, quæsumus, ad preces et exhortationes vestras, quomodo eum extulerit Deus ultra titulos nobilium patrum, et ultra terminos majorum suorum, et præter eorum spem dilataverit terminos ejus. Quid proderit ei apud Dominum, si ad hæredes transmittat peccata sua, et quasi adversarios Dei et ecclesiæ constituat in testamento? Quid prodest antecessoribus ejus modo, si iste sumpta occasione ex delictis eorum Deum quasi hæreditario jure offenderit? Aliis erat, serenissima domina, Deus placandus obsequiis, alia munera pro salute majorum et peccatorum redemptione offerri oportebat. Non placent Deo sacrificia de rapina: nisi forte patri placere possit, ut ei filius immoletur. Si resipuerit, pater misericordiarum adhuc est promptus ad veniam: procul dubio judicium facturus sine misericordia in eos, qui non exercent misericordiam. Potens est, et potentes potenter punit. Terribilis, et aufert spiritum principum, ut fortioribus instet fortior cruciatus. Tetendit arcum suum, et paravit illum, et in eo posuit vasa mortis, jaculaturus in brevi, nisi sponsam suam, pro cujus amore mori dignatus est, liberam esse permiserint, et privilegiis ac dignitatibus, quas sanguine suo ei comparavit in cruce, sustinuerint honorari. Debetis autem, si placet, in eo revocando, et matris diligentiam adhibere, et dominæ auctoritatem: ut quæ ei regnum et ducatum multis laboribus acquisistis, et ad eum hæreditaria successione jura transmisistis, quorum occasione nunc premitur et conculcatur ecclesia, proscribuntur innocentes, et pauperes intolerabiliter affliguntur. Nos quod pos-

sumus pro salute vestra et illius, animo libenti facimus, Dei misericordiam precibus, quibus possumus, jugiter implorantes: fiducialiter oraturi, si pace ecclesiis reddita ad auctorem et benefactorem suum Deum prompta devotione redierit. Nec pudeat eum coram Deo humiliari per pœnitentiam, quum antiquis regibus, quorum memoria in benedictione est, nihil magis ad gloriam adscribatur, quam pœnitentiæ titulus, regis divinæ zelus, veneratio sacerdotii, et fidelissima virtutum custos humilitas. Talibus enim hostiis domini Ezechias, Josias, et Constantinus Domino placuerunt, et gloriam assecuti sunt apud homines a generatione in generationem.

EPISTOLA CLXXXIX.—AD OWENUM REGEM WALLIÆ.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Oweno regi Walliæ.

GRATIAS vobis plurimas referimus, quod inter bellorum discrimina, et hostilem inimicorum inquietationem, ecclesiæ Dei, sicut ex literis vestris didicimus, curam et diligentiam impendere non omittitis. Verum non mediocriter insedit animo illud, quod in literis vestris legimus, videlicet ubi dictum est, quod ex jure non debeat nobis subjici ecclesia de Bangor, licet hoc ob dilectionem, qua vobis tenemur, dissimulemus. Quod autem postulastis, ut nostro assensu et licentia in ecclesia eadem ab alio quam a nobis episcopus consecretur, omnino non acquiescimus nec aliquando acquiescemus. Mittemus vobis nuncium nostrum, aut certe aliud, quod literis modo nolumus commendare, sicut per præ-

sentium latorem vobis mandamus. Interim autem vobis mandamus, ut per vestram diligentiam prædicta ecclesia, honoresque ecclesiæ in pace permaneant, nec aliqua fiat electio, vel honorum ecclesiæ transmutatio. Quod si fieret, nos in irritum ducemus.

EPISTOLA CXC.—AD EUNDEM.

Thomas Dei gratia archi-episcopo Cantuariensis, Oweno Wallensium principi, salutem et ei devotum exhibere obsequium, cui servire regnare est.

Cui plura committuntur a Domino, ei tenetur de pluribus reddere rationem qui sicut fideliter obsequentes felici remuneratione glorificat, sic indevotos potenter horrenda nimis ultione percellit, ut quum afferatur deficienti solatium, tamen in miseriis non subsistant. Sed inter omnia quæ illi exhibentur obsequia nil gratiosius acceptat quam si sponsæ pro qua sanguinem fudit, debitus a fidelibus reddatur honor, et eum nil gravius punit quam si illa in conspectu ejus contumeliosis afficiatur injuriis. Hoc ex te ipso, dilecte fili, potes agnoscere, sciens quanta acerbitate mariti vindicent contumelias, si forte sub eorum aspectu conjugibus inferuntur. At Christi Domini tui quoniam fidelis es, sponsa est ecclesia Bangorensis quæ, sicut nosti, jam fere decennio, proprio viduata pastore, machinationibus eorum, qui ei compati et providere debuerant, super desolatione sua ante sponsi oculos lacrimabiliter ingemiscit. Unde quia te sincera caritate diligimus et honorem tuum in Domino cupimus promoveri, dilectioni tuæ rogando, consulendo et in remissionem peccatorum injungendo suademus, quatinus juxta mandatum domini papæ

præfatam ecclesiam benigne patiaris debita pastoris provisione a tantis miseriis relevari. Nec contra hoc cujuscumque admittas consilium, ubi tantum periculum vertitur animarum. Si vero te cujuscumque clerici sive laici sive viri sive mulieris consilio quod ecclesiam secundum canones ordinari impediat obligasti: nos te ab illa seu promissione seu obligatione apostolica et nostra auctoritate absolvimus: prohibentes in periculo animæ tuæ ne illi quicunque sit contra salutem tuam de cætero acquiescas. Præterea mandamus quatinus literas domini papæ quas supprimi fecisti, ecclesiæ cui nituntur et nobis restituas; et clericum qui eas deferebat quem nos ab obligatione qua ipsum ne rediret arctasti absolvimus, ad nos ut debuit sine omni impedimento venire patiaris. Detulimus hactenus et deferimus tibi et tanquam dilecto filio ubi secundum Deum poterimus, deferre disponimus. Sed nisi apostolicis et nostris mandatis, præsertim in his, quæ ad salutem tuam pertinere noscuntur acquieveris: ulterius tibi deferre vel parcere non poterimus quin quæ Deus præcipit et apostolica sedes instanter injungit, sollicitius exequamur.

EPISTOLA CXCI.—AD EUNDEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Oweno Wallensium principi.

Novit inspector cordium et judex animarum quod honorem tuum et salutem sicut filii in Christo carissimi cujus cura nobis adeo injuncta est, sincera in Domino caritate diligimus et tibi desideramus et oramus summum bonum evenire sicut et nobis, et quanto nobis in te dilectio major est tanto tibi quæ ad salutem tuam et honorem pertinent, studiosius intimamus.

Recole ergo, fili, quanta bona fecerit tibi Dominus et ei de honore de successibus quos tibi contulit condignas ipsius præeunte clementia gratias age, ut qui juventutem tuam et virilem ætatem consolatus est in adversis et erexit et direxit ad prospera, maturitatem tuam beato fine et exitu glorioso consummet et labores tuos quiete remuneret et gloria sempiterna. Deus enim est qui se glorificantes glorificat et contemptores suos reddit ignobiles. Scimus te virum esse discretum et qui boni et mali, æqui et iniqui præmia rationis libramine noveris ponderare et qui te crebra meditatione memineris moriturum; et ut rerum experientia docet, juvenes cito moriuntur et facile, sed impossibile est ut qui senes sunt, diu vivant. Ponamus autem ut senum contra morem vita diutius protendatur, certe vivendo deficiunt, et mors non intellecta sensim per universa membra corporis et sensus hebetatiores obrepit. Nam

Singula de nobis anni prædantur euntes

et ipsas, quibus ante gaudebamus voluptates eripiunt. Sed quum omnium tam justorum quam peccatorum finis sit unus et communis interitus, horum tamen et illorum gravis in ipsa morte differentia est. Si quidem pretiosa est in conspectu Dei mors sanctorum ejus quæ de miseria exeuntes ad eternam traducit gloriam: mors autem peccatorum est pessima quæ prævaricatores legis impenitentes trajicit in gehennam, ubi subter eos sternetur tinea, operimentum erunt vermes, et vermes quidem qui non moriuntur, sicut ignis non extinguetur in sæcula. Quid ergo prodest, fili, si mundum lucretur quis universum quem vix ad momentum poterit retinere et hos cruciatus et præmia laborum animæ suæ acquirat. Quia vero te super omnes coætaneos tuos in gente tua extulit et honoravit misericors Dominus, in multa patientia te ex-

pectans, et multis tam beneficiis quam periculis provocans, ad pœnitentiam nobilitatem tuam rogamus, monemus et exhortamur in Domino et in remissionem peccatorum tibi injungimus, quatinus Apostolicum mandatum de relinquenda cognata tua et ordinatione Bangorensis ecclesiæ benignius audias et diligentius exequaris, ut fructum obedientiæ, quam salubriter exoptas, tibi et semini tuo cumulet et multiplicet Deus et temporaliter et in eterna retributione justorum. Alioquin dimittere non poterimus quin illud prout nobis injunctum est, impleamus. Si cognatam tuam diligis, abundas opibus, quibus ei poteris utiliter et honeste providere: diligas ut cognatam, non ut uxorem, quia satis esse debet quod te Deus hactenus et ecclesia ejus in tam manifesta culpa et multo scandalo et pernicioso exemplo sustinuit delinquentem. Amodo enim tantum scandalum non poterit sustineri, et necesse est ut ecclesia, suo diutius viduata pastore, proprium episcopum recipiat, qui, auctore Domino, salutem procuret animarum. Valete.

EPISTOLA CXCII.—AD MATILDEM SICULORUM REGINAM.

Serenissimæ dominæ, et in Christo carissimæ Matildi, illustri reginæ Siculorum, Thomas divina dispensatione Cantuariensis ecclesiæ minister humilis salutem, et sic temporaliter regnare in Sicilia, ut cum angelis æternaliter exultet in gloria.

Licet faciem vestram non noverimus, gloriam tamen non possumus ignorare, quam et generosi sanguinis illustrat claritas, et multarum magnarumque virtutum decorat titulus, et famæ celebritas numerosis

præconiis reddit insignem. Sed inter cæteras virtutes, quas cum aliis auditoribus gratanter amplectimur, liberalitati vestræ debemus, et qua nunc possumus devotione, gratias referimus ampliores, quæ coexules nostros, proscriptos Christi, et consanguineos nostros, fugientes ad partes vestras a facie persecutoris, consolata est in tribulatione sua, quæ profecto magna pars veræ et Deo gratissimæ religionis est, si pro justitia patientibus clementia ferat solatium, si pauperibus opulentia suffragetur, si sanctorum necessitatibus absoluta potestatis communicet amplitudo. Talibus enim hostiis promeretur Deus, exhilarescit et dilatatur gloria temporalis, et omnium bonorum gratiosus conciliatur affectus. His meritis inter alios specialiter tamen promeruistis et nos, qui totum id quod sumus et possumus, ad vestrum devovemus obsequium. Cujus devotionis primitias, quas pro tempore potuimus, excellentiæ vestræ nuper obtulimus, preces vestras apud regem Christianissimum promoventes, sicut perpendere potestis ex precibus ejus dilecto nostro illustri regi Siciliæ porrectis, et ex verbis venerabilis prioris Crispiniacensis, quem et eruditio literarum, et vitæ sinceritas, et integritas famæ bonis omnibus amabilem et commendabilem reddunt. Est enim vir probatissimæ conversationis, sanæ doctrinæ, et quantum ad humanum spectat examen, perfectæ pro tempore sanctitatis, quem tanta reverentia a sublimitate vestra desideramus et petimus exaudiri, quanta totam occidentalem ecclesiam, si vestris pedibus assisteret, audiretis. Et hoc quidem tum pro suæ personæ reverentia, tum pro merito et auctoritate Cluniacensis ecclesiæ, cujus procurat necessitates, quæ in orbe Latino dignoscitur a diebus patrum nostrorum in monastica religione perfectionis gloriam quasi propriam possedisse. In cæteris, quæ vobis ex

parte nostra dixerit, ei, si placet, credatis ut nobis. Valete.

EPISTOLA CXCIII.—AD STEPHANUM CANCELLARIUM REGIS SICILIÆ.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Stephano Cancellario regis Siciliæ.

PROBABILE quidem est, quod vos pro salute et consolatione multorum in locum nobilitati vestræ et meritis congruum erexit Dominus, ut facultas rerum possit respondere virtuti, et voluntas nata, aut potius data a Domino, indigentibus subvenire, gratum sortiatur effectum. Ad vos itaque multi concurrunt, sed nullum sine consolatione audivimus redeuntem. Novus lucifer ab oriente resplendet in orbem occiduum, et suæ claritatis radios in auspicium publicæ felicitatis vibrat, et omnes contritos corde confortans persuadet instare tempora meliora. Sed nunquid ecclesia Dei lætitiæ publicæ fructu sola privabitur? Nunquid frustrabitur spe sua, quæ vos aluit, pro qua majorum sanguine generosus, et propria virtute nobilis, pater vester se toties exposuit gladiis, et in confessione Christi, ut spes fidelium est, in pace consecutus est palmam martyrii? Verum inter omnes ecclesias sancta Cantuariensis magis affligitur, nec est dolor, sicut dolor ejus. Omnes amici ejus dereliquerunt eam: immo et persequuntur inter angustias. Si quis legis defensor est, regis censetur inimicus. Disperguntur, proscripti sumus. Crimen nostrum est assertio ecclesiasticæ libertatis. Eam namque profiteri, læsæ majestatis reatus sub persecutore nostro est. Ille enim solus fidelis creditur, cui religionis contemptus placet, qui divinam persequitur legem,

cui grata est contumelia sacerdotum, qui carnificinas veterum tyrannorum velut justitiæ sacrarium veneratur. Quia mutire ausi sumus pro domo Domini, exulamus cum omnibus cognatis et amicis nostris, quorum unus est filius sororis nostræ. Quem vestræ celsitudinis liberalitate, ubi necesse habuerit, tanto affectuosius petimus sublevari, quanto nos et alios, qui pro Domino patimur, justum est de nobilitate vestra spem concipere firmiorem. Rogamus etiam, ut eidem credatis in his, quæ vobis ex parte nostra dicet, et apud ecclesiam Romanam causam Dei et nostram, si forte fuerit opportunum, promoveatis.

EPISTOLA CXCIV.—AD ROBERTUM COMITEM LEICESTRIÆ.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, dilecto in Christo filio, et amico, nobili viro Roberto comiti Leicestriæ, salutem cum benedictione.

EXSPECTABAM literas consolationis tuæ, tamquam amici carissimi, verba satisfactionis, tamquam devotissimi ecclesiæ filii, et vere pœnitentis. Sed quia neque litera consolationem nunciat, nec verba satisfactionem insinuant, affectu paterno reduco tibi delictum tuum ad animum, ut vel sic immissa tibi a Deo pœnitentia, excutiatur a te satisfactio ad animæ tuæ conferens salutem, quam, teste conscientia mea coram Deo loquor, opto tibi pariter ut et mihi. Habet mater tua Cantuariensis ecclesia affectione materna queri de te, et cum principibus tuis. Habeo et ego pater tuus in Christo, sponsus illius qualiscumque. Primo, de illata nobis injuria. Secundo, de non revocata. Tertio, de pœnitentia morosa.

Forte dissimulatis injuriam, non revocatis illatam, et quod periculosius est, unde magis doleo, tardius quam oporteat acceditis ad pœnitentiam, sine qua nemo nocens absolvitur. Rejecta filiali pietate itum est in viscera matris a filiis, nullo habito humanitatis intuitu, spreta etiam reverentia ac devotione, qua patribus tenentur filii, contra omnem juris formam, contra omnem ecclesiasticam auctoritatem, contra etiam ipsas suas ipsius regni consuetudines, quas dicunt avitas, quarum occasione perniciosa turbata sunt omnia; quarum incommoditatibus concussa est duriter, et ad tempus depressa libertas ecclesiæ, quæ per Dei gratiam nullius ingenio poterit convelli; quarum angustiis Christo inferendo injuriam per dispendium ecclesiæ itur in ruinam. Detracta sunt spolia patris, judicatus et condemnatus est pater a filiis, et cum iniquis deputatus. Estne auditum a sæculo, quod actum est temporibus istis in terra ista? Cantuariensem judicari, condemnari, cogi ad præstandam fidei jussionem, quem et aliquando proscriptum injuste divina declaravit sententia. Tradita est revera terra in manus impiorum, quorum nondum completa est malitia. Commissa est enim eis virga Assur, virga furoris Domini, in correptionem et coercitionem clericorum, cujus quoque expleto officio, quod jam per misericordiam Dei quasi in limine est, verendum est, ne, quod absit, ira Domini in contrarium conversa, furore ipsius gravius accenso in suam et suorum ultionem injuriæ, conterat ipse Dominus et disperdat de civitate sua omnem operantem iniquitatem, pariter juvenem cum sene. Nec mirum. Non enim est hoc tempore qui faciat bonum, non est usque ad unum. Quis unquam patrem et matrem afflixit contumeliis, injuriis affecit, addixit pœnis, et non incidit in maledictum, quod processit de ore

altissimi? *Qui maledixerit patri aut matri, sit ipse maledictus.* Et si hæc maledicti pœna, an non erit malefacti severior? Erit utique. Convertimini ergo, filii dilectissimi, celerem agite pœnitentiam, ne, quod absit, ultio divina, quæ jam in januis est, irruat super vos et super filios vestros. Exciditne a memoria vestra, quod dicit scriptura? *Ibunt in extermina tionem usque in tertiam et quartam generationem, qui hæreditate quærunt sanctuarium Dei possidere.* Christus enim fundavit ecclesiam, eique comparavit libertatem sanguine proprio. Quis ergo est qui hujus commercii pretium redigere quærat in servitutem, judicare alienum servum? Domino suo cadere debet, aut stare. Si vero huic morbo, ne veniat in gente periculum, cupitis subvenire, occurrite animæ vestræ periculo, saluti etiam serenissimi principis vestri et Domini consulite. Vobis forsan quærentibus de subveniendi modo, respondeo certe saluti principis et vestræ satis et prudenter esse consultum, si cum humili pœnitentia, cum supplici satisfactione recesserit ab injuria Christi et ecclesiæ. Sunt ista decentia principem, sunt et comparantia gratiam divinam, sunt et conservantia sibi honorem et generationi suæ. Sunt et verba ista plena humilitatis, et, ut arbitror, affectus ejus, quem regi suo debet sacerdos, timens de proprio et principis sui periculo, optans ei salutem, quam et sibi, tum ratione beneficii, tum officii necessitate. Valete.

Præterea nuncios nostros, si placet, benigne suscipe, audi benignius, et cum ipsis negotium Dei et ecclesiæ suæ in remissionem peccatorum tuorum, quatenus opportunius se tibi obtulerit, efficacius promove. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CXCV.—AD HUGONEM COMITEM.

Thomas Cantuariensis archi-episcopus Hugoni comiti.

LECTIS caritatis vestræ sermonibus, canonicorum quoque literis inspectis, quibus se liberalitatis vestræ quotidiana beneficia experiri attestabantur, adeo exhilaratus est spiritus meus, quod omnia interiora mea laudem germinaverunt, illum prosequens multiplicium gratiarum actione, de cujus munere venit tam fructuosa, tam salubris et præclara conversio vestra. Ista quippe vobismet in cœlis gloriam, nobis in spiritu lætitiam, sed et toti regno suavissimum exempli præstat odorem. Ita ut cæteri crucis Christi inimici, a vobis discere valeant, si velint, diaboli jugum excutere, et post nos currere in odorem unguentorum vestrorum. Inde etiam est, quod nos deinceps omni tempore vestro et vestrorum honori et profectui, favente Domino, studiosius intendemus, utpote qui in nostræ pacis initio, ante etiam quam terram ingrederemur, mandatum nostrum et consilium non minus magnifice, quam benigne consummastis, cæteris similiter faciendi vos-ipsum præbens exemplar. Veruntamen non modicum nos arctat pro sacerdotibus illis inobedientibus tam vigens precum vestrarum instantia. Novit quippe discretio vestra, carissime fili, quia sicut humilis paupertas remuneranda est, ita superba punienda. Clerici vero illi pauperes, sicut scribitis, quam contumaciter, quam superbe inobedientes exstiterint, et repugnaverint, attendatis, si placet, et vos ipsi, nec dubito, precibus denegabitis locum, si delinquentium pensetis excessum. Isti enim sunt, qui in manifesta inobedientia persistentes, in ipsum pugnaverunt Deum, mundo

fecerunt scandalum et planctum. Insuper totum corpus Christi detestabili quadam exempli pernicie polluentes, qui, ut jam diximus, in manifesta inobedientia persistentes, corpus Christi conficere, et alia etiam divina celebrare præsumpserunt. Ad quod ministerium homines, etiamsi angelicam induerent puritatem, adhuc procul dubio forent indigni. Sed non pergimus nunc istorum exagitare flagitia, ne cogamur eorum exasperare supplicia. Et pro certo, nisi pro vestræ intercessionis mihi admodum acceptæ reverentia stetisset, infructuosæ arbores securi ad radices posita omnino succiderentur. Verum quos propria damnat in æternum iniquitas, postulationis vestræ gratia non modicam misericordiam consequentur. Sic tamen volumus eos manere, donec sicut speramus, proxime veniamus, et videamus vos in interdictorum absolutione vestra, quantum secundum Deum poterimus, desideria completuri. Huic vero præsentium bajulo ob reverentiam vestram, et dilectionem, quam caram habemus omnimodis et acceptam, interim evangelizandi usum indulsimus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen id ultima mortalium cogat necessitas.

EPISTOLA CXCVI.—AD DILECTAM FILIAM SUAM IDONEAM.

Thomas Dei gratia Cantuariensis archi-episcopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectæ filiæ suæ Idoneæ salutem, et perseverantem in virtute obedientiæ et justitiæ zelo vigorem.

INFIRMA mundi elegit Deus, ut fortia debellaret, intumescentemque contra Deum audaciam Holofernis, viris deficientibus, ducibus exanimatis, et sacer-

dotibus fere deserentibus legem, feminæ virtus exstinxit. Hester electa est, ut exulantis et condemnatæ ecclesiæ salutem procuraret, titubantibus apostolis, fugientibusque, et quod magis est, in perfidiam lapsis, Dominum passioni addictum sanctæ prosecutæ sunt mulieres, et quod amplioris est fidei manifestum indicium, etiam mortuo sunt fideliter obsecutæ. Unde et meruerunt angelorum visu et alloquio confortari, et percipere Dominicæ resurrectionis primitias, et latentibus discipulis et fere desperatione submersis, redemptoris gloriam et evangelii gratiam nunciare. Speramus autem te in illarum Deo auctore transituram esse consortium, quarum Christi zelo succensa apprehendis exemplum: quia spiritus caritatis, qui a corde tuo timorem expulit, per gratiam suam faciet, ut tibi, licet ardua videantur, quæ necessitas ecclesiæ fieri constantius et instantius exigit, non modo possibilia, sed et facilia sint credenti. Hac ergo de fervore, quem habes in Domino, spe concepta, tibi mandamus, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus literas domini papæ, quas tibi mittimus, venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archi-episcopo tradas, si fieri potest, præsentibus fratribus, et co-episcopis nostris; aut si eos præsentes habere nequiveris, hoc ipsum facias in præsentia eorum, quos adesse contigerit. Et ne originale scriptum possit aliqua tergiversatione supprimi, transcriptum ejus legendum circumstantibus tradas, et eis, prout plenius te nuncius instruet, mentem aperias literarum. Labori tuo, filia, præmium grande proponitur remissio peccatorum, fructus immarcessibilis, et corona gloriæ, quam tandem beatæ peccatrices, Magdalena et Ægyptiaca deletis totius anteactæ vitæ maculis, a Christo Domino receperunt. Aderit tibi mater misericordiæ, filium, quem pro mundi salute edidit, Deum et homi-

nem rogatura, ut tui sit dux, comes, et patronus itineris. Et qui inferni claustra dirumpens demonum contrivit potestatem, licentiam coarctavit, ne tibi nocere valeant, manus cohibeat impiorum. Vale sponsa Christi, et eum cogites semper esse præsentem.

EPISTOLA CXCVII.—AD COMIT. WAREN.

T. Dei gratia Cant. arch. Anglorum primas et Apostolicæ sedis legatus, dilectæ filiæ Me. Comitissæ Warenne salutem.

PERVENIT ad aures nostras religiosorum fratrum Lewensis ecclesiæ monachorum stupenda querimonia, quod quum ipsi ex antiqua donatione Comitum Warenne videlicet avi et patris Willelmi viri tui et sui ipsius etiam antequam dotem tuam consequuta fuisses, de omnibus dominiis comitis decimationem denariorum semper inconcusse tanquam ecclesiæ suæ dotem possederint, tu post perceptam dotis tuæ investituram iisdem fratribus ipsam decimationem quæ ad dotem tuam spectabat subtraxeris. Quod si ita est vehementer admiramur, quum eorum quæ Deo et ecclesiæ suæ in eleemosynam collata esse noscuntur, nihil doti tuæ vindicare debeas nec possis. Crudele enim est et sacrilegio proximum quod super divinum altare semel devote oblatum est, iterum repetere, et ad secularia transferre. Proinde tibi salubriter consulimus et in Domino admonemus quatinus, sicut vis jus tuum tibi a Deo libere conservari, ita jus suum cum integritate monachis relinquas et nullatenus datam iis denariorum decimationem dotis tuæ retineas. Alioquin iis in justitia deesse non poterimus cujus debitores omnibus exsistimus.

EXPLICIT TOMUS I EPISTOLARUM BEATI THOMÆ.

[*Vide notas ad finem tomi secundi adjectas.*]